

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ПІД ВПЛИВОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

**МАТЕРІАЛИ
У ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(21 березня 2020 року)**

Херсон 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ПІД ВПЛИВОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

**МАТЕРІАЛИ
V ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(21 березня 2020 року)**

Херсон 2020

УДК 34(477)
Р 45

Затверджено відповідно до рішення вченої ради Херсонського державного університету (протокол від 26 червня 2020 р. № 12).

Р45 Реформування правової системи України під впливом євроінтеграційних процесів : матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (20 березня 2020 року) / Ред. кол.: Н.О.Петренко (відп. ред.) та ін. Херсон: ХДУ, 2020. 142 с.

ISBN 978-617-7090-37-2

Рецензенти:

Соболь Є.Ю. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Куркова К.М. – кандидат юридичних наук, старший дослідник, завідувачка відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт Науково-дослідного інституту публічного права.

У збірнику представлені тези подані на П'яту Всеукраїнську студентську науково-практичну конференцію «Реформування правової системи України під впливом євроінтеграційних процесів», які містять дослідження з загальнотеоретичної юриспруденції та з основних галузей права. Тематика публікацій охоплює актуальні проблеми правознавства, правоохоронної діяльності та юридичної освіти.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та в освітньому процесі ЗВО.

За зміст статей відповідальність несуть автори.

© ХДУ, 2020 р.

ISBN 978-617-7090-37-2

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Петренко Н. О. - кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету.

Казанчан А. А. – кандидат юридичних наук, доцент, декан історико-юридичного факультету Херсонського державного університету.

Клименко Л. П. – доктор технічних наук, професор, ректор Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Коломоєць Т. О. – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету.

Покатаєва О. В. – доктор юридичних наук, професор, перший проректор з науково-педагогічної та наукової роботи Класичного приватного університету.

Соловей О. М. – кандидат юридичних наук, проректор університету - декан Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ.

Стрельцов Є. Л. – доктор юридичних наук, професор, вчений секретар Південного регіонального наукового центру НАПрН України.

Беніцька А. А. – асистент кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету.

Волкович О. Ю. - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету.

Гавловська А. О. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри галузевого права Херсонського державного університету.

Галуцько В.М. – доктор юридичних наук, доцент, заступник декана Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ.

Задорожня Н. О. – кандидат філософських наук, доцент, завідувачка кафедри історії та теорії національного і міжнародного права Херсонського державного університету.

Правоторова О. М. – доктор юридичних наук, доцент, професорка кафедри адміністративного і господарського та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету.

Риженко І. М. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувачка кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету.

Рябчинська О. П. – доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри кримінального права, процесу та криміналістики, Класичного приватного університету.

Саїнчин О. С. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри галузевого права Херсонського державного університету.

Стратонов В. М. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри галузевого права Херсонського державного університету.

Циганок С. В. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету.

ЗМІСТ

Секція: 1. Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.....	7
Новік М.В. Поняття та класифікація соціальних норм.....	7
Палій І.А. Принципи юридичної відповідальності.....	8
Поляков Є.О. Офіційне тлумачення норм права.....	9
Секція 2. Конституційне право; муніципальне право.....	11
Верлата Д.І. Особливості Ради національної безпеки і оборони України як координуючого органу при Президентові України.....	11
Галуцько О.В. Погляди на питання природи місцевого самоврядування.....	13
Корнієнко Д.А. Характеристика інституту референдуму в Україні з використанням зарубіжного досвіду.....	15
Малкін Р.Ю. Проблемні питання реформування органів виконавчої влади.....	18
Садонова А.Р. Принципи індивідуальної відповідальності як засада здійснення люстраційних процедур.....	20
Гутник Є.С. Клінічні випробування як вид медичних дослідів в Україні.....	22
Крест'янов Я.Р. Проблеми імплементації в Україні інститут приватної детективної діяльності.....	25
Секція: 3. Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право	28
Бура А.О. Правова природа шлюбу.....	28
Волошина О.С. Правовий механізм призначення експертиз у судовому розгляді сімейних справ.....	31
Гудимов А.О. Правовий статус замовника за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності.....	34
Іванова В.С. Вільна публічна ліцензія, як спосіб реалізація авторського права в мережі інтернет.....	36
Курносова М.В. Практика розірвання договору довічного утримання (догляду) у зв'язку з неналежним виконанням обов'язків набувачем.....	37
Макодзьоб В.Ю. Шлюбний договір та його особливості.....	39
Левченко Т.О. Поняття цивільно-правового договору в літературі та законодавстві.....	41
Савченко В.В. Загальна характеристика захисту права власності.....	45
Скряга Я.В. Правосуб'єктність транснаціональних корпорацій.....	47
Степанова В.О. Поняття та елементи заповіту.....	50
Тишкевич Я.О. Міжнародне регулювання захисту авторських прав.....	52
Чуйко А.О. Колізії у правовому регулюванні сімейних відносин з іноземним елементом.....	55
Секція 4. Господарське право, господарсько-процесуальне право	58
Гавриш М.В. Правове регулювання антимонопольного законодавства України.....	58
Дяченко М.М. Державні цільові програми: проблемні питання в сфері капітального будівництва.....	60

Кравченко Д.О. Сторони та треті особи в господарському судочинстві: теоретико-правовий аспект.....	63
Мельникова В.С. Експерт з питань права: проблеми процесуального статусу в господарському судочинстві.....	65
Ракова Ю.С. Щодо змісту понять господарське і комерційне право в зарубіжних країнах (співвідношення понять).....	68
Секція 5. Трудове право; право соціального забезпечення.....	70
Волковська Є. Г. Суб'єкти трудового права та суб'єкти трудових правовідносин: співвідношення понять.....	70
Волошинова В.О. Досвід зарубіжних країн щодо регулювання системи оплати праці та можливості його використання в Україні.....	73
Комаренко А.Є. Зміст методів нормування праці як необхідної складової виробничого процесу.....	76
Макарова А.В. Досвід європейських країн у сфері охорони праці.....	78
Секція: 7. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право	81
Білик І.Ю. Інститут адміністративної відповідальності в галузі охорони здоров'я населення: проблеми та перспективи розвитку.....	81
Бірюкова О.А. Окремі визначення поняття охоронної діяльності в адміністративно-правовому регулюванні.....	84
Близнець В.О. Принципи діяльності поліції в сучасних умовах.....	87
Голік Ю.С. Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку: окремі аспекти.....	89
Кравченко Д.В. Завдання та функції правоохоронних органів як суб'єктів протидії корупції в Україні.....	91
Місько Ю.І. Деякі аспекти забезпечення адміністративно-правової охорони права на комп'ютерні програми.....	93
Островська А.О. Проблеми юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері екологічної безпеки.....	95
Петрів О.А. Визначення змісту державної реєстрації юридичних осіб.....	97
Петрова Ю. Проблематика формування сучасної управлінської еліти України.....	99
Пономаренко А.О. Превентивні заходи для підлітків щодо попередження накраманії.....	100
Портна А.С. До питання функціонування господарських судів: зарубіжний досвід і можливості його адаптації в Україні.....	102
Попов О.С. Застосування інституту представництва в адміністративному судочинстві країн Європи.....	105
Ружицький О.С. Учасники операції об'єднаних сил як суб'єкти адміністративного права.....	108
Сидорчук Р. М. Сучасні погляди на поняття адміністративної відповідальності.....	110
Турчанович В.О. Проблемні питання діяльності поліції України в умовах реформування.....	112
Шабуняєва А.К. Співвідношення понять «біженці» та «внутрішньо переміщені особи» (історія становлення та закріплення на законодавчому рівні).....	114

Секція: 8. Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.....	117
Біляєва К.О. Проблеми визначення поняття «торгівля людьми»	117
Зорін О.О. Шляхи вирішення проблеми незаконної міграції в Україну та її попередження.....	119
Кобяшаров А.А. Проблемні аспекти правового регулювання відшкодування шкоди при перевищенні меж необхідної оборони	122
Надольська В.В. Кримінальні правопорушення в законодавстві України	124
Полякова В.О. Відмежування підбурювання від провокації злочину	126
Чокас Ю.С. Кіберзлочини як сучасний прояв транснаціональної злочинності.....	128
Швецов М.О. Поняття банківської таємниці	130
Секція: 10. Судоустрій; прокуратура та адвокатура.....	132
Застьоба Н.Б. Особливості підготовки судової промови	132
Мартин Є.В. Прокуратура України як один із суб'єктів системи протидії корупції	134
Секція 11. Міжнародне право	136
Вільданов В.Є. Інтеграція водних шляхів України до європейської транспортної системи	136
Заабар Сафуан Особливості міжнародно-правової регламентації праці моряків в умовах пандемії коронавірусу (COVID-19)	138
Філіп'єва А.С. Розвиток вітчизняної дипломатії у добу Київської Русі (ix-xi ст.ст.).....	140

Секція: 1. Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Новік М.В.
курсант факультету №2
Донецького юридичного інституту МВС України
м. Маріуполь, Україна

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ НОРМ

Норма (від латинського - norma) позначає правило поведінки, зразок(модель), чітке розпорядження. Норма являє собою відомості про можливу і належну поведінку учасників загальних відносин, тобто міру свободи суб'єктів в конкретних взаєминах. Цей обсяг свободи може бути виражений в діяльності суб'єкта як можливість свідомо обирати той чи інший варіант поведінки та діяти на свій розсуд в межах дозволеного. Отже безпосереднім змістом норми є укладена до неї інформація щодо поведінки суб'єктів відносин.

Вчені поділяють норми на дуже багато видів, але більшість із цих видів зводяться до двох головних груп: соціальні норми та технічні норми.

Протягом мільйонів років проходила еволюція людського суспільства, а разом із ним і соціальних норм, тому що соціальні норми з'явилися з появою людського суспільства.

«Соціальні норми - це існуючі в суспільстві правила поведінки загального характеру, які виявляють волю певної часті населення або всього суспільства і на випадок їх можливого порушення мають гарантії виконання різними засобами соціального впливу» [1, с. 163]

Оскільки термін «норма» може вживатись у різних смислах, то зразу обумовимо, що тут ідеться про соціальні норми. Соціальна норма є засобом презентації, представленості людям суспільних відносин на рівні їх поведінки, тобто перед людьми у їх повсякденному спілкуванні суспільні відносини постають як сукупність норм. У практиці свого буденного життя кожний індивід сприймає соціальні норми у вигляді правил, стандартів діяльності і поведінки, які приписують допустимі межі дії, за порушення котрих передбачаються санкції. Отже, «соціальні норми - це приписи, вимоги суспільства до дій окремих суб'єктів в ім'я соціальної солідарності» [2, с.327].

Не дивлячись на різноманіття соціальних норм, можна виділити ознаки властиві усім їм:

1. Вони виникають з об'єктивної необхідності соціальних систем в саморегуляції, у підтримці стабільності і порядку. Господарські, шлюбно-сімейні, релігійні відносини при всій своїй усвідомленості та хаотичності мають в собі певну повторюваність, що спричинюється умовами життя людей, яка втілюється в соціальних нормах.

2. Ці норми відображають досягнутий ступінь економічного, соціально-політичного і духовного розвитку суспільства; в них «переломлюються» історичні та національні особливості життя країни, регіонів. У разі невідповідності соціальних норм дійсності, регулювання суспільних відносин буде неможливо, тому що неадекватні соціальні норми або активно відторгаються людьми, або просто ігноруються.

3. Потреба в соціальних нормах виникла на ранніх ступенях розвитку людського суспільства в зв'язку з необхідністю врегулювати поведінку людей загальними правилами.

4. Головним об'єктом регулювання соціальних норм є поведінка людей, діяльність організацій, їх взаємовідносини.

5. Вони відрізняються загальним характером, абстрактністю адресата (відносяться до тих, кого це стосується), тобто не містять вказівки на конкретного суб'єкта, а регулюють найбільш типові відносини (трудові, сімейні та ін.).

6. Один з найважливіших показників цих правил поведінки - обов'язковість виконання та можливість реалізації організаційних чи інших санкцій щодо порушника встановленого порядку.

7. Соціальні норми переслідують широкий спектр відносин, характеризуються

многократністю дії, здатні направляти поведінку людей в багатьох, заздалегідь не фіксованих випадках.

Якщо розглядати класифікації соціальних норм, то їх поділяють за наступними критеріями:

1) за способом вираження: письмові (норми права, корпоративні норми) та усні (звичаї, мораль);

2) за сферою регулювання суспільних відносин (за предметом регулювання): політичні, економічні, екологічні тощо;

3) за джерелом виникнення: звичаї, норми моралі, релігійні норми, корпоративні норми, правові норми [3, с.144].

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права: підручник / за редакцією М. В. Цвіка, О. В. Петришина : Харків, 2009. 583 с.

2. Кривуля О.М. Соціальні норми як база інтеграції суспільства. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2000. № 11. С. 327-333.

3. Саміло Г.О. Теорія держави і права: навч.посібник. Запорізький національний технічний університет : Запоріжжя, «Просвіта» 2010. 347с.

Палій І.А.

студент факультету №2

Донецького юридичного інституту МВС України

м. Маріуполь, Україна

ПРИНЦИПИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Основою для здійснення функцій юридичної відповідальності є комплекс принципів. При цьому, принципи юридичної відповідальності – це не просто затверджений перелік визначених тез, а це є складна система, яка створена з відносно відособлених елементів, які в свою чергу взаємодіють між собою та перебувають у різному ступені підпорядкованості, тобто мають ієрархічну структуру будови та зв'язку між собою.

До безперечних принципів юридичної відповідальності обов'язково слід відносити: верховенство права, законність, невідворотність.

Верховенство права зафіксоване у статті 8 Конституції України [1, с. 51] як принцип поряд з визначенням вищої юридичної сили норм Конституції. У своєму Рішенні від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 Конституційний Суд України розтлумачив верховенство права як «панування права в суспільстві» [1, с.66]. Принцип верховенства права – це провідний елемент загальних засад будови конституційного ладу будь якої сучасної демократичної держави, з метою розвитку якої, є вкрай важливим законодавче закріплення принципу верховенства права, який стає запорукою розвитку в суспільстві вищої справедливості, соціальної рівності та відчуття повної захищеності.

Принцип законності, в юридичній науці, розглядається як основний принцип юридичної відповідальності. Деякі вчені пов'язують виникнення явища юридичної відповідальності, саме з виникненням поняття законності. Сутність законності полягає в тому, що при наявності складу правопорушення, а саме за фактом фізичного, суспільно шкідливого діяння чи бездіяльності, яке визначено нормативно – правовим актом як заборонене та за обставин, що не виключають настання юридичної відповідальності відносно до особи, яка вчинила таке діяння, правопорушник зазнає відповідальності в обсягу, який визначений законом. Особа не може зазнати юридичної відповідальності лише за думки або наміри вчинити діяння, яке кваліфікується як правопорушення. Підтвердження цієї думки, знаходить своє відображення в роботі І.Т. Тарахонич [2, с.285]. Законність – це основа юридичної відповідальності, не лише за формою її здійснення а й наповнює собою внутрішній зміст всього інституту юридичної відповідальності.

Необхідність існування принципу невідворотності правової відповідальності

обумовлено тим, що за кожне правопорушення, щодо правопорушника, обов'язково повинна наступати юридична відповідальність, в противному ж випадку у суспільства може скластись враження про допустимість протизаконної поведінки, а відповідно виникає впевненість щодо безкарності протизаконних діянь, як у правопорушників так і законослухняних громадян, що в свою чергу призведе до суцільного краху інституту юридичної відповідальності й розвитку анархічного суспільства. Однією з ключових складових цього принципу є психологічний фактор стримування, оскільки навіть найсуворіший вид відповідальності не здатен втримати від порушення закону так, як усвідомлення того, що за вчинення злочину невідворотно настає відповідальність за скоєне діяння, в різних її проявах, залежно від характеру правопорушення.

Взаємозв'язок і взаємообумовленість принципів верховенства права, законності, невідворотності юридичної відповідальності виявляються різноманітно: від виникнення і до фактичної реалізації міри державного осуду, визначеної компетентним органом.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, науково – практичний коментар. 2 видання, перероблене і доповнене. Харків. «Право», 2011. 1124 с.
2. Тарахонич І.Т. Принципи юридичної відповідальності в системі права. *Альманах права*. № 3. 2012. С. 284-287.

Поляков Є.О.

курсант факультету №2

Донецького юридичного інституту МВС України

м. Маріуполь, Україна

ОФІЦІЙНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Для сучасної української правової системи питання тлумачення норм права має особливе значення з огляду на те, що українському праву притаманний надзвичайно динамічний характер. Це зумовлено як історичними факторами, так і політичною нестабільністю в діяльності органів вищої влади. Саме тлумачення норм права може сприяти сталому функціонуванню як окремих правових норм, так і правової системи в цілому [6, с. 26- 29].

Актуальність вивчення тлумачення права в Україні зумовлюється, крім того, і незадовільним станом правотворення державних органів, гострою необхідністю виявлення численних прогалин, суперечностей у праві, інтенсивним розвитком української мови, недостатнім рівнем правової і моральної свідомості суб'єктів тощо [2, с. 60-64].

Офіційне тлумачення – це тлумачення правової норми (Конституції і законів України) уповноваженим органом (Конституційним Судом України), сформульоване у спеціальному акті (рішенні Конституційного Суду), роз'яснення змісту і мети правових норм, яке є загальнообов'язковим для всіх суб'єктів їх застосування і реалізації. За характером офіційне тлумачення є нормативним – поширюється на невизначене коло осіб, призначене для багаторазового застосування і є загальнообов'язковим; та казуальним – полягає у тлумаченні правової норми у конкретному випадку і є також загальнообов'язковим [1, с. 67-69].

У сучасних умовах актуальність тлумачення норм права значно зростає. Це пояснюється тим, що останніми роками українське законодавство суттєво оновилося, у ньому з'явилися нові норми і навіть галузі права. Правотворчість сьогодні здійснюється на інших принципах, застосовуються нові юридичні терміни та конструкції, цілком інший тип регулювання. У законодавчій практиці ширше використовується зарубіжний досвід. Реальне втілення правових норм залежить не тільки від того, наскільки точно правотворчі органи зможуть відобразити в своїх нормативно-правових актах специфіку становлення українського суспільства, особливості його культури, менталітету, об'єднавши їх із загальними закономірностями розвитку права, але й від того, наскільки потім адекватно нормативні

розпорядження будуть відображатись в свідомості суб'єктів права. Норми права можуть бути ефективним засобом регулювання суспільних відносин лише за умови, що вони будуть відображені в індивідуальній, груповій та суспільній свідомості, одноманітно і правильно сприйняті та зрозумілі людьми, що завжди є результатом встановлення їх змісту, як результат відповідної інтерпретаційної діяльності [2, с. 63].

Нині, за умов правових трансформацій в Україні, найбільш гостро постає проблема необхідності теоретичного осмислення казуального тлумачення норм права, оскільки воно належить до недостатньо вивчених у теорії права.

Казуальне (або індивідуальне) тлумачення може належати до офіційного або неофіційного виду тлумачення. Його відмінність полягає в тому, що «казуальне - це тлумачення з конкретної справи і стосується конкретного випадку. За загальним правилом таке тлумачення обов'язкове лише для учасників окремої ситуації» [4, с. 195 - 198].

Отже, порівнюючи між собою нормативне і казуальне судове тлумачення норм права, можна сказати, що вони співвідносяться між собою наступним чином: суб'єктами нормативного судового тлумачення є тільки судді вищих судових органів, а казуального – судді всіх судових органів; нормативне судове тлумачення направлене на забезпечення однакового розуміння правової норми всіма судами, а казуальне судове тлумачення направлене на розгляд і вирішення конкретної судової справи; нормативне судове тлумачення здійснюється на основі узагальнення судової практики, а казуальне – під час розгляду конкретної справи, під час апеляційного чи касаційного перегляду; результати нормативного судового тлумачення поширюються на невизначене коло осіб і правовідносин, а результати казуального тлумачення є обов'язковими тільки для конкретної судової справи і для осіб, які беруть у ній участь; результати нормативного судового тлумачення закріплюються у постановках пленумів вищих судових органів, а казуального – у мотивувальній частині судових рішень [4, с. 195 - 198].

Відмінність неофіційного тлумачення в тому, що неофіційне тлумачення має силу громадської думки, індивідуального авторитету особи інтерпретатора, формує інтелектуально-вольове і морально-юридичне середовище, з якого правозастосувачі та інші зацікавлені особи черпають свої уявлення про законність і справедливість. Таке тлумачення є діяльністю не уповноважених спеціально на це державою суб'єктів щодо з'ясування та роз'яснення значення правових актів, результати якої не мають обов'язкового значення для всіх суб'єктів, що підпадають під їхню дію. Неофіційне тлумачення є спеціальним юридичним терміном для позначення тієї багатоманітної діяльності невіддільних суб'єктів, які пізнають правові норми для себе і намагаються пояснити їхнє значення іншим, виходячи із власного досвіду, знань, навичок та вмінь [5, с. 73–76.].

Проаналізувавши визначення, що стосуються тлумачення норм права, їх можна використати для виділення певних ознак, які були б характерні для судового тлумачення норм права із обов'язковим врахуванням особливостей, що притаманні судовій діяльності. Ключове те, що «тлумачення норм права – це завжди діяльність. Крім того, це завжди розумова діяльність» [3, с.25].

У підсумку слід зазначити, що тлумачення права це суспільна необхідність, тому що не знаючи свої права і не розуміючи їх, дуже важко жити у правовій державі і розвиватися. Тлумачення норм права згодом стає необхідністю і впливає на усі сфери суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Тихий В. Захист конституційних прав і свобод Конституційним Судом України за зверненнями фізичних та юридичних осіб. *Вісник Конституційного Суду України*. 2001. №2. С. 67-69.
2. Тацій В., Тодика Ю. Межі тлумачення Конституційним Судом України Конституції і законів України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2002. №2. 60 – 64.
3. Саміло Г. Проблеми тлумачення правових норм. Запоріжжя: Запорізький національний технічний університет, 2017. 144 с.
4. Кириченко О. М. Казуальне тлумачення норми права: аксіологічний аспект. /

Альманах права. Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. Науково-практичний юридичний журнал. Вип. 3. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. С. 195 - 198.

5. Палешник С. І. Судове тлумачення норм права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право* / гол. ред. Ю.М. Бисага. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2013. Вип. 23. Ч. 1. Т. 1. С. 73–76.

6. Чистякова Ю.В. Тлумачення норм права Конституційним судом України в контексті досвіду інших правових систем. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. №5. С. 26-29.

Секція 2. Конституційне право; муніципальне право.

Верлата Д. І.

студентка історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЯК КООРДИНАЦІЙНОГО ОРГАНУ ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

Безпека та оборона має чи не головне значення в житті кожної країни. Події, які сталися на території України в 2014 році, показали, що держава не була спроможна різко, а головне правильно відповісти на терористичну загрозу, котра зависла над країною. Перед тодішнім керівництвом держави постало питання не тільки зберегти цілісність України, а й реформувати законодавство, котре через свою застарілість не виправдало себе та було малоефективним.

Період реформування законодавства, який почався в 2014 році та триває до сьогодні, передбачає постійне оновлення чинної законодавчої бази у сфері національної безпеки та оборони України, а також сприяє виникненню певного правового механізму стосовно забезпечення національної безпеки громадян держави. Після набуття чинності Закону України «Про національну безпеку України» змінився світогляд на значення національної безпеки та створення чіткого плану державної політики щодо її забезпечення.

Мета Закону України «Про національну безпеку України» передбачає: «... визначення та розмежування повноважень державних органів у сферах національної безпеки й оборони; створення основи для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки й оборони, сил безпеки і сил оборони; визначення системи командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони; запровадження всеосяжного підходу до планування у сферах національної безпеки й оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки й оборони» [1]. Іншими словами, зазначена мета Закону полягає у регулюванні суспільних відносин стосовно національної безпеки на законодавчому рівні, а також у забезпеченні певного планування та координування уповноважених органів відповідної сфери діяльності.

Нині здійснення координації у сфері національної безпеки покладено на конституційно визначений орган – Раду національної безпеки і оборони України (далі - РНБО). У Конституції України, а саме ст.107, зазначено: «Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України» [2]. Таким чином, можна зробити висновок, що саме глава держави очолює такий орган.

Реалізація повноважень РНБО та певні особливості правового статусу були предметом

досліджень значної кількості науковців, що підкреслювали важливі риси цього органу серед інших при Президентові України, оскільки це зумовлено надзвичайною важливістю питань забезпечення національної безпеки й оборони, особливо у сьогodнішніх реаліях нашої країни.

На нашу думку, для того, щоб розібратись у правій природі та особливостях Ради національної безпеки і оборони України, необхідно визначити функції цього органу. Стаття 3 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» зазначає: «Функціями Ради національної безпеки і оборони України є:

- 1) внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони;
- 2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час;
- 3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.» [3].

Аналізуючи вищезазначену норму законодавства, необхідно зупинитися на тлумаченні функцій РНБО.

Перша функція покладає на РНБО обов'язки зосереджувати увагу на збиранні, аналізі інформації в сфері національної безпеки та на основі якої розробляти нові пропозиційні заходи, котрі покликані зміцнити оборонний потенціал держави та ефективно його застосовувати при реалізації засад внутрішньої та зовнішньої політики.

Друга функція, у нашому розумінні, регламентує порядок здійснення контролю Радою національної безпеки та оборони України діяльності усіх органів виконавчої влади країни у сфері національної безпеки і оборони у мирний час, а саме забезпечення організаційних заходів стосовно превентивної політики серед громадян України, визначення їх готовності до надзвичайних ситуацій та надання необхідних знань та умінь при загрозі їхній безпеці.

Третя функція визначає координацію органів виконавчої влади, здійснює контроль у сфері національної безпеки і оборони, проте уже в умовах воєнного стану, надзвичайного стану та при виникненні різних кризових ситуацій, що може загрожувати національній безпеці держави. Даючи характеристику даній функції хочемо зазначити, що вона є однією із найважливіших. Рада через органи виконавчої влади починає координувати дії усіх державних органів при виникненні надзвичайних ситуацій, військових дій на території країни чи інших кризових ситуацій.

Здійснений аналіз дає змогу дійти висновку, що Рада національної безпеки і оборони України займає важливе місце серед інших органів державної влади. Така надзвичайна важливість цього органу пояснюється наступним. По-перше, РНБО забезпечує безпеку для всіх громадян держави та територіальної цілісності України. По-друге, завдяки забезпеченню заходів превентивної політики у мирний час, випрацьовується готовність громадян до надзвичайних ситуацій, а отже, можливість та здатність протистояти небезпеці національного або державного масштабу.

Як уже зазначалося вище, РНБО при Президентові України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони. Президент України безпосередньо через цей орган, на який покладено, в першу чергу, координувати та здійснювати контроль за органами виконавчої влади у сфері оборони і безпеки держави як у мирний, так і воєнний чи інший надзвичайний стан, може контролювати та керувати національною безпекою та обороною.

Насамперед, ми вважаємо доцільним зазначити, що Президент України має право відповідно до п. 28 ст. 106 Конституції України: «...створити у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби» [2].

Таким чином, Конституцією України прямо передбачено створення допоміжного органу – Ради національної безпеки і оборони України. Тобто, на нашу думку, створення такого органу саме при главі держави є досить логічним та правильним. Адже завдяки тому,

що він може контролювати діяльність РНБО, а остання, в свою чергу, бути координаційним органом, то ризик національної небезпеки для держави буде мінімальним. Президент України забезпечує оборону та безпеку громадянам безпосередньо через дорадчі та допоміжні органи і служби.

Розглянемо детальніше дефініцію «дорадчий орган». Для того, щоб розібратись, що означає дане поняття, його слід розділити умовно на дві частини: «дорадчий» та «орган». Звернувшись до Академічного тлумачного словника української мови, перша частина поняття - «дорадчий» означає: «той, який має право лише обговорювати питання, а не вирішувати його»[4], а друга частина, тобто «орган», роз'яснюється так: «Установа, що виконує певні функції в галузі державного управління, контролю, нагляду та ін.» [4].

Отже, з вищевикладеного тлумачення дефініції «дорадчий орган», ми зробили висновок, що РНБО України являється безпосередньо саме дорадчим органом при Президентові України, тому що Рада приймає участь лише в обговоренні важливих питань, що стосуються національної безпеки та оборони України, а саме глава держави вирішує ці питання шляхом видачі певних указів, які закріплюють на законодавчому рівні рішення проблем громадян держави та держави в цілому.

У результаті проведеного дослідження, ми дійшли єдиного висновку. Тобто, особливістю Ради національної безпеки і оборони України, як координаційного органу при Президентові України, є особливий правовий статус – дорадчий орган. Який, в свою чергу, вносить пропозиції стосовно вирішення важливих питань в сфері національної безпеки та оборони на розгляд главі держави, натомість, останній – закріплює на законодавчому рівні вирішення поставлених питань, шляхом видання нормативно-правового акту, іншими словами указу Президента України.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 22.02.2020р.).
2. Конституція України: Закон України від 1 січня 2020 р. № 254к/96-ВР/ База даних «Законодавство України». URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 к/96-вр](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%20к/96-вр) (дата звернення: 22.02.2020 р.).
3. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 11 січня 2019 р. № 183/98-ВР / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-вр> (дата звернення: 22.02.2020 р.).
4. Академічний тлумачний словник української мови. Словник української мови: в 11 томах. Том 2, 1971. С. 376. URL: <http://sum.in.ua/s/doradchuj> (дата звернення: 22.02.2020р.).

Галуцько О.В.

студент історико- юридичного факультету

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

Науковий керівник: Петренко Н.О.

к. ю. н., доцент кафедри

адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності

Херсонський державний університет

ПОГЛЯДИ НА ПИТАННЯ ПРИРОДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.

Питання місця та ролі в праві органу місцевого самоврядування досліджується та обговорюється вченими давно, але сталої думки та однозначні погляди серед дослідників, на сьогодні, відсутні.

Сучасну цивілізовану демократичну державу неможливо уявити без повноцінної та дієвої системи місцевого самоврядування. Якою досконалою не була б державна влада в

центрі, вона ніколи не стане життєздатною та ефективною, якщо не буде самоврядування на місцях. Світовий досвід свідчить: чим більше розвинуті держава та громадянське суспільство, тим більшою є роль та значення місцевого самоврядування, тобто розвивається самоврядування - прогресує в своєму просуванні держава та суспільство, а якщо воно занепадає – руйнується міць держави та розквітає суспільства [1, с. 14-18.]. Для визначення природи місцевого самоврядування слід звернутися до законодавчого визначення цього явища. З'ясування сутності місцевого самоврядування вимагає дослідження його концепцій, яким в свою чергу характерна історична обумовленість та логічна наступність. Відповідно до статті 140 Конституції України «місцеве самоврядування – це право територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [2]. Статтею 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» закріплено «конституційне визначення місцевого самоврядування як гарантованого державою права та реальної здатності територіальної громади самостійно, тобто через різноманітні форми безпосередньої демократії, або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [3]. Що ж стосується терміна «місцеве», то в законодавстві ряду зарубіжних країн, наприклад, у деяких країнах англосаксонської системи, використовується поняття «муніципальне», «муніципалітет» (від латинського «municipium»: «munis» – тягар і «саріо», «гесіріо» – приймаю) [4], яким ще у Давньому Римі визначали місцеве управління, що займалося вирішенням проблем міст, розпорядженням господарськими об'єктами, призначеними для задоволення загальних потреб жителів міст. Один із перших, російський дослідник, М. Лазаревський, під самоврядуванням розумів децентралізоване державне управління, де децентралізація забезпечується системою таких юридичних гарантій самостійності органів місцевого державного управління, які поряд із тим створюють їх тісний зв'язок з даною місцевістю та її населенням. Тому, встановлення точних меж втручання центральних установлень та наділення компетенцією місцевих органів, правами, забезпеченими юридичними засобами захисту, будучи юридичною гарантією самостійності цих органів, створює у найвищій ступені забезпечене самостійне положення органів самоврядування [5, с.636-638]. Як відомо, в основі державницької теорії місцевого самоврядування лежить ідея децентралізації частини державної виконавчої влади на рівень територіальних громад та обраних ними органів, при цьому джерелом влади є весь народ, а не його частина (громада). Прихильники ж громадської теорії місцевого самоврядування розглядають його суб'єкт – громади – як самостійне джерело публічної влади, яка належить не державі, а є самостійною «муніципальною» владою. На думку М. І. Корнієнко, «за сучасних умов тільки державницька теорія місцевого самоврядування є більш життєвою та прийнятною для України» [6, с. 629]. Ці положення вказують на громадську теорію місцевого самоврядування, яка визнає право самостійно вирішувати питання місцевого значення лише за первинними територіальними громадами - жителями сіл, селищ і міст, які є «природними» адміністративно-територіальними одиницями. Такий підхід до визначення кола суб'єктів права на місцеве самоврядування обумовлений історично. Саме в «природних» адміністративно-територіальних одиницях, які створилися історично та природним шляхом, відбувалося об'єднання людей для захисту, господарювання, вирішення спільних проблем. Ці проблеми обговорювалися на сходах, загальних зборах, а для здійснення поточного управління жителі обирали відповідних осіб (органи) - вождів, старійшин, ради тощо. Подібна система дістала назву громадського, комунального, місцевого або муніципального самоврядування [7;10]. Відповідно до статті 7 Конституції України, в Україні визнається та гарантується місцеве самоврядування. Тобто, Основний Закон відносить місцеве самоврядування до рівня природного права територіальної громади вирішувати питання місцевого значення. Існування цього права не залежить від визнання чи не визнання його державою [8;10]. Тим самим, територіальна громада розглядається як рівна державі інституція, що має природне та невідчужуване право самостійно вирішувати питання

місцевого значення, регулюючи свої власні справи без втручання з боку держави.

Свого часу А. Хенель, О. Меєр; Г. Еллінек зазначали, що «у самостійній сфері своєї діяльності громада здійснює своє право, у делегованій – вона є орган держави» [9, с.477].

Таким чином, право територіальної громади на місцеве самоврядування є природним і тому невідчужуваним, а держава лише визнає його та з допомогою нормативно-правових актів врегульовує активність територіальних громад [10], делегує ряд своїх повноважень і сфері місцевого значення, визначає форми і межі їх діяльності. Конституційне закріплення цих питань та гарантування місцевого самоврядування є надзвичайно важливим для всієї країни.

Список використаних джерел:

1. Хомутынник В., Коновалов А. Эффективный способ организовать работу в округе. Общественный территориальный совет самоуправления. Асоціація молодих депутатів України. Вісник. 2000. № 3. С. 14-18
2. Конституція України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
4. Кравченко В.В. Пітцик М.В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні (основи муніципального права). Навч. посібник. Київ. «Арарат-Центр», 2001. 176 с
5. Лазаревский Н. Ответственность за убытки причиненные должностными лицами. Догматическое исследование, СПб.: Тип. акц. общ. «Слово», 1905. 712 с.
6. Конституційне право України. підруч./за ред. В. Ф. Погорілка. Київ. Наукова думка, 2000. 734 с.
7. Кравченко В. В. Конституційне право України: Навчальний посібник. Вид. 3-тє, виправл. та доповн. Київ. Атіка, 2004. 512 с.
8. Бориславська О. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика реалізації конституційно - правових засад: Монографія. Львів: ПАІС, 2005. 208 с.
9. Еллинек Г. Общее учение о государстве. Том 1: Право современного государства. СПб: Издание юридического книжного магазина Н.К. Мартынова, 1908. 599 с.
10. Лиска О.Г. Місцеве самоврядування як природне право територіальної громади. Гуманітарний вісник ЗДІА. №32.2008. С.220-227.

Корнієнко Д.А.

студент історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ РЕФЕРЕНДУМУ В УКРАЇНІ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Питання референдуму в Україні завжди було досить актуальним та має зацікавленість як зі сторони населення, так і правознавців, бо сьогодні України як держава стоїть на порозі кардинальних змін, які пов'язані з багатьма сферами та сприяють розвитку громадянського суспільства. Зазначені моменти сприяють тому, щоб громадяни брали участь в житті держави, а це, в свою чергу, не є можливим в повній мірі без коректного врегулювання референдуму, який зараз перебуває в «замороженому» стані, оскільки вимагає належного законодавчого закріплення.

З ціллю підвищити економічну, соціальну та духовну стабільність, забезпечити відповідну реалізацію основоположних принципів верховенства права та пріоритету прав людини, розвивати громадянське суспільство, доцільно в активній формі залучати українське населення для того, щоб вирішувати питання державного значення, в тому числі і за сприянням безпосередньої демократії.

Враховуючи прагнення України стати членом Європейського Союзу, значення

інституту безпосередньої демократії стає ще вищим. Так, відповідно до ст. 5 Конституції України зазначено: «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ» [1]. В свою чергу, відповідно до ст. 69 Конституції України встановлено: «народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії» [1]. Цими положеннями закріплюється підґрунтя для того, щоб впровадити конституційні референдуми в національну практику.

Зараз для України, як і більшої кількості країн, які були утворені після розпаду Радянського Союзу, проблемні питання референдної правотворчості до сих пір зберігають свою новизну. Вже за новітньої історією України рішення, яке було винесено на першому всеукраїнському референдумі стало тією відправною точкою незалежності для України, актом, який створює національне державотворення. Як відомо, 1 грудня 1991 року був проведений Всеукраїнський референдум, на якому більша частина громадян (90, 3 %) проголосувала за те, щоб підтвердити вищу юридичну силу Акта проголошення незалежності України, який прийнятий Верховною радою УРСР 24 серпня 1991 року [2, с. 15].

Протягом 1992-1996 року відбувалися «гострі» дискусії стосовно раціональності проведення референдуму для того, щоб ухвалити нову Конституцію України. Після того як 28 червня 1996 року Конституція України була прийнята, Президент України скасував Указ, який регулює питання щодо проведення Всеукраїнського референдуму. Однак, за рішенням від 11 липня 1997 року № 3-зп (справа щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України Конституції України) Конституційним Судом України було роз'яснено наступне: «прийняття Конституції України Верховною Радою України було безпосереднім актом реалізації суверенітету народу, який лише одноразово уповноважив Верховну Раду України на її прийняття» [2, с. 16].

За історією України відомо лише два Всеукраїнські референдуми: 1) референдум 1991 року стосовно Акту про державну незалежність України; 2) референдум 2000 року, який стосувався змін до Конституції України. Якщо перший референдум припав на так званий «романтичний» період української демократії, а його заключення мали чітку визначеність в усіх відношеннях, то другий референдум скоріше оцінюється як досвід з негативною відміткою. Так, на другому референдумі близько 80 % громадян, які прийняли участь, позитивно відповіли на 4 запитання, які виносилися на референдум, це стосується і питання реалізації двопалатного парламенту, і зменшення кількості депутатського корпусу, і додаткових підстав для того, щоб розпустити Верховну Раду України, зокрема якщо Парламент за місяць не сформує парламентську більшість. Однак результати означеного референдуму так і не були реалізовані в окремих положеннях Конституції України, що говорить про ганебне та цинічне становлення до волі народу зі сторони парламенту.

На сьогоднішній день інститут референдуму в Україні, як вже було наголошено, знаходиться в підвішеному стані, бо Закон України «Про всеукраїнський референдум» визнано неконституційним і в п. 25 Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року зазначається про те, що: «виявивши порушення визначеної Конституцією України процедури розгляду й ухвалення Закону України «Про всеукраїнський референдум», установивши нелегітимність його мети та невідповідність його положень вимогам Конституції України, Конституційний Суд України дійшов висновку, що цей закон повністю суперечить Конституції України» [2, с. 17].

Вищезазначене вказує на те, що референдум як інститут безпосередньої демократії є неідеальним. Існує пряма необхідність шукати нові форми для реалізації народного суверенітету. Для цього проаналізуємо позитивний досвід зарубіжних країн на прикладі Швейцарії та Швеції. В цих країнах народний суверенітет реалізується під час здійснення законодавчих ініціатив [3, с. 33]. Розглянемо їх більш детально.

В Швейцарії існують інститути прямої демократії у вигляді референдуму та права народної ініціативи, які виступають як доповнюючі інструменти, що дають громадянам та суб'єктам федерації (кантонам) приймати участь і впливати на прийняття важливих рішень,

які мають державне та суспільне значення. Референдум в Швейцарії має вагоме значення в політичному аспекті. Завдяки референдуму громадяни Швейцарії мають вплив на політичне життя країни, тобто вони можуть скасовувати рішення уряду та парламенту. Окрім зазначеного, громадяни мають право на народну ініціативу. Відповідно до ст. 139 Конституції Швейцарії: «громадяни країни можуть протягом 18 місяців зібрати 100 тис. підписів і на цій підставі ініціювати внесення певних змін до Конституції. Із цього приводу уряд зобов'язаний провести народне голосування, а його результати повинні бути обов'язковими для виконання як урядом, так і парламентом» [3, с. 34]. В свою чергу, відповідно до ст. 141 Конституції Швейцарії: «для проведення референдуму на підтримку чи проти закону потрібно 50 тис. підписів» [3, с. 35]. Слід відмітити, що на референдум не виноситься проект закону, виключно ухвалений та прийнятий парламентом закон. Це зроблено для того, щоб покласти на законодавця додаткову відповідальність під час ретельної підготовки того чи іншого закону, який впливає на якість законодавчої діяльності парламенту. Організація та проведення референдумів покладається на політичні партії і громадські організації. Підписи збираються під супровід відповідних аргументів та через рекламну кампанію. Більш того, тут діють сучасні способи для голосування (почта або мережа-Інтернет), які значно полегшують процедуру волевиявлення для громадян. В разі, якщо громадяни не проявляють інтерес в тому, щоб приймати участь в голосуванні, це їх відповідальність [4, с. 139].

Зазначимо, що відповідно до ст. ст. 140 і 141 Федеральної Конституції: «референдуми поділяються на обов'язковий і факультативний залежно від питання, винесеного на референдум» [4, с. 140].

До предмету обов'язкового референдуму відноситься перегляд Конституції та вступ до організації щодо колективної безпеки. Серед іншого, на такий референдум можуть виноситься федеральні закони, які були оголошені як невідкладні та не мають конституційної основи, а строк існування становить більше ніж один рік.

В свою чергу факультативний референдум проходить виключно за ініціативою виборців чи кантонів. Такий референдум не вправі ініціювати ні президент, ні парламент. Тобто, виключно за вимогою 50 тис. громадян або 8 кантонів, на голосування можуть ставитись наступні питання: федеральні закони; федеральні постанови, які передбачені Конституцією та законами; міжнародні договори, у яких необмежений строк; питання, які регулюють вступ до міжнародних організацій; питання, які містять в собі важливі положення, за якими закріплено правові норми [4, с. 141-142].

Переходячи безпосередньо до аналізу практики такої країни, як Швеція, відзначимо, що тут можна проводити різні референдуми. Наприклад, залежно від території, якими вони охоплюються: а) загальнонаціональні (проводяться на території всієї держави); б) комунальні (проводяться на місцевому рівні). В свою чергу, від того, яку юридичну силу мають рішення, референдуми поділяються на: а) дорадчі (рішення яких мають консультативний характер); б) установчі (рішення яких мають обов'язковий характер).

Як окремий вид референдуму, прийнято виділяти конституційні, предметом яких є питання щодо внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів.

У Швеції інституту референдуму притаманні особливості. Так, в більшій мірі референдум виступає як дорадчий і не являється досить ефективним інструментом для участі населення під час вирішення важливих питань. Де-юре державна влада в праві прийняти рішення, якщо воно навіть не було підтримано на референдумі більшістю громадян, однак така ситуація може призвести до того, що партія, у якій більшість в парламенті, просто втратить потенційний електорат на наступних виборах [5, с. 150].

Окрім зазначеного референдуму, у Швеції можливо провести референдум, питанням якого є прийняття нової конституції або міжнародних угод, які стосуються конституційних прав та обов'язків громадян. Можливість проводити такий референдум в Швеції існує ще з 1980 року. Такий референдум має установчий характер.

Приймати участь в референдумі мають громадяни, які наділені виборчим правом. Питання щодо права громадянина брати участь здійснюється відповідно до виборчого

списку. Такий список складається у відповідні терміни та за умов, які передбачені Законом про вибори. Виборці отримують спеціальні картки для голосування, в яких міститься інформація щодо участі в якому референдумі вона призначається [5, с. 153-154].

Проведене нами дослідження показало, що референдуми як ключова форма прямого народовладдя продовжують і по сей день свій розвиток, але вже на новому, сучасному рівні: розширюється кількість країн, які практикують референдуми з ціллю приймати рішення, які є значимими для суспільства; зростає кількість питань, які виносяться на голосування; президентами держав та парламентами все частіше використовуються консультативні референдуми з ціллю узгоджувати прийняті рішення по волі народу; процедура проведення референдумів за ініціативою народного волевиявлення стала ліберальнішою.

Незважаючи на досвід таких розвинених країн як Швейцарія та Швеція в контексті активного використання референдуму як форми зворотнього зв'язку між власними громадянами, на жаль, в Україні по причині недосконалого законодавства та відсутності політичної волі такий ефективний інструмент, як референдум, поки що знаходиться в «замороженому» стані.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96 – ВР (останні зміни: 01.01.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Федоренко В. Інститут всеукраїнського референдуму в умовах конституційної реформи. *Вибори та демократія*. 2018. № 3 (13). С. 13–19.
3. Крапчан О. Референдум: світовий досвід і сьогодення України. *Право України*. 2015. № 8. С. 30–35.
4. Чернеженко О.М. Інструменти прямої демократії у Швейцарії. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. Київ: Логос, 2011. № 8. С. 137–142.
5. Ракитська І.А. Референдум в Швеції: особливості організації та правила. *Журнал міжнародного права*. 2015. № 3. С. 148–160.

Малкін Р.Ю.

*студент історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Для успішної діяльності держави в контексті виконавчої влади необхідне належне забезпечення оптимальної системи її центральних органів, які здійснюють державне управління. Подальше піднесення та реформування системи органів виконавчої влади, яка діє сьогодні, дасть змогу забезпечити ще більшу ефективність такої влади та спрямувати правильний вплив на основні сфери розвитку держави [1, с. 39].

Актуальним та своєчасним питанням, якому необхідно приділити увагу – це модернізація організації та функціонування виконавчої влади. Ні для кого не секрет, що органи виконавчої влади займаються реалізацією найважливіших функцій держави. У зв'язку з чим оптимізація таких функцій як головної передумови для ефективної діяльності органів виконавчої влади має вагоме значення.

Властивість будь-якої бюрократичної системи до схиляння на самовідтворення встановлює перебільшену функціональність органів виконавчої влади. Недостатній розподіл функцій цієї системи та відсутність взаємозв'язку між ними нерідко провокували конфлікт інтересів в діяльності окремих органів виконавчої влади, які відображались в перевищенні обсягів державного контролю під час здійснення своєї діяльності в сфері надання адміністративних послуг. Виконання діяльності цими структурами в суспільних відносинах

зводилися до видачі дозволів та накладенні стягнення за невиконання поставлених правил [2].

В цілому, існуюча в нашій державі модель виконавчої влади є досить складним явищем, якій властиво багато бюрократичних проблем та недоліків. Перед тим як розглянути та порівняти наявні пропозиції стосовно реформування органів виконавчої влади, необхідно висловити пропозиції, враховуючи при цьому принцип централізації в частині поділу за основними видами публічних послуг, в першу чергу адміністративних, які забезпечуються центральними органами виконавчої влади.

Зазначений підхід, на нашу думку, посприяє упорядкувати правовий статус центральних органів виконавчої влади до сучасних вимог та стандартів Європейського Союзу, в якому ефективно забезпечується адміністративна здатність органів публічної адміністрації [1, с. 42].

Так, враховуючи євроінтеграційні процеси, які відбуваються в нашій країні, одна із вимог ЄС в контексті адміністративної реформи – вдосконалити інституційні та адміністративні можливості України та в цілому реорганізувати органи виконавчої влади. Тобто проведення адміністративної реформи, ціллю якої є побудова моделі врядування, яка буде ефективно функціонувати на загальному та місцевому рівнях є одним із короткострокових планів держави. Реалізація зазначеної реформи, яка вже відбувається, повинна оптимізувати в тому числі і систему органів виконавчої влади.

Продовжуючи, згадаємо деякі нормативно-правові акти, які мають відношення до питання, яке розглядається. Відповідно до Указу Президента України «Про систему центральних органів виконавчої влади» № 1572 від 15 грудня 1999 року порушено наступні питання: «визначено порядок затвердження положень про центральні органи виконавчої влади, структури та граничної чисельності працівників їх центрального апарату, штатного розпису та кошторису; для управління окремими підгалуззями або сферами діяльності, забезпечення здійснення контрольно-наглядових, регулятивних і дозвільно-реєстраційних функцій щодо фізичних і юридичних осіб Кабінету Міністрів України в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади, надано право створювати урядові органи в складі центрального органу виконавчої влади; встановлено розмежування політичних та адміністративних посад. Посади Прем'єр-міністра, першого віце-прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністрів та міністрів належали до політичних посад» [3].

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України» № 950 від 18 липня 2007 року, прийнято Регламент Кабінету Міністрів України, який забезпечив засоби, що відповідають за розробку політики та формат документів (політичних), більш того, були сформовані відповідні процедури та стандарти, які стосуються прийняття таких документів [2].

Основою для того, щоб вдосконалити структуру органів виконавчої влади була ідея, за якою реорганізація виконавчих органів відбуватиметься з врахуванням функціональної ознаки та за ієрархією центральних органів виконавчої влади. Було виділено чотири основні функції: забезпечення політики та нормативного регулювання; контроль та нагляд; державне управління майном; надання адміністративних послуг.

Кабінетом Міністрів України № 1013-р від 27 грудня 2017 року було затверджено Концепцію оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, яка відбиває реформу, про яку зазначається. Так, у зазначеній Концепції встановлено: «раніше робота з реформування центральних органів виконавчої влади, головню, зосереджувалася на здійсненні заходів, спрямованих на посилення інституційної спроможності міністерств щодо формування і координації державної політики та позбавлення їх невластивих повноважень. Але, переконані в уряді, реформування міністерств доцільно проводити комплексно та послідовно. Це не може бути виокремлено з-поміж інших питань реформування державного управління та оптимізації системи органів виконавчої влади загалом» [4].

Зазначене рішення Кабінету Міністрів України зумовлено тим, що існувала необхідність посилити інституційну спроможність міністерств стратегічно планувати та

формувати державну політику, базуючись на змістовному аналізі, забезпеченні належної ефективності та результату діяльності центральних органів виконавчої влади, які займаються підготовкою та реалізацією ключових реформ держави, а також наблизити організацію системи зазначених органів до міжнародних стандартів.

В цьому ж році було розпочато реформу десяти міністерств так званої першої хвилі. Ціль реформи – змінити міністерства на досить «міцні» та продумані аналітичні центри, які займаються формуванням політики. Тобто проводилися конкурси на відповідні посади фахівців, які до речі проходили за новою процедурою [5]. Також одна з цілей – посилити інституційну спроможність міністерств стосовно державної політики, яка визначена у сферах та реалізація якої покладається на Кабмін. Означене без сумніву підвищить ефективність та організацію діяльності всієї системи центральних органів виконавчої влади.

Таким чином, проаналізувавши сучасний стан органів виконавчої влади, можна побачити наявність значних проблем, що обумовлюють необхідність в реформуванні зазначених органів. Позитивні результати ще не мають того об'єму, який би дав змогу говорити про якісний та ефективний перелом щодо функціонування системи органів виконавчої влади або забезпечення потреб громадян, в наслідок яких їх рівень життя став вище.

Серед основоположних недоліків існують наступні: недостатнє правове забезпечення; відсутній механізм, який здійснює взаємодію управлінських інноваційних технологій, колективної роботи; недостатність фінансового утримання; мінімальна інформованість населення. Це лише незначний перелік проблемних питань, однак і вони стають на серйозній заваді сформувати ефективно діюче управління.

Загалом державне управління повинне змінити систему центральних органів виконавчої влади на механізм, який буде: чітко керуватися та розподіляти повноваження; містити в собі конкретний перелік державних службовців та покладених на них функціональних обов'язків; задовольняти інтереси суспільства.

На нашу думку, такий набір інструментів повинен впроваджуватися під сьогоденні реалії та використовуватися за призначенням і в подальшій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В., Дерезь В., Пухтецька А. Організація виконавчої влади потребує реформування. *Право України*. 2009. № 12. С. 39–46.
2. Западинчук О.В. Оптимізація центральних органів виконавчої влади в контексті проведення адміністративної реформи. [Електронний ресурс]. URL: <http://academy.gov.ua> (дата звернення: 23.02.2020).
3. Про систему центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 15 грудня 1999 року № 1572 / Президент України. *Офіційний вісник Президента України*. 1999. № 1572.
4. Про схвалення Концепції оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1013-р / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2017. № 1013-р.
5. Реформа десяти міністерств повинна завершитися до 2018 року. [Електронний ресурс]. <https://ua.censor.net.ua/n3043436> (дата звернення: 23.02.2020).

Садоньова А.Р.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ПРИНЦИПИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ЗАСАДА ЗДІЙСНЕННЯ ЛЮСТРАЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР

Природа і принципи люстрації, її наслідки вже давно стали предметом глибокого

вивчення і обговорення учених-політологів і політиків-практиків. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про очищення влади» [1], очищення влади (люстрація) ґрунтується на принципах:

- верховенства права та законності;
- відкритості, прозорості та публічності;
- презумпції невинуватості;
- індивідуальної відповідальності;
- гарантування права на захист.

Розглянемо основні аспекти принципу індивідуальної відповідальності.

Індивідуалізація покарання – це один з принципів, який здебільшого знайшов своє застосування у кримінальному праві, але він притаманний не тільки йому. Кожне протиправне діяння чи особа, що його вчинила, за обставинами вчинення чи за особистими рисами правопорушника має свої індивідуальні особливості[2, с. 158].

Сьогодні принцип індивідуальної відповідальності отримує найбільшої уваги. Це підтверджує велика кількість наявних наукових поглядів. Зокрема, Ярослав Романюк зазначає, що принцип індивідуальної відповідальності є одним з європейських стандартів, яких потрібно дотримуватися при проведенні люстраційних процедур. На практиці принцип індивідуальності відповідальності застосовується однобоко – щодо люстрації одних суб'єктів – застосовується, а щодо інших – ні [3]. Також до досить широкого кола осіб заходи з очищення влади – тобто, звільнення із займаної посади, – застосовуються автоматично, ґрунтуючись лише на факті обіймання ними певної посади, а не на доведених у встановленому порядку фактах вчинення ними серйозних порушень та відповідному рішенні суду. За законом про люстрацію особи, які підпадають під люстрацію, не мають можливості довести, що, незважаючи на посаду, яку вони обіймали, вони не брали участь в будь-яких порушеннях прав людини і не здійснювали або не підтримували антидемократичні заходи.

Принцип індивідуальної відповідальності вкупі з принципом презумпції невинуватості мав би передбачати хоч щось схоже на процедуру судового розгляду, де особі було б гарантоване право на захист. Натомість ці два принципи залишились на папері, а замість цього відбувається штампування рішень про звільнення люстрованих осіб.

Таким чином, відображення принципу індивідуальної відповідальності у Законі України «Про очищення влади» є формальним і не реалізується відповідно до своєї правової сутності, що і є передумовою подальших наукових досліджень в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Про очищення влади: Закон України від 16.09.2014 року № 1682-VII (станом на 25.09.2019 року) // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.
2. Москалець Н. В. Індивідуальна відповідальність у взаємодії Конституційного Суду України з органами державної влади щодо забезпечення прав і свобод людини / Н. В. Москалець // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 7. – С. 154-159.
3. Інтерв'ю з Головою Верховного Суду України Ярославом Романюком / Юридичний інтернет-ресурс «Протокол» // Режим доступу: https://protocol.ua/ua/golova_verhovnogo_sudu_ukraini_yaroslav_romanyuk_dlya_peresichnogo_gromadyanina_zvernennya_verhovnogo_sudu_ukraini_do_konstitutsiynogo_sudu_ukraini_spravdi_moge_zdatisya_pidtverdzhenniam_togo_shcho_suddi_proti_lyustratsii_chi_galmuyut_ii_ale_tse_ne_tak/.

Гутник Є.С.
студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна
Науковий керівник: Щипанова О.О
к.ю.н., доцент

КЛІНІЧНІ ВИПРОБУВАННЯ ЯК ВИД МЕДИЧНИХ ДОСЛІДІВ В УКРАЇНІ

Кожного року виникають нові небезпечні захворювання, для багатьох з яких не має методів лікування. Наприклад, у 2020 році світом розповсюдилось нове інфекційне захворювання, яке має назву «коронавірус», або ж COVID-19. Щоб винайти нові способи лікування, необхідно проводити дослідження для переконання в дієвості потенційних лікарських засобів. Тому актуально з'ясувати, як українське законодавство регулює проведення дослідів на людях, та чи є клінічні випробування лікарських засобів дослідями.

Вивченням цієї теми займалися такі вчені, як Сенюта І. Я., Єгоров І. О., Кашинцев Ю. О., Мавед О. О., Чеботарьова Г. В.

Проблема медичних, наукових та інших дослідів над людиною неодноразово підіймалася у міжнародних нормативно-правових актах, зокрема у: Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенції про права людини та біомедицину, Гельсінській декларації Всесвітньої медичної асоціації "Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження". Важливими також є принципи та стандарти Належної клінічної практики (GCP).

Оскільки досліді проводяться над людиною, то в такому випадку людина стає об'єктом досліджень. Уникнути дослідів неможливо, оскільки не буде можливості випробувати нові лікарські засоби – як для лікування і протидії вже існуючим хворобам, так і тим, що можуть виникнути в майбутньому. Проте види та процедура дослідів повністю регламентується законодавством, виключаючи ініціативу займатися незаконними дослідями.

У ст. 28 Конституції України міститься право на повагу до гідності. Його складовою є заборона піддавати людину катуванням, жорстокому та нелюдському поводженню, а також медичним, науковим та іншим дослідям без вільної згоди об'єкта дослідження [1]. Таким чином, примусові досліді можна прирівняти до нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження. Цивільний Кодекс України (далі – ЦК) у ч. 3 ст. 281 визнає це складовою права на життя, при цьому окремо поділяючи досліді на медичні, наукові та інші, та окремо вказуючи на клінічні випробування лікарських засобів. Тому постає питання про місце клінічних випробувань серед інших дослідів [2].

В національному законодавстві не надається єдиного тлумачення поняття «досліді» та їх співвідношення з клінічними випробуваннями. Однак з визначення терміну «клінічні випробування» випливає, що вони є дослідженням, отже їх можна розуміти як один із видів медичних дослідів, які проводяться з метою встановлення або підтвердження ефективності та нешкідливості лікарського засобу. При цьому передбачається попереднє проведення доклінічного вивчення лікарських засобів, яке включає в хімічні, фізичні, біологічні, мікробіологічні, фармакологічні, токсикологічні та інші наукові дослідження з метою вивчення їх специфічної активності та безпечності [3]. Клінічні випробування здійснюються передусім після врахування співвідношення ризику та користі для об'єкта дослідження, можливості виникнення небезпечних для здоров'я та життя побічних явищ та реакцій. Необхідною умовою також є відсутність більш ефективних альтернативних засобів для лікування пацієнта або тестування лікарського засобу. При проведенні клінічних випробувань обов'язково складається протокол, до якого вноситься вся інформація про дослід – у тому числі, методологія, обґрунтування та раніше отримані дані [4].

В ст. 45 Основ законодавства про охорону здоров'я визначаються такі особливості застосування медико-біологічних експериментів на людях: 1) із суспільно корисною метою

2) за умови їх наукової обґрунтованості 3) переваги можливого успіху над ризиком спричинення тяжких наслідків для здоров'я або життя 4) гласності застосування експерименту 5) вільної згоди 6) повної інформованості особи, яка підлягає експерименту, щодо вимог його застосування 7) збереження в необхідних випадках лікарської таємниці. У ст. 29 проголошується заборона медичного втручання, яке може викликати розлад генетичного апарату людини, з чого можна зробити висновок: медичні дослідження в галузі генетики дозволяються виключно з метою лікування людини або запобіганню генетичним хворобам у її дітей, онуків та інших нащадків [5]. Враховуючи, що генетичні дослідження з іншою метою забороняються міжнародним законодавством, цей принцип обов'язковий і для України.

У випадку проведення дослідів або клінічних випробувань, пацієнт або доброволець стає об'єктом дослідження. В ЦК зазначається, що медичні, наукові та інші дослідження можуть проводитися лише щодо повнолітньої дієздатної фізичної особи за її вільною згодою [2]. Така згода називається інформованою, оскільки підписується після отримання повної інформації про дослідження пацієнтом або його законним представником. Інформована згода необхідна для запобігання потенційному визнанню дослідів незаконними або такими, що проведені з порушенням прав пацієнта (зокрема, права на інформацію про дослід). З цією ж метою одним підписаний та датований примірник інформованої згоди зберігається в архіві протягом 15 років після завершення клінічного випробування.

Якщо до клінічного випробування залучаються пацієнти, які в силу свого особистого стану неспроможні особисто дати інформовану згоду, необхідно отримати інформовану згоду законного представника, а у разі його відсутності - близьких родичів. У такому разі у протоколі клінічного дослідження або в поправці до нього повинна бути описана процедура отримання інформованої згоди пацієнта після того, як у нього буде відновлена спроможність особисто дати інформовану згоду [4].

В якості винятку дозволяються клінічні випробування стосовно малолітніх чи неповнолітніх осіб для визначення дози лікарського засобу, рекомендованої для таких осіб - за віком, вагою, іншими медично важливими характеристиками. Такі дослідження проводяться лише за наявності письмової згоди батьків, і додатково згоди неповнолітньої особи. Випробування не можуть проводитися над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. За ЦК, додатковою заборонаю є проведення науково-дослідного експерименту 1) на хворих 2) ув'язнених або військовополонених [2].

Оскільки дослідження мають бути пов'язані виключно з лікуванням хвороби, то не дозволяється проводити терапевтичні експерименти на людях, захворювання яких не має безпосереднього зв'язку з метою дослідження. На особах, які визнані судом недієздатними, дозволяється проведення клінічних випробувань лише для можливого успіху лікування їх захворювань, за наявності письмової згоди опікуна [4].

Визначаються такі особливості порядку проведення клінічних випробувань:

1) вони можуть проводитися у лікувально-профілактичних закладах, які визначаються Міністерством охорони здоров'я України (далі – МОЗ); 2) підприємства, установи, організації або громадяни подають відповідну заяву до МОЗ; 3) до заяви додаються матеріали, які містять загальну інформацію про лікарський засіб, результати його доклінічного вивчення, зразки лікарського засобу та проект програми клінічних досліджень 4) проводиться експертиза матеріалів клінічних випробувань, робляться висновки щодо ефективності лікарського засобу та його безпечності; також переконливих даних про те, що ризик побічної дії лікарського засобу буде значно нижчим за очікуваний позитивний ефект 5) комісія з питань етики при лікувальному закладі оцінює етичні та морально-правові аспекти програми клінічних випробувань; 6) МОЗ приймає рішення про затвердження програми клінічних випробувань та їх проведення [3].

При цьому планування, проведення та звітність усіх клінічних випробувань, у тому числі досліджень з оцінки біоеквівалентності, здійснюються з дотриманням вимог та принципів Належної клінічної практики (GCP). Зокрема, права, безпека і благополуччя

суб'єктів випробування визнаються важливішими від інтересів науки і суспільства. Окрім того, проводити досліди дозволяється лише кваліфікованим спеціалістам, які мають належну освіту, професійну підготовку та досвід для виконання дій, які необхідні для тестування лікарського засобу на людині [4]. За проведення незаконних медичних дослідів над людиною передбачається кримінальна відповідальність.

В ході проведення випробувань дотримується право пацієнта на інформацію про стан свого здоров'я, проведення та результати дослідів, а також інші права, передбачені Конституцією України, ЦК та іншими законами. Також встановлені гарантії, які дозволяють запобігти заподіяння шкоди об'єктам дослідження: 1) інформація щодо проведення випробувань на малолітній чи неповнолітній особі одразу направляється до органів опіки і піклування; 2) замовник клінічних випробувань лікарського засобу зобов'язаний перед початком клінічних випробувань укласти договір про страхування життя та здоров'я пацієнта(добровольця); 3) клінічні випробування зобов'язані бути припинені керівником випробувань у разі виникнення загрози здоров'ю або життю пацієнта(добровольця), а також за бажанням пацієнта(добровольця) або його законного представника; 4) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, приймає рішення про припинення клінічних випробувань чи окремих етапів у разі виникнення загрози здоров'ю або життю пацієнта(добровольця) у зв'язку з їх проведенням, а також у разі відсутності чи недостатньої ефективності його дії, порушення етичних норм; 5) забезпечення конфіденційності документів, що можуть ідентифікувати особу досліджуваного [3]; 6) відповідальність за ініціацію та організацію випробувань несе спонсор [4].

Варто наголосити, що виникнення будь-якої побічної реакції може розцінюватися як страховий випадок, і після цього є декілька варіантів розвитку подій. По-перше, відповідальний дослідник/дослідник має невідкладно, але не пізніше ніж протягом двох календарних днів з дати отримання інформації про виникнення побічної реакції, інформувати про це спонсора, а вже після цього спонсор протягом 7 календарних днів з дати, коли про це стало відомо, направляє відповідне повідомлення до страхової компанії. По-друге, досліджуваний або законний представник/близькі родичі можуть за власною ініціативою (що має бути зазначено в інформованій згоді) протягом 9 календарних днів повідомити відповідну страхову компанію про факт настання побічної реакції для оцінки її як страхового випадку [4].

Таким чином, клінічне випробування лікарських засобів на людях є основним детально регламентованим медичним дослідом. Участь у дослідженнях можуть приймати або пацієнти, або добровольці, за умови надання інформованої згоди. Законодавством визначені категорії осіб, на яких досліди проводяться в обмежених випадках: малолітні та неповнолітні, а також недієздатні особи. Клінічні випробування здійснюються з дотриманням міжнародних нормативно-правових актів у цій сфері, які встановлюють принцип пріоритету життя та здоров'я об'єкту дослідження. Саме тому існує система гарантій та захисту прав об'єктів досліджень, а також кримінальна відповідальність за порушення законодавства про проведення дослідів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Про лікарські засоби: Закон України від 04.04.1996. *Відомості Верховної Ради Укра*
4. Про затвердження Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типового положення про комісії з питань етики: Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 690 від 23.09.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-09>.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

Крест'янов Я.Р.
*студент Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Науковий керівник: Ігнатенко В.В.
*к.ю.н., старший викладач кафедри галузевого права
та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ ІНСТИТУТ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

За останні роки в Україні відбуваються досить суттєві зміни пов'язані з покращенням державного рівня та соціального становища. Відбувається розбудова правової держави на прикладі європейських країн, де пріоритетом є людина, її життя, здоров'я, честь, гідність та недоторканість. Для того, щоб надати більше можливостей фізичним та юридичним особам захищати свої законні права та інтереси, велика кількість країн, на сьогодні, визнали та на державному рівні врегулювали законами приватну детективну (розшукову) діяльність. Зважаючи на те, що діяльність приватних детективних агентств та приватних детективів хоч і нове явище для України, проте сьогодні є досить велика потреба в цій сфері, а з кожним роком популярність детективної діяльності лише зростає.

Сьогодні можна спостерігати активну діяльність приватних детективних агентств, чого тільки вартує відкрити в Інтернеті пошукову систему і можна спостерігати, що майже в кожному місті існує діяльність приватних детективів, але на жаль існує велика проблема яка пов'язана з тим, що на законодавчому рівні ця діяльність не закріплена. Законодавці намагалися велику кількість разів прийняти закон щодо врегулювання даної діяльності в нашій державі, але всі спроби були марними.

Проаналізуємо етапи та колізії у прийнятті Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», отже перша спроба була ще у квітні 2000 року, коли народний депутат Ю.Кармазін вніс до Верховної Ради України проект Закону України №5237 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» — ця спроба виявилась невдалою, адже в цьому законі приватна детективна діяльність розглядалась як підприємницька діяльність і повноваження приватних детективів були досить обмеженими. Інша спроба реалізації закону була у квітні 2004 року коли народними депутатами В.Сіренком, О.Бандуркою, В.Мойсиком, М.Круцем, В.Кафарським був внесений проект Закону України №5380 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», проте цей законопроект теж потерпів краху і був знятий у 2006 році з розгляду, адже в ньому були досить суттєві недоліки які суперечили нормам Конституції України та недостатньо повно були викладенні питання щодо обов'язків, функцій та діяльності приватних детективів [1, с.59-60]. Як бачимо, прагнення депутатів все ж таки було досить активним щодо реалізації законопроекту, але суперечності та колізії які виникали не давали змоги у прийнятті та реалізації закону.

Все ж таки законодавці не зупинялись і продовжували працювати у напрямку реалізації закону. Наступна спроба відбулась 26 червня 2007 року народним депутатом С.Гусаровим який вніс проект Закону №3727 «Про приватну детективну діяльність», однак цей законопроект було також 23 листопада 2007 року відкликано. Четверта спроба відбулась 25 лютого 2008 року народним депутатом В.Мойсиком який вніс проект Закону України №2120 — цей проект був оцінений більш позитивно як такий, що більшою мірою узгоджуються із положеннями та вимогами національного законодавства. Однак, не зважаючи на це все-таки проект не отримав необхідної підтримки та був знятий з розгляду 31 березня 2009 року [2]. Як бачимо у кожному законопроекті існували суттєві недоліки які не давали закону стати дієвим, наступна спроба була 12 квітня 2010 року внесена народними

депутатами В.Мойсиком, В.Малишевим, І.Плохим, І.Савченком, В.Олійником, який був рекомендований до прийняття у першому читанні, однак 22 травня 2012 року був відхилений і знятий з розгляду. Шоста спроба законодавчого регулювання була у грудні 2012 року депутатом Швецем В., який вніс проект Закону України №1093 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», однак цей закон також не мав успіху, адже мав низку неузгоджень з іншими нормами законодавства [3].

Інша спроба була здійснена 28 грудня 2015 року народними депутатами М.П. Паламарчуком, А.А. Кожем'якіним, О.П.Продан, А.А. Тетеруком які подали на розгляд Верховної Ради України новий проект Закону України №3726 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». 19 квітня 2016 року проект був прийнятий у першому читанні. На сьогодні він підготовлений до другого читання і пройшов експертизу. Цей проект більш досконалий та успішний, ніж попередні проекти, однак все ж таки він містить положення які не відповідають статті 8 Європейської конвенції з прав людини, а саме в частині поваги до особистого та сімейного життя, житла і таємниці листування, а також положенням статей 30-32 Конституції України, конституційні заборони втручання в особисте і сімейне життя особи, заборони збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу [4]. І поки що останнім на сьогодні кроком у прийнятті був закон "Про приватну детективну (розшукову) діяльність" №3726 який депутати ухвалили 13 квітня 2017 року. Проте 7 червня Президент України застосував до нього вето. При цьому зазначалося, що в законі сформовано перелік дозволених видів приватних детективних послуг без урахування вимог низки законодавчих актів України. Найсуттєвішими зауваженнями були: 1. Суперечність нормам кримінально-процесуального законодавства. Детективам надано можливість збирати докази в рамках кримінального провадження. А це є неприпустимим для такого виду діяльності. 2. Здійснення зовнішнього спостереження на відкритій місцевості суперечить Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", через те, що це компетенція виключно оперативних підрозділів. Спірним залишається питання, хто має контролювати діяльність приватних детективів. Експерти розділились на два табори: одні підтримують здійснення дозвільної та наглядової діяльності органами внутрішніх справ, інші принципово відстоюють позицію кураторства детективів Міністерством юстиції [5].

Таким чином, минуло 20 років з моменту появи першої законодавчої ініціативи, однак, жоден з цих законопроектів не було прийнято, хоча фактично приватною детективною діяльністю давно й плідно займаються не тільки фізичні особи, а й юридичні. Ми вважаємо, цілком імовірно та очевидно, що у разі прийняття законодавчого акту багато з учасників ринку приватних детективних послуг не захочуть переформатувати свою діяльність згідно з новими вимогами закону, унаслідок чого ця сфера діяльності може так і залишитися в "тіні".

Однак безумовно, цей законопроект є важливим кроком для розширення можливостей із захисту законних прав та інтересів громадян і юридичних осіб, але він потребує доопрацювання й подальших змін (насамперед у частині розширення прав суб'єктів приватної детективної діяльності), від внесення яких виграють усі: і представники ринку надання таких послуг, і їхні клієнти — громадяни та юридичні особи. Наукове дослідження сфери приватної детективної діяльності на теренах України потребує подальшого вивчення та розроблення рекомендацій на основі міжнародного досвіду, з метою подальшого формування вітчизняної системи діяльності приватних детективів за умови прийняття відповідного законодавства.

Отже, легалізація приватної детективної діяльності в Україні дозволить збільшити можливості громадян України та їх об'єднань у захисті своїх законних прав та інтересів, збільшити надходження до бюджету за рахунок сплати податків суб'єктами приватної детективної (розшукової) діяльності, може сприяти поліпшенню криміногенної ситуації. Окрім того, прийняття Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» сприятиме підвищенню міжнародного іміджу України як країни, в якій створені всі необхідні умови для реального захисту громадянами своїх прав, свобод і законних інтересів

Список використаних джерел:

1. Заець А.П. Приватна детективна діяльність в Україні URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/2017-03-02_tezy-mizhnarodnoyi-naukovo-praktychnoyi-%d1%81onference-krok.pdf
2. Проект Закону від 25.02.2008 №2120 «Про приватну детективну діяльність» URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF1MW00A.html
3. Проект Закону України від 13.12.2012 №1093 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG0UD00A.html
4. Що заважає прийняттю закону про приватних детективів URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/scho-zavazhaje-prijnjattju-zakonu-pro-privatnih-detektiviv-336546/>
5. І. Б. Гончаренко, Ю.О. Михайлова. Проблемні питання законодавчих пропозицій щодо легалізації приватної детективної діяльності в Україні URL: [file:///C:/Users/work/Desktop/Магістр/16Ryv2xlTkB3O9owMEmMgi4R_wjKLb%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/work/Desktop/Магістр/16Ryv2xlTkB3O9owMEmMgi4R_wjKLb%20(3).pdf)

Секція: 3. Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Бура А.О.

*студентка Одеського державного аграрного університету
м. Одеса, Україна*

Науковий керівник: Тесля Л.В.

Викладач Одеського державного аграрного університету

ПРАВОВА ПРИРОДА ШЛЮБУ

Шлюб є одним із стародавніх правових інститутів суспільства. Це пояснює існування на даний час різноманітних думок щодо визначення його правової природи [2, с. 72]. Основними з них у науці сімейного права слід вважати наступні. Так, на думку професора Ромовської З.В., шлюб – це договір [1, с.65]. Професор Дзера О.В. визначає шлюб як інститут особливого роду [3, с. 44]. Також шлюб сприймається як союз, як статус, і як таїнство. Саме договірна ідея шлюбу є більш гнучкою та надає широкі можливості для опосередкування будь-яких виникаючих відносин між людьми [4, с.63].

Теорія шлюбу як договору бере свій початок ще у Давньому Римі. У римському праві класичного періоду під формою організації вступу в шлюб маємо риси простої цивільної угоди. Таке ставлення було перш за все пов'язане з тим, що правовому регулюванню в Римі підкорювалася лише певна сфера шлюбних відносин, їх цивілістична сторона. Моральна і сакральна (відношення до сімейного культу) грані цілком справедливо залишалися за межами права.

На сьогодні шлюб усвідомлюється як моногамний добровільний з рівними правами союз чоловіка та жінки, укладений з дотриманням законодавчого порядку і зароджує між подружжям взаємні особисті немайнові і майнові права, крім того обов'язки по вихованню спільних дітей та взаємної підтримки [6]. На відміну від цивільного шлюбу, що має присутню тільки одну рису – сімейний союз, без статусу подружжя, законний шлюб має певний перелік особливостей та створює правовий наслідок конструкції сімейного життя.

Статтею 21 Сімейного кодексу України (далі – СКУ) закріплено, що шлюб - це сімейний союз жінки та чоловіка, який зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану[5].

Розгляд правової змістовності шлюбу, зважаючи на його легальне визначення, надає змогу зробити висновок, що існують певні риси шлюбу:

1) сімейний союз. Згідно до ч. 4 ст. 3 СК України шлюб є підставою утворення сім'ї, тобто існування у шлюбі як правовий стан передбачає спільне проживання, спільний побут та спільні взаємні права і обов'язки подружжя. Але абзац два частини другої статті 3 СК України містить у собі попередження, що подружжя вважається сім'єю ще й тоді, коли дружина і чоловік через навчання, роботу, лікування, необхідністю догляду за батьками, дітьми або з інших значимих причин не можуть жити разом. При цьому поява спільних дітей не є конститутивною рисою шлюбу. Сім'я має право на існування незалежно від наявності чи відсутності спільних дітей;

2) шлюб має характер моногамного союзу. На відміну від законів мусульманських країн, у яких можлива полігамія, національне сімейне законодавство не надає людині дозвіл на перебування у двох або більше зареєстрованих шлюбах одночасно;

3) це різностатевий союз між чоловіком та жінкою. Дозвіл на укладання шлюбу є тільки у жінки та чоловіка;

4) союз, де обидві сторони рівні у правах та обов'язках;

5) добровільний союз, що зареєстрований державними органами реєстрації актів цивільного стану. Проживання жінки і чоловіка як одна сім'я, без реєстрації державними

органами, не може бути підставою для появи у них певних прав і обов'язків подружжя;

б) шлюб укладається на невизначений термін, за умови його правозгідності [3, с.82].

Під вимогами створення союзу маємо сприймати обставини, існування яких потрібне для того, щоб створений союз мав юридичну силу. У науці сімейного права розглядають позитивні та негативні вимоги створення союзу. Існування позитивних умов задовольняє можливість створення шлюбу, щодо негативних умов, то їх відсутність надає таку можливість. Під позитивними умовами маємо розуміти:

- досягнення певного віку для вступу у шлюб. Згідно до ст. 23 СКУ дозвіл на створення шлюбу є в пари, що досягли по 18 років. СКУ допускає винятки з можливістю дозволу на шлюб особі, яка не досягла шлюбного віку. Людина, що досягла віку 16-ти років, має право на створення сімейного союзу, за умови якщо це буде задля її інтересів, наприклад, фактичне утворення сім'ї, вагітність, народження дитини, тяжка хвороба та ін. Суд буде розглядати заяву за певними правилами окремого провадження, поставивши до відома про це батьків або піклувальників людини, що не досягла шлюбного віку. СКУ не запроваджує певної різниці у віці між чоловіком та жінкою, які мають бажання створити союз, або віку, за досягненні якого людина вже не має права створити шлюб;

- взаємна добровільність вступу до шлюбу (ст. 24 СКУ). Шлюб базується на вільному бажанні як жінки так і чоловіка, примусовість одного із осіб до створення шлюбу заборонється. Дозвіл на розірвання шлюбних відносин також має добровільний характер. Право діяти вільно може тільки дієздатна людина. Звідси можна зробити висновок що, недієздатна людина, або ж людина, яка формально була дієздатною, але на час укладення шлюбу мала важкий психічний розлад, або хворобу, була у стані алкогольного, токсичного, наркотичного сп'яніння, внаслідок чого не усвідомлювала своїх дій або ж не була спроможна впливати на них, не може мати дозволу на створення сімейного союзу;

- укладення шлюбу в органі державної реєстрації актів цивільного стану, яке підкріплюється "Свідоцтвом про шлюб". Державна реєстрація шлюбу є обов'язковою, це конституційна ознака, що надає особам статус суб'єктів сімейного права. Державна реєстрація є обов'язковою складовою шлюбу, що встановлюється для захисту стабільності відносин між подружжям, охорони цих прав, а також інтересів чоловіка та жінки, їх спільних дітей, в інтересах держави та суспільства відповідно до ч. 1 ст. 27 СКУ. З моменту створення шлюбу виникають права й обов'язки з обох сторін як подружжя. СКУ має певні новели до порядку реєстрації шлюбу. Право на добровільний вибір майбутнього подружжя подати заяву про реєстрацію шлюбу у будь-який з державних органів РАЦС. Заява за встановленою формою подається особисто жінкою та чоловіком (ч.ч. 1, 2 ст. 28 СКУ) [5].

Перешкодами для створення шлюбу відповідно до ст.ст. 25, 26 та ч.2 ст. 24 Сімейного кодексу України, є:

- перебування однієї із сторін в іншому зареєстрованому шлюбі. Ця заборона стосується принципу моногамії та відноситься до абсолютної заборони, тобто ні за яких умов шлюб не є дійсним. Чинне сімейне законодавство не має заборони на укладення нового шлюбу залежно від чисельності попередніх;

- перебування жінки та чоловіка між собою у родинних зв'язках прямої та інколи деяких випадках бокової лінії споріднення та відносинах, що прирівнюються до родинних. Забороняється створення шлюбу: між родичами прямої лінії споріднення; між рідними братами та сестрами; між двоюрідними братами та сестрами; між рідними тіткою, дядьком та племінником, племінницею; між усиновлювачем та усиновленим; між дітьми, які були усиновлені усиновлювачем;

- закон не дозволяє створення шлюбів між усиновлювачем і усиновленим та між дітьми, що були усиновлені усиновлювачем. Попри це правило є виняток. За рішенням суду можливе надання права на союз між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, що були усиновлені ним. У разі скасування усиновлення можливе укладення шлюбу між усиновлювачем і усиновленою ним дитиною (п.п. 4, 5 ст. 26 СКУ).

- визнання людини недієздатною згідно до п. 3 ст. 39 СКУ. Фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо внаслідок хронічного стійкого психічного розладу вона не спроможна усвідомлювати значення своїх дій та (або) впливати на них. Відповідна заборона відноситься до абсолютної, тому що вільна згода є обов'язковою умовою укладення шлюбу [2, с. 77].

У випадку коли людина визнана недієздатною вже після реєстрації шлюбу, то ця обставина має право розглядатися як підстава для розлучення по бажанню другого з подружжя, але це не надає права для визнання шлюбу недійсним. Психічні хвороби або розлади в тій чи іншій формі, а також інші хвороби, що стали причиною для визнання людини судом недієздатною, не є перешкодою для створення шлюбу. У випадку якщо шлюб був зареєстрований, попри те, що в час його укладення психічний розлад людини був очевидним, хоч рішенням суду недієздатність особи не була встановленою, тоді шлюб надалі може бути визнаний судом недійсним через недотримання умови, передбаченої ст. 24 СКУ, тобто відсутності вільної усвідомленої згоди на укладення шлюбу. Водночас обмеження дієздатності особи у результаті зловживання алкогольними напоями або наркотичними засобами не є перешкодою для реєстрації шлюбу [5].

Отже, однією з основних умов створення сім'ї і виникнення сімейних правовідносин є реєстрація шлюбу. У Сімейному кодексі України шлюбом визнається сімейний союз жінки і чоловіка, що зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Характерними особливостями шлюбу як правової категорії, які розкривають його суть, є такі: по-перше, це є вільний союз жінки і чоловіка; по-друге, це сімейний союз, який припускає спільне проживання та побут, взаємні сімейні права і обов'язки; по-третє, державою регламентується обов'язковість певної форми створення шлюбу та його охорону; по-четверте, сімейний союз має риси добровольності, моногамності, рівноправності і довічності при умові його правозгідності. Порушення цих вимог закону перешкода до укладення шлюбу призводить до недійсності сімейного союзу.

Список використаних джерел:

1. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України. Науково-практичний коментар. – К.: Ін Юре, 2003.- 432 с.
2. Сімейне право України: підручник/ Л.М.Баранова, В.І.Борисова, І.В.Жилінкова та ін.; за заг.ред. В.І.Борисової та І.В. Жилінковою. – 3-є вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 264 с.
3. Сімейне право України: навчальний посібник для студентів юридичних вузів та факультетів. / За ред. О.В.Дзери. - К.: Вентурі, 1997 р.- 272 с.
4. Федорова В.В. Поняття шлюбу / В.В. Федорова // Часопис цивілістики. -2017. Вип. 23. – с. 62-66.
5. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [/2947-14](#)
6. Укладення та припинення шлюбу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [shlyubu](#).

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ У СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ СІМЕЙНИХ СПРАВ

Основна мета цивільного процесу – захист прав та інтересів громадян та юридичних осіб. Виходячи з принципів змагальності сторін – який веде до того, що зацікавлені особи повинні піклуватися про доказовість матеріалів. Наприклад, використання експертизи в сімейних справах, а саме її висновків багато в чому залежить результат процесу. На сьогоднішній день закон дозволяє використовувати експертизу практично при вирішенні будь-яких сімейних справ. У практиці українських судів такі експертизи проводяться щодо спірного батьківства, материнства, підміни дітей, розподілу майна та житла та ін.

Зважаючи на свою виключно важливість для теорії та практики цивільного процесу, проблеми правового механізму призначення експертиз у судовому розгляді сімейних справ завжди перебували в полі зору науковців-юристів. Зокрема, варто згадати здобутки таких правознавців як І. Гора, Ю. Грошевий, С. Стахівський, В. Фаринник та ін.

Метою цього дослідження є визначення окремих аспектів використання правового механізму призначення експертиз у судовому розгляді сімейних справ.

Ю. Грошевий зазначає, що судова експертиза – це процесуальна дія, що складається з проведення досліджень і дачі висновку експертом з питань, вирішення яких вимагає спеціальних знань в галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла і які поставлені перед експертом судом, суддею, органом дізнання, особою, яка провадить дізнання, слідчим, з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню по конкретній справі [4, с. 49].

Варто зазначити, що останні зміни правового регулювання судово-експертної діяльності в Україні введені в дію Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII [1]. Зазначеним законом внесені зміни в Закон України «Про судову експертизу», які стосуються таких концептуальних важливих аспектів як: власне поняття судової експертизи (ст. 1 Закону), повноваження суб'єктів судово-експертної діяльності (ст.ст. 7, 9, 10 Закону), підстави проведення судової експертизи (ст. 71 Закону) [2].

На сьогоднішній день можна констатувати відсутність чітко сформованої практики або позиції з питання співвідношення судової експертизи та експертного дослідження у сімейних справах. Оскільки рішення суду повинно бути обґрунтовано належними доказами, суд, в першу чергу, зацікавлений в призначенні судової експертизи у справі, яка вимагає спеціальних знань. Нюанс полягає в тому, що, на відміну від господарського, адміністративного або кримінального процесів, де рішення про призначення судової експертизи залежить від волі суду (слідчого), у розгляді сімейних справ обов'язковою умовою винесення судом відповідної ухвали є наявність клопотання учасників процесу. На практиці при розгляді сімейних справ часто можна зустріти випадки, коли позивач, на підтвердження обґрунтованості і законності своїх вимог, разом з позовною заявою подає до суду висновок спеціаліста щодо ініційованого ним же експертного дослідження. Природно, маючи на руках позитивний висновок експертного дослідження, позивач буде заперечувати проти призначення судової експертизи у справі, адже наданий ним висновок виданий тією ж (або подібною) експертною установою, яка проводитиме експертизу. Крім того, перед експертами будуть ставитися, по суті, ті ж питання, що призведе до затягування розгляду справи. А при наявності будь-яких сумнівів можна просто допитати фахівця в суді. Через це потрібно чітко дотримуватися порядку призначення експертиз у розгляді сімейних справ.

В українській юридичній практиці існує правовий механізм призначення експертиз у судовому розгляді сімейних справ. Закон чітко визначає, що експертиза може бути

призначена судом на вимогу осіб, які беруть участь у справі, тобто сторін, третіх осіб, а також представників сторін та третіх осіб.

Призначення експертизи у судовому розгляді сімейних справ здійснюється шляхом винесення ухвали суду про призначення експертизи. Судова експертиза вважається призначеною з дня винесення відповідної ухвали.

Про призначення експертизи суд (суддя) виносить ухвалу, в якій зазначаються:

- найменування суду;
- дата призначення експертизи;
- найменування сторін по даній справі;
- найменування експертизи;
- факти, для підтвердження або спростування яких призначається експертиза;
- питання, поставлені перед експертом;
- прізвище, ім'я та по батькові експерта або найменування експертної установи, якому

доручається проведення експертизи;

- представлені експерту матеріали та документи для порівняльного дослідження;
- особливі умови поводження з ними при дослідженні, якщо вони необхідні;
- найменування сторони, яка здійснює оплату експертизи.

Ухвала про призначення експертизи у судовому розгляді сімейних справ направляється або до конкретного фахівця, або на адресу експертної установи, або групі експертів. Якщо ухвалу про призначення експертизи направлено на адресу судово-експертної установи, то керівник установи призначає експертів, попереджає їх про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивого висновку, виконує інші контрольні функції. При спрямуванні на адресу конкретного експерта (групи експертів) він (вони) також попереджаються про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивого висновку. Експерт може відмовитися від дачі висновку, якщо подані йому матеріали недостатні або якщо він не володіє знаннями, необхідними для виконання покладених на нього обов'язків.

Структура спеціального експертного дослідження у судовому розгляді сімейних справ складається з: підготовчої частини (відбір об'єктів дослідження, вибір методики), аналітичне дослідження об'єкта, порівняльне дослідження, синтез отриманих результатів та експертний висновок. Відповідно до положень статті 4 Закону України «Про судову експертизу» [2] основними гарантіями незалежності судового експерта та правильності його висновку є, зокрема: процесуальний порядок призначення судового експерта; заборона під загрозою передбаченої законом відповідальності втручатися будь-кому в проведення судової експертизи; кримінальна відповідальність судового експерта за дачу свідомо неправдивого висновку та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Тобто, експерт повинен бути незалежним, він не може перебувати в будь-якій залежності від органу або особи, що призначили судову експертизу, сторін та інших осіб, зацікавлених в результаті справи. Експерт дає висновок, ґрунтуючись на результатах проведених досліджень у відповідності зі своїми спеціальними знаннями. Не допускається вплив на експерта з боку суддів, прокурорів, а також інших державних органів, організацій, об'єднань і окремих осіб з метою отримання висновку на користь кого-небудь з учасників процесу або в інтересах інших осіб.

До судових експертиз, які найчастіше проводяться під час розгляду сімейних справ, належать експерти за крові та інших виділень людини, генетична, медична, психіатрична, психологічна та ін. Судова експертиза призначається лише в тому випадку, якщо є реальна потреба у спеціальних знаннях для встановлення доказів, що входять до предмету доказування, тобто у випадку, коли висновок експерта не може бути замінений іншими засобами доказу. Наприклад, у випадках визнання батьківства головним юридичним фактом є походження дитини від цієї особи, що можна довести будь-якими прийнятними доказами. Однак очевидно, що матеріально-правовий факт походження дитини містить спеціальні елементи, які можна оцінити як біологічні і які є традиційними доказами, наприклад, покази свідків, пояснення сторін, письмові докази тощо, що встановити надзвичайно важко. Думка

експерта в цьому випадку є необхідна та доказова, хоча його доказова цінність оцінюється за загальними правилами порівняно з іншими доказами справи.

Часто сторони судового спору намагаються маніпулювати роз'ясненнями експертів, використовуючи завуальоване формулювання питань до фахівця з метою отримання потрібної їм інтерпретації певних норм законодавства. На цю проблему звернув увагу Пленум ВГСУ у своїй постанові № 4 від 23 березня 2012 року «Про деякі питання практики призначення судової експертизи». У пункті 2 цієї постанови зазначено, що не може розглядатися як судова експертиза в розумінні чинного законодавства дане вченими тлумачення законодавчих актів, пов'язане з наявністю в цих актах неясності, неузгодженостей, суперечностей або інших недоліків.

З метою мінімізувати можливість маніпуляції висновками експертів Пленум ВГСУ роз'яснив, що при призначенні судової експертизи слід максимально конкретно визначити питання і сформулювати їх у логічній послідовності. Ці питання повинні виключати неоднозначне їх розуміння і тлумачення і відповідати тим об'єктам і матеріалами, які направляються на експертизу.

Отже, експертиза – це дослідження об'єктів проведене експертами на основі спеціальних знань і на підставі отримання інформації про факти, що мають значення для правильного вирішення справи. Вона має конкретний процесуальний порядок та проводиться за дотриманням правил, встановлених процесуальним законодавством. Для призначення експертизи у судовому розгляді сімейних справ необхідно подати від повідну заяву (клопотання) до судового розгляду. У такій заяві доцільно викласти питання, які потребують відповіді експерта. Кількість та зміст питань, щодо яких слід проводити експертизу, остаточно визначає суд. Як правило, експертиза призначається на вимог у осіб, які беруть участь у справі. Однак закон встановлює випадки, коли її призначення є обов'язковим. Види експертизи, що застосовуються у судовому розгляді сімейних справ настільки ж різноманітні й численні, як і галузі спеціалізованих знань. Перспективними щодо подальших досліджень є питання щодо вдосконалення правового механізму призначення та проведення експертиз у судовому розгляді сімейних справ.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19>
2. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
3. Гора І. Актуальні проблеми окремих видів судових експертиз у сімейних справах / І. Гора [Електронний] <http://rd.ua/storage/lessons/11/601%D0%93>
4. Грошевий Ю.М., Стахівський С.М. Докази і доказування у кримінальному процесі :науково-практичний посібник / Ю. М. Грошевий, С. М. Стахівський. – К.: КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2006. – 272 с.
5. Фаринник В.І. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України / В.І. Фаринник. – Х.: Фактор, 2013. – 96 с.

Гудимов А.О.
студент Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка
м. Суми, Україна
Науковий керівник: Шаніро В.С.
старший викладач кафедри права та методики викладання правознавства
Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАМОВНИКА ЗА ДОГОВОРОМ ПРО СТВОРЕННЯ ЗА ЗАМОВЛЕННЯМ І ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У більшості випадків договірні правовідносини у сфері інтелектуальної власності пов'язані саме із розпорядженням майновими правами на об'єкти, створені у результаті інтелектуальної діяльності людини, у тому числі стосовно передання (відчуження) іншій особі майнових прав. У той же час чинним цивільним законодавством України визначена можливість не тільки укладення договорів щодо вже створених об'єктів інтелектуальної власності, але й таких, що передбачають їх створення у майбутньому. Останні мають назву договорів про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Загальні питання щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності регламентовані нормами Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року (далі – ЦК України). У відповідності ч. 1 ст. 1107 ЦК України одним із видів договорів, згідно яких здійснюється розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, є договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності (п. 3 ч. 1 ст. 1107 ЦК).

Окремою нормою, якою врегульовано особливості даного виду договорів, є ст. 1112 ЦК України. Зокрема, у ч. 1 зазначеною статті зазначено, що за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності одна сторона (творець – письменник, художник тощо) зобов'язується створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони (замовника) та в установлений строк [3]. Отже, згідно законодавчого визначення такого договору його сторонами виступають з одного боку творець, а з іншого – замовник.

Загальновідомо, що ЦК України містить загальні положення (основоположні засади) щодо врегулювання певних видів цивільних правовідносин. А тому більш детальна та повна їх регламентація міститься у окремих нормативно-правових актах. Так, вимоги ст. 1112 ЦК України конкретизовано у Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року (далі – Закон). Аналіз положень Закону дає можливість стверджувати, що у ньому договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності має назву договору на право використання твору, іншими словами «авторський договір». Так, у ч. 6 ст. 33 Закону встановлено, що за авторським договором замовлення автор зобов'язується створити у майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати його замовникові [2].

Таким чином, якщо порівнювати змістовне наповнення ст. 1112 ЦК України та ст. 33 Закону, можна знайти відмінність, що полягає у наступному. Якщо у ЦК України на творця (автора) покладається обов'язок лише створення об'єкта права інтелектуальної власності, то Законом встановлено додатково й обов'язок щодо передання створеного об'єкту.

Також важливо звернути увагу на передбачену ст. 34 Закону відповідальність автора за невиконання вимог авторського договору. Ч. 2 цієї ж статті встановлює відповідальність автора, якщо він не передав твір замовникові відповідно до умов авторського договору замовлення, що виражається у відшкодування збитків замовникові, до яких віднесена й упущена вигода [2].

Ч. 6 ст. 3 Закону встановлено, що договором може передбачатися виплата замовником авторові авансу як частини авторської винагороди [2]. Оплатність авторського договору означає, що праву творця (автора) на одержання винагороди за створений об'єкт

інтелектуальної власності згідно договору кореспондує відповідний обов'язок замовника сплатити таку винагороду.

Необхідно акцентувати увагу на тому, що у цивільному законодавстві істотні умови авторського договору не встановлюються. У даному випадку доцільно звернутися до примірних зразків договорів у сфері авторського права і суміжних прав, що розміщені на офіційному веб-сайті Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

Якщо проаналізувати умови договору, то ним встановлюється обов'язок замовника виплатити авторові винагороду за створення об'єкта інтелектуальної власності та передання (відчуження) майнових прав на нього, при чому у встановлений договором строк. Також слід звернути увагу на положення щодо відповідальності сторін, адже порушення умов авторського договору можливе не тільки з боку автора, але й замовника. Зокрема, це стосується випадку, коли замовник порушує строк виплати авторської винагороди. У такому разі договором може передбачатися відповідальність у вигляді виплати додатково пені за кожний прострочений день [1].

Таким чином, у результаті проведеного дослідження норм чинного цивільного законодавства, а саме ЦК України та Закону «Про авторське право і суміжні права», важливо зазначити, що правовий статус замовника за авторським договором передбачає як наявність відповідних прав, так і покладення на нього певних обов'язків.

До прав замовника за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності віднесено права на:

- одержання об'єкта права інтелектуальної власності;
- використання об'єкта права інтелектуальної власності, що було створено за замовленням;
- відшкодування збитків, до яких віднесена й упущена вигода (у разі порушення творцем об'єкта права інтелектуальної власності умов договору).

У свою чергу, основним обов'язками замовника за авторським договором є:

- виплата авторською винагороду за створення об'єкта права інтелектуальної власності та передання (відчуження) майнових прав на нього у визначені авторським договором строки;
- виплата неустойки (пені) автору створеного об'єкта права інтелектуальної власності у разі порушення строку виплати авторської винагороди тощо.

Список використаних джерел:

1. Зразки договорів у сфері авторського права і суміжних прав. Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=ukUA&isSpecial=True&id=b0200e25-efe4-4e97-97d6-1311db749de3&title>.
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Іванова В. С.
студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна
Науковий керівник: Гавловська А.О.
к.ю.н., доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету

ВІЛЬНА ПУБЛІЧНА ЛІЦЕНЗІЯ, ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Розвиток цифрових технологій зумовив збільшення використання об'єктів авторського права в мережі Інтернет, що в свою чергу зумовило низку конфліктів з приводу авторського права та відповідальності за його порушення.

Нормативно-правове регулювання реалізації авторського права в мережі Інтернет має суттєві недоліки в сфері правової регламентації цих питань та відсутності нормативного закріплення відповідних правових відносин.

З економічного боку причина полягає в ціні на ліцензійну продукцію, як правило вона є досить високою, зокрема дуже високими є ціни на програмне забезпечення. Як зазначає, Є. Харитонов «навіть громадяни більш благополучних країн при наявності вибору, платити чи ні, обирають не платити» [1, с. 353]. Іншою причиною виступає якість об'єкту що представлений до продажу. Якщо розглядати комп'ютерну програму то нелегальна версія як правило швидко перекладається та додається у відкритий доступ, в той час як легальна програма може не мати мови, необхідної споживачу. Фактором, який також впливає на виникнення порушень є обмежений строк продажу об'єкту, тобто після закінчення продажу доступ до твору обмежується певним чином. На думку А. В. Кирилюка «єдиного правового механізму захисту авторських прав в Інтернеті не існує, деструктивною також є позиція суспільства про свободу розповсюдження і копіювання будь-якого твору, що опинився в мережі» [2, с. 129].

Держава зі свого боку повинна приймати норми для регулювання відносин в Інтернеті між правовласником та користувачем об'єкту. Користувач при цьому має право на якісний об'єкт авторського права при цьому за розумну ціну. Правовласник в свою чергу повинен надавати свій твір у відповідності зі стандартами і потребами користувачів і при цьому не завищувати ціну на продукт. Тобто саме держава повинна забезпечити можливість використання ліцензованого продукту користувачами і реальну можливість користувачів заплатити за якість такого продукту.

Щоб не допустити порушень з боку користувачів авторського твору законодавцем необхідно закріпити зручні способи реалізації авторського права на умовах вигідних автору. В своїх працях І. Коваль зазначає, що «одним із найбільш економічно привабливих і поширених на практиці способів реалізації майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності є передача цих прав на підставі ліцензійного договору» [3, с.81].

Зокрема, таким способом виступає ліцензія, що дозволяє вільне копіювання (вільна публічна ліцензія). Така ліцензія дозволяє користувачам копіювання, розповсюдження копій, виконання творчих інтерпретацій. Кожен автор може встановити свої умови ліцензії, однак як правило вони користуються типовими опублікованими раніше договорами. Вони є різних видів і розрізняються за об'єктом авторського права (літературний твір, програмне забезпечення, документація тощо). Законодавством не закріплено поняття вільної публічної ліцензії, але воно міститься в Рекомендаціях Міністерства економічного розвитку і торгівлі, за якими «вільна публічна ліцензія виступає загальнодоступним договором приєднання, що надає особі, яка приєдналась до такого договору, безоплатний дозвіл на використання об'єкта авторського права певними способами і на умовах, що визначені ліцензією» [4].

Використання твору на умовах вільної публічної ліцензії при цьому не являється порушенням авторського права, однак особа, що користується таким твором не може

перешкоджати подальшому його використанню чи розповсюдженню. І в разі якщо користувач створив на основі початкового твору свою інтерпретацію він не може перешкоджати іншим користувачам використовувати його твір.

Такий вид ліцензії зараз набирає обертів через очевидну свободу використання об'єкту авторського права. В Україні такий вид ліцензії не закріплений законодавцем і в нашій країні на сучасному етапі розвитку і державотворення його використання автори вважають недоцільним, оскільки основною метою створення твору є саме отримання прибутку від продажу його екземплярів як втілених в матеріальному об'єкті так і в екземплярі закріпленому на матеріальному носії.

Список використаних джерел:

1. Харитонова Е.И. Гражданские правоотношения интеллектуальной собственности, возникающие в результате творчества (концептуальные основы): моногр. / Е.И. Харитонова. – зд. 2-е, перераб. И доп. – Одесса :Фенікс, 2012. – 413 с.
2. Кирилюк А.В. Проблеми захисту авторських прав в мережі Інтернет /А.В. Кирилюк //Часопис цивілістики. – 2014. – № 16. – С. 126 –130.
3. 1 Коваль І.Ф. Комерціалізація прав інтелектуальної власності: навч. посіб. Київ: ЮрінкомІнтер, 2018. 272 с. С. 81.
4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Рекомендації щодо застосування вільних публічних ліцензій на використання об'єктів авторського права і суміжних прав. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=805c49ed-9f0d-4cb2-b7c4-8befb54c8b6f>.

Курносова М. В.

*студент Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Науковий керівник: Ігнатенко В.В.

*к.ю.н., старший викладач кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

ПРАКТИКА РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ) У ЗВ'ЯЗКУ З НЕНАЛЕЖНИМ ВИКОНАННЯМ ОБОВ'ЯЗКІВ НАБУВАЧЕМ

Одним із поширених видів договорів спрямованих на відчуження майна у власність є договір довічного утримання (догляду). У зв'язку з цим, не менш поширеними є і випадки звернення до суду з метою розірвання даного виду договору у зв'язку з неналежним виконанням обов'язків набувачем.

Відповідно до статті 744 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно [5].

Згідно ч. 1 ст. 755 ЦК України, договір довічного утримання (догляду) може бути розірваний за рішенням суду: 1) на вимогу відчужувача або третьої особи, на користь якої він був укладений, у разі невиконання або неналежного виконання набувачем своїх обов'язків, незалежно від його вини; 2) на вимогу набувача [5].

Нами було проаналізовано 38 судових рішень про розірвання договору довічного утримання (догляду) на вимогу відчужувача з підстав невиконання чи неналежного виконання умов договору набувачем. Так, у всіх 38 випадках рішенням суду позовні вимоги відчужувача задоволені в повному обсязі.

Розглядаючи такі справи, суди виходять з положень ч. 2 ст. 651 ЦК України відповідно

до якої договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

Так, у справі № 404/7593/19 суд встановив, що починаючи з моменту укладання договору довічного утримання і по теперішній час відповідачем не заплачено жодної копійки відповідно до договору, а саме п.13 матеріальне забезпечення з утримання, яке щомісячно має надаватися відчужувачу, за їх взаємною згодою, оцінюється сторонами у сум мінімальної пенсії. Також за вказаним період відповідно до п.п. в,г п.14 договору довічного утримання відповідач мала б забезпечити ОСОБА_1, належними лікувальними засобами, надання побутових послуг, у вигляді купівлі лікарських засобів та оплати комунальних послуг які складають 14268,00 грн., що підтверджується наданими квитанціями, суд дійшли висновку про наявність правових підстав для розірвання договору довічного утримання [4].

Іншим судовим рішенням у справі № 202/5879/19 від 22.11.2019 р. судом встановлено, що ОСОБА_1 уклала договір довічного утримання з ОСОБА_3. Відповідно до укладеного 23 травня 2019 року договору, посвідченого державним нотаріусом Шостої дніпровської державної нотаріальної контори Леон І.О., зареєстрованому в реєстрі за № 4-182, ОСОБА_1 передала у власність ОСОБА_3 належну їй на праві приватної власності квартиру АДРЕСА_1, взамін чого набувач ОСОБА_3 зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та доглядом довічно. ОСОБА_3 прийняла на себе наступні обов'язки: залишити відчужувачу в довічному безкоштовному користуванні вказану квартиру житловою площею 17,2 кв.м., загальною площею 38,3 кв.м; у разі необхідності доставляти відчужувача у лікарню, забезпечувати медичними препаратами та забезпечувати надання медичної допомоги; забезпечувати відчужувача продуктами харчування; забезпечувати відчужувачу приготування їжі; проводити прибирання помешкання на вимогу відчужувача; сплачувати в повному обсязі комунальні послуги по квартирі, що відчужується; в разі смерті поховати відчужувача (п.4 Договору). Вартість матеріального забезпечення (догляду, необхідної допомоги) встановлюється сторонами у сумі 1000,00 (одна тисяча) гривень на місяць. Оцінка підлягає індексації в порядку, встановленому законом. (п.5 Договору) [3].

Як вказала в судовому засіданні позивач, причиною розірвання договору довічного утримання є невиконання ОСОБА_3 істотних умов договору, що є підставою для розірвання його в судовому порядку. ОСОБА_1 вказувала на те, що їй не надавався реальний догляд, щомісячне забезпечення. Через свій похилий вік і тяжке фізичне становище вона потребувала в здійсненні за нею догляду, а саме: допомоги по придбанню продуктів харчування, одягу, медичних препаратів, допомоги в побуті - прибирання квартири, приготування їжі, приймання гігієнічних процедур, здійснення медичних оглядів у лікарні і в дома. Та без надання такої допомоги її нормальне існування було неможливе. Відповідач же не надавала реальний догляд.

Виходячи з наведеного, суд прийшов до висновку про неналежне виконання набувачем ОСОБА_3 обов'язків за договором довічного утримання, а тому вимоги позивача про його розірвання підлягають задоволенню, а у зв'язку з розірванням договору довічного утримання підлягає скасування запис про державну реєстрацію права власності на спірну квартиру за ОСОБА_3 [3].

Слід зазначити, що в окремих позовних заявах поряд з вимогою про розірвання договору довічного утримання (догляду) відчужувачі нерідко заявляють вимогу про скасування обтяження та визнання права власності. Наприклад, в жовтні 2019 року позивач ОСОБА_1 звернувся до Білоцерківського міськрайонного суду Київської області з позовною заявою до ОСОБА_2, треті особи: приватний нотаріус Білоцерківського міського нотаріального округу Корнійчук Валерій Іванович, ОСОБА_3 про розірвання договору довічного утримання, скасування обтяження та визнання права власності.

Суд встановивши фактичні обставини справи, які мають суттєве значення для її

вирішення дійшов висновку про наявність підстав для задоволення позовних вимог позивача в частині розірвання договору довічного утримання, оскільки в судовому засіданні знайшло своє підтвердження того, що відповідач належним чином не виконує взятих на себе зобов'язань за договором довічного утримання, тому такий договір підлягає розірванню. Тому, суд приходиться до висновку про те, що належним способом захисту прав позивача у спірних правовідносинах буде застосування наслідків розірвання договору довічного утримання шляхом повернення ОСОБА_1 квартири, визнавши за ним право власності на вказану квартиру, а також скасування обтяження (заборону відчуження) на нерухоме майно, накладене за договором довічного утримання [1].

Таким чином, аналіз судової практики свідчить, що договір довічного утримання (догляду) може бути розірваний за рішенням суду за умови доведення відчужувачем факту порушення набувачем своїх обов'язків за договором довічного утримання (догляду), що може проявлятися у вигляді неповного чи неналежного забезпечення доглядом, допомогою, харчуванням відчужувача або у вигляді повного невиконання вказаних дій.

Правові наслідки розірвання договору довічного утримання у зв'язку з неналежним виконанням обов'язків набувачем визначено статтею 756 ЦК України. Так, у разі розірвання договору довічного утримання (догляду) у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням набувачем обов'язків за договором, відчужувач набуває право власності на майно, яке було ним передане, і має право вимагати його повернення. У цьому разі витрати, зроблені набувачем на утримання та (або) догляд відчужувача, не підлягають поверненню [5].

Список використаних джерел:

1. Заочне рішення Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 25 лютого 2020 року №357/11455/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87864829> (дата звернення 09.03.2020).
2. Рішення Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 22.11.2019 №202/5879/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86178699> (дата звернення 09.03.2020).
3. Рішення Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 22.11.2019 №202/5879/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86178699> (дата звернення 09.03.2020).
4. Рішення Кіровського районного суду м. Кіровограда від 22 січня 2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87092871> (дата звернення 09.03.2020)
5. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2> (дата звернення 09.03.2020).

Макодзьоб В.Ю.

*студентка Одеського державного аграрного університету
м. Одеса, Україна*

Науковий керівник: Тесля Л.В.

викладач Одеського державного аграрного університету

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Невід'ємною частиною будь-якого суспільства є сім'я. Підставою створення сім'ї є шлюб. Шлюб, зареєстрований в органах РАЦСу, породжує особисті майнові та немайнові права і обов'язки подружжя. У випадку розлучення часто виникають непорозуміння щодо майнових відносин між подружжям. Варіантом вирішення проблеми є укладання шлюбного договору. Подружжя має право вирішити це питання між собою особисто, якщо не має зайвого часу на судові засідання, не хоче публічності особистого життя, а можливо, і є недовіра з приводу майна. Інакше, регулювання майнових відносин здійснюється відповідно до закону.

Даному питанню присвятили увагу чимало вчених-юристів, зокрема М.В. Антопольська, Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, А.Б. Гриняк, О.В. Дзера, І.В. Жилінкова, В.І. Кисіль, О.В. Михальнюк, О.С. Олійник, З.В. Романовська, Г.С. Фединак. Автор ставить за

мету дослідити сутність та особливості шлюбного договору в Україні.

Науковці розкривають правову сутність шлюбу через чимало теорій, таких як договір, статус, союз, таїнство тощо. Якщо взяти до уваги нормативне закріплення поняття шлюбу згідно Сімейного кодексу України (надалі - СКУ), то це сімейний союз між жінкою та чоловіком, який реєструється у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Дослідження сутності поняття «шлюб» дає змогу виділити наступні його ознаки: а) це союз жінки та чоловіка за фізіологічною ознакою. СКУ не дозволяє створення одностатевого союзу, який не створює виникнення прав та обов'язків подружжя; б) це сімейний союз, що припускає спільне проживання, спільний побут, взаємні права та обов'язки (ч. 2 ст. 3 СКУ); в) це союз, який зареєстрований у державному органі, що втілює його у встановлену форму, яка може мати тільки громадянський (світський), а не релігійний характер. Це є конститутивною ознакою шлюбу. Проживання однією сім'єю без державної реєстрації, не породжує прав і обов'язків подружжя, хоча сімейний союз існує. Обряд вінчання за звичаями тієї чи іншої народності не породжує також ніяких прав та обов'язків. Хоча з цього правила є виключення за СКУ[1, с.89; 2].

Інститут шлюбного договору в Україні започатковано з 1992 року[3, с.9]. Оскільки це цивільний правочин, то підстави його недійсності регулюється також Цивільним кодексом України. Домовленість наречених або подружжя відносно встановлення майнових прав та обов'язків подружжя на період існування та припинення шлюбу складає його сутність. Громадяни вважають шлюбний контракт проявом недовіри і не знаходять об'єктивних причин його укладення, про що свідчать статистичні дані на офіційному сайті Міністерства юстиції України. Більшість шлюбних договорів укладається у м. Києві, Дніпропетровській, Одеській і Харківських областях; в інших регіонах - всього декілька десятків за рік. Найменша - у Черкаській, Сумській та Кіровоградській областях. Нотаріальна практика показує, що найчастіше шлюбні договори укладаються сімейною парою, де один - іноземець. Шлюбний договір обов'язково має укладатися у письмовій формі і посвідчуватися нотаріально[4, с. 102; 5].

До переліку умов, що можна закріпити у шлюбному договорі, відповідно до СКУ, входять:

- право власності на майно;
- режим спільного майна;
- режим майна, подарованого на весілля;
- майнові відносини у випадку розірвання шлюбу;
- доля подарунків, отриманих під час сімейного життя;
- регулювання сімейного бюджету;
- регулювання порядку несення витрат на утримання непрацевдатних батьків;
- порядок проживання родичів у спільній квартирі (будинку) [2].

У СКУ закріплено три основних види майнових відносин, які можуть регулюватися шлюбним договором. До них відносяться правовий режим майна, порядок користування житлом, право на утримання.

Правовий режиму майна подружжя регламентується поза правилами, які можуть бути нормами не передбачені, але не протирічать закону. Так, сторони можуть домовитися з приводу майна, що набуто ними до шлюбу; варіювання часток кожного з подружжя у майні; тощо. Регулювання майнових відносин подружжя в даному випадку має диспозитивний характер.

Що стосується порядку користування житлом за ст. 98 СКУ, то сторони шлюбного договору можуть домовитися про порядок користування житлом, яке належить на праві власності одному з них. Квартира (житловий будинок), яка належить одному з подружжя, є власністю саме нього. Тому право домовитися щодо користування або припинення користування житловим приміщенням у разі розірвання шлюбу, а також проживання у житловому приміщенні їх родичів, є цілком справедливим у разі закріплення у договорі.

Наступна умова є право подружжя на утримання (ст. 99 СК). Сторони можуть

домовитися про надання утримання одному з подружжя. Так, у разі непрацездатності одного з подружжя або його потребі у матеріальній допомозі (ст. 75 СКУ), можливо закріпити порядок, розмір та строки надання утримання, визначити його натуральну або грошову форму.

Слід звернути увагу на категорії «розірвання шлюбного договору» та «відмова від шлюбного договору». Мається на увазі, якщо шлюбний договір припиняє свою дію на майбутнє, але зберігаються правові наслідки, що виникли під час його дії. Відмова від шлюбного договору - за бажанням сторін (ст. 101 СКУ), в той час, як для його розірвання необхідно рішення суду (ст. 102 СКУ)[1,с.91].

Шлюбний договір може бути визнаний недійсним згідно ст. 103 СКУ, а також з підстав, передбачених Цивільним кодексом України, за умови: 1) недодержання нотаріальної форми договору; 2) недодержання необхідного обсягу дієздатності; 3) порушення прав дитини; 4) закріплення умов, які тягнуть надзвичайно не вигідне матеріальне становище однієї із сторін; 5) вплив обману, насильства, помилки на підписання договору; 7) порушення закону та моральних засад суспільства [2].

Таким чином, шлюбний договір являє собою домовленість наречених або подружжя, спрямовану на встановлення, зміну або припинення їх майнових прав та обов'язків під час шлюбу та(або) у випадку його розірвання. Визнання шлюбного договору недійсним не впливає на перспективу шлюбу, і, навпаки, недійсність шлюбу має правовим наслідком недійсність шлюбного договору. Це свідчить про залежність шлюбного договору від шлюбу. А щоб змінити умови шлюбного договору, потрібна згода кожного з подружжя, одностороння зміна умов шлюбного договору та одностороння відмова від шлюбного договору не допускаються. Акцентуємо увагу, що на практиці шлюбний договір насамперед застосовується на випадок розірвання шлюбних відносин, а не для регулювання спільного проживання і користування майном. Таким чином можна уникнути тривалих судових процесів поділу майна при розлученні.

Список використаних джерел:

1. Сімейне право України : підручник / В.І Борисової , І .В Желонкової – Київ : Юрінком Інтер , 2006 – С. 48-49 ; С. 89-93
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22.
3. Мальцев І. Брачний контракт: заключеніе брачного контракта: / І. Мальцев // Юридическая практика. – 2001. – 11 янв. – С. 9
4. Римаренко І. В. Шлюбний договір в Україні: за і проти / І. В. Римаренко // Сучасні питання економіки і права. – 2013. – № 1. – С. 102-105.
5. Шлюбний договір [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_4500.

Левченко Т.О.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ В ЛІТЕРАТУРІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ

Кількості договірних зв'язків в економічному середовищі України та міжнародній торгівлі зростає у зв'язку із запровадженням нових принципів цивільного права, розвитком різних договірних форм та електронної комерції. Зазначене вимагає формулювання і застосування нових підходів до цивільно-правового регулювання інституту договору взагалі та укладення, зміни і розірвання договору, зокрема. Цей процес супроводжується зрушенням адміністративного впливу держави на діяльність фізичних і юридичних осіб, чим

розширюється свобода цивільно-правового договору та виникає потреба у регулюванні договірних відносин на основі загальних принципів цивільного і договірного права.

Питання, пов'язані з регулюванні договірних відносин, раніше були предметом досліджень таких вчених, як О.В. Дзера, А.С. Довгерт, Н.С. Кузнецова, В.М. Коссака, В.В. Луць, З.В. Ромовська, М.М. Сібільов, М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський та інші та інші. Однак, незважаючи на значний внесок досліджень вказаних вчених в розвиток правової науки, низка проблемних питань досліджена лише фрагментарно. До них відносяться, зокрема, проблемні питання, пов'язані з поняттям цивільно-правового договору в літературі та законодавстві.

Договір є важливим засобом регулювання цивільно-правових відносин, а його укладення призводить до виникнення юридичного зв'язку. Видання нормативно-правових актів, які визначають загальні правила поведінки, само по собі, не породжує виникнення взаємовідносин між суб'єктами, яким вони адресовані, а укладення договору між конкретними особами тягне за собою виникнення конкретного відношення між ними. Тобто, договір виконує функцію формування правових зв'язків між певними особами, створює взаємодію між його суб'єктами, визначає вимоги стосовно порядку і послідовності виконання всіх дій учасників договірних відносин.

Вказане багатозначне уявлення про договір з певними змінами було практично реалізовано в ЦК. Цивільне законодавство раніше не визначало поняття цивільно-правового договору, хоча містило багато норм, спеціально присвячених договорам. Це пов'язано з тим, що договір вважався різновидом угоди, поняття якої подано в ЦК УРСР.

Для повноти визначення поняття «договір» необхідно відобразити усі значення цього терміну в їх сукупності, об'єднуючи розуміння договору як юридичного факту, як зобов'язального правовідношення і як документу. Оскільки терміни домовленість, угода і згода є синонімами, то їх використання в сентенції договору і надалі спонукатиме дослідників до нових спроб визначення сутності договору через ці категорії. Необхідно вказати, що визначення поняття договору через категорію «правочин» може викликати його несприйняття окремими дослідниками, оскільки в ГК взагалі не використовується термін «правочин», а значить при такому способі визначення сутності договору не буде враховано господарський договір як вид цивільно-правового договору. На нашу думку, визначення договору через термін «юридичний акт» дає змогу відобразити значення договору як: юридичного факту, оскільки він створює юридичний стан і тягне виникнення правових наслідків (прав і обов'язків сторін); зобов'язального правовідношення, оскільки акт є юридичною формою регулювання відносин сторін; документу, оскільки акт є юридичною формою волевиявлення сторін.

Правочини можуть бути односторонніми та дво- чи багатосторонніми (договори), під якими розуміється погоджена дія двох або більше сторін (ст. 202 ЦК). В ЦК (ст. 626) подано достатньо близьке до традиційного визначення цивільно-правового договору як домовленості двох або більше осіб, спрямованої на встановлення, зміну та припинення цивільних прав і обов'язків. Отже, з аналізу змісту ЦК випливає, що «домовленість» є співпадінням вираженої договірної волі контракуючих сторін.

Договори, як і угоди, поділяються на односторонні, двосторонні і багатосторонні. Проте, необхідно враховувати, що незважаючи, на схожість формулювань, ці поняття для угод і договорів не є тотожними, оскільки їх поділ проводиться за різними критеріями. Якщо для поділу угод на односторонні, двосторонні та багатосторонні використовують такий суб'єктивний фактор як воля здійснити угоду та її вираження назовні (тобто внутрішні воля та волевиявлення), то в основі поділу договорів на відповідні групи лежить критерій розподілу прав та обов'язків сторін, що домовляються.

В односторонніх договорах (п. 2 ст. 626 ЦК) одна сторона (особа) бере на себе обов'язок перед іншою стороною (особою) вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення, а інша сторона наділяється лише правом вимоги, без виникнення зустрічного обов'язку щодо іншої сторони. До правовідносин, які виникли з односторонніх правочинів (п. 5 ст. 202 ЦК),

застосовуються загальні положення про зобов'язання та про договори, якщо це не суперечить актам цивільного законодавства або суті одностороннього правочину. У двосторонніх договорах (п. 3 ст. 626 ЦК) сторони зобов'язання набувають один щодо одного права і обов'язки. Більшість цивільно-правових договорів є двосторонніми, тобто сторони мають взаємні чи кореспондучі права та обов'язки.

Значна кількість наукових досліджень присвячена визначенню співвідношення понять “господарський”, “комерційний” і “підприємницький” договір. Необхідно підкреслити, що концепція “комерційного договору” включає в себе, крім підприємницьких договорів, різні типи економічних договорів. До цього поняття, крім підприємницьких договорів, що опосередковують поставку або обмін товарами і послугами, включають договори про надання професійних послуг, інвестиційні або концесійні договори. Поняття “підприємницький договір” є вужчим за змістом порівняно з поняттям “комерційний договір”, оскільки суб'єктами підприємницьких договорів є фізичні чи юридичні особи - підприємці, а підприємницькою є господарська діяльність, що переслідує мету одержання прибутку. Господарський договір – це правова категорія, що включає родові поняття «договір» і видові поняття «господарський». Ні в ГК, ні ГПК не подано визначення господарського договору, так само немає єдності думок у визначенні цього поняття в літературі по господарському праву. Господарські договори укладаються відповідно до ЦК з врахуванням особливостей, передбачених ГК та іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів.

За суб'єктним складом господарські договори поділяють на: а) чисто підприємницькі договори, всі сторони яких підприємці і б) умовно підприємницькі – одна сторона підприємець, а для другої сторони такий договір є цивільно-правовим. З ознак суб'єктного складу впливають інші особливі ознаки цих договорів: 1) правосуб'єктність сторін договору; 2) особливе правове регулювання договірних умов, ступінь свободи при укладенні договору; 3) особливий порядок розгляду спорів, що впливають із договірних відносин; 4) особливості застосування джерел правового регулювання, що проявляється у спеціальному регулюванні; 5) додаткові адміністративні процедури вступу договору у силу; 6) звуження сфери диспозитивності при укладенні такої групи договорів; 7) комплексний характер договору, як з точки зору змісту головного зобов'язання, так і т.з. наявності цілої групи додаткових зобов'язань; 8) “складні” взаємовідносини між сторонами підприємницького договору (укладення попереднього договору); 9) особливе регулювання окремих умов за підприємницьким договором (безготівкова форма розрахунків, укладення договору у формі приєднання до умов, встановлених підприємцем); наявність у змісті підприємницького договору особливих умов – захисних застережень; 10) час дії такого договору (договори одноразового та триваючого виконання). На думку Е.В. Богданова, до підприємницьких слід відносити також договори, що укладені фізичною особою і порушують вимоги закону про реєстрацію індивідуального підприємця.

Стрижневим положенням у зазначеному є те, що “господарський”, “підприємницький”, “комерційний” договір є цивільно-правовими категоріями. Відповідно до п. 1 ст. 175 ГК майнові зобов'язання, які виникають між учасниками господарських відносин, регулюються ЦК з урахуванням особливостей, передбачених ГК. Тому на регулювання господарських і підприємницьких договорів поширюють свою дію і норми ЦК [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

У зв'язку з викладеним, логічно розглянути питання договірної волі, волевиявлення та їх взаємодії у єдності. В ЦК (п. 3 ст. 203) передбачено, що волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі. Із аналізу витоків виникнення договору випливає, що волевиявлення є більш ширшим поняттям ніж договір, тому що воно може мати іншу юридичну мету та наслідки, ніж створення договірного зобов'язання, або взагалі не мати юридичної мети та наслідків. Існує багато юридичних зобов'язань, які виникають з джерел, що не пов'язані з процесом волевиявлення, і навпаки, серед зобов'язань, джерелом яких є саме волевиявлення, деякі не є договірними.

Деякі автори, аналізуючи договір, розрізняють суб'єктивну та об'єктивну теорії його походження. Завдяки цьому, відмежовується договір як формальний вираз права і як засіб його конкретизації та втілення у суспільні відносини. Одна група вчених виходить з того, що більшість договорів бере початок з угоди і тому природа договірних відносин є суб'єктивною, а сутність договору полягає в співпадінні волі сторін, тобто угода є підсумком вільних та спіпадаючих думок двох чи більше осіб (сторін), що спрямована на встановлення взаємних прав та обов'язків. Така точка зору має свої об'єктивні причини, оскільки в політичній філософії XVIII століття велику увагу віддавали концепції свободи особистості, що було висловлено А. Смітом в його творі "Багатство народів" і стало відправною точкою економіки XIX століття: свобода договору – це свобода укласти договір на найбільш сприятливих умовах. Суб'єктивна теорія договору розвинулася в період розвитку промислового капіталізму, коли поняття свободи договору у західному правознавстві зазнало певних змін. Практика доводить, що свобода договору має сенс лише тією мірою, якою можлива рівноправність сторін при укладанні договору, за умови, що не завдається шкоди суспільним інтересам. Дотримання цих умов проблематично і тому сучасні правові системи, насамперед, прагнуть забезпечити необхідні умови існування і рівності для всіх суб'єктів загалом, а вже потім максимально допустиму свободу кожної особистості.

Деякі дослідники прийшли до висновку, що із соціальної та психологічної природи договору як системи волевиявлень випливає, що дії сторін по укладенню договору є односторонніми юридичними актами учасників договору, в яких виявляється позитивне (негативне при запереченні чи відмові у згоді) ставлення до певної юридичної дії іншого учасника договору. В цьому твердженні можна погодитися лише з тим, що воля, з якою право пов'язує певні наслідки, виражена назовні таким чином, що особи, яких вона стосується, повинні мати можливість знати її зміст. Право оперує не з намірами осіб, які неможливо з'ясувати, а лише з тим, що випливає з їх слів та поведінки.

Особа, яка вступає в договір, повинна мати намір його укласти. Необхідно вказати, що зміст поведінки з точки зору її якісної характеристики виражається у вольових актах, тобто в діях. Вольове відношення існує у межах, що визначені його учасниками, передбачені законом або іншими діями чи обставинами. Воля – це внутрішній психічний елемент, який сам по собі, для сторонніх осіб є невловимим; для того щоб воля однієї особи могла стати підставою укладення договору з іншою, необхідно, щоб вона була проявлена назовні словами, листуванням чи іншими діями, які б свідчили про укладення договору. Іншими словами, для укладення договору, як і будь-якого юридичного акту, необхідні не тільки наявність волі, але й її виявлення назовні.

Воля сторін повинна бути не лише взаємною, а й узгодженою, що означає її співпадання за обсягом і змістом. Однак, в силу різних причин може статися так, що виявлена воля не буде відповідати внутрішній волі – воля, виражена на основі зовнішніх знаків, не відповідає дійсній волі особи. Нерідко стається так, що навіть безсумнівна в момент укладення договору воля страждає настільки істотними недоліками, що її важко визнати дійсною. Такими є випадки укладення договору внаслідок обману, насильства, погрози, тиску тощо.

Значна частина договірних положень базується на фактичних намірах сторін, якими вони надають юридичної сили і легітимності цим конструкціям. Таке звернення до волі сторін є просто ідеальним, оскільки у формуванні договору переважаючим є принцип вільного вираження внутрішньої волі сторін. Консенсус (*ad idem*), передбачає встановлення волі сторін, направленої назовні, що окреслює загальні межі конкретного договірного процесу і створює необхідні умови формування і зовнішнього об'єктивного вираження договору. Об'єктивний аналіз договору передбачає, що намір укласти договір виражений offerentом певним способом і адресований особі, яка зацікавлена в укладенні такого договору та переконана, що цей намір виражено для того, щоб пов'язати себе обов'язками. Така offerта пов'язує *de facto* навіть у випадку коли наміри offerента не передбачають його наступне обтяження обов'язками.

Цивілісти системи загального права вказують на особливу важливість врахування об'єктивного аналізу при укладенні договорів. На думку Р.Д. Тейлора, він виражається у формуванні абсолютно однакових намірів сторін при укладенні договору щодо досягнення кінцевого результату. Оскільки мається на увазі, що сторони не завжди точно та відповідно можуть зрозуміти наміри одна одної, тому при укладенні договору пропонується звертати їх увагу на однакове трактування тих чи інших положень договору з метою уникнення в їх взаємовідносинах підміни понять. Отже, право як регулятор відносин в загальному сприймає об'єктивний аналіз і звертає особливу увагу на зовнішні ознаки договору (волевиявлення сторін). Що саме можна вважати такими ознаками? В цьому відношенні цивільне право вбачається дуже ліберальним, і потенційно відносить до таких ознак всі дії сторін, які так чи інакше вказують на їх бажання укласти договір. Близьким за змістом до об'єктивного аналізу договору в українській цивілістиці є тлумачення змісту правочину, що передбачено ЦК (ст. 213) та дозволяє не тільки визначити фактичні наміри сторін договору, але й факт існування самого договору. Формування договору відбувається відповідно до законодавчо встановленого порядку, в якому розрізняють стадії укладення договору - оферта і акцепт. Зазначені стадії укладення договору проявляють себе при укладенні всіх цивільно-правових договорів, а тому вони є певними формами вираження волі. Оскільки людська поведінка є комплексним явищем і дуже непросто піддається аналізу, тому при укладенні договору її умовно розділено на окремі керовані правові конструкції, які можуть бути класифіковані, наприклад, оферта, запрошення звернутися з пропозицією про укладення договору, акцепт, контрпропозиція, анулювання оферти чи акцепту .

Із врахуванням викладеного можна зробити висновок, що договір необхідно визначати як юридичний акт двох і більше осіб, заснований на їх погоджених діях, виражений у вільному волевиявленні, спрямований на досягнення єдиного правового результату, що полягає у встановленні, зміні та припиненні цивільних прав і обов'язків та зафіксований у встановленій законом формі.

Список використаних джерел:

1. Богданов Е.В. Договор в сфере предпринимательства. – Х., 1997. - С. 23.
2. Цивільний кодекс України : станом на 13 лютого 2020 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Назва з екрану.
3. Господарський кодекс України : станом на 13 лютого 2020 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Назва з екрану.

Савченко В. В.

*студент історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Правоторова О.М.

*д.ю.н, професор, професор кафедри адміністративного і господарського
права та правоохоронної діяльності а
Херсонського державного університету*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Центральним правовим інститутом у кожній державі є інститут права власності. Саме його регламентація визначає характер регулювання інших інститутів цивільного права. Серед усіх нормативно-правових актів в Україні, які стосуються питань власності важливе місце займають Закон України «Про власність» від 7 лютого 1991 р. та Цивільний кодекс України (далі – ЦК України).

Поведінка осіб може створювати значну загрозу для власності, суб'єктами якої вони не є. Тому виникає необхідність для держави розробляти правові механізми, щодо захисту права власності, в тому числі й цивільно-правові.

Дана необхідність є дуже актуальною у зв'язку з процесами формування правової

держави та багатоманіття форм власності в Україні. У статті 13 Конституції України записано: «Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом» [1, с. 67].

Проблеми захисту права власності досліджували у своїх наукових працях такі вчені як, Ю.М. Андреев, В.В. Бутньов, І.В. Болокан, С.М. Братусь, М.І. Гаврилук, О.В. Дзера, І.О. Дзера, С.Є. Донцов, В.В. Джуль, С.Є. Демський, І.П. Домбровський та інші.

Захист права власності – це сукупність цивільно-правових засобів, які передбачені законодавством і гарантують правомірне використання майна та поновлення порушених правовідносин власності, для усунення перешкод, що заважають їх нормальному функціонуванню, для відшкодування збитків, які заподіяні власнику.

«Суб'єктами правовідносин захисту права власності виступають особи, які наділені правами власності щодо об'єкта та особи, що утримують у себе майно на підставі відповідних договорів або закону, які на підставі норм права уповноважені вимагати захисту порушених суб'єктивних прав, а також особи, неправомірними діями яких порушено суб'єктивні права на об'єкти власності» [2, с. 115].

З точки зору практичного забезпечення захисту права власності, то тут основна роль відводиться саме цивільному праву та цивільно-правовим засобам захисту права власності. Пов'язано це з тим, що вони у першу чергу спрямовані на відновлення того становища, яке існувало до порушення цих прав, а також на припинення дій, котрими порушується право власності. Дані норми мають на меті відновити порушене право власності та ліквідувати наслідки цього порушення, а також відшкодувати збитки, які заподіяні інтересам власника.

Положення щодо захисту права власності поширюється не тільки на самого власника, а на осіб, які володіють майном на праві оперативного управління, повного господарського відання чи на іншій підставі, передбаченій законом чи договором (застава, оренда тощо).

Законодавство України захищає також право на володіння майном уповноваженою особою – комісійним магазином, підрядником, перевізником. Зазначене володіння має свої особливості та захищається відповідно до юридичної природи того права, в силу якого кожна з цих осіб володає річчю.

Чинне законодавство визначає такі риси цивільно-правового захисту права власності:

- він гарантований державою;
- його загальність, тобто він існує для всіх суб'єктів права власності;
- рівність для усіх суб'єктів права власності;
- повнота захисту («власник, права якого порушені, має право не лише вимагати

відновлення стану, який існував до порушення та припинення порушення, але також й право на відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди на підставах, встановлених ст. 22, 23 ЦК України») [3, с. 76].

У випадку коли вже безпосередньо відбувається порушення або оспорювання самого права власності то виникає необхідність правильно використовувати терміни «способи захисту права власності» та «засоби захисту права власності» в певній конструкції, а саме: «способи захисту права власності», які реалізуються через певні засоби, так як специфіка згаданого захисту полягає саме у застосуванні таких юридичних засобів, які дозволяють усунути перешкоди у здійсненні права власності та відновлення майнового становища потерпілого власника. «Саме тому пропонується при використанні вищезгаданого захисту застосовувати термін «спосіб» для позначення дій, що можуть бути здійснені особою, як суб'єктом цивільного права, для захисту свого порушеного права власності» [4, с. 35].

Якщо майну власника загрожує небезпека то він має право вимагати її усунення від того, хто її створює. У випадку неусунення даної загрози власник має право вжити заходи, які зможуть попередити негативні наслідки. Ст. 1164 ЦК України необхідно викласти в такій редакції: «У разі неусунення загрози життю, здоров'ю, майну особи заінтересована особа має право вимагати:

- 1) вжити невідкладних заходів щодо усунення загрози, яка виникла;

- 2) на відшкодування завданої їй шкоди;
- 3) заборонити діяльність, яка створює для неї загрозу;
- 4) відшкодування витрат щодо невідкладних заходів для усунення загрози».

Отже, захист права власності – це самостійне право, яке виникає з моменту його порушення, оспорування чи загрози. Зміст даного права включає у себе правомочності, котрі здійснюють активні позитивні дії щодо захисту права власності. Предметом даних відносин є права на зазначені об'єкти. Саме права можуть бути порушені з боку інших осіб, і саме щодо них цивільним законодавством передбачено низку способів, якими особа може захистити свої порушені чи оспорувані права та охоронювані законом інтереси.

Список використаних джерел:

1. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні: автореф. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». І.О. Дзера. К., 2011. 21 с.

2. Цивільне право України: підручник: у 2 т. Т. 1 / за заг. ред. В.І Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. К. : Юрінком Інтер, 2014. 480 с.

3. Цивільне право України: підручник. Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова. К.: Істина, 2013. 776 с.

Скряга Я.В.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Гавловська А.О.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету*

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

У зв'язку з бурхливим розвитком міжнародних відносин між державами, починає виникати ситуація, коли встановлюються договірні зв'язки не тільки між державами, але і між суб'єктами приватноправової сфери, одним із яких є транснаціональні корпорації (далі – ТНК). Зазначений правовий статус цього суб'єкта залишається досить актуальним і на сьогоднішній день, оскільки питання стосовно якого до сих пір немає єдиної думки та яке є досить проблемним – це міжнародна правосуб'єктність ТНК.

У юридичній літературі не вироблено єдиних підходів до природи феномена ТНК. Окремі теорії, пропоновані різними авторами, підкреслюють ті чи інші аспекти в діяльності ТНК, не претендуючи на повномасштабне охоплення всієї картини дійсності. Наявні спроби синтезу різних наукових концепцій поки не можна назвати до кінця стрункими і позбавленими внутрішніх протиріч. Усе це ускладнює дослідження і без того складної проблеми правового регулювання діяльності ТНК.

Проте в даний час більшість юристів-міжнародників присвячували праці проблематиці зазначеного питання, серед яких: Н.Ю. Асс, М.А. Баймуратова, О.А. Делійський, Г.К. Дмитрієва, Д.І. Кулеба, К.В. Муравйов, В.Г. Федоренко, однак, з огляду на різноманітність аспектів цього напрямку дослідження, залишаються невирішеними чимало питань, від яких значною мірою залежить подальший процес розширення кола суб'єктів міжнародного права.

Метою дослідження є аналіз правової сутності правосуб'єктності ТНК, яка здебільшого проявляється через укладання міжнародних договорів між державами.

Сьогодні ТНК є фундаментальним базисом в народногосподарському комплексі країн, у яких розвинута ринкова економіка. Як вже було відмічено, сьогодні у науковій доктрині не існує єдиного та визнаного погляду щодо трактування ТНК, що в свою чергу є проблемою, бо відсутність конкретного визначення прямо впливає на те, які ознаки характерні такому явищу та встановлює правову природу в цілому. Саме тому, необхідно з'ясувати, що собою

становлять ТНК з точки зору їх трактування.

За визначенням Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН): «транснаціональні корпорації – це підприємства, що є власниками, або такими, що контролюють виробництво товарів чи послуг за межами країни, в якій вони базуються» [1, с. 81]. Відповідно до визначення, яке встановлено Конференцією ООН з торгівлі та розвитку можна побачити, що: «транснаціональна корпорація – це підприємство, що об'єднує юридичних осіб будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності в двох чи більше країнах і провадить єдину політику та загальну стратегію завдяки одному або декільком центрам прийняття рішень» [1, с. 82]. Зазначене трактування дає можливість наголосити на тому, що ТНК характеризується як окрема юридична особа.

За проектом Кодексу поведінки ТНК: «ТНК – це підприємство, яке має відділення у двох або більше країнах, незалежно від юридичної форми та сфери діяльності цих відділень, які функціонують відповідно до певної системи ухвалення рішень, що дозволяє проводити певну узгоджену політику та загальну стратегію через один (або більше) центр з прийняття рішень, в рамках якого відділення пов'язані між собою відносинами власності або іншими відносинами; одне або декілька відділень можуть справляти значний вплив на діяльність інших та, зокрема, користуватися загальними знаннями та ресурсами і розділяти відповідальність з іншими» [1, с. 83].

Продовжуючи, зазначимо, що вперше питання правосуб'єктності ТНК виникло в ХХ ст. в США – американськими вченими була висловлена позиція, що ТНК – «новий сувенір», з прирівняним до держави статусом. Зокрема, на думку С. Якубовського, ТНК: «в переважній більшості випадків, американські компанії мають набагато значніші важелі впливу на політику в країні, ніж державний апарат та посадові особи» [2, с. 95].

Зазначене питання також досить дискусійно обговорювалось в ООН та в Лізі Націй. Вже починаючи з 1946 року по ініціативі парламенту Австрії у Генеральній Асамблеї ООН було зареєстровано пропозицію, в якій йшла мова про те, щоб надати ТНК міжнародної правосуб'єктності. Однак ця пропозиція була відкликана більшою частиною країн, у зв'язку з порушенням одного з основоположних принципів (суверенної рівності держав)[3, с. 132].

Міжнародна правосуб'єктність ТНК досліджувалась і багатьма науковцями. Всі науковці по-різному розуміли природу правосуб'єктності ТНК, одні вважали, що ТНК апріорі не може мати міжнародної правосуб'єктності, інші настоювали на протилежній позиції, зокрема, говорячи про наявність такої правосуб'єктності. Виділимо конкретну думку Х.В. Кметика, який свого часу наголошував: «де-факто ТНК перейшли від об'єкта міжнародно-правового регулювання в суб'єкта міжнародного права, в результаті значного збільшення їх кількості та наявності широкої сфери впливу» [3, с. 140].

Фахівці у галузі міжнародного права визначають два підходи до розуміння міжнародної правосуб'єктності ТНК:

1) міжнародна правосуб'єктність ТНК «підриває авторитет держави як первинного і абсолютного суб'єкта міжнародного права» [3, с. 67];

2) міжнародна правосуб'єктність ТНК – це функціональна правосуб'єктність яка передається корпорації, але в досить обмеженому об'ємі і тільки за умови досягнення конкретних цілей, які закріплені за міжнародно-правовими нормами. Такий підхід знайшов своє відображення у рішенні третейського суду по справі *Texaco Calasiatic* проти *LibyanArabRepublic* 1977 року, в якому встановлюється наступне: «заява про те, що відносини в рамках договору між державою і приватною особою підпадають під дію міжнародного правопорядку, означає, що в цілях тлумачення і виконання такого договору за приватноправовим суб'єктом повинна признаватися особлива міжнародна правосуб'єктність. Але на відміну від держави, приватноправовий суб'єкт володіє лише обмеженим обсягом прав і обов'язків, і він у якості суб'єкта міжнародного права володіє правомочностями користуватися лише тими правами і обов'язками, які надані йому міжнародним договором» [4].

Слід також відзначити, що після того, як ТНК отримали часткове визнання на

міжнародній арені, вони стали зловживати своїми правами в контексті порушення суверенних прав інших держав. Наприклад у 1969 році уряд Еквадору розірвав угоду з Консорціумом банків США по причині того, що банки пішли на відказ викреслити з угоди пункти, які зі слів уряду Еквадору порушили їх державний суверенітет.

Для того, щоб було більш прозоре розуміння правової природи зазначених угод (договорів) та в цілому в питанні можливості ТНК бути суб'єктом міжнародного права, необхідно з'ясувати, чи є ТНК суб'єктами міжнародного публічного права та чи мають право ТНК укладати договори між державами. Звертаючись до суб'єктів права міжнародних договорів, слід відмітити, що першочерговими в цій галузі являються держави, міжнародні організації, а в окремих ситуаціях так звані «особи міжнародно-публічного сектору». Оскільки суспільні відносини розвиваються квалітивно, часто бувають випадки, коли між ТНК та державами укладаються міжнародні договори, які де-факто зрівнюють їх у міжнародно-правовому статусі.

Враховуючи те, що первинним суб'єктом міжнародного права є держава, згідно з чим ТНК володіють правосуб'єктністю на укладення міжнародних договорів та похідну від правосуб'єктності держави. Зазначена позиція підтверджується і в рішенні Міжнародного Суду ООН по справі «Barcelona Traction» «Light and Power Company Limited», за яким вказано: «захист корпорації може здійснювати лише держава, за законами якої ця корпорація була створена, або на чий території перебуває її адміністрація» [3, с. 91].

Досить важливим буде виокремити випадок, який стався в 1969 році, коли Міністерство закордонних справ ОАР повідомило США про те, що останні мають нести відповідальність за угоду, яка укладалася американською нафтовою компанією «King Resources» з урядом Ізраїлю, предметом зазначеної угоди встановлювалося: провести нафто-розвідувальні роботи на території, окупованій Ізраїлем території ОАР. Зі сторони останньої, підписання такого договору свідчило про невідворотне визнання та підтримку зазначеної окупації зі сторони США [3, с. 95].

Також не потрібно забувати, що з поміж того, що ТНК має міжнародний характер в своїй діяльності, вони ще є юридичними особами, регулювання яких відбувається відповідно до законів окремої країни. Тут слід погодитись з позицією, яка була висловлена правознавцем Ф. Франціоні: «держави та ТНК пов'язані між собою не лише «національністю», як звичайні юридичні особи, а й політичним контролем з боку країни походження» [3, с. 99].

Наостанок, щоб мати представлення про об'єм договірної правосуб'єктності ТНК, треба проаналізувати юридичну природу договорів, які укладаються між ТНК та державами. Відповідно до положень ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів (1969 року): «міжнародний договір – це міжнародна угода, що укладена між Державами у письмовій формі і регулюється міжнародним правом, незалежно від того міститься така угода одному документі, у двох або кількох пов'язаних між собою документах, а також від конкретної назви» [5]. В свою чергу, Віденська конвенція про право міжнародних договорів між державами і міжнародними організаціями, і міжнародними організаціями (1986 року) встановлює право на вступ міжнародних організацій в договірні відносини з окремими країнами. Як узагальнення, положення двох конвенцій дають змогу стверджувати про чіткий суб'єктний склад, який існує в міжнародному договірному праві.

Підсумовуючи, зазначимо, що транснаціональні корпорації як суб'єкти міжнародного права мають місце бути, яким безумовно притаманна правосуб'єктність, проте вона є досить обмеженою та в більшій мірі проявляється під час права на укладання міжнародних договорів.

Список використаних джерел:

1. Рокоча В. Транснаціональні корпорації: навч. посіб. / В. Рокоча, О. Плотніков, В. Новицький. К.: Таксон, 2001. 304 с.
2. Лукашук І.І. Міжнародне право. Загальна частина: підручник для студентів юридичних факультетів та вузів. Вид. 3-є, перероб. і доп. М.: ВолтерсКлувер, 2006. 362 с.
3. Міжнародна правосуб'єктність (деякі питання теорії) / Відп. ред. Д.І. Фельдман.

М.: Юрид. літ., 1971. 188 с.

4. Рішення третейського суду від 1977 року / [Електронний ресурс]. URL: https://www.trans-lex.org/261700/_texacooverseas-petroleum-company-v-the-government-of-the-libyan-arab-republic-ysa-1979-at-177-etseq-/ (дата звернення: 20.02.2020).

5. Віденська конвенція про право міжнародних договорів / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118 (дата звернення: 20.02.2020).

Степанова В.О.

*студентка Одеського державного аграрного університету
м. Одеса, Україна*

Науковий керівник: Тесля Л.В.

викладач Одеського державного аграрного університету

ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ ЗАПОВІТУ

В юридичній літературі термін «заповіт» має неоднозначне визначення. Заповіт – це правочин, який виражає волю суб'єкта щодо свого майна. Заповіт – це акт, що має односторонній характер. Дослідники та науковці з приводу цього питання не сходяться в думках. Так, дослідник Ю. Заїка визначає заповіт як розпорядження фізичної особи щодо свого майна, яке набуває чинності після її смерті. Професор Л. Буркацький вважає, що заповіт – це односторонній правочин фізичної особи щодо свого майна на випадок смерті, у певній формі та порядку, що встановлені законом. Науковець Є. Рябоконт дотримується думки, що заповіт – це розпорядження, що укладається заповідачем на випадок смерті, включає в себе призначення спадкоємця, може містити розпорядження заповідача до спадкоємця, в тому числі покласти на нього обов'язки особистого характеру. Дослідник Е. Писарева вважає, що заповіт являється особистим розпорядженням фізичної особи щодо своїх майнових і не майнових прав на випадок смерті, та передачу цих прав іншим особам. [5, с.19]. Нормативно-правове визначення відповідно до ст. 1233 Цивільного кодексу України (надалі - ЦКУ) закріплює, що заповіт - це особисте розпорядження фізичної особи (заповідача) відносно свого майна, майнових прав та обов'язків на випадок своєї смерті, складений у порядку, що встановлений законом.

Відповідно до ст. 1235 ЦКУ один з основних принципів спадкування – свобода заповіту. Вона проявляється в тому, що кожен в праві розпоряджатися майном на свій погляд, може заповідати його, і навпаки, зовсім не робити цього. Щодо визначення терміну «свобода заповіту» науковці також ведуть дискусії. Наприклад, науковець В. Валах вважає, що під свободою заповіту розуміється право заповідача на складання заповіту, і визначати майбутню долю свого майна на власний розсуд. Дослідник Ю. Толстой стверджує, що свобода заповіту – це право заповідача як складати заповіт, так і не робити цього [4, с. 122].

Заповіт – це односторонній правочин, який може бути реалізованим за умови, що спадкоємці виявляють волю на прийняття спадщини. Волевиявлення з боку спадкоємців є самостійним та не залежить від заповіту. Заповіт не можна назвати договором, адже під час його складання немає двостороннього одночасного волевиявлення, хоча тут і присутнє виявлення волі як з боку заповідача, так і з боку спадкоємця. Заповідач може в будь-який час змінити зміст заповіту, не пояснюючи при цьому причин такого рішення. В свою чергу, цього не можна робити при договірних відносинах, що ще раз вказує на різницю між заповітом та договором.

Заповіт є правочином, що характеризується відкладальною умовою, адже вступає в силу лише після смерті заповідача.

Для набуття заповітом юридичної сили він має відповідати наступним умовам:

- по-перше, заповідач повинен мати повну цивільну дієздатність;
- заповіт повинен складатися тільки від імені заповідача, тобто цей акт має особистий характер;

- заповіт складається із зазначенням місця та часу його складення, власноручно підписується заповідачем та посвідчується нотаріусом.

Заповіт, що не відповідає зазначеним вимогам, визнається недійсним.

Заповіт може мати особливу форму, це дозволяє ЦКУ:

- заповіт з умовою – заповіт, у якому право на спадщину надається лише у разі наявності у спадкоємця певної умови, зазначеної у заповіті (вступити до навчального закладу, одружитися, і т.д.) ;
- заповіт подружжя – це досить поширена форма заповіту, тобто спільний заповіт щодо майна, яке належить подружжю ;
- секретний заповіт – це акт, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом, заповідач заклеює конверт і ставить підпис на ньому. Ця процедура проходить у присутності двох свідків.

Щоб заповіт мав юридичну силу, він повинен складатися фізичною особою з повною цивільною дієздатністю. Втрата її на момент смерті заповідача не робить його недійсним, але якщо заповіт складений недієздатною особою, він не має юридичної сили, навіть якщо в майбутньому ця особа набуде повної цивільної дієздатності.

Заповіт є елементом цивільної дієздатності, так званої «тестаментоздатності». Цей термін можна пояснити як право складати заповіт, спадкувати та бути свідком при складанні заповіту. Фізична особа набуває тестаментоздатності після досягнення повноліття (ст.34 ЦКУ), або особа, що набула повну цивільну дієздатність за законом до досягнення 18 років (ст. 35 ЦКУ). Однак, є виключення щодо набуття тестаментоздатності, зокрема, для осіб, визнаних недієздатними (ст. 36 ЦКУ); дієздатних осіб, які склали заповіт у момент, коли не усвідомлювали значення своїх дій та (або) не могли керувати ними (ст. 225 ЦКУ); повнолітніх осіб, обмежених судом у цивільній дієздатності (ст. 36 ЦКУ) [1].

Однією з особливостей тестаментоздатності є те, що вона може реалізовуватися лише особисто. Отже, складання заповіту через представника не допускається, але винятком є заповіт подружжя - його можуть складати від імені кількох осіб (ст. 1243 ЦКУ) [1].

Спадкодавець під час складання заповіту вказує в ньому спадкоємців, він може заповідати своє майно будь-яким особам, визначати їх кількість або взагалі позбавити їх спадщини, змінити зміст заповіту, без зазначення причин, а також включити до заповіту інші розпорядження, передбачені ст. 1235 ЦКУ. Спадкодавець має право заповідати своє майно особі, що не знаходиться з ним у сімейних відносинах, юридичній особі, державі та іншим суб'єктам, які є учасниками цивільних відносин згідно зі ст. 2 ЦКУ. Але є такі особи, що мають право на отримання спадщини незалежно від волі заповідача. Зокрема, це неповнолітні діти спадкодавця; повнолітні непрацездатні діти заповідача; непрацездатна вдова (вдовець) спадкодавця; непрацездатні батьки (усиновителі) спадкодавця.

Особи, що не мають права на отримання спадщини:

- ті, що умисно позбавили життя заповідача чи можливих спадкоємців або вчинили замах на життя цих осіб;
- умисно перешкоджали спадкодавцю скласти заповіт, внести до нього зміни або скасувати його.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що заповіт - це односторонній правочин, особисте розпорядження фізичної особи щодо свого майна, що містить як розпорядчі, так і зобов'язальні елементи. Головними ознаками заповіту, які відрізняють його з-поміж інших актів щодо розпорядження майном, є: односторонній та особистий характер заповіту; вчиняється у суворо передбаченій законом формі; це розпорядження, вчинене на випадок смерті. Об'єктом заповіту є склад спадщини. Діє принцип свободи заповіту, який зазначає, що спадкодавець може заповідати своє майно будь-якій особі. Заповіт має свої особливі форми, які регламентуються ЦКУ. Спадкування за заповітом є одним з видів спадкування і регулюється гл.85 ЦКУ.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
2. Правознавство: Підручник / За загальною редакцією д.ю.н. Крестовської Н. М., к.ю.н. Кулініч О. О., к.ю.н. Романадзе Л. Д. – Одеса: Атлант, 2015. – с. 256-263
3. Цивільне право України : Підручник / Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова. - К.: Істина, 2003.
4. Розгон О. Обмеження спадкових прав у деяких державах // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2011. - № 3(57). - С. 122.
5. Калініченко О. Поняття й юридична природа заповіту: проблемні питання // Підприємництво, господарство і право. – № 7. - 2012.- С. 19-23.

Тишкевич Я.О.

*студент історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Проблема захисту авторського права гостро стає в епоху сучасного розвитку інноваційних технологій, розповсюдження та вільного доступу до інтелектуальної праці. Саме проблема охорони та захисту авторського права є одним з пріоритетних завдань у галузі вдосконалення законодавчої бази сучасних держав. Законодавство з охорони авторського права, визначення його об'єктів та суб'єктів є важливою складовою у політиці захисту національних інтересів держави.

Особливої актуальності в умовах глобалізації цих процесів займають питання міжнародно-правового регулювання охорони інтелектуальної власності. Так, науковці і практики у сфері інтелектуальної власності сьогодні активно досліджують питання змісту міжнародно-правових норм, проте ці напрацювання не вичерпали всіх проблем у цій сфері. Відмітимо, що досить значущими в галузі міжнародно-правової охорони інтелектуальної власності слід визнати дослідження О.А. Підпригори, О.Х. Юлдашева, В.О. Жарова, Ю.М. Капіци, О.П. Орлюка, В.С. Дроб'язко, І.І. Дахно, Ю.С. Шемшученко, Ю.Л. Бошицького, І.О. Мікульонка та інших.

Відповідно, метою наукового дослідження є аналіз змісту та визначення ролі міжнародних стандартів у системі охорони авторських та суміжних справ як невід'ємних складників міжнародної правової системи.

Варто вказати, що авторське право в міжнародно-правовому аспекті володіє солідною конвенційною базою, яку необхідно розглянути детальніше.

Міжнародний період охорони авторських прав розпочався з підписання Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів у 1886 році (нині діє Паризький акт Бернської конвенції, змінений у 1979 р.). Наслідком підписання Бернської конвенції стало створення Бернського союзу, учасниками якого є понад 150 країн. До речі, Україна також стала учасницею цієї конвенції 25 жовтня 1995 року. Стисло характеризуючи Бернську конвенцію, необхідно зазначити, що вона затвердила концепцію територіалізму щодо охорони об'єктів авторських прав [1].

Засада територіалізму виражається у з'ясуванні змісту авторських прав у Бернській конвенції. Обсяг прав визначається відповідно до закону країни, в якій обґрунтовується вимога щодо охорони. Суб'єкту охорони надається національний режим, тобто ті самі права, які надаються законодавством цієї країни. Крім цього, автору надаються права, спеціально передбачені Бернською конвенцією. Здійснення авторських прав та охорони цих прав у країні не залежить від охорони творів у країні їх походження.

Продовжуючи, зазначимо, що наступним за значущістю міжнародно-правовим документом у сфері охорони авторських прав є Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право. Вона розроблялася під егідою ЮНЕСКО (міжнародна організація з питань освіти, науки, культури) і підписана 6 вересня 1952 року (нову редакцію Конвенції ухвалили 1971 р.) [2].

Безпосередньо в ст. 1 Всесвітньої конвенції про авторське право закріплюється так званий принцип державної охорони авторських прав, який означає, що «кожна держава – учасниця Всесвітньої конвенції про авторське право повинна відповідно до свого національного законодавства приймати всі заходи, необхідні для забезпечення охорони прав авторів і всіх інших володільців авторських прав на твори. Зазначеною нормою не закріплюються конкретні заходи, які мають застосовуватись для досягнення цього результату. Передбачається, що кожна держава сама повинна визначити, наскільки доцільне застосування цивільно-правових норм, а також використання адміністративного впливу або застосування кримінального законодавства для охорони авторських прав» [2].

Також у Всесвітній конвенції було сформульовано поняття «випуск твору у світ». У контексті Конвенції – це «відображення в будь-якій матеріальній формі і надання невизначеному колу осіб примірників твору для читання або ознайомлення іншим способом, достатнім для сприйняття. Всесвітньою конвенцією з авторського права передбачено знак охорони авторських прав, шляхом встановлення символу – (с)» [2].

Як правонаступник колишнього СРСР Постановою ВР у травні 1993 р. Україна підтвердила свою участь у Всесвітній конвенції про авторське право 1971 р., взявши на себе зобов'язання охороняти в Україні твори зарубіжних авторів, починаючи з 1973 року – часу приєднання СРСР до цієї Конвенції.

Окрім уніфікації положень міжнародних договорів, необхідне також укладення додаткових договорів із конкретними країнами щодо регулювання авторських і суміжних відносин у цілому або в конкретно визначеній сфері. Усі угоди можна розділити на три основні види:

1) угоди, які зобов'язують державу-учасницю визнавати авторські права громадян іншої держави-учасниці та їх правонаступників на твори науки, літератури й мистецтва (держава-учасниця також визнає авторські права громадян третіх країн і їх правонаступників на твори, уперше випущені у світ на території іншої держави-учасниці, і надає на своїй території охорону вказаним правам на тих же умовах, які встановлюються законодавством для власних громадян);

2) угоди, які зобов'язують надавати авторам – громадянам держав-учасниць національний режим;

3) угоди, які відсилають до Всесвітньої конвенції про авторське право 1952 р. та зобов'язують застосовувати її положення [3, с. 278-279].

Так, першою конвенцією серед даної категорії угод можна виділити Римську конвенцію про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (1961 р.) [4], яка залишається основним договором, який забезпечує охорону суміжних прав на міжнародному рівні. Ця конвенція заснована на принципі національного режиму, який надається за законодавством країни, де потрібна охорона. Римська конвенція встановила «мінімальний рівень охорони суміжних прав. Конвенція не має зворотної сили. Мінімальний строк охорони – 20 років (держави вправі встановлювати більш тривалі строки охорони). Усі випущені або призначені для продажу примірники фонограм повинні мати міжнародний знак охорони суміжних прав. Законодавство про авторське право і суміжні права виходить з того, що авторське право існує незалежно від суміжних прав, тоді як суміжні права існують тоді, коли є авторське право на твір. Авторське право є первинною категорією, а суміжні права – вторинною» [4].

«Суміжні права не лише залежать від авторського права, але й існують без них. Виконавці здійснюють свої права за умови, дотримання ними прав авторів творів, які вони виконують, та інших суб'єктів авторського права. Виробники фонограм повинні

дотримуватися прав суб'єктів авторського права і виконавців. Організації мовлення повинні дотримуватися прав суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм» [4].

Також необхідно виділити договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) про авторське право та Договір ВОІВ про виконання й фонограми (1996 р.) [5], які належать до так званих інтернет-договорів, оскільки їх розробка повинна була врахувати розвиток нових інформаційних цифрових і комп'ютерних технологій. Однак ці міжнародні акти регулюють не лише питання, пов'язані з Інтернетом. Так, основні положення згаданих договорів передбачають «розширення меж правової охорони, систематизацію правових норм, уточнення переліків і змісту можливих винятків та обмежень» [5] тощо. Договір ВОІВ про авторське право містить положення про «право на розповсюдження, право на прокат, право на доведення до загального відома, а також встановлює для країн-учасниць зобов'язання передбачати адекватні заходи, що дозволять праволодільцям захищати свої права від порушень, у тому числі положення про відповідальність за обхід технічних засобів захисту, за знищення чи зміну інформації про управління правами» [5] тощо.

Звісно, це далеко не вичерпний перелік міжнародних договорів та угод, які здійснюють вплив на формування міжнародного врегулювання відносин у сфері реалізації авторських і суміжних прав. Окрім міжнародних договорів, варто згадати директиви. Хоча директива як правовий документ не має прямої дії на території держав – членів ЄС, вона створює унікальне поєднання юридичних зобов'язань держав-членів після досягнення певного результату (на що, власне, і націлюється сама директива) та свободи у виборі засобів і методів для її досягнення. Директива ЄС слугує інструментом гармонізації національного законодавства держав-членів, тобто встановлення загальних меж правового регулювання в певній сфері суспільних відносин, проте без введення повної однаковості. Саме тому директива ЄС потребує трансформації у внутрішнє право держав-членів.

Найбільш значущими у сфері регулювання авторських і суміжних прав є наступні:

- Директива ЄС № 91/250/ЄС (кодифікована – № 09/24/ЄС) про правову охорону програм для ЕОМ (електронні обчислювальні машини);
- Директива ЄС № 92/100/ЄС (кодифікована – № 06/115/ЄС) про право на прокат і право на надання в безоплатне тимчасове користування та деякі права, що відносяться до авторського права у сфері інтелектуальної власності;
- Директива ЄС № 93/83/ЄС про узгодження деяких норм авторського права та прав, що відносяться до авторського права, які застосовуються до ефірного мовлення через супутник і до ретрансляції по кабелю;
- Директива ЄС № 93/98/ЄС (кодифікована – № 06/116/ЄС) про гармонізацію строку дії охорони авторського права й деяких суміжних прав;
- Директива ЄС № 96/9/ЄС про правову охорону баз даних;
- Директива ЄС № 01/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві;
- Директива ЄС № 01/84/ЄС про право перепродажу в інтересах автора оригіналу твору мистецтва;
- Директива ЄС № 04/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності; Директива ЄС № 12/28/ЄС про випадки дозволеного використання сирітських творів [3, с. 280-281] тощо.

Трансформація директиви являє собою узгодження державами – членами ЄС свого законодавства з її нормами шляхом прийняття, зміни чи скасування внутрішньодержавних актів. Таким чином, директива створює загальноєвропейські стандарти, водночас даючи змогу державам – членам ЄС мати власне національне законодавство.

Окрім підготовки проектів директив, регламентів, опублікування повідомлень, консультативної й координаційної роботи, Європейська комісія оцінює результати дії директив, здійснює моніторинг відповідних сегментів ринку в результаті їх застосування та контролює процес імплементації директив у національне законодавство.

Проведене нами дослідження дало змогу дійти висновку про те, що авторське право є

важливим і невід'ємним елементом будь-яких правових рамок, які мають на меті регулювати на справедливій основі громадянську поведінку авторів і користувачів, і таким чином забезпечувати універсальну охорону інтересів всіх. Слід також зазначити, що Україна теж активно бере участь у цьому процесі: вона є членом більшості існуючих міжнародних організацій, приєдналась до основних міжнародних актів у сфері регулювання авторських і суміжних відносин, бере участь у розробці та впровадженні до національної правової системи прогресивних положень регулювання й охорони авторських і суміжних прав.

Аналізуючи актуальні проблеми у сфері охорони й захисту прав інтелектуальної власності, приходимо до висновку щодо необхідності, передусім, вдосконалення як внутрішньодержавного законодавства, так і міжнародного права у даній сфері. Перш за все потребують оновлення договори ВОІВ, що може бути реалізоване шляхом перегляду існуючих договорів, а також прийняття нових положень, які мають закрити існуючі на сьогодні прогалини. По-друге, потрібно провести належну імплементацію таких договорів усіма без винятку державами, що полегшить міжнародно-правове регулювання сфери охорони авторських і суміжних прав та сприятиме більш швидкому вирішенню існуючих в проблем даної сфери.

Список використаних джерел:

1. Бернська конвенція з охорони літературних та художніх творів від 24 липня 1971 року / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_051 (дата звернення: 02.03.2020).
2. Всесвітня конвенція про авторське право від 6 вересня 1952 року / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_052 (дата звернення: 02.03.2020).
3. Шибасєва Л.О. Деякі особливості міжнародно-правової охорони права інтелектуальної власності. *Форум права*. № 3. 2016. С. 277–282.
4. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26 жовтня 1961 року / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_763 (дата звернення: 02.03.2020).
5. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року та положення Бернської конвенції (1971 р.), на які містяться посилання у Договорі / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770 (дата звернення: 02.03.2020).

Чуйко А.О.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Гавловська А.О.
*к.ю.н., доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету*

КОЛІЗІЇ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

У наш час відбувається послідовна інтеграція світової спільноти, в яку залучена й Україна. Значних змін зазнали економічна і політична системи нашої держави, адже завдяки безвізовому режиму спростився порядок виїзду громадян України за кордон, в'їзду іноземних громадян в нашу країну. Зростає число шлюбів, укладених з іноземним елементом. У зв'язку з цим виникають проблеми колізійно-правового регулювання шлюбних відносин з іноземним елементом. Судова українська практика показує, що в області шлюбно-сімейних відносин за участю іноземного елемента завжди виникає необхідність вирішення колізійного питання, існують проблеми адаптації колізійних норм, множинність матеріально-правових прив'язок, а також велика кількість застережень.

Дослідженнями у сфері правового регулювання шлюбно-сімейних відносин у міжнародному приватному праві займалися в різний час такі правознавці як В. Калакура [2], В. Кожевникова [3], С. Кузьменко [4]. Але до сих пір залишаються відкритими багато питань, які підлягають дослідженню у цій сфері.

Метою даної роботи є розгляд колізійно-правового регулювання сімейних відносин з іноземним елементом як правоохоронного інституту, ефективного застосування якого здатне забезпечити захист прав і законних інтересів громадян України та визначення основних джерел колізійних норм, що регламентують шлюбно-сімейні правовідносини в Україні.

Істотна особливість регулювання сімейно-правових відносин з іноземним елементом полягає в тому, що в ряді випадків норми міжнародного приватного права не містять прямої відповіді, прямого припису, як потрібно вирішити те чи інше питання. Виникає проблема вибору права, що підлягає застосуванню до тих чи інших правовідносин. Вона отримала назву колізійної проблеми (від лат. *collisio* – зіткнення) [4, с. 79]. Коли говорять про колізії законів, то мають на увазі необхідність вибору між ними для вирішення спору або питання в галузі міжнародного приватного права. Колізійні норми, які не регулюють шлюбні правовідносини з іноземним елементом, по суті, покликані урегулювати або визначити зв'язок, який виникає завдяки іноземному елементу, з правовими системами різних держав. Іншими словами, предмет регулювання колізійних норм – визначення застосовного права. Так, на думку С. Кузьменко, «колізійна норма обов'язково вказує на той чи інший зв'язок, який існує між державою, до матеріальної норми якого відсилає колізійна норма, з одного боку, і з фактичним складом, який лежить в основі даної матеріальної норми, – з іншого. Цей зв'язок, очевидно, служить причиною, чому колізійна норма саме цієї держави має перевагу над іншими державами, до яких в окремому випадку фактичний склад також може мати те чи інше відношення. Зв'язок, про який йдеться в колізійній нормі, представляється законодавцю більш важливим, ніж всі інші зв'язки. Саме вони служать сполучною ланкою, або підставою прив'язки» [4, с. 81].

Варто зазначити, що колізійні норми у сфері шлюбно-сімейних відносин закріплені у Законі України «Про міжнародне приватне право», а також знаходяться у розділі Сімейного кодексу України [5]. Ст. 55 Закону України «Про міжнародне приватне право» [1] де зазначено, що право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву на укладення шлюбу.

У разі розірвання шлюбу в Україні застосовуються вимоги Сімейного Кодексу України [5] щодо підстав недійсності шлюбу (застосовуються положення закону щодо місця укладення шлюбу). Згідно Ст.56 вищезгаданого закону, порядок та форма розірвання шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства визначається законодавством України; також іноземці та особи без громадянства користуються такими ж самими правами і обов'язками в шлюбних та сімейних відносинах як і громадяни України. Згідно зазначених положень шлюб може розриватися як на території України з іноземцем, так і за межами держави. Визнається дійсним, відповідно до міжнародних норм, шлюб розірваний за межами території України, та згодом проходить процедуру легалізації документів вже на території України.

Вважаємо, що сучасний Сімейний кодекс України характеризується розширенням сфери законодавчого регулювання сімейних відносин з іноземним елементом в порівнянні з раніше діючим законодавством. Проте, залишилися невирішеними питання нормативно-процесуального права, що підлягають застосуванню в сімейних відносинах, де одна зі сторін є громадянином іноземної держави, а також коли постають питання недійсності (фіктивності) шлюбу, особистих немайнових і майнових відносин подружжя, прав і обов'язків батьків і дітей, аліментних зобов'язань повнолітніх дітей та інших членів сім'ї.

З метою формування єдиної судової практики в даній області, напрацювання єдиного підходу до юридичного розуміння законодавчих норм, їх правильного й однакового правозастосування, а також для забезпечення однакового застосування норм, що впливають з колізійного сімейного права, досить істотна роль приєднання України до Гаазької конвенції

з міжнародного приватного права, що стало причиною удосконалення українського колізійного права. Також не можна залишити поза увагою питання, пов'язане з соціальними ризиками, з якими може зіткнутися громадянин України, що вступає в шлюб з іноземцем. Такі ризики можуть бути громадські та індивідуальні. Громадські ризики зумовлюються демографічними (в більшості випадків полягають у шлюбі з жінкою дітородного віку) і професійним (проявляються у втраті трудових ресурсів, так як часто місцем проживання подружжя стає інша країна) факторами.

Заходами запобігання правових наслідків є вивчення характерних рис соціальної адаптації шлюбних союзів з іноземцями на території України і вироблення профілактичних заходів щодо зменшення рівня шлюбної міграції, а також можна запропонувати ряд рекомендацій на державному рівні, щоб подружжя обирали в якості свого місця проживання Україну. Вважаємо, що ефективним заходом буде виступати законодавче закріплення відповідальності (аж до кримінальної) за укладення фіктивного шлюбу. Окрім негативних сторін розірвання шлюбів з іноземним елементом, можна виділити й позитивні моменти таких шлюбів: зміцнення крос-національних та крос-культурних відносин, можливість зануритися в іншу культуру та традиції, вивчення іноземних мов, можливість працювати та навчатись закордоном.

Отже, регулювання шлюбно-сімейних відносин ускладнених з іноземним елементом здійснюється за допомогою колізійних норм міжнародного приватного права та колізійних норм національного законодавства. Сімейний кодекс України містить в собі відповідні правові норми, що належать до сфери шлюбно-сімейних відносин за участю іноземців та осіб без громадянства. Предметом подальших досліджень можуть стати шляхи подолання конфлікту кваліфікацій в колізійному регулюванні сімейних правових відносин з іноземним елементом.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про міжнародне приватне право». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ukrajiny-zakony/zakon-ukrajini-pro-mijnarodne-privatne-pravo.html>.
2. Калакура В. Принципи колізійного регулювання в міжнародному сімейному праві / В. Калакура // Вісник Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка. – 2010. – № 81. – С.42-46.
3. Кожевникова В. Процедура укладення шлюбу з іноземним елементом в європейських державах /В. Кожевникова // Вісник прокуратури. – 2011. – №11. – С. 107-112.
4. Кузьменко С.Г. Міжнародне приватне право: [навч. посіб.] / С.Г. Кузьменко. – К.: «Центр учбової літератури», 2010 . – 315 с.
5. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

Секція 4. Господарське право, господарсько-процесуальне право.

Гавриш М. В.

*студент факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Науковий керівник: Манжула А. А.,

*д.ю.н, професор, професор кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АНТИМНОПОЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Забезпечення добросовісної конкуренції в Україні є одним із напрямків сучасної політики держави в економічній сфері. Безперечно добросовісна конкуренція – двигун економіки. У процесі трансформування економіки України, як і економік інших пострадянських країн, відбувається радикальна зміна не тільки економічної системи, а й суспільної свідомості щодо питань взаємодії держави та ринку. Ринок являє собою певний спосіб взаємодії виробників і споживачів продукції.

Слід зазначити, що до основних нормативних актів, які регулюють конкурентні відносини у сфері господарської діяльності, на сьогоднішній день, є низка нормативно-правових актів: Закони України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року, «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 року, «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 року, а також Закон України «Про захист економічної конкуренції», який було прийнято Верховною Радою України 11 січня 2001 року.

Законом було визначено правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і забезпечення умов ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин. Таким чином, у Законі міститься правова презумпція позитивного впливу змагання між підприємцями на економіку в цілому, а конкуренція декларується як фундаментальний чинник економічного розвитку.

Необхідно звернути увагу на те, що за останні роки нормативні акти, які регулюють відносини у сфері конкуренції та конкурентних відносин, зазнали певних змін. Серед основних треба наголосити на наступних:

– зміни до Законів України “Про Антимонопольний комітет України”, “Про природні монополії”, “Про телекомунікації” в частині розмежування повноважень АМКУ та національних регуляторів у сферах природних монополій та зв’язку.

- зміни до Закону України “Про захист економічної конкуренції”, що дозволили виявляти антиконкурентні дії шляхом економічного аналізу, розширення повноважень територіальних відділень АМКУ завдяки збільшенню розмірів штрафних санкцій, які вони можуть накладати;

- зміни, внесені в Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, що дозволили АМКУ припиняти порушення законодавства у вигляді поширення суб’єктами господарювання інформації, що вводить в оману;

— зміни до Закону України “Про Антимонопольний комітет України”, які розширили сферу повноважень Антимонопольного комітету України по захисту конкуренції на сферу державних закупівель, а також поклали на АМКУ повноваження органу оскарження процедур державних закупівель.

Необхідно звернути увагу на те, що діюче конкурентне законодавство, яке регулює специфічну сферу правових відносин, може бути представлено двома правовими інститутами: а) антимонопольним інститутом; б) інститутом захисту від недобросовісної конкуренції.

Метою антимонопольного законодавства є забезпечення існування конкуренції в цілому, протидія монополюючим тенденціям та контроль за структурою ринку. У той час як забезпечення якості конкуренції, формування добросовісної конкурентної практики, та лояльних, добрих (чесних) звичаїв у підприємстві та заборона недобросовісної конкуренції – мета законодавства про захист від недобросовісної конкуренції або конкурентного законодавства (у вузькому розумінні). Важливим моментом у цьому разі є те, що без належного регуляторного впливу антимонопольного законодавства забезпечити існування і розвиток добросовісної конкуренції неможливо. Крім того, хоча деякі дослідники вказують на необхідність чіткого розмежування недобросовісних конкурентних дій та монополістичної практики, остаточно розмежувати ці два інститути конкурентного законодавства сьогодні є неможливим [4.с.115].

Вплив антимонопольного законодавства, як слушно зазначає О. В. Безух, здійснюється на склад суб'єктів господарювання, їх економічну поведінку та взаємовідносини між ними [5 с.37].

Метою такого впливу є реалізація публічного інтересу в існуванні незалежних та ефективних суб'єктів господарювання, діяльність яких забезпечує функціонування конкурентного механізму в економіці та реалізація соціальної функції держави, що полягає у забезпеченні вільного доступу до товарів, робіт та послуг. Метою законодавчого захисту від проявів недобросовісної конкуренції є, навпаки, захист суб'єктів приватного права, зокрема суб'єктів які здійснюють господарську діяльність, захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, реалізації приватних інтересів споживачів на отримання оригінальних товарів та чесної й добросовісної інформації про товари, роботи і послуги, що ними придбаваються. Проте, якщо внаслідок поширення недостовірної інформації може бути завдана шкода не лише окремому підприємцю, а й споживачам, здійснюючи захист від проявів недостовірної інформації антимонопольні органи захищають як приватні, так і публічні інтереси.

Аналізуючи норми конкурентного законодавства, неможливо не підкреслити їх комплексний характер. Конкурентне законодавство України містить норми, категорії та інститути декількох галузей права, які регулюють різні за своїм змістом відносини, з використанням норм матеріального та процесуального права. Особливістю конкурентного законодавства є поєднання творчої, стимулюючої та регуляторної функції, завдяки наявності у законодавстві усього комплексу регуляторних, охоронних та спеціалізованих норм. Конкурентне законодавство виступає як засіб примирення і взаємодії між державою та приватним сектором економіки. Створення єдиної внутрішньо узгодженої системи регулювання добросовісних конкурентних відносин є сьогодні необхідною умовою ефективного функціонування і розвитку ринкової економіки в Україні. Вдосконалення правового регулювання конкурентних відносин спрямовано не на витіснення ринкових регулюючих механізмів, які вже створені та діють, а на їх підтримку, доповнення і зміцнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 04.03.2020).

2. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. № 12.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення: 04.03.2020).

3. Бакалінська О. О. Захист економічної конкуренції: організаційно-правові засади державного управління: дис. ... канд. юрид. наук. 2003. 216 с.

4. Корчак Н. М. Правові питання антимонопольного регулювання підприємницької діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Київський університет ім. Тараса Шевченка, 1996. 206 с.

5. Безух О. В. Теоретичні проблеми правового регулювання відносин економічної конкуренції: монографія. НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. 270 с.

Дяченко М.М.
студент історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна

Науковий керівник: Риженко І.М.
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету

ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ПРОГРАМИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В СФЕРІ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Державний вплив та його ключова ціль на економіку полягає в створенні необхідних умов для її розвитку. Проводити будівельну політику державою неможливо без посилення засад правового забезпечення економічного стану та удосконалення правового регулювання господарської діяльності. Ключовим господарсько-правовим засобом, який має стратегічний вплив на господарський комплекс держави та яскраво втілює засади державного регулювання економічного напрямку становлять державні програми розвитку країни.

Одним із видів програм, які викликають інтерес в межах нашого дослідження та встановлюються на законодавчому рівні є державні цільові програми, які і буде охарактеризовано детальніше.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державні цільові програми» встановлено: «державна цільова програма – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням» [1].

Із положення зазначеної статті можна чітко побачити, що державні програми створюють всі необхідні передумови для того, щоб забезпечити оптимізаційний вплив держави на капітальне будівництво. Про необхідність використання державних програм як одного з видів господарсько-правового засобу свідчить і досвід нашої країни, коли на початку 90-х років по причині самоусунення держави від виконання покладених на неї зобов'язань, які направлені на розвиток економіки, у зв'язку з чим було завдано катастрофічних наслідків і економіці загалом, і сфері капітального будівництва зокрема.

В той же час, намагання вплинути на економіку держави за допомогою програмного методу та вийти з кризового стану, в тому числі і будівельної галузі не були ефективними. Регулюючий потенціал зазначеного господарсько-правового засобу і на сьогоднішній день знаходиться під впливом управлінської діяльності органів державної влади та залишається не реалізованим. Для того, щоб подолати кризовий стан капітального будівництва сьогодні, навіть враховуючи несприятливі реалії, законодавцями було прийнято спеціальні програми, які закріплені за рядом нормативно-правових актів та проводяться за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Однак як наголошувалось експертами зазначеної сфери, такі програми себе не реалізували та залишаються неефективними для того, щоб стимулювати капітальне будівництво.

Цілком логічною з цього приводу є думка Д.В. Задихайло, який акцентує увагу на наступній закономірності: «незважаючи на цілу низку державних стратегій, концепцій та програм розвитку економіки тих чи інших її галузей, де достатньо об'єктивно констатуються фрагментарність чи системність негараздів, деструктивних явищ економічної сфери, у цілому якісні параметри національної економіки залишаються без змін» [2, с. 115]. Зазначену позицію вченого можна поширювати і на капітальне будівництво. І все ж таки, виникає цілком логічне питання: чому цей господарсько-правовий засіб державного впливу, який спрямовується на оптимізаційний потенціал капітального будівництва, до сих пір не реалізований на достатньому рівні? Спробуємо з'ясувати.

Одна з головних причин такої «не реалізації» полягає в тому, що конкретного стратегічного напрямку щодо розвитку капітального будівництва не існує. Усі програми, які свого часу були прийняті та начебто «реалізовані», застосовувались безсистемно, не взаємопов'язувались одна з одною і головною ціллю яких було не забезпечити сталий розвиток капітального будівництва, а вирішити інші соціально-економічні задачі, у зв'язку з чим здійснювався виключно опосередкований вплив держави на розвиток зазначеної сфери.

Продовжуючи, зазначимо, що капітальне будівництво сприяє вирішенню соціально-економічних задач, а тому потрібно розуміти, які задачі першочергові, а згодом стратегічні будуть розв'язуватися проведенням необхідних робіт з капітального будівництва, так і який орієнтир розвитку для їх вирішення потрібен застосовуватися, щоб ефективно розвивати будівельну галузь держави. Тобто таке розуміння дає змогу конкретно сформулювати ключові задачі економічної політики в будівельній галузі та окреслити їх господарсько-правове забезпечення. Як вже неодноразово наголошувалось, для того, щоб проводити оптимізацію капітального будівництва, одних задач замало, потрібно ще і відповідне матеріальне забезпечення, яке допоможе втілити державні програми в реальне життя. Зазначений підхід в свою чергу дозволяє чітко окреслити взаємодію між програмами, які спрямовуються на безпосередній та опосередкований розвиток капітального будівництва і на цій же основі виділити господарсько-правові засоби, які потрібні для їх реалізації. Також це дозволить сформулювати комплексну ієрархію інших господарсько-правових засобів та впорядкувати їх поширення, що дасть змогу економити державні кошти під час проведення конкретних оптимізаційних заходів впливу держави в межах економічної політики будівельної галузі [3, с. 226].

Тобто, якщо уряд навчиться чітко усвідомлювати, які проблеми повинні вирішуватися як першочергові, то це в свою чергу дасть змогу зрозуміти, який інструмент та в які строки його потрібно задіяти у контексті будівельного комплексу держави. Однак як би там не було, абсолютно усі існуючі програми будь-то державного чи регіонального рівня, чи загальні або які стосуються окремих видів капітального будівництва повинні становити комплексну систему та бути взаємоузгодженими. Для вирішення цієї проблеми потрібно створити єдиний реєстр державних програм, які існують на всіх перелічених вище рівнях.

Державна програма розвитку капітального будівництва повинна також враховувати євроінтеграційний напрям для розвитку економіки, що зумовлює розвивати будівельну сферу як сучасну та продуману систему, а це в свою чергу не тільки прискорить євроінтеграцію, але і дасть змогу оптимізувати витрати під час проведення господарської діяльності в будівельній сфері, базуючи на раціональності землекористування та мінімізує ступінь відходів під час проведення будівельних робіт [3, с. 227].

Далі, для того, щоб ефективно реалізовувати Державну програму розвитку капітального будівництва, необхідно прозоре відображення її складових частин. Так, без прозорого бачення стратегічного розвитку будівельної галузі, формувати та реалізовувати оптимізаційний вплив не є можливим, оскільки правильно підібрані стратегічні цілі дадуть змогу належно відобразити інші складові програми. Однак і тут, якщо немає розуміння цілей, які ставляться, досить важко здійснювати контроль за ходом виконання державної програми та здійснювати корективи при необхідності. У зв'язку з цим, в обов'язковому порядку повинні бути визначені і тактичні завдання господарсько-правової оптимізації, що дозволить правильно окреслити ресурси, які необхідні на кожний етап для реалізації державного впливу на капітальне будівництво.

Наступний проблемний момент, який потрібно охарактеризувати, полягає в тому, що засоби, які використовуються вітчизняними будівельними підприємствами, не здатні повністю забезпечувати перехід будівельного комплексу на сталий розвиток. Тобто однією зі складових для ефективного розвитку зазначеної сфери є питання матеріального-технічного забезпечення. На нашу думку, для цього необхідно передбачити список сучасного будівельного обладнання, закупка якого повинна здійснюватись за рахунок коштів державного бюджету для того, щоб оновлювати основні фонди будівельних підприємств.

Отже, реалізація державних програм стосовно оптимізації капітального будівництва повинна містити чітке ресурсне забезпечення для їх виконання, бо без цього державні програми є простою формальністю, які закріплені в нормативно-правових актах.

Ще однією з важливих складових можна виділити кількісні та якісні показники, які і дозволять одержати відповідь на питання: здійснюється оптимізація капітального будівництва чи ні? Кількісні та якісні показники повинні бути прораховані до дрібниць ще на етапі підготовки державних програм, при цьому такі прорахунки повинні здійснювати спеціалісти, які здатні надати конкретні цифрові дані. Поміж встановлення чітких показників та результатів, треба ще встановити відповідні строки для того, щоб їх досягнути [3, с. 228]. Як наслідок, це дасть змогу здійснювати конкретний державний контроль за правильним використанням ресурсів, які залучаються та вносити зміни для визначення засобів державного впливу, що в свою чергу цілком і повністю дозволить реалізувати оптимізаційний вплив капітального будівництва вже на практиці.

Державні цільові програми в контексті розвитку сфери капітального будівництва повинні не лише фіксувати основоположний зміст відповідної економічної моделі, визначати її чинники та мету, але і мають бути досягнуті під час її формування та залучення засобів, які сприяють тому, щоб держава активно впливала на економічні процеси і реалізовувала себе як суб'єкт господарських правовідносин. Визначення господарсько-правових засобів мають не останнє значення для забезпечення оптимізаційного впливу та які можуть бути використані під час їх реалізації, які дозволяють на практиці працювати системно та органічно поєднувати приватно-правові механізми.

Враховуючи наведене та базуючись на Державній програмі розвитку капітального будівництва виокремлювати нормативно-правові акти, які необхідні для того, щоб в правовому полі реалізувати її ціль та передбачати внесення змін, які необхідні або приймати нові законодавчі акти, які будуть більш продумані та значимі, оскільки в сучасному законодавстві з питань державних програм, на жаль не передбачено таких основоположних моментів.

Для розуміння зазначеного підходу можна навести приклад стосовно вирішення проблемних питань щодо недобудованих об'єктів. Наприклад триваюче будівництво мостового переходу в Херсоні, який має дещо спростити рух між районами міста. Таке будівництво чиновники охарактеризували як «проект століття». Проте, як стало відомо та і навіщо дивуватись, аудитори, які здійснювали перевірку цього об'єкту, з'ясували, що тут має місце бути кримінальна складова. Це стосується і «відкатів», і відсутності необхідної технічної документації, і завищеність вартості окремих видів робіт зі сторони підрядників. А що вже говорити про підприємства, які виконують роботи на цьому об'єкті без належно оформленої ліцензії. За якість виконання робіт можна взагалі мовчати [4].

І це лише один із об'єктів, а скільки їх по всій Україні, де маса порушень, які просто не дають змогу реалізувати оптимізаційний вплив капітального будівництва. Отже, безсумнівне існування великої кількості недобудованих об'єктів викликає різні проблемні питання: заморожені капіталовкладення; відсутня можливість отримувати прибуток будівельними компаніями; соціальна напруга серед населення по причині не можливості отримати житло; порушення обліку міст [5, с. 21] тощо. Тому є всі підстави для того, щоб прийняти таку програму.

Підсумовуючи, зазначимо, що державний вплив на сферу капітального будівництва формується та реалізується з врахуванням державних цільових програм, змістовний характер яких створює всі необхідні передумови для того, щоб забезпечити оптимізаційний вплив держави на капітальне будівництво.

Список використаних джерел:

1. Про державні цільові програми: Закон України від 18 березня 2004 року № 1621-IV (останні зміни: 12.10.2018) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 25. Ст. 352.
2. Задихайло Д.В. Право на підприємницьку діяльність у системі відносин правового

господарського порядку. *Вісник Академії правових наук України*. 2015. № 2 (65). С. 112–122.

3. Куклінова Т.В. Капітальне будівництво: перспективи розвитку. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. № 1 (52). С. 224–228.

4. Яновський С. «Проект століття» – будівництво мостопереходу в Херсоні. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.golos.com.ua/article/320772> (дата звернення: 23.02.2020).

5. Воронова О.В. Загальні проблеми житлово-будівельної діяльності. *Право України*. 2016. № 8. С. 20–23.

Кравченко Д.О.

студентка історико - юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

Науковий керівник: Петренко Н.О.

к.ю.н., доцент кафедри адміністративного і господарського права

та правоохоронної діяльності

Херсонського державного університету

СТОРОНИ ТА ТРЕТІ ОСОБИ В ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Відповідно до змісту господарського процесуального законодавства сторонами процесу вважаються особи, які наділені рядом правових повноважень, що пов'язані із виявленням інтересу у ході розгляду та результату справи. Сторони господарських процесів беруть участь у засіданнях відповідно до законодавчих прав, якими вони наділені. Правові засади сторін господарського судочинства визначається функціями, які вони виконують під час перегляду заявленої справи.

Учасників господарського процесу поділяють на декілька груп. Перша – це господарський суд та судді, які займаються розглядом заявленої справи. Друга – сторони господарського процесу у справах позовного провадження: позивач, відповідач і треті особи. Без сторін судового процесу розгляд справи неможливий.

Згідно зі статтею 41 ГПК України основними учасниками справи позовного провадження є сторони - позивач, відповідач та треті особи. В господарському судочинстві сторонами виступають ті учасники, між якими виникли господарські спори [1, с.24-25].

Сторона позивача звертається до господарського суду зі спірним питанням, яке, на його думку, порушує його законодавчі права та необґрунтовано підлягає запереченням з боку відповідача. В ході організації та проведення судового засідання позивач повинен до залу суду з'явитися першим, оскільки саме зі сторони позивача починається розгляд заявленої справи. Перед стороною позивача постійно є перевага у правах вибору щодо способу порушення справи, відповідачів, регламентація часу на момент пред'явлення позову, предмету позову, який розглядатиметься в господарському суді.

Стороною відповідача виступає та особа, проти якої порушено справу, відповідно до заяви позивача, про порушення його окремих прав, що стало підставою звернення позивача до господарського суду. Сторона відповідача, в свою чергу, має право звернутися до суду із зустрічним позовом до позивача, але лише в ті терміни, які були встановленими ГПК [2, с.116-117].

Доволі часто фіксуються випадки, коли під час розгляду справи із заявленого предмету спору, до суду із позовними вимогами звертається не один позивач і не до одного відповідача. Найпоширенішими випадками складання позовних заяв є:

- подання позовної заяви лише одним позивачем до одного відповідача;
- подання позову декількома позивачами до одного відповідача по заявленій справі;
- подання позову з боку декількох позивачів до двох більше відповідачів.

Сторони позивача та відповідача перед судом виступають суб'єктами матеріального

правовідношення. Обидві сторони наділені однаковими процесуальними правами. Рівність у правах дає можливість сторонам використати їх з метою захисту власних інтересів, представлених у суді.

Згідно зі статтею 46 ГПК встановлено ряд прав і обов'язків, якими наділені сторони господарського процесу під час перегляду справи чи оскарження судового рішення. Відповідно до них сторони мають певні права, зокрема:

- за необхідності ознайомлюватися із матеріалами заявлених спорів, просити витяги та робити копії з документів, що стосуються ходу розгляду справи;
- приймати участь в судовому засіданні;
- збирати та надавати суду докази, які б стали підставою для швидкого та об'єктивного розгляду справи;
- за бажанням приймати участь в дослідженнях зібраних доказів;
- подавати клопотання;
- за вимогою суду чи судді необхідно надати письмові чи усні пояснення, щодо заявлених спорів;
- наводити та аргументувати власні міркування, щодо фактів, які були виявлені в процесі розгляду справи;
- висувати заперечення по відношенню до доказів, міркувань, пояснень з боку інших сторін господарського процесу;
- оскаржити рішення господарського суду;
- використовувати з метою захисту та представлення власних інтересів перед судом, будь-які інші права, якими сторони наділені Господарським процесуальним кодексом України [3, с.97-98].

Згідно із чинним законодавством сторони повинні добросовісно користуватися правами, наданими їм, виявляти повагу до іншої сторони та всіх учасників судового процесу. Окрім зазначених вище прав, сторони господарського процесу наділені й виключними правами. Так, наприклад, позивач до моменту прийняття судом рішення із заявлених спорів може змінити позовні вимоги чи їхнє збільшення, у тому випадку, коли це не порушує законодавчі права іншої сторони процесу.

До розгляду господарських справ можуть залучатися треті особи. Відповідно до господарського процесуального законодавства визначають такі види третіх осіб:

- 1) треті особи, які висувають самостійні вимоги до заявлених предметів спору;
- 2) треті особи, що не висувають власних вимог на предмет спору, а опосередковано є пов'язаними із сторонами позивача чи відповідача.

Відповідно до статті 49 ГПК, ті треті особи, які висунули самостійні вимоги із зазначених господарських спорів можуть вступати до участі у розгляді справи до моменту прийняття судом рішення. Треті особи, що заявили про самостійні вимоги наділяються господарським законодавством тими ж правами та обов'язками, що й позивач. Згідно зі статтею 50 ГПК, треті особи, що не висунули самостійних вимог відповідно до заявленого предмету спору вступають у справу на користь однієї зі сторін, позивача чи відповідача. Існують випадки, коли господарським судом пропонується залучити до розгляду справи третіх осіб з метою збору доказів та свідчень щодо роз'яснення ходу розгляду предмету спору.

Треті особи, що не заявили самостійні вимоги, наділені рядом процесуальних прав та обов'язків, окрім:

- прав на необґрунтовані зміни підстави чи предмету позову;
- права, щодо збільшення чи ймовірного зменшення позовних вимог;
- відмови від заявленого раніше позову чи визнання позову [1, с.29-30].

В ході розгляду справи відповідно до заявлених спорів сторони судової справи мають право ознайомлюватися із протоколами ведення судового засідання. Якщо однією із сторін у документах було помічено якісь неточності, або помилкові судження, сторони повинні звернутися до суду із письмовою заявою про відмову у прийнятті інформації, занесеної до протоколу засідання.

Отже, сторони у господарському судочинстві є головними фігуруючими особами, без яких не може відбутися судове засідання. Розгляд судом господарської справи можливий тільки на підставі подання позивачем до суду позивної заяви, що стає підставою для відкриття провадження проти сторони відповідача. В ході розгляду господарських спорів до справи можуть залучатися треті особи, із власними позовними вимогами або виступати зі свідченнями на користь сторони позивача чи відповідача. Права, якими наділені всі сторони господарського процесу повинні використовуватися учасниками добросовісно і так, аби не порушувати права інших учасників судових процесів. Тільки в такому випадку ймовірно швидко та ефективно прийняття судом рішення на користь однієї зі сторін.

Список використаних джерел:

1. Балюк І. А. Господарське процесуальне право: Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2008 - 284 с.
2. Погорецький В.М. Треті особи в арбітражному процесі // Вісник господарського судочинства.-2008.-№ 2.- 163 с.
3. Степанова Т. В. Процесуальний статус учасників позовного провадження у господарському судочинстві: теоретико-правові аспекти : монографія. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. Одеса : Фенікс, 2017. - 294 с.

Мельникова В.С.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Парасочкіна К.В.

*старший викладач кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету*

ЕКСПЕРТ З ПИТАНЬ ПРАВА: ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ В ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Однією з новел чинної редакції Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) є запровадження нового учасника господарського процесу – експерта з питань права, який на сьогодні в науковій доктрині ще є малодослідженим [1, с. 33]. У зв'язку з чим, зосередимо свою увагу та розглянемо особливості процесуального статусу зазначеного учасника в аспекті позовного провадження та висвітлимо проблемні питання, які існують.

Згідно зі ст. 70 ГПК України: «як експерт з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права» [2]. Розглянемо більш детально основні конструкції.

1. Науковий ступінь передбачає наявність кандидата чи доктора наук, який підтверджується відповідним дипломом.

2. Фахівець у галузі права. Ця конструкція є досить неоднозначною та потребує свого уточнення. Так, під час прийняття судом рішення про допуск експерта з питань права до участі в справі та доручення його висновку до матеріалів справи, необхідно враховувати наступні критерії:

- а) відповідний досвід наукової роботи в галузі права;
- б) наявність наукових публікацій, участь в конференціях, круглих столах тощо;
- в) проходження стажування та навчання за кордоном як один з найважливіших критеріїв, який характеризує експерта як справжнього фахівця.

Незважаючи на враховані критерії, проблема зазначеної конструкції полягає в тому, що фахівець у галузі права – це абсолютно оціночне судження. Більш того, на законодавчому рівні така конструкція як «фахівець у галузі права» ніде не закріплюється.

Продовжуючи розгляд, зазначимо, що відповідно до зазначеної статті, рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом. Однак на практиці можуть виникати ситуації, коли сторони під час подачі позову до суду долучають і висновок експерта з питань права. Тут може виникнути питання, чи рівноцінний правовий характер висновку експерта з питань права, отриманого під час судового розгляду, та висновку, отриманого до подачі позову до суду? Вважаємо, що ні, оскільки, як вже було зазначено вище, долучення його висновку до справи відбувається виключно на підставі ухвали суду. Проте, доцільним було б все ж таки внести зміни до ГПК України та передбачити можливість залучення експерта з питань права до справи за клопотанням учасника справи, а також надати право суду з власної ініціативи залучати експерта з питань права, як це наприклад чітко прослідковується з експертом.

Наступним проблемним та незрозумілим питанням, яке безпосередньо стосується процесуального статусу експерта з питань права є термінологічна неточність. Тобто, у ст. 70 ГПК України застосовується термін «експерт з питань права», а у ст. ст. 108 та 109 ГПК України «експерт у галузі права». Досить вдалою позицією з цього приводу є думка Ю. Рябченко, який наголошує: «попри надання висновку стосовно лише окремих питань, така особа має бути фахівцем саме у галузі права загалом, а не лише з тих питань, щодо яких надається висновок» [3]. Враховуючи зазначене положення, таку особу варто трактувати саме як «експерт у галузі права», а не «експерт з питань права». Цілком і повністю погоджуємося з зазначеною позицією, оскільки така неточність може порушити правозастосування під час визначення процесуального статусу учасника позовного провадження.

Розглядаючи процесуальний статус експерта з питань права, виділимо основні права та обов'язки, які представлені досить стисло.

Експерт з питань права має право: «знати мету свого виклику до суду, відмовитися від участі у судовому процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями, а також право на оплату послуг та компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду; брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції за відсутності заперечень учасників справи» [2].

На нашу думку, до прав можна було б ще віднести і право експерта з питань права відмовитися від надання висновку, якщо у нього немає достатніх знань в окремій галузі права та стоїть питання щодо застосування окремих її норм на практиці. Також доцільним було б додати право ознайомлюватися з матеріалами справи, як у експерта, оскільки на практиці може виникнути ситуація, коли необхідно буде дослідити документи по справі, які стосуються застосування норм іноземного права.

В свою чергу, експерт з питань права забов'язаний: «з'явитися до суду за його викликом, відповідати на поставлені судом питання, надавати роз'яснення» [2].

По суті, ГПК України регламентує обов'язки експерта з питань права тільки у разі його виклику до суду та його поведінки. Немає ні слова про відповідальність за завідомо неправдивий висновок, бо обов'язку давати правдивий висновок у нього немає, що також являється абсурдом та проблемою, яку необхідно вирішити шляхом внесення відповідних змін.

Наступним проблемним питанням є не включення експерта з питань права до кола осіб, яким може бути заявлено відвід та самовідвід у господарському процесі. На нашу думку, процесуальний статус експерта з питань права за своєю природою є наближеним до статусу експерта, тому вбачається за доцільне передбачити можливість відводу та самовідводу не лише експерта, але і експерта з питань права, бо залучення до процесу заінтересованого та упередженого експерта з питань права у будь-якому разі буде негативно впливати на змагальність процесу та рівність сторін.

Враховуючи той факт, що експерт з питань права найчастіше залучається учасником справи, то виникають питання щодо конфліктних ситуацій, коли наприклад висновок експерта суперечить інтересам учасника, що його залучив. На думку В.Е. Беляневича: «експерт не повинен йти на «поводу» у сторони, а повинен залишатись незалежним у своїй

думці. Тут раціональним зерном буде знаходження компромісу, коли експерт та сторона до оформлення договірних відносин визначають свої позиції зі спірних питань застосування права, з яких буде проводитись експертиза» [4].

Слід також звернути увагу на те, що відповідно до ст. 109 ГПК України, яка стосується висновку, можна указати і на те, що висновок експерта у галузі права не є доказом, а має консультативний характер і не є обов'язковим для суду. Це дає змогу зробити висновок про те, що суд цілком може не погодитись з зазначеним висновком та мати власну позицію по справі. Більш того, такий висновок не замінює інших способів доказування під час встановлення обставин справи [5, с. 90].

Останнім проблемним питанням, на який слід звернути увагу є те, що сьогодні в жодному із законодавчих актів не передбачено ніяких методичних стандартів щодо діяльності експертів з питань права. Їх не вносять до жодного реєстру, не атестують, їхня діяльність не ліцензується, жодних вимог щодо їх працевлаштування чи трудового стажу законодавством не встановлено.

Таким чином, на підставі вищевикладеного, зазначимо, що запровадження експерта з питань права як учасника господарського процесу є досить позитивним нововведенням та вагомим кроком уперед, який сприяє та збільшує довіру суддів до права.

Разом з тим, недостатня регламентація зазначеного інституту, яка міститься в чинному ГПК України викликає багато практичних проблем. Норми ГПК України у частині встановлення процесуальних прав та обов'язків, порядку дослідження висновку експерта з питань права визначені не чітко та не до кінця врегульовані, у зв'язку з чим виникає беззаперечна необхідність перегляду та внесення відповідних змін до господарського процесуального законодавства.

Список використаних джерел:

1. Кармаза О. Експерт з питань права в судовому процесі: новели законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 32–36.
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 року № 1798-ХІІ (останні зміни: 29.12.2019) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
3. Рябченко Ю.Ю. Цивільний процесуальний статус експерта з питань права: питання вдосконалення правового регулювання. Електронний журнал «Правова просвіта». 2017. № 11. URL: http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/11_2017/5.pdf (дата звернення: 20.02.2020).
4. Беляневич В.Е. Експерт в процесі: дружба дружбою, служба службою / Офіційний сайт Всеукраїнська громадська організація «Асоціація правників України» / [Електронний ресурс]. URL: http://uba.ua/documents/doc/vadym_belyanevych_urk.pdf (дата звернення: 20.02.2020).
5. Черноп'ятов С. Деякі проблеми позитивного національного правового регулювання участі експерта з питань права у судових процесах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6(1). С. 88–91.

Ракова Ю.С.

студентка історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

Науковий керівник: Риженко І.М.

к.ю.н., доцент, завідувач кафедру адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності

ЩОДО ЗМІСТУ ПОНЯТЬ ГОСПОДАРСЬКЕ І КОМЕРЦІЙНЕ ПРАВО В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ (СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ)

Традиційно при класифікації правових систем виділяють дві великі правові сім'ї – «англосаксонську (прецедентне право) і «романо-германську (континентальне, або цивільне право)». Третя група складається з правопорядком, що відносяться до релігійної правової сім'ї (право ісламське, іудейське, індійське, Далекосхідне, канонічне та ін.). У зарубіжній літературі прийнято виділяти в якості самостійної - «сім'ю соціалістичного права».

Романо-германська правова сім'я характеризується переважанням значення кодифікованих актів у встановленні правових норм над судовим прецедентом. Право творить законодавець, обраний народом, в той час як суддя це право лише трактує і застосовує.

У країнах загального права більша увага приділяється регулюванню суспільних відносин, як правило, судом, який виносить свої рішення на підставі попередніх рішень – прецедентне право. У романо-германському праві велике значення приділяється Кодексам, які являють собою узгодженні нормативні акти.

В першу чергу, щоб визначити суть поняття комерційного права зарубіжних країн потрібно з'ясувати природу відносин, регульованих їм, і властиві вказаних відносин методи правового регулювання. Уже з назви комерційного права зарубіжних країн випливає, що цьому терміну притаманні такі ознаки: 1) комерційною природою регульованих відносин і 2) національними ознаками налагодження цих відносин.

Деякі науковці відносять підприємницьке право до окремої, незалежної галузі права. Інші вважають, що воно належить саме до комплексної галузі, яка не передбачає самостійності. Так, на думку ряду авторів, предметом правового регулювання комерційного права вважають ті відносини, що розглядають у своїй діяльності тільки оптову та роздрібну торгівлю, або іноді виділяють тільки договірні відносини вузького кола осіб.

Термін "господарське право" вживається в юридичній літературі в різних значеннях. Найчастіше він застосовується для позначення однієї з юридичних наук, що спеціалізується на дослідженні проблем правового регулювання господарської діяльності або проблем правового забезпечення економіки, або позначається одна з галузей законодавства. І, нарешті, про господарське право говорять також як про систему норм, що регулюють господарювання, організацію та здійснення господарської діяльності.

В цілому можна сказати так: те, що у нас називається господарським правом в зарубіжній літературі називається по різному. Одні говорять про господарське право - *Wirtschaftsrecht*, інші про економічне право - *Economic law*, про публічне господарське право - *Droit public Economique*, про комерційне право - *Commercial law*, про торгове право - *Trade law*, про ділове право - *Business law*, на право керування економікою.

Для загального права кодифікація законів не характерна. У них переважає інкорпоративна норма. Але все більше набирає оборотів політика офіційних кодифікаційних актів і у цих країнах. Прикладом може слугувати, саме Єдиний комерційний кодекс Сполучених Штатів Америки, саме він вміщує як федеральне законодавство, так і законодавств штатів. Як відомо, що законодавчі акти Сполучених Штатів Америки містяться у Зводі законів, їх класифікують за спрямуванням їхньої дії. Відповідно до систематизації законодавства «норми, що стосуються господарського права, мають відображення в наступних титулах: органи державної влади та державної служби, сільське господарство, банки та банківська справа, банкрутство та інші». «У США крім загального законодавства не

менш актуальним є законодавство окремого штату, бо ця країна є федерацією. У більшості випадків, закони окремих штатів відрізняються один від одного, що є дуже не оптимальним. Для усунення протиріч між законами окремого штату і цілої країни, законодавство проводить активну політику уніфікації норм штатів. Одним із напрямків цього процесу є - видання схожих, тотожних законодавчих актів» [1, с. 92].

Найбільший вплив розповсюдження на весь світ проявили системи англосаксонського та романо-германського права.

В Німеччині діє так званий Німецький торговельний звід. Відповідно до нього, торговельне законодавство налагоджує діяльність комерсантів. Комерсант – той, хто займається торговельним промислом. Можна зазначити, що під торговельним промислом слід розуміти саме торговельну (промислову) діяльність, предметом якої є дії: покупка товарів, цінних паперів, нерухомих об'єктів для подальшого продажу; перевезення товарів та пасажирів за допомогою морського та сухопутного транспорту; переробка і обробка речей, об'єктів.

Можна зазначити, що торговельне право співвідноситься з приватним правом і аналізується як спеціальне право осіб, які займаються підприємницькою діяльністю. Особливістю торгового права є специфіка торговельного обороту, що позначається такими поняттями, як оплатне, підвищений захист довіри, досвідченість, спеціалізованість.

На нашу думку, твердження про те, що у континентальному праві Європі вилучення цивільного та торговельного права є подвійністю (дуалізмом) приватного права, є вірним тільки частково. Так, дійсно, велика частка норм цивільного права, переважно зобов'язального права, мала більший розвиток в торговельному праві. Саме в ньому ці норми набули характерних рис, що перебування їх у змісті традиційного цивільного права стало неприпустимим. Тільки це дає поштовх для підтвердження дуалізму приватного права. Норми й правові інститути публічного права складають іншу частину торговельного права. Саме вони репрезентували ці норми у момент первинного видання торговельних кодексів. Регулювання господарської діяльності – мета, що об'єднувала торговельне право з нормами приватного права.

Е. А. Васильєв, визначаючи торгове право, зазначає : «.. що це сукупність норми приватного права, що сприяють налагодженню господарської діяльності, для отримання певного прибутку» [2, с. 10-17].

На думку Г. Е. Авілова, «торгове право зарубіжних країн, навіть якби був відокремлений від цивільного права, регулює відносини приватного характеру, засновані на рівності їх суб'єктів, і не відноситься до їх адміністративного, кримінального підпорядкування. Торгове право, має також свої правові інститути, а саме: угода й представництво, купівля-продаж, оренда, забезпечення зобов'язань, та інші» [3].

Предметом комерційного права в романо-германській системі є відносини, які в країнах системи загального права регулюються актами таких розділів приватного права, як контрактне право, корпоративне право.

Пандектна система розроблена німецькими правознавцями в 1896 р. такій системі права комерційне право (Handelsrecht) співвідноситься з цивільним правом як спеціальне і загальне [4, с. 45].

В основу виділення підприємницької діяльності зі сфери звичайної економічної діяльності покладено суб'єктний критерій: підприємницька діяльність здійснюється підприємцем, статус якого набувається шляхом реєстрації (§ 1-3 ГТУ).

У країнах системи загального права немає принципового поділу права на цивільне і торгове. Поняття комерційного права більше відповідає термін «Business Law». Відносини, які в континентальній системі права є предметом комерційного права, в країнах системи загального права регулюються нормами таких розділів приватного права, як корпоративне, контрактне право, право власності.

Оригінально здійснена систематизація та кодифікація господарського законодавства в Японії, де має самостійне значення Цивільний, Торговий, Господарський кодекси. За нашими

уявленнями, Господарський кодекс Японії є скоріше інкорпорацією, ніж кодифікацією. Проте, його існування, в першу чергу, зумовлено тим, що Цивільний та Торговий кодекси не можуть охопити всі інститути регулювання сучасного господарського права, а саме налагодження господарської діяльності. Відповідно до Господарського кодексу Японії « в ньому закріплені такі підвалини закону: про дрібних і середніх підприємців, про магістральні перевезення, про заборону монополії, про запобігання нечесної конкуренції, про стабілізацію цін на сільськогосподарську продукцію, про страхову справу і так далі». Важливу частину господарського права зарубіжних країн становить законодавство, яке забороняє недобросовісну конкуренцію, необумовлене підняття цін (в США - антитрестівське законодавство) [5, с. 640-641].

Отже, можна зробити висновок, що в кожній правовій системі своє бачення господарського і комерційного права. В деяких країнах ці поняття співвідносяться, а іноді розмежовується. Господарське право – це галузь права, що регулює відносини, які виникають у сфері господарювання та управління комерційною діяльністю із застосуванням методів правового регулювання. У багатьох країнах комерційне право відділилося від цивільного права, але є держави, де воно до сих пір входить в кодифікацію, не діючи самостійно.

Список використаних джерел:

1. Мамутов В. Господарче право зарубіжних країн: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Міжнародний фонд "Відродження". К. : Ділова Україна, 1996. 92 с.
2. Щербина В. С. Господарське право: [підручник] / Щербина В. С. К.: Юрінком Інтер, 2003. 10-17 с.
3. Цивільне та торгове право зарубіжних країн: предмет, методи та система: веб-сайт. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/10425/> (дата звернення: 05.03.2020)
4. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина. Академічний курс: підручник. К.: Атіка, 2005. 45 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн. 2 е вид. перероб. й доп. : Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 640-641 с.

Секція 5. Трудове право; право соціального забезпечення

Волковська Є. Г.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Казанчан А.А.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності,*

СУБ'ЄКТИ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА СУБ'ЄКТИ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Проблему визначення та розкриття змісту, ознак та властивостей, які надають характеристику суб'єктам трудового права та суб'єктам трудових правовідносин було присвячено чимало наукових праць вчених: М. Д. Бойко, М. Г. Александров, С. С. Бегічев, В. С. Венедиктов, П. Д. Пилипенко, Є. Б. Хохлов та інших.

Теоретики трудового права не мають єдиної думки щодо суб'єктів права, тому можна виділити дві загальні тенденції. До першої віднесемо науковців, які не поділяють два даних поняття, а саме «суб'єкт трудового права» та «суб'єкт трудових правовідносин». До другої ж групи слід віднести науковців, що міркують інакше – поділяючи дані поняття.

Основним видом відносин, що регулюються трудовим правом, є трудові правовідносини. Перш за все вони характеризуються безпосереднім виконанням роботи і суб'єктним складом (працівник і роботодавець).

Трудові правовідносини — це врегульовані нормами трудового права суспільні відносини, що виникають на підставі укладення трудового договору, контракту чи іншого юридичного факту з приводу участі працівника (робітника або службовця) в праці на підприємстві, установі чи організації. Це вольові суспільні відносини, врегульовані нормами трудового права [1].

Щоб стати суб'єктом (учасником) правовідносин, потрібно бути суб'єктом права, тобто мати правосуб'єктність.

Правосуб'єктність — це передбачена нормами права здатність мати права та нести обов'язок. Завдяки правосуб'єктності особа як суб'єкт права здатна бути учасником правовідносин. Необхідно зазначити, що правосуб'єктність є абстрактною формою закріплення кола певних можливостей.

Правосуб'єктність включає в себе такі основні елементи: правоздатність та дієздатність. Правоздатність — передбачена нормами права здатність особи мати суб'єктивні юридичні права і виконувати юридичні обов'язки. Дієздатність — передбачена нормами права здатність особи самостійно, своїми усвідомленими діями (бездіяльністю) здійснювати (використовувати, виконувати, припиняти) суб'єктивні права і юридичні обов'язки. На відміну від правоздатності дієздатність є набутою властивістю, що виражається в готовності особи до здійснення певних дій і вчинків, які передбачені законом і становлять його права й обов'язки.

В трудовому праві працездатна особа завжди визнається і правоздатною, і дієздатною, оскільки будь-яка праця завжди є вольовою діяльністю людини. Тому трудове право розглядає трудову правоздатність як єдине і нероздільне поняття, за наявності якої працівник стає суб'єктом трудових правовідносин.

При прийнятті на роботу, у процесі документально-ознайомчої процедури, виявляються й оцінюються усі якості працівника — професійні, ділові, особистісні — в їх сукупності. З особою не просто укладають трудовий договір. Таким чином, фізична особа як суб'єкт трудового правовідношення набуває трудової право- і дієздатності на основі складного юридичного факту — укладення трудового договору і початку роботи на його основі.

В теорії права суб'єктами тієї чи іншої галузі права вважають громадянина чи організацію, які і є учасниками суспільних відносин, мають, відповідно до чинних норм права відповідні суб'єктивні права та обов'язки.

Таким чином, суб'єкти права є узагальненими суб'єктами, а суб'єкти правовідносини є більш уточненим поняттям. Вони мають реальні права та обов'язки. В той час, як суб'єкти права мають лише здатність до реалізації своїх прав та обов'язків, а суб'єкти правовідносини — це конкретні учасники правовідносин, між якими виникають відповідні зв'язки (суспільні відносини), урегульовані нормами права. Вони не потенційно, а реально вступають у суспільні відносини, реалізують свої права та виконують обов'язки. Кожним правовідносинам, що утворюються в різних галузях права, притаманні свої характерні особливості, пов'язані зі специфікою галузі. Будучи суб'єктом трудового права, особа має спроможність скористатися певними правами та виконувати відповідні обов'язки. Вступаючи до трудових правовідносин, така особа стає конкретним суб'єктом, що має конкретно визначені права та може реально їх реалізовувати. Так, особа, яка є суб'єктом трудового права, потенційно може користуватися своїми правами. Тільки з моменту набуття статусу суб'єкта відповідного трудового правовідношення вона реально починає користуватися присвоєними їй правами.

Навіть якщо особа що ніколи не працювала та не наймала нікого на роботу (в рамках трудових правовідносин) може бути наділена повною правосуб'єктністю, адже в цивільному праві також можливі договори щодо виконання послуг, які схожі на трудові відносини, але до

них не відносяться і регулюються нормами цивільного права.

Розкриваючи поняття «суб'єкти трудового права», науковці надають наступні визначення: «Суб'єкти трудового права – це учасники суспільних відносин, що регулюються цією галуззю. Законодавець наділяє їх відповідним правовим статусом, що включає ті права і обов'язки, які безпосередньо витікають із закону і не пов'язані із здійсненням яких-небудь дій з боку цього суб'єкта. У зміст правового статусу входить і трудова праводієздатність – основна передумова до можливого володіння правами і несення обов'язків» [2, с.86].

«Суб'єкти трудового права – це учасники індивідуальних, трудових та інших відносин, що є предметом трудового права, і які на підставі чинного законодавства наділяються суб'єктивними правами та відповідними обов'язками» [3, с.40] тощо.

Основними суб'єктами трудових правовідносин є роботодавець та працівник. Вивчення законодавства дає можливість виділити наступні визначення даних суб'єктів.

Роботодавець – це юридична (підприємство, установа, організація) або фізична особа, яка в межах трудових відносин використовує працю фізичних осіб. Закон України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» надає більш точне визначення, кажучи, що «роботодавець - власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання і фізичні особи, які використовують найману працю, власники розташованих в Україні іноземних підприємств, установ та організацій (у тому числі міжнародних), філій та представництв, які використовують працю найманих працівників, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [4].

Закон України «Про охорону праці» надає нам таке визначення працівника: «працівник — особа, яка працює на підприємстві, в організації, установі та виконує обов'язки або функції згідно з трудовим договором (контрактом)» [5].

Підсумовуючи вище зазначене, вважаємо, що суб'єкт трудового права має наступні характерні ознаки:

- 1) це є певні особи – фізичні, юридичні, держава чи державні органи;
- 2) вони мають можливість стати учасниками трудових та інших, тісно пов'язаний із трудовими, відносин;
- 3) дані відносини є врегульованими нормами трудового права;
- 4) цим особам на підставі чинних трудових норм права надаються певні суб'єктивні права та юридичні обов'язки;
- 5) надані цим особам трудові права та трудові обов'язки мають бути належним чином забезпечені державою;
- 6) реалізувати надані чинним законодавством відповідні трудові права та нести трудові обов'язки дані особи можуть лише у випадку, коли вони вступають в трудові права та обов'язки.

Список використаних джерел:

1. Трудові правовідносини та їх суб'єкти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://lektsii.net/3-134449.html>.
2. Сыроватская Л.А. Трудовое право. –М.: Высшая школа, 1997. –248 с.
3. Основи трудового права України /За ред. П.Д. Пилипенка. –Львів: «Магнолія плюс», 2006. -276
4. ЗУ "Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр>.
5. ЗУ "Про охорону праці" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

В Україні рівень оплати праці по сьогоднішній день залишається на низькому рівні, особливо якщо порівнювати з розвиненими країнами Європейського Союзу (далі – ЄС). Зазвичай заробітна плата в більшості випадків для працівників, які наймаються, являється незначною виплатою у вигляді соціальної допомоги. Це досить плачевна ситуація, яка впливає на те, що у працівників просто не має зацікавленості в тому, щоб досягати ефективного кінцевого результату. Система оплати праці буде мати ефект тільки в тому разі, коли в повній мірі буде задовольняти інтереси суб'єктів відносин, які пов'язані з оплатою праці, але так чи інакше, завжди будуть існувати сторони, яких щось не задовольнятиме в оплаті праці [1, с. 178]. У зв'язку з цим, за доцільне буде проаналізувати зарубіжний досвід, який надасть змогу запозичити корисні механізми для того, щоб побудувати нову та якісну систему оплати праці в Україні.

Країни ЄС проходили значну кількість етапів щодо становлення системи оплати праці, де здійснювався так званий відбір, ліквідувалися несприятливі моменти та виокремлювалися нові системи, які відрізнялись своєю ефективністю.

Один із найдієвіших та ефективних засобів державного регулювання заробітної плати в зарубіжних країнах є мінімальний рівень доходів громадян, який забезпечується належним чином. Держава встановлює, які функції поширюються на сферу управління щодо оплати праці. З досвіду країн-членів ЄС, в яких сформована ринкова економіка, система державних гарантій у зазначеній сфері визначає: мінімальну заробітну плату та прожитковий мінімум, процедуру їх зміни в залежності від того як зростають ціни, порядок регулювання заробітної плати в залежності від місця, в якому проживає особа та наскільки шкідлива її праця.

Обґрунтовуючи мінімальний рівень заробітної плати в Європейському Союзі необхідно включати такі фактори, як диференціацію (порівняння) рівня життя декількох верств населення, розміри соціальних виплат, наскільки зайняте населення та яка продуктивність їх праці [2, с. 160-161]. Якщо вести мову про сам порядок встановлення та механізм, за яким переглядається мінімальна заробітна плата, то в кожній країні це встановлюється по-різному: законами, генеральними угодами національного рівня, тарифними угодами, які є галузевими, спеціальними та місцевими органами влади тощо.

Наступним основоположним елементом, який здійснює регулювання системи оплати праці країн-членів ЄС є впроваджений механізм, який формує ставку щодо оплати праці, базисом якої являється ціна робочої сили. Слід відмітити, якщо під час обґрунтування мінімальної заробітної плати, яка є основою для того, щоб встановлювати не тільки тарифні ставки, але і пенсії, соціальні допомоги, стипендії, орієнтир спрямовується на середній прожитковий мінімум, то під час встановлення мінімальної тарифної ставки основним є заробіток працівника. Тобто, так чи інакше, потрібно використовувати прожитковий мінімум людини, яка працездатна та враховувати податкове навантаження.

Досить важливим питанням є достатнє і нормальне відтворення робочої сили для гарантування тарифних ставок щодо конкретних категорій персоналу, що в більшій мірі залежить виключно від прийнятого на підприємстві розміру мінімальної і максимальної тарифної ставки (окладу). Чим таке співвідношення вище, тим буде нижче рівень заробітку некваліфікованих працівників, який гарантується. Враховуючи «законои» ринку, тарифні ставки (оклади) різноманітної кількості професійно-кваліфікаційних груп працівників в країнах Європи забезпечуються за рахунок впливу науково-технічного прогресу, співвідношення попиту та пропозиції на робочу силу [2, с. 162].

Продовжуючи, виділимо таку країну як Німеччина, в якій державне регулювання щодо

системи оплати праці поділяється на тарифну і надтарифну. Слід зазначити, що такий поділ можна спостерігати в переважній більшості країн-членів ЄС. Саме такий поділ є тією основою для сучасної оплати праці і становить результат функціонування підприємств в умовах середовища, яке є конкурентним. При цьому тут йде врахування того, що працівники прагнуть отримувати відповідну освіту, також враховується підвищення нервово-психічних навантажень і зниження фізичних та неприйнятних умов праці, які включаються до структури оцінки праці.

В Німеччині заробітна плата регулюється основними видами тарифних угод, серед яких: типові тарифні угоди, до предмету яких включаються умови праці (звільнення, відпустка, робочий час); тарифні угоди, які стосуються заробітної плати робітників і службовців; тарифні угоди щодо оплати праці. Перелічені угоди встановлюються протягом року один раз і залежно від того, як підвищуються доходи з врахуванням інфляції та зміни економічних результатів в конкретній галузі.

Здійснивши короткий аналіз досвіду Європейського Союзу, слід виокремити позитивні моменти, які можуть бути корисними для нашої державі на прикладі Німеччини, в якій система оплати праці будується на основі стимулу та зростанні продуктивності під час використання індивідуальних контрактів. Зазначене впровадження надасть змогу давати мотивацію працівникам, внаслідок чого працівники будуть виготовляти якісну та в більшому об'ємі продукцію, а при укладенні індивідуальних контрактів – прописувати всі необхідні умови праці, а це в свою чергу дозволить більш ефективно захищати права працівників, які наймаються.

Розглядаючи світовий досвід, не можна оминати увагою таку країну як США, в якій державні механізми в комплексі слугують для того, щоб посилювати тенденцію до індивідуалізації трудових доходів, базуючись на врахуванні як індивідуальних результатів праці, так і особистих якостей, серед яких: відповідальність, творчість, швидкість та точність під час виконання поставлених задач. Система індивідуалізації заробітної плати призначена, щоб поєднувати інтереси обох сторін на виробничому процесі (працівника та роботодавця), шляхом застосування гнучких механізмів при визначенні та співвідношенні розміру заробітної плати і витрат на одиницю продукції з ціллю збільшити конкуренцію та прибутковість. З кожним роком можна спостерігати зниження питомої ваги тарифної частини заробітної плати і зростання в частині її змінної в фірмах США. Тобто зростання заробітної плати, хоч і повільними кроками, але здійснюється саме за рахунок заробітку, частина якого є індивідуалізованою [3, с. 94-98].

Для України досвід США можна використати в частині удосконалення організаційно-економічного аспекту під час регулювання системи оплати праці, зокрема:

- використання тарифної системи заробітної плати на підприємствах, яка може слугувати стимулом для того, щоб підвищувати кваліфікацію працівників та особистих результатів праці;
- використання проміжної моделі під час формування мінімального розміру заробітної плати, яка буде прописуватись в колективних угодах, укладатися кожного року та розповсюджувати на абсолютно усіх зайнятих осіб.

Продовжуючи розгляд, зазначимо, що досвід розвинутих країн свідчить про те, що зазвичай, в переважній більшості застосовуються єдині тарифні сітки для всіх видів працівників. В свою чергу, якщо розглядати Японію, то тут сформована досить специфічна організація оплати праці. Оплата праці в Японії є структурним елементом в системі так званого найму на все життя [4, с. 47-48].

Матеріальне стимулювання в цій країні різниться від країн ЄС та США в моменті того, що економічна зацікавленість працівника до праці встановлюється не шляхом взаємозв'язку з його результатами, а в контексті задоволення усіх необхідних, першочергових потреб в житті. Тобто система заробітної плати, яка діє в Японії, визначає рівень оплати не за рахунок виробництва, а саме за вартістю життя працівника.

Особливим видом матеріального стимулювання в Японії є «пожиттєва зарплата»,

значення якої виражене в тому, що в японській фірмі стимулом є не стільки праця, скільки сам робітник та його творчий потенціал як індивіда. Місячна заробітна плата – це основна складова не тільки «пожиттєвої» зарплати, але і сукупність витрат на робочу силу. На її долю припадає близько 70% цих витрат. В цілому, заробіток за місяць формується з постійної та змінної частини. Постійна частина – це тарифна ставка та відповідно надбавки до неї, змінна – оплата понадурочного часу [4, с. 49].

Відповідно до прийнятих умов в Японії, розмір основного заробітку формується за наступними показниками: вік, стаж, професійний розряд і результативність праці. Особиста тарифна ставка як складова частина синтезованої системи, базується на основі двох параметрів: вік і стаж працівника.

Синтезована система заробітної плати допомагає японським компаніям уникати автоматичного підвищення заробітку залежно від перебування працівника у складі фірми, не враховуючи кінцевий результат, як це було раніше. Розмір трудової тарифної ставки пов'язаний з грошовою винагородою працівника в контексті ефективного виконання праці. У зв'язку з цим, в сітці трудових ставок їх значення по горизонталі диференціюється за розрядами, які є професійними та відображають ступінь кваліфікації, а по вертикалі враховують результат праці, в основу якого входять бали та оцінки, які були отримані під час переатестації або конкурсу [5, с. 52].

Підводячи підсумок по Японії, можна відзначити, що досвід цієї країни в системі оплати праці загалом та в її стимулюванні зокрема, для України без сумніву становить значний інтерес, однак враховуючи те, що в Японії досить специфічна організація оплати праці, тому для нашої країни з досить слабкою економікою цей досвід є не зовсім прийнятним.

Отже, проведене вивчення досвіду організації оплати праці у розвинутих країнах дає змогу виділити основні тенденції, які мають місце бути і в Україні:

- 1) мінімальне втручання держави в питанні системи оплати праці;
- 2) договірне регулювання оплати праці, яке базується на соціальному партнерстві між роботодавцями, працівниками та органами державного управління, які чітко реалізуються трьома рівнями: національний, галузевий та виробничий;
- 3) широке застосування різних форм і методів, які слугують для морального і матеріального заохочення по конкретним показникам, починаючи від якості виконуваної роботи та закінчуючи відносинами, які склалися у колективі.

Що ж стосується використання в умовах вітчизняної економіки систем оплати праці розвинутих країн, то для цього необхідний певний період, упродовж якого організаційно-технічні умови підприємств будуть близькими до міжнародних норм, які діють в сучасній виробничій діяльності. Враховуючи те, що економічний стан України просто не дозволяє в повній мірі використовувати досвід матеріального стимулювання, який існує в розвинутих країнах, необхідно займатися пошуками перехідних систем стимулювання, які будуть актуальними в існуючих реаліях. Унаслідок цього державне регулювання оплати праці повинно базуватись на нормативно-методичній базі, що ґрунтується на науково-дослідних розробках рекомендацій щодо працівників в різних сферах економіки та форм власності. Наявність солідної нормативно-методичної бази з питань організації оплати праці з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду, специфічних особливостей підприємств різних видів діяльності та форм власності дозволить не тільки удосконалити і систематизувати наукові підходи до формування механізму організації оплати праці, а й перейти до вищого рівня розв'язання і контролю цих проблем – до здійснення підпорядкованої єдиній меті стратегії і тактики державної політики щодо оплати праці.

Список використаних джерел:

1. Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: регіональні і соціально-економічні аспекти: Матеріали третьої міжнародної наукової конференції, 14-16 вересня 2012 року, Київ, 2012. 390 с.
2. Матюх С.А. Мінімальна заробітна плата в системі регулювання економіки країн ЄС.

Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. 2014. № 4. С. 159–163.

3. Колот А.М. Мотивація, стимулювання і оплата персоналу США / А.М. Колот. КНЕУ, 2015. 224 с.

4. Холод Н. Світовий досвід застосування мінімальної заробітної плати для регулювання доходів населення праці. *Держава і право.* 2015. № 7. С. 46–51.

5. Лазарев С.В. Японський варіант управління мотивацією праці працівників. *Мотивація та оплата праці.* 2015. № 1. С. 48–53.

Комаренко А.Є.

студентка історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

ЗМІСТ МЕТОДІВ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ ЯК НЕОБХІДНОЇ СКЛАДОВОЇ ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ

Праця виступає як один із першочергових ресурсів для виробництва. Для того, щоб така праця здійснювалась ефективно, необхідно застосовувати ретельний та постійний вимір, розподіл та планування, що в свою чергу дасть змогу досягати високих результатів. Для вирішення питань, які пов'язані з планування праці, з фондом, який займається розподілом оплати праці, актуальними до сих пір залишаються розробка і використання норм праці. Норми праці слугують основною системою в процесі планування роботи на підприємствах, під час організації оплати праці для персоналу, обліку затрат на продукцію та забезпечують задачі, які підвищують продуктивність праці.

Сучасний стан підприємств та соціально-економічні перетворення, які відбуваються сьогодні, зумовлюють потребу в тому, щоб привести в дію усі необхідні резерви для ефективного використання трудового і виробничого потенціалу, а це просто неможливо без правильного та швидкого вирішення проблемних питань в сфері нормування праці, особливо, в частині його удосконалення на підприємствах. Саме нормування праці є основоположною функцією для управління на підприємстві. З точки зору сутності нормування праці, його можна розуміти як науковий метод, що вивчає міру праці, тобто кількість і якість праці, яка необхідна для того, щоб виконувати конкретну роботу та виготовляти певну продукцію в умовах організаційно-технічного виробництва [1, с. 27]. Тобто нормування встановлює, яку методичну основу обирати для того, щоб визначати норми витрат праці за допомогою конкретного засобу.

У зв'язку з цим, для встановлення норм праці необхідно застосовувати відповідні методи, які ми охарактеризуємо більш детально.

Питання щодо вибору методу для визначення нормативного часу під кожен конкретну ситуацію залежить від цілі, з якою використовуються результати і, в деякій мірі, від точності вимірювань, яка також є необхідною та залежить від тривалості етапів та видів процесів [2]. Отже, загальноприйнято виділяти наступні методи:

1) розрахунково-аналітичні методи нормування, які засновані на аналізі технологічного, виробничого, трудового та управлінського процесу. До цієї групи методів належать ще і структурні складові: хронометраж, фотографія робочого часу, метод елементарних нормативів та метод мультимоментних спостережень;

2) досвідно-статистичні методи засновані на використанні минулого досвіду, інтуїції та знань нормувальника. До таких методів також відносять структурні складові: метод аналогу та порівнянь і метод параметричних залежностей [3, с. 439-440].

Слід відмітити, що кожна група методів взаємопов'язана з елементами, які представлені. Наприклад при хронометражі нормувальником може встановлюватись інтенсивність праці працівника, а результати вимірів підлягають корегуванню під конкретний коефіцієнт. В свою чергу, для методу аналогу та порівнянь характерним є співвідношення

параметрів під час операцій, які виконуються відповідно до минулого досвіду, проте окремі умови кожної операції потребують корегування, базуючись точними розрахунками та аналізом [4, с. 173].

Продовжуючи, зазначимо, що розрахунково-аналітичні методи доцільно використовувати для масового виробництва, при цьому застосовувати технологічне обладнання або значний вміст спеціальної ручної праці. Зазначені методи дають змогу отримати досить точні значення нормативного часу, але з іншої сторони потребують вагомих витрат для того, щоб проводити спостереження. Досвідно-статистичні методи для укрупнених операцій є не такими затратними, проте вони представляють куди загальніші результати та враховують набагато менший об'єм параметрів, які є суб'єктивними.

Загалом на вибір методу нормування впливає дві основні умови: точне визначення норм та трудомісткість під час проведення вимірів. Трудомісткість вимірів та точність результатів є похідними показниками, на які впливають різні чинники. Рівень доцільності щодо деталізації операцій є основоположним фактором, який формує обсяг затрат на те, щоб визначити норми. Для процесів з масштабними операціями затрати для проведення необхідних спостережень є нижчі, ніж для тих процесів, в яких існують деталізовані операції. Однак, слід враховувати, що точність вимірів залежить і від того, який ступінь деталізації задачі. Тобто для таких задач потребується більша точність в отриманих результатах, а це свого роду такого має вплив на вибір методу нормування [4, с. 175].

Наступним чинником, який впливає на результати вимірів, є схилення процесу до суб'єктивності впливу працівників. Точність вимірів під час зростання такого факту має вирішальний вплив, тобто метод нормування повинен обиратися так, щоб максимально ефективно забезпечити якісний результат вимірювань. Виробничі процеси, в які входить висока доля автоматизації, в меншій мірі схильні до суб'єктивного впливу працівників, для таких процесів більш коректним буде проводити вимірювання нормативів. З іншої сторони, процеси, в яких перевага надається ручній праці зазнають більший вплив на працівників, тут вже буде обиратися інший метод нормування. Трудомісткість вимірів також по своїй природі залежить від того, наскільки процеси схильні до суб'єктивності на вплив працівників.

Існує і матриця вибору методу для визначення нормативного часу залежно від ступеня деталізації операцій та суб'єктивного впливу працівників. Зазначений метод пропонує застосовувати засіб, який впливає на конкретну ситуацію та враховує як трудомісткість вимірів, так і конкретну точність встановлених нормативів. Тобто процеси, які містять пониженою деталізацію операцій та не схиляються до суб'єктивності на вплив працівників, доцільно формувати з врахуванням досвідно-статистичних методів. В свою чергу, для процесів, у яких завишені операції та зазнають вагомий вплив працівників, коректно формувати за допомогою аналітичних методів нормування. Також зазначимо, що під час росту рівня деталізації операцій, трудомісткість досвідно-статистичних методів має властивість також значно зростати, проте точність вимірів, як показує практика не завжди забезпечую надійний результат [5, с. 156].

Наостанок, виокремимо, що для деталізованих процесів та конкретних задач встановлюється метод мультимоментних спостережень та метод елементарних нормативів. Метод параметричних залежностей для деталізованих задач необхідно обирати під час значного вмісту автоматизованих операцій, які проходять в рамках процесу. Під час зростання вмісту ручної праці та суб'єктивності впливу працівників на виробничий процес за доцільним видається використання точних методів нормування (хронометраж та фотографію робочого часу). Власне кажучи, зазначені розрахунково-аналітичні методи для деталізованих операцій дають змогу оптимально співвідносити точність та надійність отриманих результатів і затрат під час проведення спостережень [4, с. 175].

Таким чином, в умовах ринкової економіки, система нормування праці виробничого персоналу надає значні конкурентні переваги для усіх без виключення підприємств та являє собою необхідну частину процесу для такого розвитку. Удосконалення організації

виробництва, яка базується на нормування праці є одним із ключових засобів для того, щоб підвищувалися кількісні та якісні показники.

Проаналізувавши основні методи нормування праці в зазначеній сфері, слід зазначити, що на їх вибір впливає дві основні умови: точне визначення норм та трудомісткість під час проведення вимірів.

Разом з тим, для подальшого формування засобів, які нададуть змогу раціонально обирати методи нормування праці потрібно враховувати сучасні реалії та досить проблемну і неефективну законодавчу базу. Внесення відповідних змін дозволить забезпечити правильну відповідність між конкретними особливостями та універсальними методиками під час організації виробничих процесів.

Список використаних джерел:

1. Житченко В.О. Значення нормування праці в сучасних умовах. *Управління розвитком*. 2014. № 2. С. 26–27.

2. Позднякова С.В., Донцова В.Г. Особливості застосування методів нормування праці / [Електронний ресурс]. URL: <http://vuzlib.com.ua/articles/book/28642> (дата звернення: 20.02.2020).

3. Скриль В.В. Організація нормування праці на підприємстві за допомогою методів / В.В. Скриль, Т.О. Галайда, Л.О. Калінович. *Економічний форум*. 2015. № 3. С. 438–443.

4. Мороз В.Є. Аналіз методів нормування праці. *Наукові праці КНТУ*. 2010. № 17. С. 172–177.

5. Пономаренко В.С. Управління розвитком нормування праці: монографія / В.С. Пономаренко, Г.В. Назарова, А.В. Семенченко. Х.: вид. ХНЕУ, 2012. 268 с.

Макарова А.В.

студентка історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Політика Євросоюзу завжди спрямовувалась на забезпечення підвищення рівня охорони праці та нормальних робочих умов праці. Ми вважаємо, що Україна, яка планує вступати до ЄС повинна використовувати досвід європейських країн у цій сфері та співпрацювати з ними. Це забезпечить її подальший розвиток та вихід на рівень інших держав. Постійні демографічні зміни та нові технології призводять до змін та покращення безпеки працівників.

Європейське агентство з безпеки та гігієни праці розробило Стратегію дій щодо безпеки та гігієни праці Європейського Союзу (ЄС) на 2017-2020 роки .

Дана стратегія визначає три основні завдання щодо охорони здоров'я та безпеки праці:

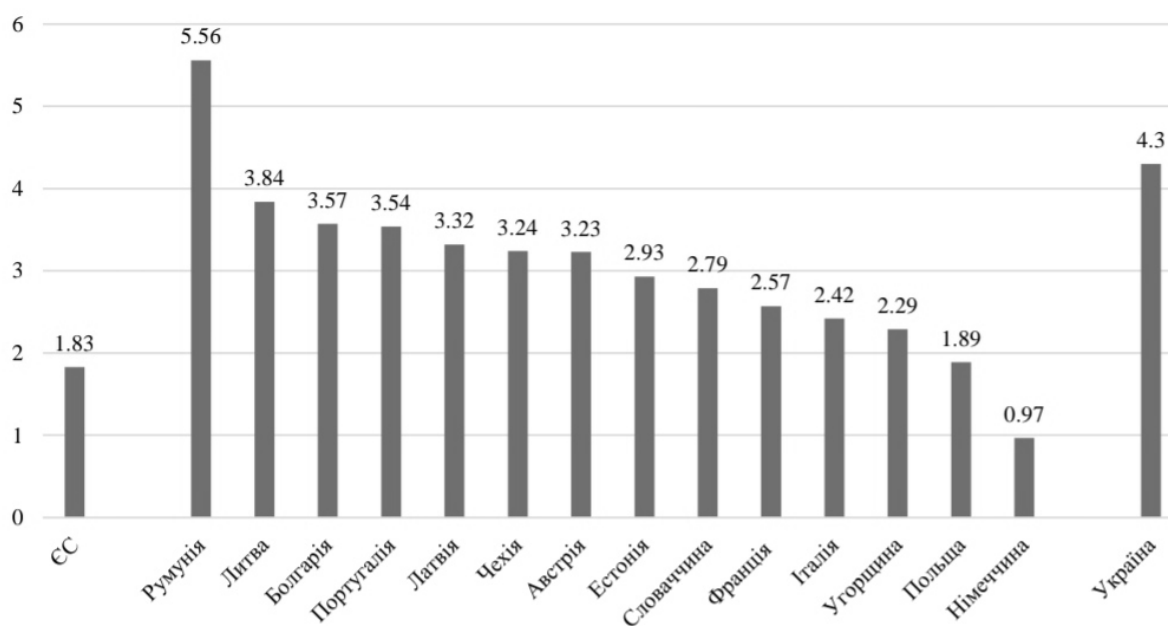
- підвищити ефективність реалізації існуючих правил охорони здоров'я та безпеки;
- покращити запобігання захворюванням, пов'язаним з роботою шляхом вирішення нових та виникаючих ризиків;
- врахувати старіння робочої сили ЄС .

Інтерес до питань охорони праці постійно зростає і сприяв створенню органів з спеціальними заходами, одні з них EU-OSHA та Eurofound. MODERNET (Моніторинг тенденцій професійних захворювань та виявлення нових та нових ризиків у мережних мережах).

Його метою вбачають розробку мережі, за допомогою якої буде можливість обміну знаннями, це, в свою чергу, дозволить досліджувати та своєчасно перевіряти ризики у сфері охорони праці. Така мережа забезпечуватиме можливість проведення порівняння досвіду між європейськими країнами та на його основі розробляти нові методи для підвищення інформації про напрями професійних захворювань.

Для більшості країн охорона праці - це вже не вимога суспільства по забезпеченню нормальних умов праці та збереження здоров'я, а основна мета підприємства. Всі європейські країни мають спеціальні компетентні державні органи, які мають контролювати дотримання законодавства з охорони праці, техніки безпеки і здоров'я. Поширеною для кожної сторони є практика страхування від нещасних випадків і професійних захворювань, через це рівень травматизму мінімальний [2].

На підприємствах країн Євросоюзу, за даними Євростату, рівень травматизму коливається від 0,5 до 5,56 % на 100000 осіб. За даними Державної служби статистики в Україні цей рівень складає 4,3%. Проте, необхідно зазначити, що цей показник був би набагато більшим, якщо б фіксувались усі випадки та не приховувались (мал. 1) [3, 5].

Мал. 1. Травматизм під час виробництва в країнах Євросоюзу та Україні, % до 100000 осіб [3, 5]

В країнах Євросоюзу безпечні та здорові умови забезпечують, в першу чергу, профспілки. До їх компетенції відноситься проведення моніторингів та консультацій з питань охорони праці.

Саме тому, майже у кожній країні прийняті правові акти, згідно з якими представники профспілок, для виконання поставлених ним задач, мають необмежений доступ до будь-якої інформації, що безпосередньо стосується безпеки праці, охорони здоров'я і добробуту [1].

Профспілки уповноважені:

- одержувати і розглядати документи про заходи, які підприємства здійснюють або планують здуїснити у сфері охорони праці;
- проводити інспектування робочих місць;
- розслідувати на рівні з інспекціями випадки травматизму в цій сфері [2].

Керівні органи ЄС намагаються об'єднувати зусилля держав-союзників у сфері охорони праці видаючи відповідні нормативні документи, які включають в себе усі аспекти виробничої діяльності, весь час збільшують вимоги щодо її умов. Країни, які входять до ЄС прагнуть забезпечити відповідність систем охорони праці до нових систем організації праці, нових технологій, тобто підтримання ролі охорони праці на досить високому рівні та сприяння до його зростання. Однією з організацій ЄС є Європейський фонд поліпшення умов життя і праці, який було створено для посилення охорони праці, покращення виробничих умов [4, 110].

В порівнянні з країнами Європи охорона праці в Україні є не найкращою. Майже

кожного дня громадяни України отримують травми під час роботи. Причиною в першу чергу є відсутність належного інформування працівників та несприятливі умови праці. Саме тому, щоб зміцнити стан працівника на роботі необхідна достатня увага держави за самого підприємства до охорони праці [2].

На сьогоднішній день Україна потребує вживання заходів для підвищення відповідальності посадових осіб і роботодавців за стан виробничих умов і охорони праці організацій усіх форм власності і видів економічної діяльності. А ринок праці, в свою чергу, потребує підготовки інженерів і фахівців, що будуть кваліфікованими у цій сфері, досконало володітимуть науковими знаннями, будуть здатні вміло реалізовувати цілі охорони праці на різних рівнях.

Для вдосконалення системи охорони праці в Україні доречно вжити таких рішучих заходів:

- удосконалити систему попередження та запобігання травматизму, нещасних випадків, професійних захворювань на підприємствах;
- своєчасно проводити тренінги та інформаційну роботу щодо охорони праці як з працівниками, так і з роботодавцями;
- налагодити систему відшкодування шкоди потерпілим в разі професійного захворювання чи травматизму на підприємстві;
- встановити дієвий контроль за дотриманням вимог законодавства з охорони праці ;
- збільшити фінансування програм у сфері охорони праці ;
- узгодити закони та нормативно-правові акти у відповідність директивам ЄС.

Отже, можемо зробити висновки, що одним з основоположних прав людини є саме право на працю, за його допомогою громадяни взмозі досягнути головних життєвих цілей, забезпечити собі професіональний та духовний зріст. Досвід європейських країн у сфері охорони праці є надзвичайно важливим та корисним для втілення в життя завдань, пов'язаних з вдосконаленням стану охорони праці в нашій рідній країні. Для введення в дію працюючого механізму формування та реалізації державної політики у сфері охорони праці необхідно аналізувати досвід країн ЄС та впроваджувати в Україні.

Список використаних джерел:

1. Дзюба Т. А. Досвід зарубіжних країн у реалізації заходів з охорони праці / Т.А. Дзюба // КНЕУ. - 2017. – С. 215.
2. Ізуїта П. О. Досвід європейських країн у сфері охорони праці / П. О. Ізуїта // Інформація і право. - 2014. - № 2. - С. 38-43.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 25.02.2020).
4. Керб Л.П. Основи охорони праці: навчальний посібник / Л.П. Керб // КНЕУ. - 2003. – С. 215.
5. Офіційний сайт Європейської служби статистики. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home> (дата звернення 25.02.2020).

Секція: 7. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Білик І.Ю.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна*

науковий керівник: Петренко Н.О.

*к.ю.н., доцент кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності
Херсонський державний університет*

ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Адміністративна відповідальність один із видів юридичної відповідальності, яка закріплюється державою шляхом видання правових норм, які визначають підстави відповідальності, заходи, що можуть бути застосовані до порушників, порядок розгляду справ про правопорушення і виконання зазначених заходів. Вона потребує оформлення відповідними процесуальними документами і здійснюється державою через уповноважені органи шляхом покарання особи відповідно до чинного законодавства.

Виходячи з вищевказаного, адміністративна відповідальність - це реалізація адміністративно-правових санкцій, застосування адміністративних стягнень.

Суть адміністративної відповідальності полягає у впливі, який здійснюють посадові особи чи уповноважені органи на громадянина, який вчинив адміністративне правопорушення і несе за собою відповідальність морального (попередження), матеріального (штраф) або особистого характеру (адміністративний арешт).

Матіос А.В. зазначає, що «адміністративна відповідальність за порушення законодавства, яким регулюється сфера охорони здоров'я, загалом є реалізацією санкцій, законодавчо передбачених за здійснення адміністративного проступку у сфері охорони здоров'я. Заходи адміністративної відповідальності є юридичним результатом реагування на особливий вид правопорушень – адміністративні правопорушення. Отже, такі правопорушення є підставою для адміністративної відповідальності» [1, с. 31]. Адміністративна відповідальність настає у разі порушення адміністративно-правових норм, слугує найважливішим юридичним засобом забезпечення їх реального виконання, дотримання і застосування [2, с. 34]. Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Опис адміністративних правопорушень, за які можна притягти працівника у сфері охорони здоров'я до адміністративної відповідальності, міститься переважно в Кодексі України про адміністративну відповідальність, однак не лише в ньому.

Також хочеться розкрити проблеми адміністративної відповідальності на прикладі закладів охорони здоров'я, які віднесені до приватної сфери та їхніх співробітників за порушення договорів та/або законодавства. Цивільно-правова відповідальність зазвичай вважається більш м'якою порівняно з іншими видами відповідальності. Більш жорсткою зазвичай вважається адміністративна відповідальність. Таку відповідальність можуть нести як суб'єкти господарювання, зокрема приватні заклади охорони здоров'я, так і їхні співробітники. Відповідальність останніх визначено ч.1 ст. 9 КУпАП «адміністративний правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність» [3]. А отже, адміністративна відповідальність співробітника приватного

закладу охорони здоров'я настає лише за наявності вини, а отже, і за доведеності складу правопорушення. До того ж сам КУпАП вказує на можливість застосування більш жорсткої – кримінальної відповідальності; а адміністративна відповідальність застосовується у випадку, коли порушення не тягнуть за собою кримінальної відповідальності [3]. Важливість для держави сфери охорони здоров'я частково підтверджується тим, що в особливій частині КУпАП на найпершому місці наведено главу 5 «Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення». По відношенню до співробітників та/або керівників приватних закладів охорони здоров'я може бути застосовано відповідальність за вчинення наступних адміністративних правопорушень: «Порушення санітарних норм» (стаття 42); «Продаж лікарських засобів без рецепта у заборонених законодавством випадках» (стаття 42-4); «Незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах» (стаття 44); «Порушення обмежень, встановлених для медичних і фармацевтичних працівників під час здійснення ними професійної діяльності» (стаття 44-2); «Порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів» (стаття 45-1); «Порушення встановлених законодавством вимог щодо заняття народною медициною (цілительством)» (стаття 46-2) [6]. Опрацювавши даний перелік статей ми можемо побачити що покарання за дані правопорушення не є жорсткими тому ймовірно їхнє вчинення повторно. А тому вагоме значення дані значення матимуть у випадку застосування в комплексі з іншими видами відповідальності або у випадку, коли не усунення порушення чи допущення повторного порушення може призвести до настання більш жорсткої адміністративної, а то й кримінальної відповідальності. Крім наведених видів порушень, приватні заклади охорони здоров'я та їхні працівники можуть вчиняти й інші адміністративні правопорушення, що посягають на загальний порядок ведення господарської діяльності, нормальне функціонування фінансової сфери, інтереси конкурентів та споживачів тощо. Часто до власників майна та керівників приватних закладів охорони здоров'я можуть бути застосовані санкції за ухилення від повернення виручки в іноземній валюті (стаття 162-1 КУпАП), порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків (стаття 163-1 КУпАП), неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів) (стаття 163-2 КУпАП), порушення порядку провадження господарської діяльності (стаття 164 КУпАП), порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів і витрат (стаття 164-1 КУпАП), недобросовісну конкуренцію (стаття 164-3 КУпАП), несвоєчасне здавання виторгу (стаття 164-4 КУпАП), порушення законодавства з фінансових питань (стаття 164-2 КУпАП), порушення законодавства про закупівлі (стаття 164-14 КУпАП). Кожен із вказаних складів правопорушень є важливим і стоїть на захисті інтересів держави, громадян і суб'єктів господарювання від неякісної або нечесної роботи приватних закладів охорони здоров'я та/або їхніх працівників, а також захисту інтересів самих приватних закладів охорони здоров'я від протиправних дій громадян та/або своїх контрагентів – суб'єктів господарювання. Аналізуючи склад правопорушення статті 164 КУпАП, диспозицією якої передбачено провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або без одержання ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до закону, чи здійснення таких видів господарської діяльності з порушенням умов ліцензування, а так само без одержання дозволу, іншого документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачене законом [3]. Санкція частини першої статті є достатньо значною як для суб'єкта малого підприємництва – штраф від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Наступна частина санкції передбачає можливість «конфіскації виготовленої продукції, знарядь виробництва, сировини і грошей, одержаних унаслідок вчинення цього адміністративного правопорушення» [3]. А вартість обладнання тощо може бути набагато більшою, ніж штраф у 2 тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Диспозиція частини другої цієї статті передбачає повторність та отримання доходу у великих розмірах. За

це правопорушення санкція статті передбачає «штраф від двох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а конфіскація виготовленої продукції, знарядь виробництва, сировини і грошей, одержаних внаслідок вчинення цього адміністративного правопорушення стає обов'язковою» [3]. Дивлячись на вищезазначене, такі штрафні санкції є достатньо чутливими для будь-якого суб'єкта господарювання у сфері медицини. Вони мають виступати стимулом для виконання вимог щодо ліцензування та отримання спеціальних дозволів приватним закладом охорони здоров'я. А можливість посилення санкцій за повторність і особливо – застосування конфіскації в обов'язковому порядку має сприяти проходженню легітимації приватними закладами охорони здоров'я чітко в межах закону.

Щодо визначення перспектив удосконалення адміністративної відповідальності у сфері охорони здоров'я, то треба зазначити таке. В наш час досить складно віднайти перспективні шляхи такого вдосконалення, адже багато складників інститутів медичної сфери в Україні досі потребує належного правового врегулювання.

З цього приводу З.С. Гладун наголошує, що на сучасному етапі розвитку державності України роль і значення адміністративної відповідальності як необхідного інструменту здійснення державної політики у сфері охорони здоров'я населення суттєво зростає. Адже правові заходи цього виду відповідальності спрямовані головню на забезпечення законності й правопорядку у сфері адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. Сфера охорони здоров'я за сучасних умов значно розширилася, відповідна, розширилася сфера правового регулювання цих відносин. Свідченням цього є суттєве збільшення кількості актів законодавства, складів злочинів, передбачених у Кримінальному кодексі України 2001 р., а також значне збільшення складів адміністративних правопорушень, включених до чинного КУпАП шляхом внесення відповідних доповнень [4, с.78].

Звернемо увагу, що З.С. Гладун убачає вихід у прийнятті нового адміністративно-деліктного кодифікованого акта, який би дав змогу покращити регулювання у сфері охорони здоров'я, з чим варто погодитись.

Досліджуючи юридичну відповідальність медичних працівників у ретроспективному аспекті, Б.О. Логвиненко пропонує урахувати низку, факторів розвитку вітчизняного деліктного законодавства у цій сфері, а саме:

1. специфіку медичної діяльності (на межі мистецтва і ремесла);
 - 1) незадовільний правовий і соціальний захист медичних працівників та недостатнє фінансування сфери охорони здоров'я загалом;
 - 2) відхід від кримінальної відповідальності в бік домінування адміністративних і цивільних санкцій;
 - 3) прийняття низки законодавчих актів та оновлення чинного законодавства з урахуванням вітчизняних здобутків і позитивного світового досвіду [5, с. 179].

О.С. Доценко також звертається в пошуках вдосконалення адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері охорони здоров'я населення до проблем і недоліків чинного КУпАП. Вчений зазначає, що для усунення низки недоліків цього джерела права потрібно, передусім, виокремити в КУпАП главу під назвою «Адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я населення», у якій передбачити норми, що встановлюють відповідальність за правопорушення, об'єктом посягання яких є суспільні відносини у сфері охорони здоров'я населення.

Виходячи з вище вказаного ми пропонуємо доповнити главу «Адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я населення» більш жорстокішими санкціями, а також новими положеннями. Особливо важливими на нашу думку є встановлення суворіших санкцій у разі правопорушення, за заняття медичною практикою, приватною фармацевтичною діяльністю поряд із народною медициною, яка вже визначена в КУпАП, та за недостовірну рекламу медичних послуг.

Список використаних джерел:

1. Матіос А.В. Адміністративна відповідальність посадових осіб: монографія / А. В. Матіос. – К // Знання. - 2007. – С. 223.
 1. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник / В. К. Колпаков. – К // Юрінком Інтер. - 2008. – С. 256.
 2. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.1984 р. із змінами і доп. // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – Ст. 1122. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
 3. Гладун З.С. Проблеми адміністративної відповідальності у сфері охорони здоров'я та шляхи їх вирішення / Гладун З.С // Вісник Львівського університету. Серія: «Юридична». - 2008. - № 46. С. 72-80.
 4. Логвиненко Б.О. Юридична відповідальність медичних працівників в Україні: ретроспективний погляд. «Медичне право України: законодавче забезпечення царини охорони здоров'я (генезис, міжнародні стандарти, тенденції розвитку й удосконалення)» / Логвиненко Б.О // матер. V Всеукр. наук.-практ.конф. з медичного права. Львів: ЛОБФ «Медицина і право». - 2011. С. 416.

Бірюкова О.А.

*студентка історико-юридичного факультету,
Херсонський державний університет
м.Херсон, Україна*

науковий керівник: Правоторова О. М.

*д.ю.н, професор, професор кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності
Херсонський державний університет*

ОКРЕМІ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ

Взаємовідносини держави і людини, їх правове регулювання відносяться до сфери адміністративного права, де передбачено взаємозв'язок із органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, посадовими особами та інше. У Концепції адміністративної реформи, на сучасному етапі розвитку нашого суспільства метою адміністративно-правового регулювання є встановлення і регламентація таких взаємовідносин громадян, у яких кожній людині має бути гарантовано реальне додержання і охорона у сфері виконавчої влади належних їй прав і свобод, а також ефективний захист цих прав і свобод у випадках їх порушення [1]. В юридичній літературі під правовим регулюванням (від лат. regulare – спрямовувати впорядковувати) розуміють, як один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави. Є різновидом соціального регулювання. Предмет правового регулювання – правові, політичні, економічні та інші суспільні відносини, впорядкування яких не можливе без норм права. [2, с. 41]. В. Лазарєв та Т. Радько, вважають, що правове регулювання є частиною (аспектом) дії права, яка характеризує спеціально-юридичну (не інформативну і ціннісно-мотиваційну) дію права на поведінку і діяльність його адресатів, але безпосередньо з ними ще не пов'язана. В результаті правової регуляції формується юридична основа, визначаються фіксовані в правових приписах орієнтири для організації діяльності учасників регулятивних відносин і досягнення фактичних цілей права. Воно охоплює: по-перше, специфічну діяльність держави, пов'язану з виробленням юридичних настанов і визначенням юридичних засобів забезпечення їх діяльності; по-друге, діяльність безпосередніх учасників суспільних відносин, націлену на пошук і залучення засобів юридичного регулювання, для узгодження своєї поведінки з правом (його принципами, цілями, призначенням). І так, правове

регулювання може бути представлено як державним регулюванням, так і регулюванням, що здійснюється безпосередніми адресатами права, тобто саморегуляцією [3, с.133]. В. Теремецький зазначає, що для адміністративно-правового регулювання характерними є ознаки: 1) інструментом правового регулювання виступають адміністративно-правові норми; 2) правове регулювання забезпечується імперативними методами; 3) відносини, що виникають між суб'єктами адміністративно-правового регулювання мають публічний характер; 4) основною метою адміністративно-правового регулювання є забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб, належного функціонування громадянського суспільства та держави; 5) здійснюється шляхом поетапної реалізації основних та додаткових елементів адміністративно-правового регулювання [4, с. 105-106]. А науковець Ю.Тихомиров розглядає правове регулювання охоронної діяльності як специфічний порядок діяльності суб'єктів права в різних сферах державного життя. Він підкреслює роль нормативно-правових актів у формуванні правового регулювання охоронної діяльності та зазначає, що правове регулювання охоронної діяльності встановлюється в законах і підзаконних актах і спрямоване на їх сувору цільову та функціональну діяльність на тих ділянках, де потрібні додаткові засоби для забезпечення необхідного державного впливу [5,с.377]. Р. Денчук, вважає, що адміністративно-правова охорона власності - це оптимальний стан адміністративно-правового механізму, передусім його основного елементу норм адміністративного права. Похідними від цієї первинної клітини правової матерії є правовідносини, які проявляються у правах і обов'язках суб'єктів адміністративного права, виконанні ними відповідних обов'язків, здійснюваних заходах та характері цих заходів [6, с. 8]. Що стосується поняття охоронної діяльності то на сьогодні серед науковців існує два підходи: вузький та широкий. Сталий інтерес науковців до зазначених термінів сприяє існуванню різних підходів до їх визначення. Узагальнюючи ці підходи, можна коротко сформулювати їх зміст: ці поняття ототожнюють виходячи з того, що «захист» – це «охорона» у вузькому значенні; зазначені терміни вважають самостійними інститутами, які лише частково збігаються; адміністративно-правовий захист вважають складовою адміністративно-правової охорони [7]. Словник української мови тлумачить слово «охороняти» як оберігати від небезпеки кого; що-небудь, забезпечувати від загрози нападу, замаху і т. ін.; стояти на варті біля кого, чого-небудь; вартувати, стерегти; оберігати від руйнування, знищення, завдання шкоди і т.ін.; захищати від чого-небудь [8, с. 170]. Досліджуючи адміністративно-правову охорону навколишнього природного середовища О. Улютіна вважає, що адміністративно-правова охорона навколишнього природного середовища забезпечує легітимність влади, дозволяє перебороти негативні явища в період надзвичайних ситуацій соціального та природно-техногенного характеру, які зростають у зв'язку із сучасними глобальними явищами в екології і з урахуванням зношеності промислового устаткування в нашій державі. Науковець вважає, що у широкому значенні адміністративно-правова охорона навколишнього природного середовища та природокористування - це діяльність уповноважених органів виконавчої влади, яка ґрунтується на нормах права і спрямована на збереження довкілля в цілому та його окремих компонентів, зменшення техногенного навантаження на нього, забезпечення безпеки населення від негативного впливу навколишнього природного середовища та природокористування [9, с. 7-8]. На думку проф.В.Галунька державна охоронна діяльність, складає діяльність державних організацій, у тому числі тих, що мають у статутному фонді частку державної власності, щодо охорони належного їм майна, забезпечення особистої безпеки їх службових осіб, а також діяльність спеціально-уповноважених організацій по наданню послуг з охорони майна та забезпеченню особистої безпеки фізичних осіб на підставі цивільно-правових договорів. Безпосереднє здійснення зазначених завдань покликана виконувати Державна служба охорони при МВС України, що являє собою відносно відособлену ієрархію органів і підрозділів, які складають самостійну підгалузь управління при системі МВС України [10]. Законом України визначено, що охоронна діяльність - надання послуг з охорони власності та громадян [11]. Ряд вчених визначає, що будучи формою адміністративно-правового регулювання, правове регулювання

охоронної діяльності – це сукупність норм адміністративного права, які містять дозволи, заборони та приписи, що підлягають неухильному дотриманню суб'єктами публічного адміністрування. Вони призначені для встановлення певного порядку взаємодії суб'єктів адміністративного права в конкретній галузі суспільних відносин, що регулюються нормами адміністративного права і є засобами оптимізації управлінського процесу [12, 45].

Таким чином, виходячи із думок науковців ми можемо стверджувати, що на сьогодні відсутня єдина точка зору щодо визначення охоронної діяльності. У першу чергу, ця діяльність покладена на державу та її відповідні установи, що в законному порядку здійснюють таку діяльність направлену на неухильне виконання приписів правових норм. По друге, ця діяльність здійснюється і іншими уповноваженими на те охоронними організаціями по наданню таких послуг, які мають відповідне ліцензування.

Список використаних джерел:

1. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : указ Президента України № 810/98 від 22 липня 1998 року.[URL. **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**](#)
2. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія. Видавництво «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана. Київ.Т. 5: П-С.. 2003.736 с.
3. Афанасьев В.С., Герасимов А.П., В.и. Гойман. Общая теория права и государства. Москва. Юристь, 1996 472 с.
4. Теремецький В. І. Механізм адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування: сутність та особливості. Право та державне управління. 2012. № 1. С. 104–108.
5. Тихомиров Ю.А. Коллизионное право: учебное и научно-практическое пособие. Москва. Юринформцентр, 2005. 394 с.
6. Денчук Р.О. Адміністративно-правова охорона комунальної власності. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук. 12.00.07. Київ. 2006.19 с.
7. Адміністративне право України: навчальний посібник: за заг. ред./ В.В. Галуцька. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня» 2011. 320 с.
8. Новий тлумачний словник української мови : / В. Яременко, О. Сліпушко. Київ. Вид-во Аконіт, 2003. Т. 3 : ОБЕ-РОБ. 927 с.
9. Улютіна О.А. Адміністративно-правові засади охорони навколишнього природного середовища та природокористування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. 12.00.07.Київ. 2011. 19 с.
10. Галуцько В.В. Адміністративно-правові основи організації та діяльності державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ України. Автореф. на здобут.канд.юр.наук.12.00.07.Київ.2003. С. 20.
11. Про охоронну діяльність. Закон України.[URL. **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**](#)
12. Дмитриев Ю.А., Евтеева А.А., Петров С.М. Административное право. Учебник. Москва. Изд-во Эксмо, 2005. С. 45.

Близнець В.О.

*студент Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Науковий керівник: Манжула А.А.

*д.ю.н., професор, професор кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Цentrальноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Як відомо, на всіх етапах розвитку сучасного суспільства однією з найважливіших функцій держави було забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. Реалізація цієї функції в умовах європейської інтеграції та трансформацій свідомості сучасного суспільства, які мають місце на цей час, зумовлюють перегляд традиційних уявлень правової науки щодо принципів юридичної діяльності взагалі, та принципів діяльності поліції зокрема.

Разом з цим, слід звернути увагу, що Національна поліція України порівняно з попередньо діючою міліцією позиціонується як більш сучасний правоохоронний орган демократичної, правової, соціально орієнтованої європейської держави. Разом із тим, чинне адміністративне законодавство виявляє багато у чому формальний підхід до формулювання сучасних прогресивних засад функціонування Національної поліції, недостатньо гарантуючи їх точне і повне впровадження у практичну правоохоронну діяльність. А відтак, в контексті вдосконалення адміністративно-правового статусу Національної поліції України й вбачаються актуальними питання засад і принципів її організації та діяльності [1, с. 57].

Відмітимо, що на сьогодні функціонування Національної поліції України ґрунтується на цілій низці засад і принципів, які в сукупності уособлюють своєрідну ідеальну модель її організації та діяльності. Так, головною основою визначення принципів діяльності поліції є норми Конституції України як Основного закону держави [2]. Однак, особливе місце серед законодавчих актів займає Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII [3], де безпосередньо розділ II присвячено принципам діяльності поліції.

Так, Закон визначає наступні принципи діяльності поліції в Україні: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність [3].

Вважаємо, що серед принципів діяльності Національної поліції України першочергово слід виділити принцип законності, який закріплений ч.2 ст.6 та ч.2 ст.19 Конституції України [3]; ст.8 Закону «Про Національну поліцію» [3].

Сутність принципу законності полягає у функціонуванні Національної поліції України лише «на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України». Даний принцип є однією з провідних засад діяльності усього державного механізму, що особливо актуалізується для правоохоронних органів, які мають не просто особисто дотримуватись чинного законодавства, але й за характером своїх повноважень – підтримувати правопорядок і законність в державі. Принцип законності передбачає верховенство закону перед будь-якими злочинними чи явно незаконними наказами будь-яких посадових осіб, перед будь-якими службовими, політичними чи іншими інтересами. У цьому виявляються переваги принципу законності, що вимагає беззаперечного підпорядкування поліцейських виключно лише чітко визначеним нормативним правилам, забезпечуючи тим самим об'єктивне, неупереджене та в цілому належне виконання працівниками поліції своїх обов'язків.

Наступним є принцип верховенства права. Так, сутність принципу верховенства права за ч.1 ст.6 Закону України від 02.07.2015 р. № 580-VIII [3] головною мірою зводиться до визнання людини, її прав і свобод найвищими цінностями, що визначають зміст і спрямованість діяльності держави, у тому числі й Національної поліції України. Вказаний

принцип витікає з положень ст.3 Конституції України [2]. По-суті йдеться про верховенство права над державою і законом, а також про засноване на природно-правовій концепції праворозуміння верховенство прав людини перед обов'язком держави їх забезпечувати, а також охороняти та захищати, що безпосередньо й має здійснювати Національна поліція України. Таким чином, поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави

З принципом верховенства права тісно пов'язаний принцип дотримання прав і свобод людини. В першу чергу слід зазначити, що права і свободи людини і громадянина – це певні можливості особи, які є необхідні для її нормального існування і розвитку. Саме ці можливості визнаються невід'ємними та мають бути загальними й рівними для кожного, забезпечуватись і захищатись державою в обсязі міжнародно-правових стандартів.

Слід зазначити, що питання дотримання прав і свобод громадян для Національної поліції є підвищено актуальним, адже поліцейські наділені широкими владними повноваженнями у застосуванні поліцейських заходів, що обмежують певні права громадян. У зв'язку з цим, пріоритетним постає забезпечення та дотримання Національною поліцією України прав громадян при їх затриманні та арешті, враховуючи обмежені можливості таких громадян у повноцінній реалізації своїх прав і свобод [1, с. 59].

Наступним принципом в діяльності поліції є принцип відкритості та прозорості. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про національну поліцію», поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України [3].

Насамперед відкритість і прозорість виявляється у публічності діяльності, у постійному інформуванні органів публічної влади та громадськості про діяльність Національної поліції України і у забезпеченні доступу до наявної в неї публічної інформації та до нормативно-правових актів, що регулюють діяльність поліції (ч.2, 3, 5 ст.9 Закону).

На нашу думку, важливим принципом в діяльності поліції виступає принцип політичної нейтральності, який закріплений в ст.10 Закону «Про Національну поліцію» [3].

Зазначений принцип полягає в тому, що поліцейський здійснює свої повноваження із дотриманням принципу безпартійності. Він не має права використовувати своє службове становище в партійних інтересах будь-якого політичного суб'єкта. В Законі також зазначено, що поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань. В органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність. Поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях.

Окремо слід звернути увагу на принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства, що є однією з новел прийнятого Закону. Слід звернути увагу, що прийняття даного принципу відповідає європейським стандартам, які

Останнім є принцип безперервності, який закріплений в ст. 11 Закону [3]. Зазначений принцип є новим у діяльності поліції, і виражається у забезпеченні постійного здійснення поліцейських дій з охорони громадського порядку, прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави та протидії злочинності. Дотримуючись даного принципу, поліція перебуває в постійній готовності для реагування на злочинні прояви, надзвичайні ситуації та інші події. Національна поліція здійснює свої завдання постійно, безперервно та цілодобово, в тому числі при патрулюванні, припиненні інших правопорушень та злочинів.

При цьому слід відзначити, що деякі міжнародні принципи не знайшли своє належне втілення в національному законодавстві (наприклад, принцип особистої відповідальності поліцейського). У зв'язку з цим, вважаємо, що в подальшому в цій сфері має стати оптимізація законодавчої регламентації та закріплення міжнародних принципів в національній системі України взагалі, та Національної поліції зокрема.

Список використаних джерел:

1. Бурденюк В.М. Засади та принципи діяльності Національної поліції України // Право.ua. 2015. № 3. С. 63.
2. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution/>
3. Про Національну поліцію [Електронний ресурс]: Закон України від 02.07.2015 р № 580-19. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Голік Ю.С.

студентка історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК І ГРОМАДСЬКУ БЕЗПЕКУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Враховуючи положення статей КУпАП, родовим об'єктом адміністративних правопорушень виступають групи суспільних відносин в галузі забезпечення громадського порядку і громадської безпеки, при цьому кожен із названих об'єктів має самостійне кваліфікуюче значення. Безпосередній об'єкт — одне або кілька суспільних відносин, яким завдається шкода конкретним правопорушенням, що посягає на громадський порядок і громадську безпеку (де можуть бути відносини людської гідності та громадської моралі (ст. 173, 178), спокій громадян (ст. 182), відносини, що утворилися в сфері використання пожежної техніки та засобів пожежогасіння (ст. 175))[2].

Теоретичну базу дослідження становлять роботи вітчизняних та зарубіжних учених у галузі адміністративного права та процесу, зокрема: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.Ю. Басов, І.А. Галаган, С.Т. Гончарук, С.Ф. Денисюк, В.В. Доненко, В.В. Зуй, А.П. Ключниченко, Л.В. Коваль, К.Б. Левченко, Д.М. Лук'янець, О.І. Миколенко, О.М. Музичук, В.О. Навроцький, М.С. Небеська, Є.Б.Ольховський, О.І. Остапенко, А.М. Подоляка, О.Ю. Салманова, В.Ю. Стороженко, В.Я. Тацій, О.Л. Чернецький та інших вчених.

Для більшості порушень громадського порядку окремою особливістю є їх вчинення у формі протиправної дії (дрібно хуліганство, поширювання неправдивих чуток, вчинення насильства в сім'ї, зберігання самогону та апаратів для його вироблення, придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення, розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді), рідше формі бездіяльності (невиконання захисного припису або не проходження батьками корекційної програми, невиконання батьками або особами, які опікують, обов'язків щодо виховання дітей)[3].

Для порушень громадської безпеки ситуація протилежна. Більшість проступків вчиняються у формі бездіяльності (різні порушення встановлені законодавством вимог пожежної безпеки, що проявляються у невиконанні встановлених законом відповідних приписів, початок роботи початок новоутворених підприємств або початок господарювання суб'єктів господарювання об'єктів нерухомості без зареєстрованої декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки, для яких подання такої декларації є обов'язковим), рідше — у формі дії (використання пожежної техніки та засобів пожежогасіння не за призначенням, стрільба з вогнепальної чи холодної металеві зброї в населених пунктах і в не відведених для цього місцях)[1].

Як правило, усі порушення встановлених правил громадського порядку і громадської безпеки є формальними, тобто не передбачають настання шкідливих наслідків як необхідної ознаки складу даних проступків. шкідливі наслідки діяння[1].

Найбільш часто в якості кваліфікуючої ознаки правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, КУпАП встановлює місце їх вчинення. Такими

є:

1) громадське місце (ст.173, 178, 181, 182) — частина (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, чи за запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, в тому числі під'їзди, а також підземні переходи, стадіони[2];

2) місця, де куріння заборонено:

а) законом. Так, ст. 1751 передбачає відповідальність за куріння тютюнових виробів у таких місцях. Види цих місць визначені у Законі України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення». Зокрема, збороняється куріння тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів:

-у ліфтах і таксофонах;

-у приміщеннях та на території закладів охорони здоров'я;

-у приміщеннях та на території навчальних закладів;

-на дитячих майданчиках;

-у приміщеннях та на території спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд та закладів фізичної культури і спорту;

-у під'їздах житлових будинків;

-у підземних переходах;

-у транспорті загального користування, що використовується для перевезення пасажирів;

-у приміщеннях закладів ресторанного господарства;

-у приміщеннях об'єктів культурного призначення;

-у приміщеннях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ;

-на стаціонарно обладнаних зупинках маршрутних транспортних засобів.

Водночас, забороняється, крім спеціально відведених для цього місць, куріння тютюнових виробів:

-у приміщеннях підприємств, установ та організацій усіх форм власності;

-у приміщеннях готелів та аналогічних засобів розміщення громадян;

-у приміщеннях гуртожитків;

-в аеропортах та на вокзалах;

б) рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради[2].

3) місця, де заборонено споживання пива (крім безалкогольного), алкогольних та слабоалкогольних напоїв, вин столових:

а) законом:

-у закладах охорони здоров'я, крім споживання столових вин на території санаторіїв у спеціально відведених місцях;

-у навчальних та освітньо-виховних закладах;

-у громадському транспорті (включаючи транспорт міжнародного сполучення), на зупинках транспорту, у підземних переходах;

-у закладах культури;

-у закритих спортивних спорудах (крім пива у пластиковій тарі);

-у ліфтах і таксофонах;

-на дитячих майданчиках;

-на спортивних майданчиках;

-у приміщеннях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ.

На час проведення масових заходів сільські, селищні та міські ради в межах відповідної адміністративної території можуть заборонити або обмежити споживання пива (крім пива у пластиковій тарі), алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вин столових;

б) на виробництві (робочі місця, приміщення і території підприємств, установ, організацій) (ст. 179 КУпАП)[2].

Одночасно є окремі адміністративні проступки, об'єктом посягання яких є сфера публічної безпеки, що можуть бути вчинені як у формі дії, так і у формі бездіяльності: ст. 175 («Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки»), ст. 182 («Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях»), ст. 183-2 («Ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт»), ч. 1 ст. 184 («Ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей»), ч. 2 ст. 184 («Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення») Кодексу України про адміністративні правопорушення[2].

Таким чином, визначається поняття громадського порядку та громадської безпеки як об'єктів, яким завдається шкода адміністративними правопорушеннями, дає змогу вести мову про подальше вдосконалення адміністративно-деліктного законодавства, що, у свою чергу, має важливе значення при вирішенні питань про розподіл компетенції державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій у сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки.

Список використаних джерел:

1. Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення: навчальний посібник. – К.: «МП Леся», 2012. – 184 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07.12.1984, № 8074-10-ВР // Відомості Верховної Ради України– 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 173,175, 178, 179, 181, 182, , 1751 з наст. змінами. [Електронний ресурс]– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навчальний посібник / В. К. Ківалов – К.: Юрінком Інтер, 2008 – 256 с.

Кравченко Д. В.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Формування завдань та функцій правоохоронних органів як суб'єктів протидії корупції, за допомогою ухвалення спеціального та званого антикорупційного законодавства для створення такої системи, яка б уможливила професійно, кваліфіковано і ефективно вести боротьбу з корупцією в Україні, має особливу значущість.

Чітко визначення, а також і розуміння завдань та функцій органів правопорядку у сфері протидії корупції, є однією з найголовніших умов проведення ефективної боротьби з таким негативним, суспільно небезпечним явищем, як корупція. Більше того, саме завдання та функції є тими поняттями, що відмежовують завдання та функції інших органів у визначеному напрямі. Дослідження теоретичних і правових основ та видів завдань та функцій правоохоронних органів як суб'єктів протидії корупції спрямоване на вирішення зазначених проблем.

М.І. Мельник наводить такий перелік завдань протидії корупції: «з'ясування соціальної і правової сутності корупції, з'ясування основних соціальних передумов, загальних причин та умов корупції, причин та умов конкретних корупційних діянь; формування державної антикорупційної політики, а на її підставі – визначення стратегії і тактики протидії корупції; визначення суб'єктів протидії корупції, їх компетенції; розробка ти практична реалізація програм протидії корупції (загальнодержавних, регіональних,

галузевих, міжгалузевих), які б включали відповідні соціально-економічні, політичні, правові, організаційно-управлінські, ідеологічні, правоохоронні та інші заходи; формування системи антикорупційного законодавства, у тому числі вдосконалення законодавства про відповідальність за корупційні правопорушення; використання позитивного досвіду антикорупційної діяльності інших країн і міжнародної спільноти в цілому, розширення співробітництва з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері протидії корупції» [4, с.204].

Дещо менший перелік завдань надає В.П. Беляев, так, у широкому розумінні, на думку науковця: «завданнями правоохоронних органів як суб'єктів протидії корупції в Україні є: охорона конституційного устрою держави; забезпечення прав і свобод людини і громадянина; підвищення ефективності державного управління; підтримання стабільності державного устрою; забезпечення відповідності правових актів влади і управління Конституції; забезпечення законності й правопорядку і державі загалом» [1, с. 55].

Як бачимо наведені в обох випадках завдання в цілому можуть бути покладені і на органи правопорядку як суб'єктів протидії корупції. Проте такий загальний характер поставлених завдань не може сприяти визнанню правоохоронних органів саме як «спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції». Очевидно, що така ситуація стосовно встановлення груп завдань правоохоронних органів як суб'єктів протидії корупції є вкрай незадовільною. Функцію державного органу можна визначити як окремий вид (напрямок) його діяльності, якому властиві певна сфера відання, в якій цим органом реалізуються його права та обов'язки щодо виконання покладених завдань, та відповідно, який несе відповідальність у межах своїх повноважень, що встановлена чинним законодавством. Таке визначення, попри існування подальшої необхідності його вдосконалення та дослідження, все ж відбиває його головну властивість – визначальний вплив функцій на напрям діяльності держави через діяльність її органів.

Варто зауважити, що питанням визначення сутності такого інтегрованого поняття, як «функція правоохоронних органів», приділено надзвичайно мало уваги. Як правило, функції правоохоронного органу визначаються через призму його існування, в першу чергу, як державного органу. Так, А.К. Шавлохов під функціями правоохоронних органів пропонує розуміти: «основні напрями діяльності щодо вирішення поставлених перед ними цілей, виконання завдань, повноважень» [5]. Таке визначення, попри його зрозумілість та лаконічність, все ж не є досконалим, оскільки не відображає специфіки функцій саме правоохоронних органів як особливих державних органів зі спеціальною метою – захист інтересів людини, суспільства та держави від злочинних посягань.

Інші ж вчені визначають загальне поняття функцій правоохоронних органів шляхом визначення сутності функцій окремих органів, що входять до системи органів правопорядку. Так: «під основними функціями органів внутрішніх справ пропонується розуміти напрями їх діяльності в процесі вирішення поставлених завдань, тобто функції органу внутрішніх справ охоплюють сукупність способів, методів, прийомів і дій, за допомогою яких виконуються завдання і досягаються цілі» [3]. Недоліком такого визначення є відсутність посилання на те, які конкретно завдання та цілі досягаються при здійсненні своїх функцій правоохоронними органами. Водночас В.В. Клочков, аналізуючи функції іншого правоохоронного органу – прокуратури, пропонує розуміти функції прокуратури: «як взаємопов'язані з функціями держави і права основні напрями діяльності прокуратури, які зумовлюються її цілями і завданнями, виражають сутність і соціальне призначення прокуратури і здійснюються в межах компетенції прокуратури у визначених законом сферах правових відносин через відповідні їм типи діяльності встановлених законодавчих засобів» [2].

Варто відзначити позитивний момент цієї дефініції, який полягає у поширеності такого визначення, його більшій конкретизації порівняно з попереднім. Проте його істотним недоліком залишається проблема відсутності вказівки на специфічні риси функцій прокуратури саме як одного з видів правоохоронних органів. Вказаний недолік, на наш погляд, було вдало виправлено М.С. Шалумовим, який під функціями прокуратури розуміє:

«визначені правовим статусом прокуратури, її місцем і призначенням у державному механізмі загальні обов'язки щодо вирішення поставлених перед нею законом завдань забезпечення верховенства закону, єдності і зміцнення законності, захисту прав і свобод людини і громадянина, а також охоронюваних законом інтересів суспільства і держави, що виконуються шляхом вирішення кола більш приватних завдань і здійснення для цього конкретних обов'язків з використанням специфічних владних повноважень» [6]. Таким чином, наведене вище визначення поняття функцій прокуратури характеризується фактором визначення за нею діяльності, спрямованої на забезпечення законності, що в цілому є правильним підходом.

Список використаних джерел:

1. Беляев В. П. Контроль як форма юридичної діяльності її гарантія законності // *Право і політика*. 2001. №12. С.55
2. Клюков В. В. Функції прокуратури: поняття, співвідношення з діяльністю, класифікація // *Прокуратура. Законність. Державний контроль: навч. п. С. 5-7*
3. Організація діяльності поліції громадської безпеки: мультимедійний навчальний посібник. URL: <http://www/naia.kiev.ua/> (дата звернення: 01.03.2020).
4. Про затвердження порядку проведення функціонального обстеження органів виконавчої влади: наказ головного управління державної служби України від 29.07.2005 р. №189 // офіційний вісник України від 02.09.2005 р. 2005. №33. с. 204
5. Шавлохов А. К. Повноваження правоохоронних органів щодо забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. URL: <http://law.edu.ru/book.asp?bookID=131465> (дата звернення: 01.03.2020).
6. Шалумов М.С. Проблеми функціонування прокуратури в умовах формування демократичної правової держави. URL: <http://dissercat.com/content/problemu> (дата звернення: 01.03.2020).

Місько Ю.І.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВА НА КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ

У сучасному світі проблематика комп'ютерного зв'язку, «віртуальної реальності» постає як ніколи актуально, адже світ є глобалізованим та урбанізованим, «відстані скорочуються» за допомогою сучасних засобів зв'язку, комп'ютерів у яких звичайно цю систему підтримують комп'ютерні програми.

Забезпечення охорони права на комп'ютерні програми є проблемою сьогодення, адже зараз порушення права на комп'ютерні програми набуло є актуальною проблемою в Україні. На привеликий жаль, суб'єкти публічної адміністрації у більшості випадків залишаються пасивними спостерігачами за цими процесами. Основою дослідження стали праці українських вчених в галузі адміністративного права щодо вивчення різних аспектів охорони права на комп'ютерні програми, зокрема В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, В.В. Бевзенка, В.М. Гарашука, Є.В. Додіна, О.І. Остапенка, С.В. Петкова, Ю.І. Римаренка, В.Д. Суценка, О.Ю. Синявської, С.М. Тимченка, В.К. Шкарупи та інші. У своїх працях деякі аспекти вказаної проблематики розкривали В.В. Галунько, Ф.О. Кіріленко, Г.М. Красноступ, С.В. Ярошенко, Є.В. Юркова та ін.

Новий тлумачний словник української мови дає таке визначення комп'ютерної програми: «докладний план дії електронної машини, записаний умовним кодом» [1, с. 24].

У Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність «програма, яка є придатною для того, щоб спричинити виконання певної функції комп'ютерною системою, включається в поняття «комп'ютерні дані» – будь-яке представлення фактів, інформації або концепцій у формі, яка є придатною для обробки у комп'ютерній системі» [2; 3].

Конвенція про кіберзлочинність базується на наступних принципах: єдності країн

Ради Європи в захисті прав на комп'ютерні програми; співробітництва в цій сфері; спільної політики, спрямованої на захист суспільства від кіберзлочинності; неприпустимості використання комп'ютерних мереж та електронної інформації для здійснення правопорушень, а також зберігання і передача доказів, пов'язаних з правопорушеннями такими мережами; співробітництва між Державами і приватними підприємствами для боротьби з кіберзлочинністю і необхідність захисту законних інтересів у ході використання і розвитку інформаційних технологій; недопущення дій, спрямованих проти конфіденційності, цілісності і доступності комп'ютерних систем, мереж і комп'ютерних даних.

Слід акцентувати, що у механізмі адміністративно-правової охорони права власності на комп'ютерні програми важливе місце посідають засоби охорони права власності на комп'ютерні програми, які також слід розглянути в ракурсі окреслених нами в дослідженні проблем.

У сучасному «комп'ютерному світі» одним із провідних юридичних інструментів у висвітленні механізму адміністративно-правової охорони права на комп'ютерні програми є засоби такої охорони.

Правильно у цьому аспекті констатує Р. Б. Шишка, «що охорона права в цілому і спеціального права зокрема може залишитись на рівні постановки питання, якщо не буде продумано належні засоби її здійснення» [4, с. 341].

У своїх працях Г.М. Красноступ приходиться до висновку, «що кожному компоненту комп'ютерної програми необхідно надати значення окремого об'єкта правової охорони з подальшим його захистом. Такими об'єктами є алгоритм, вихідний код, об'єктний код, текстовий супровід, звуковий супровід, зображення, що виводяться програмою, назва, логотип, дизайн інтерфейсу» [5].

В юридичній літературі та джерелах права не вироблено тотожного підходу до структури інтелектуальної власності взагалі, і, отже, комп'ютерних програм зокрема [6, с. 30].

У своїх працях Р.Д. Саунін зазначає, що «адміністративно-правова правова охорона права на комп'ютерну програму у найширшому розумінні – це система впорядкованої адміністративно-правовими нормами діяльності публічної адміністрації, яка направлена на попередження правопорушень та відновлення порушеного права на комп'ютерну програму, динамічні (активні) дії публічної адміністрації, спрямовані на відновлення порушеного права на комп'ютерну програму, усунення перешкод щодо законного володіння нею, що здійснюються засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності, що здійснюються засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності».

Засобами адміністративно-правової охорони права на комп'ютерні програми є: дозвіл, заборона, зобов'язання; засоби адміністративного примусу (адміністративно-попереджувальні, адміністративно-запобіжні та адміністративні санкції); спеціальні засоби охорони права на комп'ютерні програми (ліцензування та патентування); адміністративна відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Новий словник Української мови : [у трьох томах] / [укладачі В. Яременко, О. Сліпушко]. – К. : видавництво «Аконіт», 2008. – Т.3 : П-Я. – 862 с.
2. Конвенція про кіберзлочинність. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 23 листопада 2001 : // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
3. Закон України від 07 вересня 2005 р. № 2824-IV «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» // Відомості Верховної Ради України – 2006. № 5. Ст. 71.
4. Шульженко Ф.П. Історія політичних і правових вчень : підручник / Ф.П. Шульженко.- К.: Юрінком Інтер, 2004.- 464 с.
5. Особливості цивільно-правової системи захисту комп'ютерних програм в Україні // Особливості цивільно-правової системи захисту комп'ютерних програм в Україні; Красноступ Ганна Миколаїв – <http://www.bezpeka.com/ru/lib/spec/law/art646.html>

6. Юркова Є.В. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності в Україні : дис. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» . К., 2010. 205 с.

Островська А.О.

студент Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Кузьменко Ю.В.

д.п.н., професор Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Актуальність теми полягає в тому, що сучасні демократичні перетворення в нашій країні неминуче торкаються питань вирішення складних екологічних проблем, пов'язаних із частішими проявами заподіяння шкоди природі взагалі, окремим природним компонентам або життю і здоров'ю людини, зокрема, питань здійснення екологічної безпеки. Проблематиці юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері екологічної безпеки приділяють достатньо багато уваги і науковці, і практики. З-поміж них можна виділити праці В. І. Андрейцева, А. І. Бобилева, С. Б. Гавриша, В. І. Івакіна, С. М. Кравченко, В. Л. Мунтяна, Н. І. Титової, Ю. С. Шемшученка та інших.

Серед основних конституційних прав людини і громадянина, особливе місце належить праву людини на безпечне (здорове) навколишнє середовище. На сторінках Конституції України забезпечення екологічної безпеки й підтримка екологічної рівноваги на українській території віднесені до обов'язків держави [1; 5, с. 41].

Юридичну відповідальність за екологічні правопорушення можна визначити як відносини між державою в особі спеціально уповноважених державних органів в сфері охорони навколишнього природного середовища, правоохоронних органів, інших уповноважених органів, з одного боку, та правопорушником — з іншого боку, з приводу застосування відповідних заходів впливу на правопорушника. Так, згідно з Конституцією України (ст. 66) кожний зобов'язаний не заподіювати шкоду природі [1].

Ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначено, що порушення законодавства України про охорону навколишнього середовища тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність [4].

У розділі VIII Кримінального кодексу України передбачено основи кримінальної відповідальності за екологічні порушення, в якому вказано основні моменти боротьби зі злочинами проти довкілля, наведено найбільш небезпечні кримінальні правопорушення у галузі екологічної безпеки [2]. Насамперед, кримінальні приписи щодо порушень законодавства у сфері екологічної безпеки вміщені у ст. 253, 236-238 КК України. Так, ст. 236 КК України «Порушення правил екологічної безпеки» характеризується діянням у вигляді порушення порядку проведення екологічної експертизи і правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації або ліквідації підприємства, споруди, пересувних засобів та інших об'єктів. Актуальною в контексті правового регулювання екологічної безпеки в Україні є ст. 237 КК «Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення», яка з об'єктивної сторони злочин характеризується вчиненням таких діянь:

- 1) ухилення від проведення дезактиваційних чи інших відновлюваних заходів;
- 2) неналежне проведення дезактиваційних чи інших відновлюваних заходів [2].

Однак, найбільш поширеною є адміністративна відповідальність за порушення законодавства, які спрямовані проти екологічної безпеки, що передбачено Кодексом України про адміністративні правопорушення [3]. Перелік екологічних адміністративних правопорушень щодо екологічної безпеки міститься в розділі 7 КУпАП «Адміністративні

правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини». Так, адміністративні порушення в екологічній безпеці поділяють на декілька груп: 1) правопорушення, що стосуються права власності на природні ресурси (ст. 47-51 КУпАП); 2) земельні правопорушення (ст. ст. 52-56, 188-5 КУпАП); 3) надрові правопорушення (ст. 57-58 КУпАП); 4) водні правопорушення (ст. ст. 48, 59-62 КУпАП); 5) правопорушення у галузі геології та використання надр (ст. ст. 59-61 КУпАП); 6) лісові правопорушення (ст. 63-77 КУпАП); 7) атмосферні правопорушення (ст. 78-83 КУпАП); 8) фауністичні (тваринні) правопорушення (ст. 85-89 КУпАП); 9) правопорушення в галузі охорони праці та здоров'я населення (ст. 41, 42, 46, 95, 188 КУпАП) [3].

Важливо також враховувати, що застосування заходів дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності не звільняє винних від компенсації шкоди, заподіяної забрудненням навколишнього природного середовища та погіршенням якості природних ресурсів. Незаконно добуті в природі ресурси та виготовлена з них продукція підлягають безоплатному вилученню, а зняття правопорушення — конфіскації.

Посадові особи та спеціалісти, винні в порушенні вимог щодо охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, за поданням державних органів охорони навколишнього природного середовища згідно з рішеннями їх управлінських органів позбавляються премій за основними результатами господарської діяльності повністю або частково [7, с. 88].

Вагомою проблемою юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері екологічної безпеки набуває також компенсація шкоди за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. У спеціальній літературі «компенсація» розглядається, по-перше: як сукупність дій, спрямованих на зниження негативного ефекту господарської або іншої діяльності на той чи інший вид природного ресурсу та, по-друге, як складова частина природоохоронних заходів, обсяг і зміст яких планують на стадії підготовки такої господарської чи іншої діяльності [5, с. 45]. Таке значення дозволяє розглядати компенсацію шкоди у регулятивних екологічних правовідносинах як відповідний процес, у межах якого здійснюються природоохоронні заходи зобов'язаними на це суб'єктами, сфера діяльності яких пов'язана з негативними впливами на навколишнє природне середовище. Таким суб'єктом виступає й держава, особливо у сфері забезпечення екологічної безпеки від природних стихійних явищ, або у випадках заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, життю і здоров'ю громадян від небезпечних аварій, катастроф, що відбулися на державному чи іншому підприємстві за умови, коли само підприємство фінансово не здатне компенсувати усі заподіяні збитки і втрати [6].

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. / URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96—%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р., URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
5. Валевська О. А. Право громадян на екологічну безпеку: проблеми конституційно-правового забезпечення / О. А. Валевська // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2012. № 4. С. 40-48.
6. Волошенюк І. В. Державний нагляд і контроль як гарантії права громадян на екологічну безпеку / І. В. Волошенюк // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2012. Вип. 1. С. 119-130.

Петрів О.А.
*студент історико-юридичного факультету,
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Парасочкіна К. В.
*старший викладач кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності
Херсонський державний університет*

ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Основний обов'язок держави є захист прав та свобод людини і громадянина. Визначаючи зміст будь-чого необхідно у першу чергу звернути свою увагу на значення цього слова. Так, тлумачний словник української мови трактує термін «зміст» у таких значеннях: 1) суть, внутрішня особливість чого-небудь; 2) певні властивості, характерні риси, які відрізняють дане явище, предмет від подібних явищ, предметів і т. ін.; 3) розумна основа, мета, призначення чого-небудь [1]. Науковці вважають, що юридичний зміст відбиває передбачені нормами права реальні можливості стосовно здійснення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, тоді як фактичний – фактичну поведінку, у межах якої реалізуються суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єктів правовідносин [2]. Говорячи за розуміння слова реєстрація то у сучасній українській мові це слово означає дію за значенням реєструвати, тобто: фіксувати, перевіряти за допомогою приладів, яке-небудь явище, спостереження, якийсь факт; вносити кого-, що-небудь у список, книгу для запису справ, документів, майна, земельних володінь тощо з метою обліку або надання йому законної чинності; автоматично записувати значення вимірюваної величини, що змінюється в часі [3, с. 1208].

Юристи дають визначення поняття «реєстр», як те що походить з латинської мови «*regestra*» й у перекладі означає список, перелік, а слово «реєстрація» як: внесення до відповідних списків, реєстру або спеціальних книг чи журналів окремих відомостей щодо будь-яких осіб (учасників загальних зборів акціонерного товариства, з'їзду, конференцій тощо), організацій, цінних паперів (акцій, облігацій, векселів), майна або інших матеріальних об'єктів, документів (службових листів, договорів, наказів, кореспонденції тощо), нормативно-правових актів, особистих немайнових прав фізичних чи юридичних осіб або письмовий запис чи фіксація іншим чином (наприклад, електронними засобами) певних фактів, подій та явищ з метою їх обліку та контролю, засвідчення дійсності та надання їм законного (легітимного) статусу [4, с. 261].

Таким чином, законодавець не дає чіткого розмежування щодо реєстрації із цього випливає, що її можуть здійснювати як фізичні так і інші особи.

У першу чергу реєстрацію здійснюють державні органи та органи місцевого самоврядування або як на сьогодні прийнято говорити надання відповідних послуг, які відносяться до сфери публічних послуг. Державні послуги – це послуги, що надаються органами державної влади (як правило, виконавчої) та державними підприємствами, установами, організаціями [5, с. 11]. На думку, О.Кузьменко – це регламентована адміністративно-процесуальними нормами діяльність уповноважених органів публічної адміністрації, в ході якої вирішуються питання: (а) про офіційне визнання законності правових актів, (б) законності дій юридичних і фізичних осіб, (в) наділення суб'єктів права відповідними правами або обов'язками, (г) про облік і фіксацію юридичних фактів шляхом закріплення їх у реєстраційних документах [6, с. 244].

Публічні послуги – це послуги, які можуть надавати як державні органи, так і органи місцевого самоврядування і будь-які інші органи, якщо держава делегує їхнє виконання і забезпечує відповідні ресурси для їх виконання. Основними ознаками публічних послуг є те, що вони забезпечують діяльність загальнозначущої спрямованості; мають необмежене коло суб'єктів, що користуються ними; здійснюються або органом державної влади, або іншим

суб'єктом і ґрунтуються як на публічній, так і на приватній власності [7, с. 5].

На сьогодні в Україні запроваджені Єдині реєстри. Наприклад, до об'єктів, що здійснюють діяльність реєструванням фізичних осіб, відносяться Міністерство юстиції України, Державний департамент у справах, громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб при Міністерстві внутрішніх справ; Державна Податкова Адміністрація України; тощо. У своєму дослідженні Д.Мовчан вказує, що суть полягає: по-перше, при здійсненні реєстраційної процедури фіксація юридичних фактів у більшості випадків відбувається не тільки в реєстраційних документах, а й у відповідних автоматизованих електронних системах, які становлять собою організаційно-технічні системи оброблення інформації з використанням технічних і програмних засобів, держателем яких є відповідні органи центральної виконавчої влади; по-друге, особами, уповноваженими на здійснення реєстраційних дій можуть бути не тільки органи публічної адміністрації, а й комунальні підприємства, яким делеговані відповідні повноваження, а у деяких випадках, й окремі особи (наприклад, приватні й державні нотаріуси) [8]. Основним є Міністерство юстиції України яке здійснює свої повноваження як безпосередньо, так і через утворені територіальні органи, які реалізують політику держави у сфері державної реєстрації.

Крім того, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 15 травня 2003 р. передбачено, що державна реєстрація юридичних осіб юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців проводиться посадовими особами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців [9].

Тобто, виходячи із вищевказаного, зміст державної реєстрації юридичних осіб, полягає у тому що по-перше, за своєю природою це публічна діяльність уповноважених владних органів, яким делеговані ці повноваження стосовно здійснення певних реєстраційних дій, по друге, з додержанням встановленої процедури фіксація у відповідних Реєстрах.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ. *Наукова думка* 1970 – 1980. 671 с.
2. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України (2-ге вид., перероб. і доп) Одеса. *Юрид. літ-ра.* 2002. 312 с.
3. Шемшученко Ю.С. Великий енциклопедичний юридичний словник. Київ. *Юрид. думка*, 2007. 992 с.
4. *Юридична енциклопедія: у 6 т. /редкол. Ю. С. Шемшученко та ін. Київ. Українська енциклопедія, 2003.Т. 5. 736 с.*
5. Адміністративні послуги: посібник / В. Тимошук; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ ТОВ «Софія-А».2012.104 с.
6. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу: монографія. Київ. Атіка, 2005. 351 с.
7. Талапина Э.В., Тихомиров Ю. А. Публичные функции в экономике. *Право и экономика.* 2002. № 6. С. 3–9
- 8.Мовчан Д.В. Реєстраційне провадження в діяльності органів виконавчої влади. Автореф. на здобут канд.юр.наук.12.00.07.Харьків.2012.21с
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Закон України.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

Петрова Ю.
*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ

Нині, без перебільшення, Україна перебуває на новому етапі свого розвитку. Наша держава знову намагається завоювати авторитет на міжнародній арені і паралельно підвищити рівень життя власного населення. Як ми вважаємо, усе це потребує чіткого планування відповідних стратегій розвитку кожної зі сфер промисловості, реформування силових структур, внесення змін до напрямків діяльності органів виконавчої влади тощо. Але всі ці ідеї можуть зійти нанівець, якщо будуть відсутні компетентні кадри, які зможуть все чітко спланувати і реалізувати, та сама – управлінська еліта.

Слід зазначити, що питання формування державної еліти в усі часи було увагою дослідників у галузях державного управління, державного будівництва, політології, адміністративного права тощо. Зокрема, серед сучасних вітчизняних вчених проблеми формування управлінської еліти в Україні вивчали такі дослідники, як: О.І. Крюков, І.П. Лопушинський, В.М. Олещенко, О.В. Орлов, М.І. Пірен та ряд інших науковців.

Як правило, до управлінської еліти слід відносити так звану «правлячу меншість» - спеціально підготовлених осіб, які займають вищі позиції в органах державної влади і безпосередньо керують політичними та економічними процесами в державі. У демократичних країнах, якою є й Україна, основу подібної «правлячої меншості» формують звичайні громадяни, які становлять більшість населення, а та, у свою чергу, структурує іншу частину управлінської еліти суспільства.

В.М. Олещенко стверджує, що «в сучасних умовах до українських елітарних кіл потрапляють переважно члени бізнес-структур, а існуюча еліта є своєрідною фінансово-промисловою групою, інтереси якої сильно інтегрувалися з економічною в політичну сферу для захисту своїх економічних інтересів. Це призводить до зниження зацікавленості зарубіжних та вітчизняних інвесторів, так як існують ризики зіткнення з конкурентними силами, що мають значну політичну підтримку» [2, с. 68].

На жаль, дана ситуація дійсно мала місце майже протягом усього періоду незалежності України і, більше того, окрім бізнес-структур до управлінської еліти намагалися потрапити ще й представники криміналу для лобіювання своїх інтересів мало не на законодавчому рівні. Загалом, ситуація поліпшилася лише минулого року, коли була сформована принципово нова еліта українського суспільства, але знову ж таки і тут є проблеми, але вони вже стосуються безпосередньо діяльності елітарних кіл України і професіоналізму окремих їх членів.

М.І. Пірен зазначає наступне: «Реформування системи управління в Україні на основі зарубіжного досвіду та стандартів Європейського союзу (далі – ЄС) дає змогу менеджерам, державним службовцям, керівникам краще зрозуміти та осмислити логіку розвитку сучасної управлінської діяльності ЄС, глибше усвідомити об'єктивну необхідність європейського вибору для України» [1, с. 15].

Але, на нашу думку, у процесі розвитку і формування власної управлінської діяльності, Україні слід брати приклад не з країн ЄС, а з ряду пострадянських держав, які продовжили свій шлях без вступу до Євросоюзу, і відповідно аналізувати їх успіхи та вчитися на їх помилках.

Причина цьому дуже проста – особливості менталітету нашого населення. Довгий час народ України певною мірою жив в умовах ряду обмежень, на відміну від європейських країн, яким здавна були відомі традиції демократії. Населення це найголовніше для кожної країни, адже будь-яка стратегія розвитку, реформа буде провальною, якщо її не підтримають звичайні громадяни, ті, заради кого все це робиться. І саме звичайні громадяни формують

управлінську еліту України, але не завжди вдало.

Як ніколи актуальними є слова О.В. Орлова: «...при низькій ефективності своєї праці представник еліти має йти у відставку з тією ж невідворотністю, з якою повинна наступати відповідальність за кримінальний злочин. Неefективна робота на високій посаді може призвести до збитків, що значно перевищують можливості будь-якого злочинця» [3, с. 95]. В останні часи дана проблема зустрічається все частіше, й частіше. Фактично державний управлінський апарат зруйновано через постійні зміни і перестановки у вищих органах виконавчої влади.

Враховуючи весь період незалежності України ми можемо виокремити дві основні проблеми формування управлінської еліти в нашій державі і її подальшої професійної діяльності. Обидві вони пов'язані з кадровим складом вищих державних органів і служб. У першому випадку через наявність великої кількості «сумнівних» осіб у сфері державного управління, а в другому – через некомпетентність окремих представників української еліти. Тобто, загалом проблеми існують не в самих процесах формування державної еліти України, а безпосередньо при реалізації елітою своїх управлінських повноважень. Скоріш за все, це викликано бажанням швидких змін, але, як показує практика – дуже часто ці зміни є провальними.

Список використаних джерел:

1. Олещенко В.М. Трансформаційні процеси в політичних елітах України та Росії в перехідному періоді: порівняльний аналіз // *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 2. С. 64-72.
2. Пірен М.І. Нові підходи до державного управління в Україні на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду // *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. Серія : Державне управління. 2016. № 2. С. 13-20.
3. Орлов О.В. Проблеми формування управлінської еліти у сучасному українському суспільстві // *Публічне управління: теорія та практика*. 2014. Вип. 1. С. 92-96.

Пономаренко А.О.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Волкович О. Ю.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету*

ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАКРОМАНІЇ

Розвиток та соціальне становище молоді є чи не найголовнішим показником рівня суспільства. А тому своєчасне та вдале запобігання наркоманії серед неповнолітніх, створення можливостей для всебічного розвитку молоді є запорукою прогресу держави в цілому. За останні роки майже вдвічі зросла кількість осіб, які перебувають на обліку в медичних закладах із діагнозом наркоманія. Крім того, велику кількість осіб залучено до зберігання та розповсюдження наркотиків, причому наркоманія охоплює не тільки молодь, що викликає занепокоєння, а й зовні благополучних підлітків.

Важливе значення у боротьбі з наркоманією та вчиненні злочинів у сфері обігу наркотиків серед неповнолітніх має сім'я. Сім'я виступає інститутом первинної соціалізації, виконує провідну роль у формуванні особистості неповнолітнього. Проте в час інформаційного розвитку відбувається зменшення впливу сім'ї на виховання підростаючого покоління. Наркотики руйнують психіку молодого покоління, зумовлюють відмову від позитивних настановлень на здоровий спосіб життя, породжують мотиви прийняття хибних рішень, у деяких випадках навіть все закінчується суїцидом.

«Спостерігається тенденція вживання більш небезпечних наркотичних засобів, змінюється структура наркотизації. Підлітки вже з 11- 12 років починають використовувати опіатоподібні та коноплю. Сучасна молодь навіть не приховує, що вживає цю отруту.»

В наших реаліях цю роль частіше виконує телебачення та Інтернет. Безліч пропозицій та нав'язливої реклами на кожному кроці «стирає» у неповнолітніх страх перед наркотиками та їх впливом на організм, а також формує тенденцію, коли підлітки віддають перевагу наркотикам, а не алкоголю [2, с. 35].

Криза сімейних відносин, погана якість шкільної освіти, відсутність організованого дозвілля, наркотизація середовища в кінцевому етапі формують у неповнолітнього кримінальну мотивацію, під впливом якої вчиняється більшість злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Наркотизації молодого суспільства активно сприяють такі негативні фактори, як різке соціальне розшарування сімей, неврівноваженість психоемоційного фону підлітків, їх знецінення загальнолюдських принципів моралі в суспільстві тощо.

«З проблемою розповсюдження наркоманії тісно пов'яне поширення ВІЛ/СНІДу, оскільки серед загальної кількості ВІЛ-інфікованих відсоток ін'єкційних споживачів наркотиків складає близько 80%».

Профілактичні заходи повинні утримувати підлітків від бажання вживати наркотики.

Для подальшого запобігання вживання наркотиків та вчиненню злочинів серед неповнолітніх, які вчиняються у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, держава та суспільство повинні зробити наступні кроки:

- захист від негативних явищ, що можуть спричинити зміну ціннісних орієнтацій, світогляду та соціального самопочуття молоді;
- розробка новітньої державної молодіжної політики для вдосконалення системи виховання та освіти молоді, методів реалізації соціальних, економічних та духовних потреб;
- розробка заходів, спрямованих на організацію дозвілля: відновлення і будівництво культурних, спортивних і розважальних об'єктів дозвілля;
- розробка заходів та прийомів, спрямованих на формування здорового способу життя дітей та молоді, посилення контролю за дотриманням кримінального законодавства;
- посилення кримінальної відповідальності за схилення неповнолітніх до вживання наркотичних засобів та встановити кримінальну відповідальність за нав'язливу рекламу Інтернет - ресурсів, які мають у продажі наркотичні засоби та психотропні речовини.

«Провівши дослідження вживання наркотичних засобів та їх аналогів серед неповнолітніх, вдалося виділити основні фактори ризику щодо можливості вчинення ними злочинів у сфері обігу наркотичних засобів: недостатній рівень правової свідомості та знань; плачевний рівень організованої системи дозвілля; вживання алкогольних, спиртних та наркотичних речовин; низький рівень правосвідомості батьків та недостатня увага щодо виховання дитини, нав'язлива реклама Інтернет – ресурсів, які пропагують вживання наркотичних засобів» [3, с. 104].

В даній роботі можна визначити, що основним методом боротьби зі злочинністю неповнолітніх у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та явищем наркоманії є превентивна та профілактична діяльність, заснована на засадах соціального, економічного й культурного характеру, які покликані забезпечити достойний рівень культури, добробуту, виховання та навчання нового покоління.

«Вартими відзнаки є останні події в реформуванні органів МВС, серед яких було створення відділів ювенальної поліції в системі Національної поліції України. Дані відділи призначені задля розкриття, попередження та профілактики вчинення злочинів серед неповнолітніх, тобто осіб, які не досягли 18 років. Не мало важливими є правовиховні заходи, які проводяться співробітниками ювенальної поліції в дитячих садках, школах, коледжах, де при безпосередньому контакті з дітьми, співробітники пояснюють негативний

вплив вживання наркотичних засобів, вчинення різного роду злочинів та наглядно демонструють, до яких наслідків такі дії можуть призвести» [1].

Враховуючи проблематику даного питання, доведено необхідність модернізації й вдосконалення ефективності державної та соціальної політики, яка буде спрямована на профілактику наркоманії та злочинів, вчинених неповнолітніми у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів і запропонували способи їх подальшого та найшвидшого подолання.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС від 19.12.2017 року № 1044, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>
2. Лесько Н.В. Правове виховання дітей – важливий напрям профілактики правопорушень / Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. № 810. С. 33-37.
3. Мотунова Н.В. Сутність поняття профілактики правопорушень серед неповнолітніх / Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. Випуск 31. С. 104-106.

Портна А.С.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Риженко І.М.

*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету*

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І МОЖЛИВОСТІ ЙОГО АДАПТАЦІ В УКРАЇНІ

Прагнення України вступити до Європейської спільноти без усіляких сумнівів вимагає вдосконалення та внесення кардинальних змін до законодавства нашої країни, які повинні показувати результат на практиці. Для досягнення відповідних результатів необхідно враховувати і стандарти, які встановлені на європейському рівні.

Що стосується адміністративно-правового регулювання діяльності господарських судів, то саме дослідження зарубіжного досвіду є як ніколи актуальним для того, щоб відзначити оптимальні рішення щодо регулювання таких відносин та в цілому адаптувати чинне законодавство в зазначеній сфері до існуючих європейських стандартів.

Розпочнемо розгляд з того, що деякі правознавці не погоджуються з тим, що останнім часом йдуть розмови щодо ліквідації спеціалізованих судів, в тому числі і господарських. Наприклад Л. Білецька ставить під сумнів необхідність в таких змінах і наголошує на запозиченні досвіду розвинених європейських держав. У своїх дослідженнях вона пише: «що у країнах англо-американської правової системи господарсько-адміністративне право не є самостійною галуззю. Інший підхід – у країнах з континентальною системою права, що базується на римському праві. У таких країнах та у більшості країн Центральної та Східної Європи, а також частково в державах Азії господарсько-адміністративне право формується в самостійну галузь. Воно виникає, коли держава прагне внаормувати правовідносини суб'єктів господарювання» [1]. Зазначена позиція є більш ніж змістовною та обґрунтованою, оскільки кожна країна вправі сама визначати як здійснювати регулювання суспільних відносин та їх захист.

Зазначене дає посил на те, щоб виокремити позицію, яка була обговорена в спільному висновку від 23 березня 2015 Венеціанською комісією та директором з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи «Щодо закону «Про судоустрій і статус судів» і внесення змін до закону «Про вищу раду юстиції»

України», в якому говориться про те, що: «питання скасування чи залишення господарських судів це питання політичного вибору органів влади, яким видніше, яка система найкраще підходить до обставин країни, проте Венеціанська комісія й Директорат повторюють свої попередні міркування, наведені в пункті 21 Висновку CDL-AD (2011) 033, що було би простіше розділити суди загальної юрисдикції на чотири групи: цивільні, господарські, кримінальні й адміністративні» [2].

Отже, можна побачити, що провідні Європейські органи, які займаються тлумаченням права: а) не заперечують щодо існування господарських судів як окремої ланки в судовій системі; б) наголошують на можливості виділяти їх з іншими судами загальної юрисдикції; в) питання в тому існувати чи не існувати господарським судам, повинно відноситись виключно до повноважень держави і ґрунтуватись на якому досвіді їх функціонування, проте це ні в якому разі не є причиною, щоб не використовувати європейських досвід в нашій державі стосовно адміністративно-правового регулювання діяльності таких судів.

Продовжуючи розгляд та повертаючись до основного питання підрозділу, виділимо основні країни, які ми охарактеризуємо більш детально в означеній сфері. Серед першочергових країн, які заслуговують уваги є: Німеччина, Франція, Великобританія та Польща.

1. Німеччина – одна з провідних європейських країн як в економічному, так і в правовому плані має досить розвинену судову систему. Так, основні положення, які стосуються судової системи в цій країні закріплені в Конституції [3]. Відповідно до ст. 92 Конституції Німеччини встановлено: «судова влада доручається суддям; вона здійснюється Федеральним конституційним судом, федеральними судами і судами земель» [3]. В свою чергу, відповідно до ст. 96 цього ж Закону: «для здійснення правосуддя в області загальної, адміністративної, фінансової, трудової та соціальної юстиції утворюються федеральні суди верхньої ланки. Питання про призначення суддів цих судів вирішує компетентний для відповідної області міністр юстиції спільно з комітетом з виборів суддів» [3]. Представлені положення дають змогу підсумувати, що порядок та призначення суддів в Німеччині здійснюється з застосуванням адміністративно-правових засобів, тобто це питання вирішує конкретний міністр юстиції.

Далі по ієрархії, наступний законодавчий акт, який здійснює регулювання щодо організації та функціонування судової системи в зазначеній країні є Закон «Про судоустрій» від 12 вересня 1950 року (в редакції від 9 травня 1975 року, яка чинна по сьогоднішній день) та відповідно до якого: «судова система являє собою суди п'яти видів: а) суди загальної юрисдикції, які розглядають всі справи, які закон не відносить спеціально до компетенції будь-якого іншого суду; б) суди по трудових справах; в) адміністративні суди, які розглядають спори між громадянами та державними органами; г) суди по соціальних справах; д) фіскальні суди з податкових питань» [4].

Більш того, абсолютно в кожному суді Німеччині існує своя президія (виборний орган), яка займається вирішенням важливих питань стосовно діяльності суду. Якщо говорити про цей орган змістовніше, зазначимо, що можна охарактеризувати як створення у складі суду органу з адміністративного управління, який покладає на суб'єктів повноваження, а її діяльність встановлюється через форми та засоби адміністративних правовідносин.

Оскільки система судів загальної юрисдикції у Німеччині досить багатоманітна, аби не виходити за межі нашого дослідження, розглянемо конкретно регіональні суди. У Німеччині на даний час існує десь 114 регіональних судів (Landgerichte), які представлені судами, що розглядають цивільні та господарські справи, однак місцеві суди не наділяються повноваженнями, а також апеляційною інстанцією, щоб розглядати апеляційні заяви на винесені рішення таких судів. Як вказується в юридичній літературі, Німецька судова система не виокремлює окремо господарські суди, але у складі регіональних судів функціонують спеціальні палати, які займаються розглядом спорів з комерційних питань. До складу таких палат можуть входити виключно один професійний та два непрофесійних судді,

у яких є багаторічний досвід стосовного розгляд цієї категорії справ. Можна задати питання, чому непрофесійні судді? Тому що, якраз в такій країні як Німеччина саме непрофесійне представництво у вигляді суддів визначає не тільки сильний рівень довіри до господарських судів, але і значно впливає на те, щоб виносилися об'єктивні, неупереджені та справедливі рішення зазначеної категорії справ.

2. Наступна країна, яку слід розглянути – Франція.

З позиції Т. Шепеля: «досвід Франції у сфері врегулювання діяльності господарських судів, цікавий перш за все тим, що вона стала першою європейською країною, де була здійснена передача комерційних спорів у сферу державного правосуддя, де сьогодні існує розгалужена система спеціалізованих судів для вирішення комерційних суперечок – торгових судів» [4]. У Франції, в системі судів загальної юрисдикції функціонують торговельні суди. Їх статус, завдання, функціональне призначення та повноваження закріплюються в Комерційному кодексі [4]. Для України такий досвід буде корисним, оскільки у Франції комерційне правосуддя бере два початки: 1) правова природа таких судів; 2) приватно-правова природа, яка має вираз в складі таких судів, які призначаються за двоступеневим принципом самими ж підприємцями.

Отже, у Франції також немає окремо господарських судів, а розгляд судових справ щодо захисту інтересів підприємців покладено на торговельні суди. Існуюча система Франції пов'язується з реалізацією заходів організаційного характеру (створення суду, призначення судів, визначення їх компетенції) та управлінський характер, який і вимагає відповідного адміністративно-правового регулювання.

3. Іншою країною є Великобританія. Одразу ж відзначимо, що 31 січня 2020 року вона офіційно не є членом Європейського Союзу, однак оминати увагою її досвід не можна, до того ж, який буде охарактеризовано досить коротко.

У цій країні, до складу Відділення королівської лави Високого суду входить Комерційний суд, до компетенції якого відноситься справи торговельного характеру [5, с. 102]. Отже, у Великобританії все досить чітко та на поверхні. Господарське судочинство демонструється не тільки як окремий вид правосуддя, а і має структурне відокремлення у вигляді Комерційного суду. В цьому і виражається адміністративно-правове регулювання щодо його організації та функціонування.

4. Останньою країною, на яку необхідно також звернути увагу є Польща, оскільки вона якби там не було досить приближена до нас, в тому числі і в законодавстві. Судуострій Польщі представлений у вигляді наступних судів: «Верховний суд Польщі, загальні суди, адміністративні суди й військові суди. Найвищими судовими органами Польщі (що очолюють відповідні юрисдикції) – Верховний суд, Вищий адміністративний суд і Конституційний суд» [4]. Особливістю судової системи Польщі, як і в інших країнах відсутній спеціальний суд, який розглядає господарські спори. В цій країні, зазвичай, така категорія справ вирішується цивільними судовими палатами відповідних районних, апеляційних та Верховного судів Польщі. Відзначимо, що для апеляційних судів та Верховного суду на законодавчому рівні забор'язані розглядати такі справи, а от районні суди мають право самі вирішувати, яким чином буде функціонувати їх внутрішня структура та вільно можуть або формувати окремі палати, які будуть займатися розглядом господарських спорів, або покласти відповідні повноваження на судові палати щодо вирішення зазначеної категорії справ.

Враховавши досвід зарубіжних країн, необхідно виокремити деякі аспекти, які можна залучити в Україну з ціллю вдосконалити адміністративно-правове регулювання діяльності господарських судів. Серед таких є наступні: – здійснювати необхідно організаційні заходи для того, щоб оптимізувати систему господарських судів як окремої судової ланки та враховувати аспект доступності правосуддя; – запропонувати на законодавчому рівні внести зміни до господарського судочинства та розглянути перспективу створення окремого суду, до членів колегії якого повинні в обов'язковому порядку бути залучені представники бізнесу у яких є багатий досвід з зайняття підприємницькою діяльністю, що в свою чергу буде слугувати своєрідним гарантом для ефективного розгляду та вирішення господарських спорів

та може підвищити довіру серед сфери бізнесу до суду; – створити дієву законодавчу базу та налагодити відповідний механізм для вирішення спорів в позасудовому порядку [4].

Це лише той мінімум основних пропозицій, які б дозволили ще більш налагоджено організовувати та здійснювати діяльність господарським судам, проте, навіть ці зміни, якщо їх втілювати у життя, дозволять покращити стан господарського судочинства, в першу чергу щодо розгляду господарських спорів.

Підсумовуючи, зазначимо, що сучасний стан судової влади, в тому числі в діяльності господарських судів беззаперечно потребує враховувати досвід розвинених країн, у яких існує ефективне законодавство, яке на практиці функціонує так як це потрібно. Адаптація дієвих змін до нашого законодавства зумовлена й тим, що ми прагнемо стати членом Європейської спільноти, однак поки в нас царює корупція, неефективність законодавства в багатьох сферах, в тому числі і в судах, неналежне виконання своїх повноважень – все це може залишатися лише словами на довгий час.

Список використаних джерел:

1. Білецька Л. За межами континентального права / [Електронний ресурс]. URL: http://zib.com.ua/ua/print/113464vlada_gotuetsya_likviduvati_218gospodarski_sudi_vsuperech_evr_op.html (дата звернення: 17.02.2020).

2. Спільний висновок Венеціанської комісії й директорату з прав людини (ДПЛ) Генерального директорату з прав людини та верховенства права ради Європи (ГД-І) щодо закону «про судоустрій і статус суддів» і внесення змін до закону «Про вищу раду юстиції» України / [Електронний ресурс]. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3) (дата звернення: 17.02.2020).

3. Основний Закон Федеративної республіки Німеччини від 23 травня 1949 року / [Електронний ресурс]. URL: http://www.1000dokumente.de/index.html/pdf/index.html?c=dokument_de&dokument=0014_gru&object=translation&l=ru (дата звернення: 17.02.2020).

4. Шепель Т. Європейський напрям господарського судочинства / [Електронний ресурс]. URL: <http://www.squo.com/content/articles/336/6412/> (дата звернення: 17.02.2020).

5. Молдован В.В. Судоустрій. Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН: Навч. посіб./ В.В. Молдован, А.В. Молдован. К.: Центр учбової літератури, 2012. 364 с.

Попов О.С.

*студент історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

науковий керівник: Риженко І.М.

*к.ю.н., доцент, завідувачка кафедрою адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету*

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ КРАЇН ЄВРОПИ

Розв'язання проблем адміністративного судочинства тісно пов'язане з необхідністю вивчення зарубіжного досвіду, вивченням проблем, які виникають у ході впровадження тих чи інших юридичних інститутів. Це дає можливість уникнути помилок, які зустрічаються під час зміни правового регулювання старих інститутів та запровадження нових. Вивченням зарубіжних правових систем у сфері адміністративного судочинства займалися вітчизняні і зарубіжні правознавці, а саме: В. Б. Авер'янов, М. О. Баймуратов, М. В. Буроменський, І. Б. Коліушко, А.Т. Комзюк, В.О. Святоцька, С.В. Шевчук, В.І. Шишкін та інші. Однак, не дивлячись на інтерес до цього питання, воно й досі представляє неабиякий інтерес для наукового дослідження.

Враховуючи близькість інституту представництва до інституту правової допомоги А.Б. Косило, звертає увагу на те, що у європейських правових системах всі види правової допомоги надає адвокат/представник, а в окремих випадках ця функція надається господарюючим суб'єктам, у яких засновниками (працівниками) не обов'язково є адвокати [1, с. 206]. Водночас особливість застосування правової допомоги обумовлюється тим, що більшість країн Європи входить до складу Європейського Союзу, що обумовлює необхідність узгодження елементів адміністративного процесу із загальними стандартами та процесуальними гарантіями. До цих стандартів відносяться: 1) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.; 2) Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства в жовтні 1988 року; 3) Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р.; 4) Рекомендація № R (84) 15 Комітету Міністрів державам-членам стосовно публічно-правової відповідальності за причинену шкоду; 5) Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів від 25.10.2000 р.; 6) Рекомендація № R (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами від 05.09.2001 р. тощо.

Зокрема, Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод визначає, що кожний обвинувачений має право «...захистити себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника - одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя» (ст. 6 «Право на справедливий суд») [2].

Означене право на правову допомогу знаходить своє подальше втілення у національних правових актах. Так, Т.Б. Вільчик пропонує власну кваліфікацію закріплення права на правову допомогу у законодавстві країн ЄС: 1) конституційне (Іспанія, Кіпр, Нідерланди та ін.); 2) позаконституційне – у законі про адвокатуру чи інших законах (Франція, Греція) [3, с. 143]. При цьому, поняття юридичної допомоги може бути закріплене і більш широко ніж діяльність тільки адвоката (конституції Хорватії та Чехії).

Саме тому можна говорити про те, що країни Європи можна поділити на ті, у яких представництво у адміністративному процесі здійснюється виключно адвокатом, та на ті, де можливе залучення інших осіб. Так, в Польщі надання правової допомоги можливе не лише адвокатом, але й правовим радником. При цьому правовий статус цих осіб у законодавстві Польщі досить різниться. Так, адвокат у судовому процесі надає правову допомогу та юридичні консультації, готує юридичні висновки, здійснює виступи у судах і органах державної влади, розробляє проекти процесуальних документів. У свою чергу правовий радник надає юридичні консультації, опрацьовує проекти правових актів, складає юридичні експертизи [4, с. 289-290]. Окрім цього, в якості представника сторони у Польщі може виступати особа з вищою юридичною освітою на підставі постійної угоди про надання послуг, якщо предмет справи охоплюється дією цієї угоди.

Навпаки, в адміністративному судочинстві Німеччини, адвокати є єдиними особами, що можуть брати участь в адміністративному провадженні не тільки в якості представника заінтересованої сторони, а й відповідача за позовом у справах адвокатів при здійсненні адміністративного судочинства [5, с. 145-146]. Хоча процесуальне законодавство допускає, що будь-яку сторону на суді може представляти доктор права. У свою чергу представництво у Великобританії може надаватися виключно особами, які займаються юридичною практикою – соліситори і баристери. Щодо цих осіб висуваються кваліфікаційні вимоги, які дають їм можливість займатися юридичною діяльністю. Таке звуження кола осіб, що можуть здійснювати представництво пояснюється складною структурою англійського права та його ґрунтуванням на великій кількості судових прецедентів.

Вважаємо також за доцільне звернути увагу на те, що у ЄС приділяється значна увага вирішенню спорів шляхом їх альтернативного розгляду (внутрішній перегляд, примирення,

медіація, урегулювання шляхом переговорів, арбітраж). Зокрема, цьому сприяє Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами від 5 вересня 2001 року [6]. Цей документ визначає, що велика кількість справ може послабити спроможність судів, правочинних щодо адміністративних справ, розглядати справи в межах розумного строку за змістом ст. 6 (1) Європейської конвенції з прав людини. Крім того, Рекомендація звертає увагу на те, що не завжди судові процедури придатні для дієвого врегулювання адміністративних спорів. У зв'язку з цим наголошується, що широке використання альтернативних засобів урегулювання адміністративних спорів дасть змогу підійти до розв'язання цих проблем, наблизить адміністративні органи до громадськості, сприятиме швидшому й дешевшому врегулюванню спору більш простими та гнучкими процедурами.

У зв'язку з вищезазначеним, ми погоджуємося з позиціями вітчизняних науковців щодо того, що представництво є важливим юридичним інститутом, який виступає важливою складовою права особи на правову допомогу. Через це юридичний механізм його реалізації потребує постійного удосконалення, у тому числі з урахуванням досвіду інших країн. Зокрема, Україні слід розширити можливості інституту представництва у адміністративному процесі через залучення альтернативних засобів вирішення публічно-правових спорів, надання дозволу участі адвокатам у адміністративному провадженні не тільки в якості представника зацікавленої особи, а й відповідача за позовом у справах адвокатів, розширення кола осіб, які можуть виступати в якості представників в адміністративному процесі.

Список використаних джерел:

1. Косило А. Б. Реформа адвокатури України в контексті судово-правової реформи (досвід Республіки Польща). Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей. Івано-Франківськ, 2002. С. 206
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. Офіційний вісник України. 1998. № 13/№ 32 від 23.08.2006. С. 270.
3. Вільчик Т. Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн європейського союзу та України: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2016. 490 с.
4. Банчук О. А., Демкова М. С. Правова допомога: зарубіжний досвід та пропозиції для України. Київ: Факт, 2004. 504 с.
5. Лукацька Л. Г. Зарубіжний досвід участі адвоката в адміністративному процесі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2015. Вип. 35. Ч. II. Т. 2. С. 143-147.
6. Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами від 05.09.2001. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clents/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B](http://www.scourt.gov.ua/clents/vsu/vsu.nsf/(documents)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B).

Ружицький О.С.

студент історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

науковий керівник: Риженко І.М.

к.ю.н., доцент, завідувачка кафедрою адміністративного і господарського права

та правоохоронної діяльності

Херсонського державного університету

УЧАСНИКИ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Анексія Криму та збройна агресія з боку Російської Федерації на Сході України змусила органи державної влади України в терміновому порядку мобілізувати всі сили для збереження територіальної цілісності держави та захисту її суверенітету. У такій ситуації значну увагу державні органи почали звертати на осіб, які беруть участь у операціях об'єднаних сил, адже безпосередньо від них залежить успіх чи невдача цієї операції. Однак, виявилось, що як такого, адміністративно-правового статусу таких осіб немає. Тому, в терміновому порядку почався процес правового встановлення місця учасників операції об'єднаних сил в системі суб'єктів адміністративного права з метою створення належної нормативно-правової бази, якою встановлюються основні права, обов'язки учасників цієї операції, механізми правового захисту їх прав, а також гарантії їх соціально-правового забезпечення, що повинно було мати наслідком бажання громадян України добровільно вступати в ряди Збройних сил України або інших органів чи формувань, які беруть безпосередню участь в операції об'єднаних сил на Сході країни. Фактично, було створено нового суб'єкта адміністративного права – учасника операції об'єднаних сил, тобто учасника суспільних відносин у сфері державного управління, якого норми права наділяють правами та обов'язками у цій сфері [1, с. 12]. Єдине, про що треба сказати, що цей суб'єкт не є новим у буквальному розумінні, оскільки загальні принципи проведення даної операції та суб'єктів, які беруть у ній участь були передбачені раніше, однак ситуація на Сході України спровокувала державу в особі її органів швидко сформувавши нормативну базу проведення операції об'єднаних сил, якою окреслюються багато сфер суспільних відносин. На нашу думку, негативним є факт, що ці нормативні акти, по-перше, формуються після фактичного початку цієї операції і, по-друге, приймаються швидко, що являється наслідком їх недосконалості, наявності значної кількості прогалин, відсутності ефективних механізмів реалізації всіх їхніх норм і формальності багатьох приписів цих нормативно-правових актів.

На нашу думку, учасник операції об'єднаних сил як суб'єкт адміністративного права є динамічним учасником правовідносин у сфері державного управління. Це пов'язано, передусім, з динамічним характером самих правовідносин у сфері державного управління, в тому числі правовідносин у сфері проведення операції об'єднаних сил, а також швидким та не завжди послідовним створенням нормативно-правової бази щодо проведення цієї операції та встановлення правового статусу її учасників. У зв'язку з цим, а також у зв'язку з тим, що положення правових норм реалізуються через правовідносини, учасник даної операції, на нашу думку, краще позиціонується як суб'єкт адміністративних правовідносин. У даному контексті, підтримуємо В.Б. Авер'янова, який висловив думку, що на відміну від суб'єкта адміністративних правовідносин суб'єкт адміністративного права має лише потенційну здатність вступати у правовідносини [2, с. 189]. Виходячи з цього визначення аби зрозуміти реальні можливості учасника даної операції в системі адміністративних правовідносин слід в першу чергу розглядати його як суб'єкта адміністративних правовідносин, а не як суб'єкта адміністративного права.

Так, учасник операції об'єднаних сил у правовідносинах з приводу реалізації своїх прав виступає активним учасником таких відносин. Сюди належать правовідносини, наприклад, з приводу звернення учасника операції до відповідної комісії щодо отримання

статусу учасника бойових дій, звернення про безоплатне медичне обслуговування (лікування, медичну реабілітацію та інше) в Клінічній лікарні «Феофанія» Державного управління справами [3] тощо.

Характерними правовідносинами з приводу виконання обов'язків для учасника операції об'єднаних сил є несення служби – військової чи служби в органах внутрішніх справ тощо. Ці правовідносини характеризуються, передусім, комплексом обов'язків, які повинен виконувати учасник операції об'єднаних сил відповідно до виду служби.

Враховуючи форми реалізації прав і обов'язків громадянина за участю органів виконавчої влади, наведеної М.А. Бояринцевою [1, с. 151-152], проблеми, з якими щодня стикаються учасники операції об'єднаних сил, вважаємо, що найбільш спірними адміністративно-правовими відносинами, в які вступають ці учасники та які найбільш реально описують сучасні місце і роль учасника операції об'єднаних сил як суб'єкта адміністративно-правових відносин є наступні:

1) правовідносини з приводу реалізації права учасника операції об'єднаних сил на отримання статусу учасника бойових дій, інваліда війни або учасника війни;

2) правовідносин з приводу медичної, соціальної, психологічної реабілітації учасника операції об'єднаних сил після повернення із зони проведення цієї операції;

3) правовідносини з приводу реалізації права учасника операції об'єднаних сил на пільги, передбачені законодавством України для цієї категорії осіб;

4) правовідносини з приводу оскарження учасником операції об'єднаних сил рішень органів виконавчої влади.

На нашу думку, першою проблемою, з якою доводиться зіштовхнутися учаснику операції об'єднаних сил є отримання відповідного статусу, передбаченого Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а саме статусу учасника бойових дій, інваліда війни або учасника війни [4]. Крім того, чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» поширюється на сім'ї вищевказаних осіб, якщо такі особи загинули (пропали безвісти), померли внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних під час безпосередньої участі в даній операції, забезпеченні її проведення. Якщо розглядати процедуру отримання кожного із статусів і пакет документів, який необхідно подати, то можна говорити про дуже бюрократизовану систему отримання статусу ветерана війни. Більше того, така процедура потребує значних зусиль самого учасника операції, який повернувшись з війни, змушений ходити по установам з клопотаннями, зверненнями, а часто і звертаючись до суду за захистом своїх прав.

Сьогодні до захисту прав учасників операції об'єднаних сил прикуто велику увагу, тому безпосередню участь у забезпеченні таких прав можуть брати і органи прокуратури. Так, з метою безумовного виконання законодавства в сфері оборони, мобілізації та захисту прав громадян України, які призвані під час мобілізації Верховною Радою України доручено Генеральному прокурору України перевірити факти звільнення з роботи та відмови у виплаті заробітної плати громадянам, призваним на військову службу в зв'язку з мобілізацією [5]. Таким чином, у разі вчинення керівниками підприємств вищезазначених фактів учасники операції можуть звернутися до органів прокуратури з відповідною заявою.

Отже, учасник операції об'єднаних сил як специфічний суб'єкт адміністративного права наділений широким переліком прав та пільг, реалізацію яких повинна забезпечувати держава, в особі її органів. У зв'язку з великою необхідністю сьогодні мобілізувати людські ресурси для захисту суверенітету та територіальної цілісності держави на сході України держава, порівняно з іншими пільговими категоріями громадян, більше приділяє увагу забезпеченню прав учасників даної операції та їх сімей. Тому, учасник операції об'єднаних сил в правовому розумінні якісно виділяється з-поміж інших суб'єктів адміністративного права. Однак, враховуючи, що значна частина пільг учасників цієї операції є формальною, або несе соціальну напругу, а особлива увага до проблем учасників операції об'єднаних сил з боку держави пов'язана виключно з сьогоднішньою ситуацією на сході країни, то ми вважаємо, що роль учасників операції об'єднаних сил у системі адміністративних

правовідносин після закінчення бойових дій в зоні даної операції буде зменшуватись і їх скоріш за все чекає доля інших категорій ветеранів війни (ветеранів Другої світової війни, ветеранів війни в Афганістані і т.д.), про опіку над якими державні органи, фактично, забули.

Список використаних джерел:

1. Бояринцева М.А. Адміністративно-правовий статус громадянина України: Дис. ... к.ю.н.: 12.00.07. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. К., 2015. 213 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс. Підруч.: У двох томах: Том 1. Заг. Част. / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
3. Голосніченко І.П. Адміністративне право України: основні поняття: Загальна та особлива частина. Навчальний посібник. Київ : ГАН, 2016. 232 с.
4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12> (дата звернення: 06.03.2020).
5. Про додаткові заходи щодо зміцнення обороноздатності та безпеки держави: постанова Верховної Ради України від 6 травня 2014 року № 1238-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1238-18> (дата звернення: 06.03.2020).

Сидорчук Р. М.

*студент Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Науковий керівник: Сокурєнко О.А.

*к.ю.н., доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Найпоширенішим видом юридичної відповідальності в правовій системі України сьогодні є адміністративна відповідальність. Адміністративна відповідальність є і одним із найбільш дієвих правових інструментів у боротьбі з наймасовішими протиправними діями, якими є адміністративні проступки. Головною їх особливістю є те, що вони входять до широкого кола відносин, що регулюються нормами адміністративного права. Ці правові відносини виникають у сфері державного управління, економіки, соціально-культурного і адміністративно-політичного будівництва, підприємницької діяльності, а також контролю і нагляду, як у внутрішньоорганізаційній діяльності державного механізму, так і позавідомчій.

Інституту адміністративної відповідальності присвячена низка монографій, наукових статей, навчальних посібників, науково-практичних коментарів до законодавства таких авторів, як Ю.Абакумова, В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Безсмертний, Ю. Битяк, І. Голосніченко, Є. Додін, В. Зуй, З. Кисіль, А. Комзюк, В. Колпаков, О.С. Літошенко, О. Остапенко, М. Тищенко тощо. Проте серед цих науковців немає єдності думок щодо поняття адміністративної відповідальності.

Адміністративна відповідальність – це одне з фундаментальних понять сучасного адміністративного права. Проте, чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) не дає визначення адміністративної відповідальності, незважаючи на те, що глава II має назву «Адміністративні правопорушення та адміністративна відповідальність». У ст. 23 КУпАП йдеться лише про те, що адміністративне стягнення є мірою адміністративної відповідальності і застосовується з метою виховання

особи, відповідно до законодавчого нормативно-правового закріплення певних правил поведінки[1].

Натомість адміністративно-правова література переповнена визначеннями поняття «адміністративна відповідальність». Досліджуючи інститут адміністративної відповідальності, професор А. Комзюк під адміністративною відповідальністю розуміє притягнення до адміністративного стягнення особи, яка вчинила адміністративний проступок, який тягне за собою обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру та накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права [2, с. 7]. Професор В. Колпаков стверджує, що під адміністративною відповідальністю слід розуміти певний комплекс примусових дій, здійснюваний у послідовному порядку правомочним суб'єктом, передбачених законодавством, за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які здійснені правопорушником [3, с. 290].

Більш детально визначення цього поняття дає О. Літошенко, яка зазначає, що адміністративна відповідальність, як різновид юридичної відповідальності, можна розглядати відносно, які складаються між державними органами та особою-правопорушником, закріпленні та врегульовані нормативно-правовими актами та знаходять свій вираз у застосуванні до правопорушника заходів державного примусу у вигляді адміністративних стягнень, які тягнуть за собою несприятливі наслідки особистісного, майнового та іншого характеру і владний осуд винного суб'єкта з метою попередження та припинення адміністративних правопорушень [4, с. 8; 5, с. 65]. Визначення поняття адміністративної відповідальності міститься і в підручниках і навчальних посібниках з адміністративного права. Так, Ю. Битяк, В. Зуй під адміністративною відповідальністю пропонують розуміти накладення адміністративних стягнень на правопорушників у вигляді загальнообов'язкових правил, які закріпленні законодавчо та діють у державному управлінні, носять обтяжливий характер матеріальної та моральної спрямованості [6, с. 170]. О. Остапенко, З. Кісіль, М. Ковалів зазначають, що адміністративна відповідальність – це реалізація адміністративно-правових санкцій, застосування адміністративних стягнень. Суть адміністративної відповідальності полягає у впливі, що чинять уповноважені органи або посадові особи на громадянина, який вчинив адміністративне правопорушення і тягне за собою негативні для правопорушника наслідки морального (попередження), матеріального (штраф) або особистого характеру (адміністративний арешт) [7, с. 63]. І. Голосніченко в свою чергу адміністративну відповідальність ототожнює з юридичною, яка охоплює спектр адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [8, с. 430 – 431]. В порівнянні з вищезазначеними визначеннями поняття адміністративної відповідальності С. Стеценко дає більш вужче і чіткіше визначення адміністративної відповідальності, але в певній мірі підтримує думку І. Голосніченка і також, розглядає адміністративну відповідальність, як одну із видів юридичної відповідальності [9, с. 223].

Таким чином, існує велика кількість наукових поглядів стосовно дефініції «адміністративна відповідальність», на наш погляд науковці приділяли увагу більш окремим проявам, намагаючись об'єднати у ціле.

Але, на нашу думку, більш цілісною є така дефініція: «Адміністративна відповідальність – це особливий вид юридичної відповідальності, що проявляється у реакції держави на скоєне правопорушення винним суб'єктом правопорушення у вигляді адміністративних стягнень та заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх, що тягнуть для правопорушників несприятливі наслідки [10]».

Отже, полеміка у сфері визначення адміністративної відповідальності, на сьогоднішній день залишається актуальною, як і загалом адміністративне законодавство, адже стрімко відбувається реформування, завданням якого є вдосконалення національного законодавства

та наближення його до європейських стандартів.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.02.1984 № 8074-10. У редакції від 16.11.2013 // Відомості Верховної Ради України . 1984. №51. Ст. 1122
2. Адміністративна відповідальність в Україні: Навчальний посібник / За заг. ред. доц. А.Т.Комзюка. 2-е вид., перероб. і доп. Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. 99 с.
3. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: Монографія. К.: Юринком Інтер, 2004. 528 с.
4. Літошенко О.С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності. – Автореферат дисертації ...к.ю.н. за спеціальністю 12.00.07 Київ, 2004. 16 с.
5. Абакумова Ю.В. Правове регулювання адміністративної відповідальності : навч. посіб. / Юлія Вікторівна Абакумова. Запоріжжя : КПУ, 2008. 216 с.
6. Адміністративне право України: Підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю. П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
- Адміністративне право: Навч. пос. / О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 536 с.
8. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). К.: Юридична думка, 2004. 584 с.
9. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 624 с.
10. Бронікова К.В. Поняття адміністративної відповідальності: проблеми визначення. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. серія «Юридичні науки». 2013. № 2 (5). URL: http://legal.duan.edu.ua/images/stories/Files/2013/ARTICLES_2/3.pdf

Турчанович В.О.

*магістр факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

Значне загострення кримінальної обстановки в період становлення правової держави вимагає адекватного реагування з боку керівництва Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України. Приборкання криміналізації суспільства держава пов'язує зі сподіваннями на поліцейські сили. І уряд йшов на це: упродовж останніх років чисельність системи МВС поступово збільшувалась. Натомість не спрацьовували інші чинники протидії злочинам, недостатньо ефективним був рівень функціонування МВС. Зміни, що відбувалися в нашій державі, цілком однозначно поставили завдання реформувати правоохоронну систему.

Першим кроком у реформуванні такого правоохоронного органу як міліція було загальне «перезавантаження» підрозділу і прийняття у 2015 році Закону «Про Національну поліцію» [5]. Подальші кроки у реформуванні поліції відбуваються поступово, але вони повинні бути і це зумовлено низкою підстав: по-перше, побудова правової держави вимагає потребу приведення функціонування органів державної виконавчої влади України у відповідність до нових умов їхньої діяльності та розвитку. Оскільки діюча система МВС все ще неповністю відповідає сучасним політичним, економічним та соціальним вимогам європейської країни, то, як результат, діяльність Національної поліції України (далі – НПУ) не завжди встигає за процесами розбудови держави. По-друге, управління та структура системи МВС громіздкі, дублюють одна одну, а це спричиняє неузгодженість функцій,

низький рівень впливу управлінських структур на ефективну діяльність системи. По-третє, Міністерство внутрішніх справ з підпорядкованими йому органами Національної поліції і Національної гвардії є основною ланкою забезпечення правопорядку та боротьби зі злочинністю у державі, тому згідно з положеннями Конституції України воно повинно було переорієнтувати свою діяльність на забезпечення насамперед захисту прав і свобод громадян.

Сьогодні Національна поліція України разом із громадянами та суспільством в цілому переживають значні зміни. А виконання поліцією багатьох функцій, які безпосередньо не стосуються охорони громадського порядку і подолання злочинності, негативно позначаються на її діяльності. Незважаючи на значну чисельність працівників НПУ, ефективність роботи, направленої на захист прав і свобод людини, на жаль, виявляється недостатньою.

Для подолання вище названих недоліків, необхідно виконати певні завдання. І як зазначає Н. Пелих, «максимально підвищити ефективність управління і службово-бойову готовність поліції; створити повноцінну базу її функціонування; широко використовувати форми і методи оперативної і службової діяльності, які позитивно зарекомендували себе на практиці; впровадити наукові рекомендації та прийнятний в умовах України позитивний зарубіжний досвід; поліпшити роботу з кадрами, підвищити рівень їх професіоналізму, виконавської дисципліни та наукової організації праці; зміцнити ділове співробітництво з іншими правоохоронними органами; встановити та підтримувати на новій основі тісний взаємозв'язок і взаємодію із населенням і громадськими інститутами на місцях; постійно розширювати та поглиблювати взаємовигідні міжнародні зв'язки; поставити на необхідний рівень фінансове і матеріальне забезпечення; вирішити важливе завдання правового і соціального захисту особового складу поліції та членів їхніх сімей» [4].

Трансформування Національної поліції є одним з найскладніших завдань, яке довелось вирішувати керівництву держави, що полягало в непростих фінансово-економічних умовах, у необхідності зміни психологічного сприйняття реформ більшою частиною особового складу та в забезпеченні достатнього соціального захисту працівників поліції у процесі реформ. Ідучи на цей крок, керівництво МВС України розуміли, що структура та чисельність органів і підрозділів повинні забезпечувати ефективне функціонування за будь-яких умов, особливо за недостатнього фінансування. Стратегічна мета це створення якісно нової української поліції, яка б відповідала сучасним європейським стандартам.

Необхідно зазначити, що реформа Національної поліції України проходить поступово і дуже складно. Під час реформ проявились старі погляди на роль і місце апаратів управління, форми та методи діяльності, які потрібно змінювати. Незважаючи на вже зроблений обсяг роботи, погребує подальшого вдосконалення структура НПУ, якій ще і сьогодні притаманні громіздкість і недостатня ефективність діяльності.

Враховуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що в результаті проведення реформаторських заходів поліція України поступово набуває ознак та функціональних можливостей, властивих сучасним європейським правоохоронним системам.

Список використаних джерел:

1. Кінцевий пункт реформування – європейська модель МВС. *Іменем Закону*. 2000. № 17. 28 квітня. С.3.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Михайленко П. Громадські формування з охорони порядку і боротьба зі злочинністю: минуле і сьогодення. *Міліція України*. 2001. №4. С.14.
4. Пелих Н. Реформування міліції України: окремі проблеми. *Право України*. 2000. № 10. С. 34.
5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII . Дата оновлення 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Шабуняєва А.К.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Риженко І.М.

*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «БІЖЕНЦІ» ТА «ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ»

(ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЗАКРІПЛЕННЯ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ)

Сьогодні, у ХХІ столітті, кількість конфліктів між державами, в тому числі і військових має тенденцію тільки зростати, які тим самим підштовхують велику частину населення тієї чи іншої держави покидати місця свого проживання у зв'язку з постійною думкою про загрозу життя, їх переслідування чи систематичне порушення прав та свобод. Окремою слід зазначити, що правовий статус зазначеної категорії осіб, які покинули свою країну, зазвичай має налагоджену законодавчу базу та відповідним чином регулюється як всередині держави, так і на міжнародному рівні, а от що стосується правового статусу внутрішньо переміщених осіб, то нормативно-правове регулювання зазначеної категорії має досить розгалужений та несистематизований характер.

У зв'язку з цим, для того, щоб з'ясувати, що собою становить поняття «внутрішньо переміщені особи», необхідно детально дослідити генезу такого трактування, встановити, яким чином співвідносяться поняття «біженці» та «внутрішньо переміщені особи» і на завершення окреслити як еволюціонувало зазначене поняття на законодавчому рівні в Україні.

Починаючи розгляд, зазначимо, історично було сформовано так, що такі поняття як «біженці» та «внутрішньо переміщені особи» спочатку були закріплені за міжнародним правом, а вже потім запозичувались національним, в нашому випадку, адміністративним правом. Тобто, ці поняття без усіляких сумнівів відносяться до міжнародної термінології, бо: а) виникали та розвивались нормативно-правовою базою, яка закріплюється на міжнародному рівні, а вже пізніше впроваджувались в законодавчу базу різних країн; б) функціонування системи щодо захисту зазначених категорій осіб практично неможливо без скоординованих старань країн міжнародної спільноти [1, с. 84].

Так, перша спроба врегулювати поняття «біженці» стала наслідком реакції міжнародної спільноти та Ліги Націй, це було викликано в першу чергу: випадками масових переселень; захопленням влади за часів Російської Імперії у 1917 році більшовиками; населенням, яке масово покидало Німеччину у 1930-х роках. На зазначеному етапі розвитку біженців, ще не було встановлено відокремлення поняття «біженці» та «внутрішньо переміщені особи» і самі визначення були досить «сирими», оскільки відповідали виключно проблемам тих часів.

Далі, на розвиток зазначених понять вплинула Друга світова війна та таке явище як масове переміщення населення. Після закінчення війни у 1946 році в рамках Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) була створена Міжнародна організація у справах біженців (МОСБ ООН). По суті вперше, на міжнародному рівні, цим статутом було встановлено розмежування понять «біженець» та «переміщена особа» як окремих категорій [2].

Пізніше, вже в період 1950-х і 1960-х років у міжнародному праві було закладено фундамент та визначено законодавчі основи щодо захисту таких категорій як «біженці» та досить швидко саме поняття почало вдосконалюватись. Серед основоположних законодавчих актів були наступні: а) у 1951 році в ООН створюється Управління Верховного Комісара у справах біженців; б) 28 липня 1951 року у Женеві приймається Конвенція про статус біженців; в) у 1967 році – Протокол про статус біженців [1, с. 90].

Більш змістовніше відзначимо, що у 1972 році, коли почала повноцінно діяти програма допомоги Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, вона була направлена не тільки на захист біженців, але і внутрішньо переміщених осіб. І тільки у 1992 році по вимозі Комісії з прав людини ООН було призначено відповідного Представника Генерального секретаря ООН з питань внутрішньо переміщених осіб, тобто це символізувало, що внутрішньо переміщені особи також отримали своє закріплення та правовий статус за міжнародним правом.

Ніхто не буде сперечатись, що між поняттям «біженець» та «внутрішньо переміщена» існує багато схожостей, проте вони мають і значну кількість розрізень як в правовому, так і в політичному контексті. Розуміння цих розрізень є основоположним фактором при формуванні як української, так і європейської міграційної політики та під час забезпечення відповідного адміністративно-правового статусу внутрішньо переміщених осіб. Акцентуємо увагу на ці моменти більш детально.

Зазначимо, що «біженці» та «внутрішньо переміщені особи» мають схоже коріння, яке існує у міжнародному публічному праві. Тобто, якщо не враховувати міжнародне нормативне закріплення цих понять, можна вважати, що найдавніші часи, перші війни, катастрофи, які змушували населення покидати своє місце проживання і встановлювали їх існування. Так як зазначені категорії осіб потребували захисту міжнародної спільноти, тому вони спочатку і не мали ніякого розмежування. Спільним для біженців та внутрішньо переміщених осіб може бути не тільки міжнародне сприяння у вигляді конвенцій, органів, які сприяють захисту цих осіб, але й і обставини, які зумовлюють їх переміщення.

Враховуючи зазначене, в першу чергу необхідно виокремити основоположні критерії під час розмежування зазначених категорій осіб:

1) найголовнішим критерієм, який розмежовує зазначені категорії осіб є їх місце перебування та країни, які мають сприяти їхньому захисту. Біженці знаходяться поза країною свого громадянства або місця проживання, яке за ними закріплювалося, в свою чергу, внутрішньо переміщені особи – всередині неї. Тобто їх захист ґрунтується на підставі територіального суверенітету окремо взятих держав;

2) наступним критерієм, який здійснює розмежування, є встановлене коло суб'єктів, які уповноважені надавати статус та визначати його порядок зазначеним категоріям осіб. Що стосується конкретно внутрішньо переміщених осіб, то такий статус вони можуть отримати виключно органами публічної адміністрації країни, яка закріплює за ними громадянство чи постійне, на законних підставах проживання. Що стосується біженців, то тут існують варіанти суб'єктів, які уповноважені надати їм такий статус, серед яких: органи публічної адміністрації держави їх перебування; Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (як вже зазначалося); змішаний варіант – це і держава перебування, і Управління Верховного комісара ООН у справах біженців;

3) заключним критерієм є характер під час здійснення міграції біженцями та внутрішньо переміщеними особами. Якщо вести мову про біженців, то слід сказати, що їх міграція за визначенням є вимушеною. В свою чергу внутрішньо переміщені особи можуть мати як вимушений, так і примусовий характер міграції: а) вимушений характер проявляється в жахливих умовах для життя або в постійному негативі, який існує в державі; б) примусовий характер виражений у застосуванні органами державної влади примусу до зазначеної особи. В цьому контексті можна сказати про той сучасний стан, який відбувається в Україні, тобто в аспекті вимушеного переміщення.

Розглядаючи питання того, як еволюціонувало поняття «внутрішня переміщена особа» за законодавством нашої країни, необхідно зазначити, що деякі вчені наголошують на тому, що сьогодишнє вимушене внутрішнє переміщення, яке є наслідком анексії Автономної Республіки Крим та збройної агресії на сході України Російською Федерацією не є першим в історії України, як багато хто думає. Наприклад вибух і пожежа на Чорнобильській атомній електростанції в 1986 році призвели до евакуації близько 100 000 осіб на протязі цього ж року, і необхідність відселення ще близько 200 000 осіб з трьох країн після цього. Однак,

якщо здійснювати аналіз законодавства, яке встановлює регулювання «якби» правового статусу зазначених осіб після Чорнобильської катастрофи, то можна виділити наприклад Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [3], що дає змогу чітко побачити – конкретного закріплення поняття «внутрішньо переміщена особа» не існує.

Поняття «внутрішньо переміщена особа» (далі – ВПО) вже закріпилось на законодавчому рівні Законом України від 20.10.2014 р. № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [4]. Відповідно до ч. 1. ст. 1 цього Закону, встановлено: «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [4].

Також слід зазначити, що за той час, який існує цей закон, він зазнавав деяких змін в контексті ВПО.

Так, за трьома першими редакціями зазначеного закону, які застосовувались від 22 листопада 2014 року до 12 січня 2016 року, ВПО визначалась як нами вже було зазначено вище, однак, якщо здійснювати порівняння зазначеного поняття відповідно до Закону № 1706-VII з тим, яке закріплене за міжнародними документами, такими як: Керівні принципи Організації Об'єднаних Націй з питань внутрішнього переміщення, Принцип 2 [5]), можна побачити, що між ними існують деякі відмінності.

Знову ж таки, якщо повертатись до поняття ВПО, яке діяло до 12 січня 2016 року, воно по суті допускало набувати такий статус виключно громадянам України, які постійно проживали в Україні, виключаючи з кола таких осіб іноземців або осіб без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні. Саме тому законодавцем 13 січня 2016 року до кола ВПО були включені і іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах і мають право на постійне проживання в Україні, чим самим урегулювали визначення ВПО згідно з міжнародними стандартами в зазначеному аспекті.

Також зміни передбачали, зокрема, удосконалення процедури обліку ВПО, бо в першій редакції Закону ВПО міг бути лише громадян України. При цьому не було врахування того, що на території Автономної Республіки Крим та у східних областях країни на законних підставах проживають громадяни інших держав або особи без громадянства, які разом з громадянами України були вимушені рятуватись від негативних наслідків тимчасової окупації та збройного конфлікту. Був також розширений перелік документів, що підтверджує фактичне проживання людини на окупованій території. Існувало ще проблемне питання, яке було вирішено за новою редакцією Закону та пов'язане із скасуванням положення про необхідність проставлення територіальним підрозділом Державної міграційної служби на довідці про взяття на облік ВПО відмітки про реєстрацію місця проживання ВПО, у законі встановлюється безстроковість дії цієї довідки.

Таким чином, історично встановлено, що поняття «внутрішньо переміщена особа» є досить близьким до поняття «біженці» та вони мають багато схожостей. Однак на сьогоднішній день з наукової точки зору принциповим питанням є їх розмежування.

На законодавчому рівні внутрішньо переміщеною особою є: «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру»

Зазначене трактування внутрішньо переміщеної особи є сучасним та цілком відповідає встановленим міжнародним стандартам, які закріплені у Керівних принципах ООН з питань внутрішнього переміщення.

Список використаних джерел:

1. Дзюбановський Ю. Еволюція концепції біженців. Міграція і толерантність в Україні: зб. статей / за ред. Ярослава Пилинського. Київ: СтилоС, 2007. 183 с.
2. Статут міжнародної організації у справах біженців (1946 рік). Витяг / [Електронний ресурс]. URL: http://unhcr.org.ua/img/uploads/docs/1946%20Statute_3.pdf (дата звернення: 19.02.2020).
3. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України (Української РСР) від 28 лютого 1991 року № 796-ХІІ / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 16. Ст. 200.
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 1. Ст. 1.
5. United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 20: Non-discrimination in economic, social and cultural rights (art. 2, Para 2, of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), UN Doc. E/C.12/GC/20, 2009.

Секція: 8. Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.

Біляєва К.О.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Стратонов В.М.

*д.ю.н., професор, професор кафедри галузевого права
Херсонського державного університету*

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ»

За весь період своєї незалежності Україна потерпала від злочинів пов'язаних з торгівлею людьми, але довгий час дана проблема залишалася внутрішньо - державною і не досить ефективно використовувався зарубіжний досвід. На фоні вчинення інших більш суспільно-небезпечних діянь боротьба з торгівлею людьми фактично була відсунута на другий план, незважаючи навіть на те, що в 1955 році були створені спеціальні підрозділи в системі МВС України, діяльність яких була націлена на боротьбу з торгівлею людьми. Але за останні декілька років обсяг злочинів пов'язаних з торгівлею людьми став колосально зростати, як у світі, так і в нашій державі.

Для того, щоб ефективно протидіяти торгівлі людьми, правильно кваліфікувати дане суспільно-небезпечне діяння і в подальшому притягати винних осіб до відповідальності необхідно, у першу чергу, мати повне і чітке визначення даної категорії у вітчизняному законодавстві, зокрема – законі України про кримінальну відповідальність, у чинній редакції якого, визначення терміну «торгівля людьми», на жаль, відсутнє.

Так, диспозиція ч. 1 ст. 149 чинного «Кримінального кодексу України» (далі КК України) виглядає наступним чином: «Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію» [1].

Тобто, безпосередньо чіткого пояснення терміну «торгівля людьми» чинний КК України не налічує. Де-факто ч. 1 ст. 149 КК України тільки перелічує форми вираження даного злочину: «...вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини...» [1] тощо.

Звісно, основна обставина, яка відокремлює торгівлю людьми від інших складів злочинів виокремлена, це – експлуатація жертви. Під даним поняттям у КК України розуміється наступне: «під експлуатацією людини слід розуміти всі форми сексуальної

експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо» [1]. Але окрім торгівлі людьми КК України, налічує ще ряд діянь, які налічують елемент експлуатації жертви, й дана обставина може викликати певні труднощі при правильній кваліфікації певного роду злочинів.

До подібних злочинів можна віднести наступні: «майже всі види злочинів проти волі, честі та гідності особи; незаконне проведення дослідів над людиною; порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини; насильницьке донорство; сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією; втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність; найманство» [1] тощо.

Вчений В.О. Навроцький з даного питання стверджує наступне: «Звісно, прийоми розмежування складів злочинів, правила кваліфікації при конкуренції кримінально-правових норм давно відомі, визнаються усіма і їх застосування не повинно було б викликати особливих труднощів. Але, коли справа доходить до конкретних правозастосовних ситуацій, то складнощі полягають не у тому, щоб згадати зміст відповідного правила кримінально-правової кваліфікації, а у визначенні типу співвідношення. Тим більше, що термінологія, яка застосовується у вищеперерахованих статтях, далека від досконалості» [2, с. 123].

Також В.М. Стратонов, у свою чергу, зауважує на тому, що: «часто може бути кваліфіковано злочинні діяння пов'язані з торгівлею людьми по ст. 146 КК України «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини». Звичайно злочинець намагатиметься формулювати свої свідчення так, щоб у слідчого або суду не виникало сумніву, що він не мав на меті передачу людини третім особам. Причиною є перш за все санкції за якими наступає відповідальність, а вони значно відрізняються» [3, с. 169].

Є очевидним те, що чинний закон України про кримінальну відповідальність потребує негайних змін, зокрема, щодо визначення терміну «торгівля людьми». Ст. 149 КК України змінювалася вже двічі після його прийняття у 2001 році, і кожна нова редакція була в рази гірше попередньої.

Наприклад, перша редакція ст. 149 КК України все ж таки налічувала визначення «торгівлі людьми», а саме: «Продаж, інша оплатна передача людини, а так само здійснення стосовно неї будь-якої незаконної угоди» [4], наступні ж редакції даної норми передбачені Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією» [5] від 12.01.2006 р. та Законом України «Про внесення зміни до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами» [6] від 06.09.2018 р. взагалі втратили хоч яке-небудь пояснення даної категорії.

На нашу думку, необхідно обрати єдиний термін для всіх вітчизняних нормативно-правових актів, які стосуються питання боротьби з торгівлею людьми, а за основу слід взяти ст. 4 «Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми» ратифікованою Україною від 21.09.2010 р. у якій «торгівля людьми» означає: «найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, для експлуатації» [7]. Загалом, дане пояснення чітко і повною мірою визначає поняття «торгівля людьми» і відповідно форми вчинення даного злочину.

Також, ми вважаємо, що слід звернути увагу на те, що за останні декілька років на пострадянському просторі серед вчених-правників, які досліджують проблеми торгівлі людьми та нелегальної міграції став широко використовуватися термін «трафікінг» (англ. trafficking), який дослівно перекладається як «торгівля», але використовується, в цілому, для

позначення незаконної торгівлі і не тільки людьми, а й наркотиками, речами, обіг яких обмежений законодавством тощо. Так як дане поняття «прижилося» саме щодо злочинів пов'язаних з торгівлею людьми, а осіб, які задіяні у вчиненні даного суспільно-небезпечного діяння узагальнено називають трафікерами, то, можливо, з точки зору наближення вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів, буде доцільним замінити поняття «торгівля людьми» терміном «трафікінг».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 23.02.2020).
2. Навроцький В.О. Перспективи кримінально-правової регламентації торгівлі людьми та деяких суміжних посягань. Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 12-13 квітня 2019 року). 2019. С. 121-125.
3. Стратонов В.М. Актуалізація проблем незаконної торгівлі людьми в Україні. Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 12-13 квітня 2019 року). 2019. С. 168-170.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (перша редакція) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405> (дата звернення: 23.02.2020).
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією: Закон України від 12.01.2006 № 3316-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3316-15> (дата звернення: 23.02.2020).
6. Про внесення зміни до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами: Закон України від 06.09.2018 № 2539-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2539-19> (дата звернення: 23.02.2020).
7. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: Міжнародний документ від 16.05.2005 // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858 (дата звернення: 23.02.2020).

Зорін О.О.

*студент історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Стратонов В.М.

*д.ю.н., професор, професор кафедри галузевого права
Херсонського державного університету*

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНУ ТА ЇЇ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Проблема протидії нелегальній міграції вже декілька років гостро стоїть у світовій спільності. За останні місяці іноземні правоохоронні органи почали розслідування гучних справ пов'язаних з нелегальною міграцією. Зокрема, справа пов'язана із трагічною загибеллю 39 нелегальних мігрантів у Великій Британії під час їх незаконного переміщення через кордони викликала великий суспільний резонанс і повинна спонукати спеціальні міжнародні організації для вжиття заходів із протидії незаконній міграції.

Для боротьби з даною проблемою необхідно знати хоча б основні чинники її виникнення. Зазначається, що: «причинами нелегальної міграції варто вважати явища, процеси й інші фактори, які будь-яким чином впливають на нелегальну міграцію, зумовлюючи її як явище та породжуючи конкретні прояви. Усі причини нелегальної міграції

за сферами поширення та змістом можна поділити на такі групи: соціально-економічні; політичні; організаційно-управлінські; правові; морально-психологічні та інші» [1, с. 193]. Окремою причиною існування даної проблеми в нашій державі можна назвати трудову міграцію українців до європейських країн. Спостерігається тенденція, що на місце жителів України, які виїхали на роботу за кордон, дуже часто приїжджають представники бідніших країн, у більшості випадків шляхом незаконного перетинання кордону.

Самостійно повністю побороти проблему нелегальної імміграції в Україну нашій державі неможливо ні прийняттям спеціальних законів, ні створенням нових служб. Доки не зникне зовнішня загроза у вигляді безперервних потоків нелегальних мігрантів, вести розмову про внутрішню боротьбу з цим явищем немає сенсу. У світі майже не існує таких країн, які б не страждали від незаконної міграції і злочинів, що вчиняються нелегальними мігрантами.

Левову частину нелегальних мігрантів, які стали на шлях криміналу, у нашій державі становлять вихідці з азіатських і тих країн, які є значно біднішими ніж Україна, або з інших місць, де важко знайти роботу. Тобто, для того, щоб зупинити масовий виїзд населення з країни необхідно покращити «рівень життя», що залишається внутрішньою проблемою кожної держави. Знову ж таки, подолати і дану проблему самостійно дуже важко, тому необхідна допомога відповідних міжнародних організацій.

Також проаналізувавши окремі аспекти розвитку і подальшого існування організованої злочинності в Україні, можна стверджувати, що нелегальна міграція і організована злочинність це два повністю взаємопов'язаних явища, без одного не існувало б іншого.

Зазначається, що: «контрабанда незаконних мігрантів стала глобальним бізнесом, що приносить величезні доходи організованим злочинними синдикатам, будучи таким самим видом діяльності, як і контрабанда наркотиків, автомобілів, зброї. Між іншим, далеко не за повними даними ООН, прибуток від цього бізнесу значно вище ніж, від продажу зброї» [2, с. 77].

Злочинні формування на Україні, зокрема – етнічні, є дуже небезпечними не лише через своєрідну жорстокість членів банди і стійку опозицію до суспільства, а й через те, що використовуючи свої зв'язки на батьківщині вони можуть без особливих труднощів налагодити канал незаконної міграції.

Не слід ототожнювати поняття «нелегальне переправлення мігрантів» і «торгівля людьми». Загалом: «під першим слід розуміти вид діяльності, спрямований на навмисне сприяння іноземцям у перетині кордону або проживанні на території держави на умовах, що суперечать правилам та умовам, що діють у цій державі. Головним елементом, який відрізняє «торгівлю людьми» від «нелегального переправлення мігрантів», є саме елемент подальшої експлуатації людини в певних цілях у першому випадку» [1, с.188].

Тобто, нелегальний мігрант платить за переправлення через кордон добровільно. Торговля людьми в більшості випадків не носить добровільний характер. Даних осіб переправляють насильно або вводючи в оману для їх подальшої експлуатації, окрім того перетин кордонів під час вчинення злочину «Торговля людьми» може відбуватися цілком на легальних підставах із використанням справжніх документів, але приховуючи мету приїзду. Обидва злочини є характерними саме для організованих злочинних груп, так як потребують серйозної професійної підготовки з розподілом ролей членів групи, відповідного матеріально-технічного оснащення, корумпованих зв'язків тощо.

Основними організаторами нелегальної міграції є національні діаспори. Вони надають допомогу в незаконному перетині кордону і подальшому облаштуванні мігрантів на території України. Так як у більшості випадків національні діаспори тісно пов'язані з відповідними етнічними злочинними групами логічним є те, що контрабанда нелегальних мігрантів є не лише прибутковим бізнесом, а й способом подальшого використання даних осіб у складі злочинних груп та організацій.

Направивши свої сили на боротьбу з організованою злочинністю держава тим самим

нанесе потужний удар по проблемі нелегальної міграції. Поступово ліквідовуючи етнічні злочинні формування і виявляючи їх зв'язки з національними діаспорами, в Україні зменшиться кількість організаторів незаконної міграції, а потрапити до будь-якої країни на незаконних підставах без підтримки зсередини практично неможливо.

За період 2019 року всього обліковано: «252 кримінальні правопорушення за незаконне переправлення осіб через державний кордон України, із них 47 направлені до суду з обвинувальним актом, з яких 22 вчинені групою осіб» [3], що становить дуже малий відсоток від загальної кількості виявлених нелегальних мігрантів за той самий період. Найчастіше, затримавши незаконного мігранта на кордоні чи вже всередині країни його просто повертають на батьківщину, з уникненням будь-якої відповідальності, а нелегальні мігранти через певний час знову намагаються потрапити до України тим самим шляхом.

Певну роль у протидії нелегальній міграції повинна відігравати взаємодія державних органів і служб, які безпосередньо зіштовхуються з даною проблемою. До них можна віднести: Державну міграційну службу України, Державну прикордонну службу України, відділи по боротьбі зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми в складі Національної поліції України і спеціальні підрозділи, які реалізують державну політику у сфері боротьби з організованою злочинністю.

Наприклад, після виявлення факту незаконного переміщення особи через кордон або отримання відповідної оперативної інформації, співробітники компетентного органу повинні виявити і простежити весь ланцюг тих осіб, хто стоїть за організацією незаконного переправлення через кордон, тим самим попередивши наступні подібні злочини. Так як, наприклад, прикордонники не мають належного досвіду проведення такої оперативної роботи, з їх боку доцільно звернутися до компетентних органів Національної поліції України, специфікою яких є боротьба з організованою злочинністю або протидія злочинам пов'язаним з торгівлею людьми. Для цього повинні існувати дієві механізми та інструкції щодо взаємодії між відповідними державними органами та службами.

Загалом: «протидія нелегальній міграції потребує комплексної, динамічної, скоординованої, нормативно та фінансово забезпеченої системи заходів. У цьому аспекті саме правові та правоохоронні заходи можуть бути ефективними за умови належно діючих економічних і соціальних гарантій здійснення відповідних правових норм. Такі заходи мають на меті попереджувальну діяльність державних органів, контроль над нелегальною міграцією (незаконним в'їздом, перебуванням та виїздом), боротьбу та протидію організованим формам нелегальної міграції та посередництвом, а також дає змогу зробити нерегульовану міграцію врегульованою» [4].

Отже, нелегальна міграція і етнічна організована злочинність є цілком взаємопов'язаними явищами. Злочинне формування займаючись незаконним переправленням осіб через кордон вирішує свої фінансові і «кадрові» проблеми, нелегали ж майже безперешкодно за певну плату осідають на території України, частина з яких потім поступово втягується до кримінальних структур.

Питання причин нелегальної еміграції з певної країни, повинен вирішувати, у першу чергу, саме уряд цієї країни, шляхом створення відповідних умов для нормального життя і збільшення кількості робочих місць. В Україні ж необхідно налагодити взаємодію між компетентними державними органами, тим самим буде посилена боротьба з організованим злочинним світом і фактично буде ліквідована пособницька база для нелегальної міграції.

Список використаних джерел:

1. Міграційне право України : підручник / С.М. Гусаров, А.Т. Комзюк, О.Ю. Салманова та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С.М. Гусарова. Харків: Дім реклами, 2016. 296 с.
2. Репецкая А.Л. Транснациональная организованная преступность: учебное пособие. Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2005. 215 с.
3. Статистична інформація – Генеральна прокуратура України. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 31.01.2020).

4. Мозоль А.П. Кримінологічні проблеми нелегальної міграції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 1997. 18 с.

Кобяшаров А.А.
студент історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна
Науковий керівник: Гавловська А.О.
к.ю.н., доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

В умовах євроінтеграційних процесів, Україна під час розбудови соціальної держави встановлює, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність визнаються найвищою соціальною цінністю, а їх захист є одним із пріоритетних напрямів кримінально-правової політики України. У зв'язку з цим, існує необхідність в ефективному забезпеченні правового регулювання при перевищенні меж необхідної оборони в доктрині кримінального права як основоположної гарантії щодо захисту громадянами своїх конституційних прав з врахуванням стандартів міжнародного рівня.

Відповідно до ч. 3 ст. 36 Кримінального кодексу України (далі – КК України), зазначено: «перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту» [1].

В доктрині кримінального права є різні думки стосовно трактування зазначеного поняття. Так, з позиції Н.Н. Паше-Озерського: «перевищення меж необхідної оборони полягає в тому, що особа, яка знаходиться у стані необхідної оборони, здійснює надмірний захист і в процесі оборони заподіює особі, що посягає, шкоду, яка не сумісна з характером і безпекою посягання та не виправдовує важливості охоронюваних інтересів» [2, с. 92]. В свою чергу, М.І. Якубович зазначає: «перевищення меж необхідної оборони має місце в тому випадку, якщо особа, що обороняється, застосовує такі засоби захисту, які явно не обґрунтовані ні характером нападу, ні реальною обстановкою і закінчуються, як правило, або позбавленням життя нападника, або заподіянням йому важкого чи менш важкого тілесного ушкодження» [2, с. 103]. На думку Ю.В. Бауліна: «перевищення меж необхідної оборони – це завідоме спричинення особі, що посягає, тяжкої шкоди (смерті або тяжких тілесних ушкоджень), яка явнеспіврозмірна з небезпечністю посягання чи явно не відповідає обстановці захисту» [2, с. 158].

Розглянувши позиції вчених, зазначимо, що під час оцінки перевищення меж необхідної оборони, відповідно до законодавства України та в цілому науки кримінального права сформувався погляд на заподіяння шкоди, який полягає в тому, що законність необхідної оборони оцінює суд залежно від тяжкості завданої шкоди. Отже, суди в більшості випадків кваліфікують таку шкоду як перевищення меж необхідної оборони.

Продовжуючи, пропонується виокремити конкретні види меж необхідної оборони, серед яких: 1) часові; 2) вчинення оборонних дій (заподіяння шкоди). Часові межі необхідної оборони пов'язуються з початком та закінченням права на необхідну оборону і враховують початок та закінчення суспільно небезпечного діяння чи реальну загрозу під час його здійснення. Перевищення часових меж характеризується відсутністю права необхідної оборони та передбачає кримінальну відповідальність, яка встановлена чинним законодавством. Межі вчинення оборонних дій (заподіяння шкоди) характеризуються спроможністю особи виконувати окремі захисні дії та заподіювати ними конкретну шкоду тому, хто посягає на життя особи, враховуючи ознаки такого посягання та захисту.

В той же час, інститут необхідної оборони в окремих зарубіжних країнах характеризується як правомірність необхідної оборони особи, яка захищається і, що важливо, тут в першу чергу іде оцінка, з точки зору співмірності її дій із тим, наскільки небезпечним є таке посягання і в тому числі обстановці захисту. Наприклад, відповідно до ст. 122б Кримінального кодексу Франції: «не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка при злочинному посяганні на неї або на інших осіб вчинює в той самий час дії, продиктовані необхідністю захисту себе чи інших осіб, за винятком невідповідності між використаними засобами захисту і серйозністю посягання» [3, с. 62]. За Законом Англії «Про кримінальне право» встановлено: «необхідна оборона здійснюється шляхом застосування особою розумної фізичної сили для захисту себе, іншої особи та майна» [3, с. 64].

На нашу думку, таку ідеологію щодо оцінки «оборонних дій» необхідно закріпити в законодавстві України. Тобто, коли вирішується питання про необхідну оборону та перевищення її меж, суди зобов'язані брати до уваги та оцінювати належним чином оборонні дії особи, які повинні бути достатніми для того, щоб негайно зупинити посягання, а не завдання шкоди, яке повинно бути розглянутим виключно як наслідок таких дій, що можуть виникати або не виникати. Отже, представимо ситуацію, якщо суд визнав правомірним, коли особа під час групового нападу на неї була в праві відмахнутися ножом від тих, хто нападає, то по логіці, наслідки, які настануть після удару не повинні кваліфікуватися, навіть якщо один із нападників в момент удару, нахилився і отримав удар не туди, куди планувалося та помер.

Розглянемо конкретний приклад судової практики: «М. на подвір'ї свого будинку під час сварки з Л., яка образила його і вдарила рукою в обличчя, з метою запобігти її подальшим неправомірним діям відштовхнув її від себе, внаслідок чого вона впала і від удару об асфальт одержала перелом шийки правого стегна зі зміщенням, що спричинило їй тяжкі тілесні ушкодження. За вироком Старобешівського районного суду Донецької області М. заподіяв потерпілій тяжке тілесне ушкодження при перевищенні меж необхідної оборони і його було засуджено на один рік виправних робіт без позбавлення волі. Однак під час судового засідання М. заперечував свою винність, показав що Л. почала сваритися з ним за межу земельних ділянок, потім ударила його рукою в обличчя, заподіявши садна (які згідно з висновком судово-медичної експертизи було віднесено до легких тілесних ушкоджень), а коли спробувала вдарити ще раз, він відштовхнув її від себе і вона впала на асфальт. Згідно з поясненнями Л. після того, як вона вдарила М. в обличчя, останній схопив її за плече і відштовхнув, від чого вона впала й одержала тілесне ушкодження. Верховний Суд України скасував рішення районного суду і справу щодо М. було закрито за відсутністю в його діях складу злочину» [4].

Отже, враховуючи зазначене вище, на нашу думку, ч. 3 ст. 36 КК України треба викласти в оновленій редакції наступним чином: «Перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне вчинення дій особою, яка захищається та які направлені на те, щоб заподіяти тяжкої шкоди нападнику і не відповідають небезпеці посягання чи обстановці захисту». Якраз таке трактування і повинно оцінюватись суддями під час розгляду подібного роду справ, які стосуються «оборонних дій особи», які мають за мету захист, а вже тільки потім на можуть бути спрямовані на те, щоб завдати можливої шкоди нападнику.

Також під час оцінки таких дій, як вже наголошувалось, потрібно враховувати і їх відповідність на небезпечність посягання та обстановку захисту. Тут слід згадати постанову Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про необхідну оборону», яка вказує: «суди повинні враховувати не лише відповідність чи невідповідність знярядь захисту і нападу, а й характер небезпеки, що загрожувала особі, яка захищалася, та обставини, що могли вплинути на реальне співвідношення сил, зокрема: місце і час нападу, його раптовість, неготовність до його відбиття, кількість нападників і тих, хто захищався, їхні фізичні дані (вік, стать, стан здоров'я) та інші обставини» [5, с. 32].

Таким чином, проведенне дослідження дайте змогу зробити висновок про те, що під межею необхідної оборони слід розуміти грань її правомірності, що визначається

характерними властивостями на кожне суспільно небезпечне посягання.

Загалом існує необхідність в тому, щоб закріпити в кримінальному законодавстві за перевищення меж необхідної оборони так звану ідеологію «оборонних дій», яка сформована в зарубіжних країнах та за якою суди зобов'язані брати до уваги та оцінювати належним чином оборонні дії особи, які повинні бути достатніми для того, щоб негайно зупинити посягання, а не завдання шкоди, яке повинно бути розглянутим виключно як наслідок таких дій, що можуть виникати або не виникати. Зазначені передбачає внести відповідно зміни до ч. 3 ст. 36 Кримінального кодексу України.

Зазначена ідеологія надасть змогу уникати настанови слідчих та суддів для тих, хто обороняється і стане черговим напрямом, який дозволить розширити конституційне право особи на захист життя і здоров'я від протиправних посягань.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (останні зміни: 16.01.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25(26). Ст. 131.

2. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін., За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. К. Х.: Юрінком Інтер. Право, 2002. 256 с.

3. Міронов С.І. Необхідна оборона за кримінальним Правом Англія та Франції: особливості регулювання. *Держава і право*. 2002. № 6. С. 61–65.

4. Ухвала судової колегії в кримінальних справах Верховного Суду України (витяг) від 13 липня 2005 року: (Рішення Верховного Суду України) [Електронний ресурс]. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/6599b772ff0ee802c2256c5600510cbd?OpenDocument> (дата звернення: 23.02.2020).

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 26 квітня 2002 року «Про судову практику у справах про необхідну оборону». *Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1973–2005 рр.* Харків: Одиссей, 2006. 528 с.

Надольська В.В.

студентка історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Злочини знаходять свою реалізацію в суспільстві. З початком розвитку суспільства розвиваються і злочини. Вони можуть трансформуватись із часом та періодом життя населення, але завжди існує відсоток населення, який буде йти проти суспільства та суспільних устоїв, загальноприйнятих правил поведінки. Населення можна поділити на три види: перший вид людей, які завжди вчиняють правопорушення, вони не погоджуються із правилами та законами; другий вид людей, які гіпотетично змогли спромогтись на вчинення кримінального правопорушення; третій вид людей, які ніколи не зможуть вчинити кримінальне правопорушення та мають високий рівень правової свідомості [1, с. 33].

Беручи до уваги історичний досвід Афін, слід виділити упорядковану систему та владу міста-поліса. Влада виступала законотворцем та вирішувала суперечки громадян. На той час суспільство підпорядковувалося устоям та нормам, які були створені владою. Такі устої допомагають систематизувати механізми регулювання процесів в середині країни.

Релігія може також виступати дуже міцним та дієвим механізмом регулювання суспільства. Влада багато років керує суспільством на одному рівні із релігією. Адже релігійні устої досить гуманні та можуть давати гарантію, що віруюче населення буде терплячим та сподіватися на Бога, його допомогу в проблемах. З влади знімається в деяких аспектах відповідальність, багато віруючих людей взагалі відмовляються від голосування та тримають нейтралітет в політичному житті [2, с.53].

Поняття злочину розкриває Кримінальний кодекс України: «Злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину». Також чітко регулюється, що не є злочином: «Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі» [3, ст.11].

В основі всіх кримінально-правових норм лежить саме поняття кримінального злочину. Таке поняття є універсальною категорією. Завдяки цьому і можливо відрізнити це поняття від інших правопорушень. Суспільно-небезпечний елемент складається саме з діяння особи, чинення нею певних дій, якими вона керувалася при вчиненні кримінального правопорушення.

«М. І. Хавронюк відокремлює шість ознак злочину, а саме:

- Суспільна небезпечність;
- Протиправність;
- Винність;
- Караність;
- Наявність суб'єкта злочину;
- Злочином є діяння або бездіяльність особи».

Існують різні думки та підходи саме до кількості ознак злочину, але данні ознаки дають змогу розкрити основну сутність злочину та являються доречними для їх використання [4, с.87].

Законодавство регулює класифікацію злочинів, а саме стаття 12 ККУ говорить про те, що «злочини можуть поділятися на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі.

- За злочин невеликої тяжкості передбачено покарання у вигляді позбавлення волі не більше двох років, або штраф у розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- За злочин середньої тяжкості основне покарання у вигляді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів, або позбавлення волі не більше п'яти років;
- За тяжкі злочини основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років;
- За особливо тяжкі покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі» [3, ст.12].

Сучасне кримінальне законодавство має норми, які трактують і поняття кримінального правопорушення і виділяє суб'єктів, основні так і особливі категорії громадян. Це все закріплено Кримінальним кодексом України, але на сьогодні основна задача кримінального законодавства стояти на сторожі законодавства та швидко реагувати і розкривати злочини. Саме механізм реалізації потребує доопрацювання. Не може бути розвинений інститут механізму притягнення до відповідальності, коли в країні досить високий рівень латентної корупції. Тільки після видалення головної проблеми країни, подолання корупції, можна налаштовувати механізм притягнення до кримінального правопорушення [5, с. 97].

Список використаних джерел:

1. Матвеева Т. О. Державний лад і право Давніх Афін / Т. О. Матвеева // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 350–361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_1_62.pdf
2. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу : навч. посіб. : у 2 т. Т. 1. Історія держави і права країн Стародавнього Сходу та Стародавньої Греції / Б. Й. Тищик. – Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 1999

3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х.: Право, 2013. – Т. 1. – 376 с.

4. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України / М. І. Хавронюк. – К.: Істина, 2004. – 504 с.

5. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник (Ю.В. Александров, В.І. Антипов, О.О. Дудоров та ін.). – Вид. 4-те, переробл. та допов. / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К.: Атіка, 2008.

Полякова В.О.

*студент Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Науковий керівник: Драгоненко А.О.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

ВІДМЕЖУВАННЯ ПІДБУРЮВАННЯ ВІД ПРОВОКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ

Необхідність дослідження питань відмежування підбурювання і вчинення злочину в умовах провокації є важливим напрямком наукових досліджень.

Така позиція пов'язана з тим, що ефективність правозастосовчої діяльності безпосередньо залежить від правильності кваліфікації дій особи, яка вчинила злочин в умовах провокації. Це дозволяє суду призначити справедливе покарання а, отже, досягти його мету.

У зв'язку з викладеним необхідно розглянути особливості відмежування підбурювання від провокації. Проведемо порівняльний аналіз ч. 4 ст. і ст. 27 КК України та поняття провокації до злочину.

У ч. 4 ст. 27 КК України закріплено поняття і ознаки підбурювача. Підбурювачем визнається особа, яка умовляннями, підкупом, погрозою, примусом або іншим способом схилила іншого співучасника до вчинення злочину.

Діяння підбурювача спрямовані на те, щоб особа, яка наділена ознаками суб'єкта злочину, свідомо прийняла рішення вчинити злочин. Вчиняти цей злочин сам підбурювач не бажав. В результаті, особа шукає виконавця і використовуючи різні способи схилиє його до вчинення бажаного для себе злочину. При цьому, виконавець керується власними метою і мотивами, відмінними від мети і мотивів підбурювача, наприклад, прагненням отримати винагороду, заволодіти чужим майном, помсти.

Натомість кримінальне законодавство не містить правових норм, які визначають поняття та ознаки провокації злочину. У наукових джерелах більшість учених під провокацією злочину розуміють підбурювання до нього з метою викриття в майбутньому особи, яка вчинила це діяння.

Як вважає В. Д. Іванов: «Провокаторів злочину необхідно притягувати до відповідальності як підбурювачів або організаторів» [2, с. 31].

О. І. Альошина під провокацією злочину розуміє «завідоме створення особою обстановки, що викликає вчинення іншою особою злочину, або співучасть у такому злочині з метою її викриття, шантажу або заподіяння іншої матеріальної чи нематеріальної шкоди такій особі» [3, с. 4].

Ю. В. Гродецький, вважає, що «суспільна небезпечність провокації злочину – це реальна можливість заподіяти істотну шкоду фізичній або юридичній особі, суспільству чи державі шляхом створення особою обставин та умов, що зумовлюють учинення злочину» [4, с. 172].

Визначення провокації зустрічається у ст. 370 КК України. Відповідно до ч. 1 ст. 370 КК України, провокація підкупу – це свідоме створення службовою особою обставин і умов, що зумовлюють пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду [1]. Як ми бачимо, коло суб'єктів провокації досить звужено, ними можуть бути лише службові особи.

Діяльність провокатора, у свою чергу, це діяльність особи, яка спрямована на виникнення у іншої особи бажання до вчинення різних дій, що тягнуть для останнього настання шкідливих наслідків.

Таким чином беззаперечним є те, що правова природа підбурювання до злочину і провокації злочину не є тотожною. По-перше, для підбурювання завжди притаманний двосторонній суб'єктивний зв'язок між особами, а при провокації такий зв'язок може бути відсутнім. Також провокатор злочину може діяти таємним способом, шляхом створення умов і обставин, які зумовлюють викриття особи, яку проваюють. Отже, поняття «провокація» є більш ширшим, ніж поняття «підбурювання» [5, с. 159].

Для провокації злочину обов'язковою суб'єктивною ознакою є наявність спеціальної мети – викриття особи, яку спровокували на вчинення злочину. Така мета відсутня у випадку підбурювання до вчинення злочину [6].

Також відмінною рисою провокації є здійснення певних активних дій в ситуації, коли не було достатніх підстав вважати, що злочин був би вчинений без провокаційних дій.

Кваліфікація провокації підкупу за чинним кримінальним законодавством має свої особливості. Якщо службова особа схиляє іншу особу до вчинення підкупу, то це є підбурюванням до злочину (співучастю у підкупі) і кваліфікація відбувається із застосуванням ч. 3 ст. 27 КК. Якщо ж службова особа здійснює ці дії з метою подальшого викриття особи, то такі дії кваліфікуються як провокація підкупу (ст. 370 КК України).

Можливо, саме наявність кримінально-правової норми про провокацію злочину буде виконувати превентивну функцію, і відсутність судової практики є тому підтвердженням. Як відомо, охоронна функція кримінального закону знаходить свій прояв в забороні вчинення злочинного діяння та загрози покарання тих, хто може вчинити таке діяння, а не лише в застосуванні покарання до особи, яка вчинила злочин.

Підсумовуючи вище викладене варто зазначити, що підбурювання характеризується схилянням іншої особи до вчинення бажаного для підбурювача злочину. Тоді як провокація злочину характеризується більш складним змістом, яке складається з двох елементів – провокації і підбурюванні до вчинення злочину. Мета провокатора полягає у передачі особи правоохоронним органам та притягнення її до кримінальної відповідальності або надалі шантажувати його, а для цього необхідно спонукати його вчинення злочину.

Список використаних джерел:

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/find?text=%E1%F3%F0%F8%F2%E8%ED> (дата звернення 09.03.2020)
3. Иванов В.Д. Предупреждение и пресечение органами внутренних дел подготавливаемых преступлений: Учеб. пособ.,Хабаровск: Хабар. ВШ МВД СССР, 1984. 64 с.
4. Альошина О.І. Провокація злочину (кримінально-правове дослідження): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2007. 19 с.
5. Гродецький Ю.В. Суспільна небезпечність провокації злочину. *Проблеми законності*. 2009, № 102.,С. 164-172.
6. Загодіренко П.О. Провокація злочину: кримінально-правовий аналіз та удосконалення діючого законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013 № 6-1, том 2., С. 157-159

7. Штерн А. Щодо відповідальності за провокацію злочину в Україні URL: <https://blog.liga.net/user/ashtern/article/28824> (дата звернення 09.03.2020).

Чокас Ю.С.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Гавловська А.О.
*к.ю.н., доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету*

КІБЕРЗЛОЧИНИ ЯК СУЧАСНИЙ ПРОЯВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

В епоху глобалізації і постійного розвитку суспільства злочинний світ також не стоїть на місці і еволюціонує паралельно з державними та громадськими інститутами. Новим явищем, яке кинуло виклик світовій спільноті стала транснаціональна злочинність. Особливого розмаху набуває транснаціональна кіберзлочинність. Наприклад, знаходячись за кордоном злочинець отримує можливість практично безперешкодно здійснювати комп'ютерні атаки через електронно-інформаційні системи, як на особисту власність фізичних осіб, на фінансово-кредитні установи, так і на підприємства військово-промислового комплексу ставлячи під загрозу національну безпеку цілих держав.

За статистичною інформацією Офісу Генерального прокурора України облікована наступна кількість «злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку»: у 2015 році – 1794 кримінальних правопорушення; у 2016 році – 2595 кримінальних правопорушень; у 2017 році – 7719 кримінальних правопорушень; у 2018 році – 6903 кримінальних правопорушення і у 2019 році – 6612 кримінальних правопорушень[5].

Відповідно до «Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності»: «злочин носить транснаціональний характер, якщо:

- а) він вчинений у більш ніж одній державі;
- б) він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі;
- в) він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі;
- г) він вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі» [1].

Згідно із Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 р. кіберзлочином (комп'ютерним злочинном) визначається: «суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочинном міжнародними договорами України» [2].

Слід зазначити, що такі поняття як «кіберзлочини» і «кіберзлочинність» є відносно новими лише для нашої держави. Загалом, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність була прийнята ще у 2001 році і ратифікована Україною у 2005 році [3], а спеціалізований вітчизняний НПА, направлений на протидію кіберзлочинності з'явився лише у 2017 р., після направлення державної політики на посилення та розвиток національної безпеки України.

Чинний Кримінальний кодекс України містить поняття «кіберзлочин». Проте, в науковій думці панує думка, щодо наступного визначення поняття «кіберзлочин» – «злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» [4] та ряд інших діянь.

А.Л. Репецька зауважує наступне: «Транснаціональна організована злочинність широко використовує фахівців в області комп'ютерних систем для реалізації своїх цілей і завдань. Це дозволяє транснаціональним злочинним організаціям володіти секретною

інформацією, тримати під контролем ринки і необхідних для злочинної діяльності людей, легалізувати свої злочинні доходи без «паперових» слідів, здійснювати проникнення в системи необхідних баз даних найбільших корпорацій, наприклад, для отримання нових рецептів хімічного виробництва наркотиків або вибухових речовин, знімати з рахунків корпорацій десятки мільйонів доларів і переводити їх на рахунки офшорних компаній і навіть брати участь у віртуальних мафіозних сходках» [6, с. 90].

Тобто, використання кібер-простору транснаціональними злочинними синдикатами не обмежується лише примітивними схемами шахрайства. Кримінальні синдикати ставлять перед собою мету – отримання колосальних прибутків за мінімальних ризиків, а, як ми вже згадували, з постійним розвитком і впровадженням інтернет-технологій у життя, дане завдання суттєво полегшується для злочинців.

На нашу думку для ефективного запобігання транснаціональним кіберзлочинам необхідний узгоджений міжнародний підхід на різних рівнях. На вітчизняному рівні для розслідування кібер-злочинів повинна бути сформована компетентна спеціалізована служба, якою нині в Україні є Кіберполіція. Створення даного підрозділу в 2015 році, безсумнівно, є позитивним кроком у реалізації державної стратегії з протидії злочинності, але працівники Кіберполіції, на жаль, ще не мають належного досвіду з протидії та викриття добре законспірованих злочинних об'єднань. Доцільним б стало проходження навчання українськими кібер-поліцейськими за кордоном. Також необхідна наявність вдосконаленого вітчизняного законодавства з метою формування ефективної правової основи для забезпечення слідчої, оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів і спецслужб у боротьбі з подібними злочинами. На міжнародному рівні необхідні оперативні дії, що спираються на координацію зусиль національних центрів із запобігання та розслідування транснаціональних кіберзлочинів з аналогічними міжнародними центрами в інших країнах.

І.І. Васильковський стверджує, що: «транснаціональний характер досліджуваних злочинів, вимагає від правоохоронних органів України ще більш якісного технічного забезпечення та відповідної компетентності для здійснення належної співпраці як у рамках, зокрема, міжнародного співробітництва під час кримінальних проваджень цієї категорії, так загалом у питаннях протидії кіберзлочинності» [7, с. 281].

Також слід звернути увагу на те, що: «у процесі проведення розслідувань правоохоронні органи різних держав можуть співпрацювати між собою як офіційно, наприклад, використовуючи Інтерпол та Європол, так і неофіційно, надаючи потенційно корисну інформацію безпосередньо правоохоронним органам іншої держави» [8, с. 111].

У дослідженні Організації Об'єднаних націй щодо проблеми кіберзлочинності зауважується наступне: «Центральним елементом у справі попередження кіберзлочинності повинно стати державно-приватне партнерство. Партнерські відносини слід встановлювати з організаціями приватного сектора, науковими установами, міжнародними і міжрегіональними організаціями. Наприклад, наукові інститути виконують різноманітні функції в справі попередження кіберзлочинності, в тому числі за допомогою навчання і професійної підготовки фахівців, розробки законодавчої бази і політики, а також підготовки технічних стандартів і знаходження відповідних рішень. В університетах працюють і використовують наявні можливості експерти з кіберзлочинності, різні групи реагування на комп'ютерні інциденти та спеціалізовані науково-дослідні центри» [9, с. 31], які відповідно виступають суб'єктами протидії транснаціональній кіберзлочинності.

Отже, ми можемо зробити висновок, що важливою складовою стратегії протидії транснаціональній кіберзлочинності повинна стати міжнародна співпраця у цій галузі, оскільки очевидним є те, що протидіяти цим загрозам на рівні окремих держав практично неможливо. Така міжнародна співпраця у боротьбі зі злочинністю у сфері використання комп'ютерних технологій має потребу в наявності правового, організаційного та наукового забезпечення. Це той комплекс проблем, який потрібно невідкладно вирішувати міжнародним співтовариством у сфері боротьби з кіберзлочинністю.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15.11.2000 р. // *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#o335 (дата звернення: 05.03.2020).
2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII/ *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 05.03.2020).
3. Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. // *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575 (дата звернення: 05.03.2020).
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.03.2020).
5. Статистична інформація – Генеральна прокуратура України. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 05.03.2020).
6. Репецкая А.Л. Транснациональная организованная преступность: учебное пособие. Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2005. 215 с.
7. Васильковський І.І. Поняття «кіберзлочинність» та «кіберзлочини»: стан та співвідношення. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Вип. 1–2 (10–11) 2018. С. 276-282.
8. Войціховський А.В. Міжнародне співробітництво в боротьбі з кіберзлочинністю. *Право і безпека*. 2011. № 4. С. 107-112.
8. Всестороннее исследование проблемы киберпреступности. Проект февраль 2013 года // *Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности*. URL: https://www.unodc.org/documents/organized-crime/cybercrime/Cybercrime_Study_Russian.pdf (дата звернення: 05.03.2020).

Швецов М.О.

*студент історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Гавловська А.О.

*к.ю.н., доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету*

ПОНЯТТЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Поняття «банківська таємниця» є одним із основних понять банківського права, оскільки охоплює всі напрямки банківської діяльності.

Поняття «банківська таємниця» ґрунтується на розумінні поняття «інформації з обмеженим доступом». До категорії «інформація з обмеженим доступом» відносяться конфіденційна, таємна та службова інформація. Відповідно до ст. 21 Закону України «Про інформацію» від 02.10.92 р. № 2657-XII «конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом» [3].

Слід зауважити, що у наукових джерелах не існує неоднозначного трактування поняття «банківська таємниця».

- «зобов'язання банку (фінансово-кредитної установи) зберігати в таємниці інформацію про операції своїх клієнтів» (В.Л. Кротюк [4, с. 14-17]);
- «відомості, пов'язані з інформацією про діяльність банку, його операції, стан рахунків клієнтів, умови укладених банком договорів, тобто дані про управління,

використання фінансів та іншу господарську діяльність банку, розголошення яких може завдати шкоди його інтересам» (А.А. Костюченко [5, с. 90-92]);

- «інформація про діяльність та фінансовий стан клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту» (Д.А. Гетманцев [6, с. 75]);

- «це комплексне правове явище яке складається з наступних елементів: інформація щодо клієнта, яка стала відомою банку у процесі його обслуговування; інформація певного змісту, який визначається законом; це один з видів правового режиму інформації з обмеженим доступом» (Ю.В. Зінченко [9, с. 264]).

Нормативно-правове закріплення поняття «банківська таємниця» знайшло своє відображення у наступних нормах:

- «банк гарантує таємницю банківського рахунка, операцій за рахунком і відомостей про клієнта. Відомості про операції та рахунки можуть бути надані тільки самим клієнтам або їхнім представникам. Іншим особам, у тому числі органам державної влади, їхнім посадовим і службовим особам, такі відомості можуть бути надані виключно у випадках та в порядку, встановлених законом про банки і банківську діяльність» (ст.1076 ЦК України [8]);

- «інформацію про діяльність та фінансовий стан клієнта, яка стала відомою банку в процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку» (ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III [7]).

Досліджуючи підходи до розуміння поняття «банківська таємниця» ми дійшли наступних висновків: незважаючи на схожість визначень поняття «банківська таємниця» в правових нормах серед наукових підходів дане поняття інтерпретується по-різному. А саме, банківська таємниця розуміється, як: інформація про операції, діяльність та фінансовий стан клієнтів; інформація щодо використання фінансів, управління та іншу господарську діяльність банку; правовий режим виду комерційний таємниці.

Виходячи з зазначеного ми пропонуємо наступне визначення банківської таємниці: банківська таємниця – це правовий режим виду комерційний таємниці, щодо операцій, діяльності та фінансового стану клієнтів, яка стала відома банку в ході здійснення фінансової, управлінської та іншої господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1996. – №30. – ст.141.
2. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. № 2297-VI// Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.
3. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради. – 1992. – №48. – ст.650.
4. Кротюк В. Л. Правове регулювання банківської таємниці/ В. Л. Кротюк // Вісник НБУ. – 1999. – № 8. – С. 14–17.
5. Костюченко О. А. Банківське право: Підручник Атіка, 2011. – 376 с.
6. Гетманцев Д. О. Банківська таємниця: особливості її нормативно-правового регулювання в Україні та в законодавстві зарубіжних країн: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Гетманцев Д. О. – К. 2003. – 206 с.
7. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від: 07.12.2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Голос України .– 2003. – № 45.
9. Зінченко Ю.В. Розмежування понять «банківська таємниця» та «комерційна таємниця». // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Випуск 26. – 2013. – С. 261-270.

Секція: 10. Судоустрій; прокуратура та адвокатура.

Застьоба Н.Б.

*студентка Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Науковий керівник: Сокурєнко О.А.

*к.ю.н., доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СУДОВОЇ ПРОМОВИ

Судова риторика як така є цілим мистецтвом переконуючої комунікації. Серед численних частин судового красномовства неабияке значення мають особливості підготовки судової промови.

Необхідно звернути увагу на те що, підготовка судової промови, досить важливий організаційний етап, де здійснюється певне опрацювання зібраного матеріалу, відбір і систематизація фактів фахівцем, правильність яких підлягає доказуванню, послідовність майбутньої промови.

Підготовка судової промови розподіляється на декілька етапів:

1. Збирання матеріалів;
2. Аналіз матеріалів;
3. Систематизація матеріалів;
4. Письмова підготовка промови.

Перший етап - **збирання матеріалів**, процесуальна дія, яка здійснюється під час вивчення кримінальної справи. Ті факти, які можуть бути використані в судовій промові необхідно коротко законспектувати, адже це допоможе зрозуміти на що потрібно звернути особливу увагу та які саме запитання потрібно ставити учасникам процесу під час судового слідства [4, с. 128].

Найінтенсивніше збираються матеріали під час судового слідства. Як прокурору, так і адвокату необхідно у своїх записах фіксувати показання підсудного, потерпілого, свідків, висновки і дописи експертів і т.д.

В своїх записах ритор має фіксувати не лише те, що відбувалось у суді, а й свої погляди та думки, що виникли в ході розгляду справи.

Необхідно розмежовувати та розділяти різні джерела доказів, це може значно полегшити перевірку їх достовірності або навпаки. У певних навчальних джерелах, низка авторів стверджує: «У складних або великих справах записи необхідно робити за розділами: епізоди звинувачення, показання підсудних, документи, речові докази, висновки експертів» [5, с. 123]

Треба зазначити, що: «Прокурор складає так зване спостережне провадження, адвокат - адвокатське провадження (адвокатське досье). Збирання матеріалів триває аж до проголошення промови» [4, с. 87].

Другий етап - **аналіз матеріалів**. Це так звані роздуми з приводу матеріалів для судової промови. Зауважимо, що здійснюється аналіз як докази (відомості, фактичні дані), так і процесуальні: показання свідків і потерпілих, показання підозрюваного, обвинуваченого, підсудного висновки експерта [6, с. 29].

До змісту оцінки доказів як фактичних даних входять встановлення їх допустимості й достатності, достовірності, належності, для вирішення конкретної справи. Необхідно звернути увагу, що змістом оцінки певних процесуальних джерел може бути визначення допустимості їх використання у справі, а також повнота відомостей, що містяться в них.

Аналізуючи зібрані матеріали, слід відокремити установлені факти від сумнівних. Кожну обставину, кожен факт, які аналізуються, слід перевіряти з точки зору протилежно

сторони. Також слід звертати увагу на негативні факти, тобто на те, чого не було.

Зауважимо, що збирання й аналіз матеріалів, визнається як єдиний, взаємопов'язаний процес і завдання якого - підвести судового риторика до самої підготовки промови.

Надалі, визначо, що *систематизація матеріалів*, це третій етап підготовки судової промови. Цей етап може бути запроваджений лише тоді, коли весь необхідний матеріал у певній справі вже зібраний [7, с. 18].

Важливо, щоб до початку захисної промови всі факти були написаними, а написане - прочитаним.

Як прокурор, так і адвокат не мають права покладатися на експромт, розраховуючи на своє натхнення. Вони мають заздалегідь підготовлений план захисту

Як зазначається у різних навчальних посібниках: «Різні факти, які підтверджують одну й ту саму ідею, дозволяють обґрунтувати загальний висновок. Судовий ритор фіксує висновок, а поряд розміщує докази, які цей висновок підкріплюють» [5, с. 56].

Інші фактичні дані й міркування також розподіляються на групи, кожна з яких має своє завдання, висвітлює певне питання. Міркування і висновки розташовуються так, щоб вони були між собою пов'язані. Попередня група готує появу наступної, наступна - додатково підкріплює попередню.

Останнім пунктом підготовки судової промови є *письмова підготовка*.

Судова промова не повинна бути повним переказом всього, що проходило у судовому засіданні, оскільки це все бачили і чули судді. Тому, на відміну від повної промови, в тезах все повинно бути викладено фрагментарно без плавних переходів, надлишкового літературного тексту, який у промові є неминучим, а у тезах - зайвим.

Найкращою формою підготовки судової промови - це складання детальних тез промови. Вони мають містити у собі головні положення, найважливіші докази, хід міркувань та необхідні фактичні, юридичні та суспільно-політичні висновки.

Тези дають можливість молодому ритору так би мовити у творчій атмосфері проголосити промову, відкарбувати необхідні професійні якості. Звичайно, зачитування заздалегідь написаної промови не дає можливості належним чином реагувати на промови інших учасників судових дебатів. Саме тому написання тез є одним з найефективніших способів письмової підготовки судової промови.

Щоб судові промови були бездоганними, треба дотримуватися певних вимог щодо їх складання, а саме професійної несуперечливості і мовної нормативності. Ці два важливі компоненти є взаємопов'язаними, бо лише правдиве відображення і грамотне занотовування конкретних фактів створюють досконалий документ. Серед правових текстів чільне місце посідають судові промови, а також інші документи, що оголошуються в суді. Оскільки вони мають писемно-усний характер, вимоги до них є досить специфічними. Тут виходить на перший план проблема мови і мовлення, адже її розв'язання надає судовим ораторам можливості досягти високого рівня мовно-мисленнєвої майстерності [2, с. 28].

У правовій діяльності завжди наявний цілий комплекс певних чинників: психологічних, логічних і етичних. Все це вимагає від оратора застосування певних відповідних закономірностей психологічної організації, точних визначень, переконань та етичних принципів, чітких суджень і обґрунтування їх доказами, що сформувалися у правничій сфері. Зауважимо, що тільки за дотримання таких вищезазначених сукупності судова промова може бути бездоганною, свідчитиме про досить професійний рівень підготовленості оратора та досягатиме своєї основної мети, як з'ясування істини у судовому процесі.

Список використаних джерел:

1. Бейл Ф., Каппс Д., Плауден В., Сендфорд К. Організація професійної діяльності юриста: теорія і практика. К., 2006. 567 с.
2. Жинкин Н. И. О кодовых переходах во внутренней речи. Вопросы языкознания. 1964. № 6. 78-85с.

3. Костенко Ліна. Культура мислення як фактор державотворчій. Києво-Могилянська академія. Публічна лекція № 10. К., 2000.
4. Костюченко О. Ю. Апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному процесі України. К., 2006. 356 с.
5. Молдован В. В. Судова риторика : навч. посібн. К., 2006. 500 с.
6. Цицерон. Три трактата об ораторском искусстве. М., 1972. 380 с.
7. Шопенгауэр А. Эристика или искусство спорить. СПб., 1990. 678 с.
8. Загурський О. Б. До питання права на репліку в судових дебатах. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України (Збірник наукових статей викладачів юридичного факультету). Випуск 7. Івано-Франківськ, 2002. 67-75 с.
9. Сагач Г. М. Риторика : навч. посібн. К., 2000. С. 245.
10. Кацавець Р. С. Культура мови у професійному спілкуванні юристів : навч. посібн. К., 2007. С. 350.

Мартин Є.В.

*Студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету*

Науковий керівник: Задорожня Н.О.

*к.ф.н., доцент кафедри історії та теорії національного і міжнародного права
Херсонського державного університету*

ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ СУБ'ЄКТІВ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Однією із ключових проблем вивчення суспільно-правового явища є те, що погляди учених щодо визначення поняття «протидія корупції» дуже різняться. Складність формулювання цього усталеного та загального для усіх наукових галузей визначення напряму правоохоронної діяльності можна пояснити тим, що словосполученням «протидія корупції» в науковій літературі сьогодення означають різні за обсягом та змістом категорії. Спектр думок науковців поширюється «від боротьби спеціально уповноважених суб'єктів із цим явищем до заходів, що вживає суспільство для запобігання небезпечним діям, які не містять конкретних ознак злочину» [2, с. 182].

Законодавчий акт, що був прийнятий у 1995 році, визначав правові та організаційні засади для протидії та запобігання корупції, дотримання законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб та усунення наслідків корупційних діянь. Він мав назву «Про боротьбу з корупцією» [3]. В преамбулі документ містив указівку про те, що за основу цієї боротьби взято чітку правову регламентацію діяльності системи державних органів, осіб і служб, які уповноважені виконувати функції держави, забезпечувати гарантії прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

У широкому розумінні протидія корупції – це будь-яка діяльність у соціальній сфері управління, яка, не зважаючи на відсутність спеціальної мети, сприяє, якщо не знищенню, то хоча б зменшенню можливостей для корумпування суспільних відносин. Зокрема, це робиться шляхом реалізації принципів права, наприклад, забезпечення верховенства права, розвитку демократичного суспільства та утвердження правової держави. У вузькому розумінні протидію корупції можна охарактеризувати як систему заходів політичного, організаційно-управлінського, правового, ідеологічного та іншого характеру, які спрямовані на ряд функцій та дій, за допомогою яких може бути зменшено обсяг корупції. Наприклад, «зміна характеру взаємовпливу корупції та інших соціальних явищ і процесів, корупційних проявів, обмеження ризику для осіб, що вчиняють корупційні правопорушення, усунення соціальних передумов, загальних причин і умов корупції, причин та умов конкретних корупційних діянь, виявлення, припинення та розслідування проявів корупції, притягнення винних у вчиненні корупційних правопорушень осіб до юридичної відповідальності, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб,

усунення наслідків корупційних діянь» [1, с. 11–12].

У контексті вищезазначеного слід вказати на діяльність спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, якими є «органи прокуратури, Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції» [4, ст. 1]. Аналізуючи склад цих суб'єктів, слід акцентувати увагу на узагальнюючому моменті – спеціальному правовому статусі державних органів, що здійснюють протидію корупції. Розглянемо більш детально на прикладі органів прокуратури.

За конституційним статусом (ст. 131-1 розділу VIII «Правосуддя») органи прокуратури:

- 1) підтримують публічне обвинувачення в суді;
- 2) організовують та керують досудовим розслідуванням, вирішують відповідно до закону інші питання, пов'язані з певним кримінальним провадженням;
- 3) виконують нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями правоохоронних органів;

Може скластися враження, що віднесення прокуратури до системи суб'єктів, уповноважених протидіяти корупції, не відповідає правовому положенню та основному призначенню цього державного органу, але це враження помилкове. Насправді, проблематика, що супроводжує функцію протидії корупції, не включена до переліку функціональних напрямів прокурорської діяльності, визначених Конституцією України. Але, оцінивши результати діяльності цього органу, а також детально розкривши нормативно-правові й організаційні підстави діяльності цього органу як суб'єкта зі спеціальним статусом у сфері забезпечення протидії корупції, можна дійти інших висновків. За даними ЄРДР та статистичної звітності в напрямі протидії корупційній злочинності органами прокуратури направлено до суду близько 700 обвинувальних актів (всього – близько 1600).

Розглядаючи проблему місця і ролі органів прокуратури в системі суб'єктів, що спеціально уповноважені у сфері протидії корупції, у теоретико-правовому аспекті, варто зробити акцент на тих компонентах, відокремлення та взаємозв'язок яких дасть змогу виявити специфічні особливості кожного системоутворюючого елемента. Водночас специфіка цих елементів пов'язана із системою органів, які реалізують сучасну антикорупційну стратегію. Із цього вбачається, що спеціально уповноважені у сфері протидії корупції суб'єкти практично виникають і існують одночасно, не зважаючи на те, що вони є лише різними формами репрезентації одного й того самого процесу, який забезпечує профілактику, попередження, виявлення, нейтралізацію та припинення корупційних правопорушень.

Отже, на підставі викладеного можна стверджувати, що органи прокуратури відіграють самостійну й водночас системооб'єднуючу роль. Як особливий державний орган вона не протистоїть іншим органам- суб'єктам, спеціально уповноваженим у сфері протидії корупції, а навпаки, сприяє реалізації їхньої компетенції з використанням власних повноважень і правових засобів, таких як нагляд та представництво.

Особливості тих чи інших правовідносин певною мірою залежать від характеру та джерел правових зв'язків між суб'єктами правовідносин, правової визначеності та усвідомлення їх правосуб'єктними. Відтак запропонована модель дає змогу у методологічному плані та теоретичному застосуванні чітко розмежувати правовідносини у сфері запобігання та протидії корупції та їх учасників – суб'єктів, спеціально уповноважених у зазначеній сфері.

Список використаних джерел:

1. Мельник М.І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / М.І. Мельник; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2002. – 506 с.
2. Бусол О.Ю. Термінологічні проблеми визначення поняття «протидія корупційній злочинності» / О.Ю. Бусол // Поняття та категорії юридичної науки: матеріали V Міжнар. наук.-

- практ. конф. до 145-річчя академіка Всеукраїнської академії наук Миколи Івановича Палієнка (1869–1937) (м. Київ, 18 листопада 2014 р.). – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2014. – С. 181–185.
3. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 34. – Ст. 266.
 4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

Секція 11. Міжнародне право.

Вільданов В.Є.

*курсант 121 гр. Херсонської державної морської академії
м. Херсон, Україна*

Панченко І.М.

*к.ю.н., доц. кафедри економіки та морського права
Херсонської державної морської академії
м. Херсон, Україна*

ІНТЕГРАЦІЯ ВОДНИХ ШЛЯХІВ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ

Водний транспорт виступає одним із найпоширеніших видів транспорту у світі. Тому є досить просте пояснення. З економічної точки зору даний вид транспорту має цілу низку переваг: відносно низька собівартість перевезень; універсальність; висока пропускна здатність транспорту; можливість здійснення перевезень на міжконтинентальному рівні; одне судно здатне перевести значно більше вантажу, ніж будь-який інший вид транспорту. Звичайно, поряд із перевагами, є й недоліки даного виду перевезень, головним з яких виступає низька швидкість транспорту та низька частота відправлень. Тим не менш, є очевидним, що переваг у даному випадку значно більше, ніж недоліків.

Враховуючи той факт, що Україна має дуже вигідне геополітичне розташування, наш економічний потенціал є досить високим. На превеликий жаль наявність потенціалу нічого не говорить про вміння державою його реалізувати.

Україну омивають два моря – Азовське та Чорне. Чорне море омиває, окрім України, ще 5 держав (Болгарію, Грузію, Румунію, Російську Федерацію та Туреччину). Через протоки Босфор та Дарданелли для України відкритий шлях до Середземного моря, яке омиває береги 21 держави. В свою чергу через Суецький канал ми можемо вийти до Індійського океану, а через Гібралтарську протоку до Атлантичного океану. Все це дає нам право говорити про величезний потенціал нашої країни у світовій морській торгівлі, проте, на превеликий жаль, він належним чином не використовується.

У даній роботі ми докладніше зупинимося на проблемі інтеграції водних шляхів України до європейської транспортної системи. Перш за все розглянемо питання судноплавства річкою Дунай. Дана річка є другою по протяжності серед річок Європи та протікає територією 10 європейських держав (Німеччини, Австрії, Словаччини, Угорщини, Хорватії, Сербії, Болгарії, Румунії, України та Молдови). У зв'язку із особливою важливістю для міжнародного судноплавства, Дунай було визнано міжнародною річкою зі спеціальним правовим режимом.

Порівнюючи політику європейських держав, з їх вмінням стратегічного планування на десятиліття наперед, і Україною, де з кожним приходом нової політичної сили в цілому змінюється політичний вектор держави, можна констатувати, що наша держава не має далекоглядних планів щодо розвитку судноплавства, а проблема судноплавства на Дунаї взагалі згадується вкрай рідко.

З моменту здобуття Україною незалежності, судноплавство Дунаєм значно зменшилось, гостро постала проблема відсутності достатніх глибин глибоководного судноплавного ходу Дунай – Чорне море на українській частині дельти річки Дунай.

Європейські держави ще з 90-х років почали розробку транс'європейської транспортної мережі (TEN-T), в якій одну з ключових ролей відіграє Дунай. Базова мережа є основою розвитку сталої мультимодальної транспортної мережі, і її планується завершити до 2030 року. Базова мережа охоплює дев'ять коридорів, які проходять через ЄС: Балтика – Адріатика, Північне море – Балтика, Середземноморський коридор, Середньосхідний коридор, Скандинавія – Середземне море, Рейн – Альпи, Атлантичний коридор, Північне море – Середземне море і Рейн – Дунай. Коридори об'єднані у три генеральних напрями: «схід-захід», «північ-південь» та діагональні коридори [1, с. 2]. До 2018 року коридор Рейн – Дунай обмежувався територією 9 держав і закінчувався в румунській Тулчі, а не в українському Ізмаїлі. Всьому виною відсутність з українського боку рішучих кроків на шляху до інтеграції до транс'європейської транспортної мережі. Лише з 2018 року Україна була включена до Транс'європейської опорної транспортної мережі і стала учасником розбудови стратегічного транспортного коридору у сполученні Європа – Азія. На жаль такий результат не є заслугою України, а є результатом роботи саме європейських держав, які бажали мати вихід до Чорного моря.

Розглядаючи питання інтеграції водних шляхів України до європейської транспортної системи не можна не згадати досить амбітний міжнародний проект E40. Його суть полягає у будівництві судноплавного шляху довжиною понад 2000 км, який хочуть прокласти через три країни – Польщу, Білорусь та Україну, по річках Вісла, Прип'ять і Дніпру, щоб з'єднати Балтійське і Чорне море. Ідея створення водного шляху E40 за маршрутом Гданськ – Варшава – Брест – Пінськ – Мозир – Київ – Херсон існує на папері з 1996 року, проте і до сьогоднішнього дня дана ідея так і залишається лише ідеєю. І якщо з проектом поєднання Балтики і Чорного моря за допомогою залізничного сполучення (VIKING Train) особливих проблем не було, то аналогічне поєднання двох морів за допомогою водного сполучення викликало сильний суспільний спротив, в першу чергу, з боку екологів.

Дійсно, створення водного шляху E40 несе як економічні вигоди, так і серйозні загрози для навколишнього середовища України. В проекті задіяний ланцюжок річок Вісла – Буг – Мухавец – Дніпровсько-Бузький канал – Піна – Прип'ять – Дніпро. Середня глибина цих річок становить 1,4 метра. Відповідно, щоб створити умови для судноплавства, дані річки потрібно поглиблювати. Саме тут і виникає проблема з українського боку. На дні річки Прип'ять й досі знаходиться радіоактивного мул, який, у разі проведення днопоглиблювальних робіт, може бути винесено у Дніпро, а звідти в його притоки і Чорне море, що призведе до екологічної катастрофи загальнонаціонального масштабу. Та це не єдина проблема. Якщо Україна відмовиться від реалізації проекту, Білорусь у будь-якому випадку буде поглиблювати і розчищати річки, оскільки потребує виходу до Балтійського моря. Тому радіоактивний мул, який може піднятися з дна під час таких робіт, у будь-якому випадку потрапить в Україну, оскільки наша країна знаходиться нижче за течією.

В свою чергу прихильники проекту E40 вказують на економічну вигоду від реалізації такого проекту. Його вартість оцінюється в \$ 12 млрд. і є найбільшим інфраструктурним проектом у Східній Європі. Його реалізація дозволить збільшити обсяг вантажоперевезень по воді, які обходяться значно дешевше, аніж доставка вантажів залізницею або автомобільними дорогами, що забезпечить значні фінансові надходження до бюджету країни.

Враховуючи вище сказане, на нашу думку необхідно знайти баланс між екологією і економікою, оскільки ігнорувати економічну вигоду від вантажоперевезень водними шляхами в сучасних умовах не можна. Як варіант, можна було б створити систему шлюзів, які б не давали радіоактивному мулу пересуватися за межі акваторії річки Прип'ять. Тим самим Україна убезпечила б себе від екологічної небезпеки і могла в вигідно скористатися ситуацією – почистити фарватер Дніпра і водосховищ, реконструювати очисні споруди Києва та інших міст по Дніпру.

Підсумовуючи усе вище сказане, можна дійти висновку, що в Україні не має єдиної злагодженої стратегії щодо розвитку судноплавства річками Дунай та Дніпро. Європейські держави зацікавлені в інтеграції водних шляхів України до європейської транспортної системи, проте відсутність з боку нашої держави рішучих кроків на шляху до реалізації міжнародних проєктів стають на заваді до їх реалізації.

Список використаних джерел:

Транс'європейська транспортна мережа. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29013.pdf>

Zaabar Safouan

*cadet of Marine Engineering Faculty of
Kherson State Maritime Academy*

Olena Halahan

*Head of the Foreign Nationals and Stateless Persons Department, Senior Lecturer at the
Department of Economics and Maritime Law of
Kherson State Maritime Academy*

Заабар Сафуан

*курсант факультету суднової енергетики
Херсонської державної морської академії*

Галаган О.Я.

*начальник відділу по роботі з іноземними громадянами та особами без громадянства,
старший викладач кафедри економіки та морського права
Херсонської державної морської академії*

PECULIARITIES OF INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF SEAFARERS' WORK IN THE CONDITIONS OF THE CORONAVIRUS PANDEMIC (COVID-19)

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРАЦІ МОРЯКІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ (COVID-19)

Every year, the degree of exposure of seafarers to risks associated not only with the specifics of navigation, but also with a number of political, legal and social problems is increasing. In addition to the political, legal, and socio-economic problems, today, thousands of seafarers who have ended contracts have to stay on board in connection with the coronavirus pandemic (COVID-19). Sailors are not able to leave the ship at the ports of the states where quarantine measures have been introduced.

In such circumstances, the seafarer does not have any information as to when his contract will actually end, because if no person is brought on board, which should replace it, the contract will be extended with all the consequences that follow.

It is quite appropriate to ask the extent to which responsibility will be determined and who will bear it in case of late replacement of the seafarer. We take into account the fact that shipping is a risky activity and may result in losses that the shipowner will not be able to compensate.

The shipowner does not have the necessary amount of rights to ensure that the seafarer who works in his company, will return home and in time in accordance with the terms of the contract. After analyzing the legislation in some countries and a number of conventions, we can conclude, that today no international instrument can guarantee the timely cancellation of the seafarer. In addition, the operation of a seagoing vessel in the absence of a ship's command is prohibited, and the shipowner cannot write off a marine worker until he has accurate information that the replacement of the employee will be provided. Otherwise, there is no legal act that would contain the legal prerequisites for forcing a shipowner to replace an employee within the specified time limits.

The relevance of the institution of liability is linked to the need to protect the interests of the shipowner, and it is clear that in situations involving coercive preventive measures, related to the coronavirus pandemic, neither side, especially the shipowner will not be responsible for the failure to provide the replacement in time. According to Art. 348 of the Merchant Shipping Code of Ukraine, "The shipowner is responsible for his property obligations, what he owns, which according to the laws of Ukraine may be seized". The shipowner continues to pay the wages for the seafarer, provides work for him, and in accordance with the requirements and rules, supervise and ensure the quarantine location of the vessel, in isolation on a ship, from which it is impossible to get off and that is not allowed to run new people. However, in today's realities, we have such a situation that, in order to take special security measures, it may be even useful not to write ashore after the contract is completed.

However, if the seafarer wishes to return home after the voyage is over, even a reference to the Maritime Labor Convention will not produce a positive result, since quarantine in the host countries will be considered the best chance for the seafarer to prolong the contract. In addition, one should not confuse the fact of the extension of the employment contract with the fact that the seafarer is transferred to passenger status, which may occur in the event of the seafarer's refusal to extend the contract. The contract will be considered as the basis for payment of the seafarer's wages, regardless of whether his vessel is in quarantine or not.

In the case of, when such a seafarer continues to work aboard a ship does not return home in time, the following competence problem arises - the maritime documents he uses for work at sea were provided exclusively during the contract period and during, for example, isolation or quarantine, the seafarer is found to be working with overdue documents. There is no clear solution to this problem, since the function of issuing documents is primarily the responsibility of the state authority of the country of origin of the seafarer. In particular, a mechanism is foreseen, when the state, which issued these documents to the seafarer, if completed, has the opportunity to promptly notify the administration of the country of the flag right about the available overdue documents and has the ability to confirm that expired seafarers' documents are being prolonged in connection with quarantine measures worldwide. From the institutional point of view of the International Maritime Organization, the State of origin of the seafarer shall be authorized to prolong maritime documents in connection with quarantine measures through a coronavirus pandemic. The personal presence of the seafarer is not required, and the state takes the necessary measures on its own and instructs its competent authorities to take the necessary steps.

Thus, the expiration of the seafarer's maritime documents of a sailor is not a reason for returning to his homeland. Another situation is the seafarer's desire to work and the availability of a signed employment contract. Of course, the existence of the rights specified in the contract may imply an obligation for the shipowner to provide such seafarer with employment. In fact, we are dealing with the fact that the seafarer is able to claim compensation from the shipowner. However, the inability or inability of the shipowner to fulfill his obligations is caused by insurmountable circumstances - a pandemic and considered a force majeure. Through force majeure the parties are released from the need to fulfill obligations and, in fact, the seafarer has no opportunity to receive compensation from the shipowner due to the delay of a sea voyage. Neither the shipowner, nor the representatives, nor the crewing will be held liable for cross-border quarantine. There is no fault of the aforementioned persons in the situation of lost seafarer benefit, in addition, no shipowner is able to resolve the border opening situation.

So, there is no matter whether the sailor is in the sea, or is waiting on land for the contract to be sent, in the first and the second cases, the best options for a sailor would be to wait and re-sign the contract for another term and for another period. The seafarer is not deprived of the right to seek legal assistance, but no court, charity or trade union will see the fault of the shipowner in force majeure. The only possibility of providing certain guarantees or compensation is a potential appeal to the insurance company, however, there is no certainty that such an insurance product is available in insurance companies.

The only situation that can force a shipowner to take active action against seafarers during a coronary virus epidemic is to deliver a seafarer in the event of illness to a hospital. It is understandable that a number of quarantine measures will be taken against such a seaman. A possible option is also the delivery of a doctor to a vessel to inspect the seafarers and, in the event of the illness of any crew member, various medical and quarantine measures, including coercive measures, will be applied to the whole crew.

References:

Website of the Union of Maritime Transport Workers of Ukraine (ITF) . – Mode of access: World Wide Web: mtwtu.org.ua.

Coronavirus (COVID-19) - advice for seafarers and shipping. – Mode of access: World Wide Web: www.imo.org/en/MediaCentre/HotTopics/Pages/Coronavirus.aspx

Maritime Labour Convention, 2006 – ILO. – Mode of access: World Wide Web: [www.ilo.org > documents > wcms_090250](http://www.ilo.org/documents/wcms_090250).

Філін'сва А.С.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Науковий керівник: Петренко Н.О.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету*

РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ ДИПЛОМАТІЇ У ДОБУ КИЇВСЬКОЇ РУСІ (ІХ-ХІ СТ.СТ.)

Формування історичного уявлення про будь-яке явище представляє собою основу будь-якого дослідження, у тому числі й правового. Саме тому вивчення історії дипломатії представляє собою основу для дослідження процесів формування правового механізму забезпечення дипломатичної діяльності в Україні.

Слід відмітити, що проблематичність дослідження дипломатичних відносин у історичному аспекті обумовлюється можливостями історичних джерел, серед яких можна виділити міжнародні договори та згадки історичних постатей, які визначають особливості міжнародних відносин та ролі у них дипломатичного корпусу. Зокрема, перші відомості про участь давніх русів у дипломатичних відносинах закріплені у житіях Стефана Сурозького та Георгія Амастридського (VIII - перша третина IX ст.). Зокрема, у житті Стефана Сурозького визначаються особливості угоди місцевого характеру, укладеної князем Бравлином, який очолював руські загони у походах на візантійські володіння у Криму, а також Амастридського миру, що визнається фактично першим джерелом договорів Русі з греками.

Активна дипломатична діяльність Русі починається після 860 р., після визнання її окремою державою з боку Візантії. Русько-візантійські договори X століття виступають яскравим прикладом дипломатичної діяльності того часу і включають в себе договори 907 та 911 років, які визначали мирні відносини між цими двома державами і знайшли своє відбиття у «Повісті минулих літ». За оцінкою науковців [1, с. 174], договір 911 року доводить те, що у русинів на той час було дієве власне законодавство, а також високий рівень міжнародно-правових поглядів, що підтверджується запровадженням за їх вимогою до Договору 911 року інституту допомоги іноземцям, який ще довго не буде визнаватися Західною Європою, але активно використовувався у Київській Русі на той час.

Відомі й договори між русинами та печенігами. Зокрема, князем Ігорем у 915 році була укладений з ними перший договір, який поклав основу для подальших відносин. Однак, печеніги виступали союзниками Візантії, з якою у русинів склалися досить перемінні відносини. Зокрема, з 941 року русини увійшли до меж імперії та намагалися здійснити безуспішне захоплення її земель, а з 944 року утворили антивізантійську коаліцію, до якої також входили печеніги та варяги. Це спричинило укладання мирного договору між Руссю та

Візантією, яка вперше направила до Києва імперське посольство. Але остаточне укладання договору відбулося у Константинополі, куди було направлено руське посольство у складі 51 особи.

Договір Ігоря з греками 944 року став типовою міждержавною угодою, що відновлювала попередні мирні відносини, передбачені угодами 907 та 911 років, відновлювала дипломатичні та торгівельні стосунки, відносини взаємодопомоги та військових союз. При цьому слід зауважити, що у ці часи договори вважалися дійними до тієї миті, доки був живий володар, який його уклав. Після його зміни ці договори треба було підтверджувати. Можливо саме цим слід визначити візити княгині Ольги до Константинополя разом із посольством, що налічувало більше ста осіб [2, с. 136].

Ще однією дипломатичною ініціативою княгині Ольги було направлення у 959 році послів до німецького короля Оттона I, з державою якого до тих часів Русь не мала дипломатичних відносин. Відповідно, часи князя Ігоря та княгині Ольги можна назвати періодом розквіту дипломатичних відносин того часу.

Син княгині Ольги, Святослав був відомий своїми войовничими настроями, що дало йому можливість продовжити реалізацію договору з Візантією саме як військового союзу. Саме на підставі цього договору Святославом були здійснені походи на Хазарію (944 р.) та Болгарію (968 р.). Однак, після смерті Візантійського імператора Никифора Фоки, з яким Святослав мав дипломатичні відносини, київський князь визначив для себе мету взяти Константинополь. Однак, поразки під Аркадіополем, Преславом та Доростолем, змусили його у 971 році шукати дипломатичного вирішення конфлікту через укладання мирного договору з Візантією. Умови договору між Руссю та Візантією 971 року містили у собі вимоги щодо заборони нападу з боку Святослава на візантійські володіння. Водночас, Візантія не пробачила активних військових дій з боку Святослава та намовила печенігів здійснити напад на решту війська Святослава на Дніпрових порогах.

Однак, найвідомішою історичною подією, яка значно вплинула на розвиток дипломатичних відносин у добу Київської Русі слід визнати князя Володимира Великого (980-1015), який за час свого князювання відмовився від одностороннього розвитку дипломатичних відносин з орієнтацією на Візантію. Важливим його зовнішнім партнером стає Німецька імперія. При цьому Володимир Великий укладає у 987 році мирний договір з Візантією, який включає в себе також угоду про укладання ним шлюбу з сестрою візантійського імператора Анною [3].

Запровадження християнства пожвавило русько-римські відносини, що відмітилися прибуттям до Києва у 991 році посольства папи Сильверстра II, разом з якими прибули послы від угорського та чеського королів. Також Ніконовський літопис повідомляє про прибуття до Києва у 992 році посольства польського, з яким був укладений договір «миру й любові», який виступав договором взаємного визнання держав та основою для розвитку міждержавних відносин.

У «Повісті минулих літ» під 996 р. визначається, що «і жив був (Володимир) з князями довколишніми в мирі, з Болеславом Лядським, із Стефаном Угорським, із Андриком Чеським. І був мир між ними і любов». Отже, можна говорити про встановлення в першій половині 90-х років дипломатичних відносин між Руссю та Польщею, Угорщиною й Чехією. Відомо також про тогочасні відносини Русі з Німеччиною про що свідчить лист архієпископа Бруно Кверфутського до німецького імператора Генриха II (1008 р.), який звітує про своє прибуття до Києва [4, с. 114].

Отже, розвиток та становлення Київської Русі як самостійної держави не був можливий без розвитку та налагодження дипломатичних стосунків не тільки із сусідніми державами, але й без дипломатичних відносин з тими міжнародними акторами, які мали провідне становище у Європі. Зрозуміло, що коло та характер міжнародних відносин, і, відповідно, розвиток дипломатії напряду залежав від особи, яка здійснювала керівництво країною. Водночас, проведеним дослідженням можна прийти до висновку, що дипломатія у зазначені часи не мала стійких організаційних форм і формується епізодично, ґрунтуючись

на необхідності залагодження тимчасово виникаючих зовнішніх конфліктів. У цей же період починають формуватися певні традиції в організації посольств та правила зовнішньої політики.

Список використаних джерел:

1. Задорожній О.В. Міжнародно-правова діяльність князів Київської Русі періоду «відносної централізації»: від Аскольда до Святослава (IX-X ст.). Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Випуск 27. Том 3. С. 171-175.
2. Зінченко А. Історія дипломатії: від давнини до початку нового часу. Навчальний посібник. - Вінниця, Нова книга, 2002. 564 с.
3. Добжанський В. Зародження української дипломатії, Ярослав Мудрий. Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання. Матеріали V Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/13775/2/VseukrStud_20121v2_Dobzhanskii_V-Zarodzhennia_ukrainskoi_145.pdf
4. Звонкова В.Г. Розвиток дипломатичних традицій Київської Русі у відносинах України з Туреччиною. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 1999. Вип. 2. С. 113-116.

МАТЕРІАЛИ
п'ятої Всеукраїнської студентської науково-практичної
конференції

«Реформування правової системи України
під впливом євроінтеграційних процесів»

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк на дублюванні. Умовн. друк. арк. 8,14.
Наклад 12 пр. Зам. № 34

Видавець і виготовлювач
Херсонський державний університет.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ХС № 69 від 10 грудня 2010 р.
73000, Україна, м. Херсон, вул. Університетська, 27. Тел. (0552) 32-67-95.